

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ

**Η δίκη της Ειδικής Ασφάλειας
όπως αποτυπώνεται στα Πρακτικά του Ειδικού Δικαστηρίου
Αθηνών και στις εφημερίδες «Ριζοσπάστη», «Ελευθερία»
και «Εμπρός» (Οκτώβριος – Νοέμβριος 1945)**

ΘΑΝΑΣΑΙΝΑ ΓΑΡΥΦΑΛΛΙΑ

A.M. 1115M030

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Ομότιμος καθηγητής ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗΣ ΠΡΟΚΟΠΗΣ

ΑΘΗΝΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2018

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της παρούσης διπλωματικής εργασίας θα ήθελα να απευθύνω τις πιο θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή κ. Προκόπη Παπαστράτη, Ομότιμο Καθηγητή του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Πάντειου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, για την υποστήριξη και την καθοδήγησή του σε όλη την διάρκεια συγγραφής της διπλωματικής μου εργασίας.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερος τον κ. Μιχάλη Λυμπεράτο, διδάσκοντα του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του ανωτέρω Τμήματος, διότι το θέμα της εργασίας που μου πρότεινε ο ίδιος στα πλαίσια του σεμιναριακού μας μαθήματος υπήρξε το ερέθισμα για την εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας με το συγκεκριμένο θέμα.

Τέλος, νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους τους διδάσκοντες Καθηγητές μου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, για την ευρύτητα του πνευματικού τους ορίζοντα και την πολύτιμη συμβολή τους σε αυτό το υπέρτατο ταξίδι της γνώσης και για τον εξάίρετο χαρακτήρα τους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	5
Η ΔΙΚΗ ΤΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΣΤΟ ΕΛΔ ΑΘΗΝΩΝ (ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ – ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1945)	34
1 ^η μέρα δίκης (18-10-1945)	34
2 ^η μέρα δίκης (Παρασκευή 19-10-1945)	50
3 ^η μέρα δίκης (Σάββατο 20-10-1945)	57
4 ^η μέρα δίκης (Δευτέρα 22-10-1945)	67
5 ^η μέρα δίκης (Τρίτη 23-10-1945)	79
6 ^η μέρα δίκης (Τετάρτη 24-10-1945)	87
7 ^η μέρα δίκης (Πέμπτη 25-10-1945)	93
Καταθέσεις μαρτύρων υπεράσπισης	96
8 ^η μέρα δίκης (Σάββατο 27-10-1945)	107
9 ^η μέρα δίκης (Δευτέρα 29-10-1945)	112
10 ^η μέρα δίκης (Τρίτη 30-10-1945)	116
Απολογίες των κατηγορουμένων	116
11 ^η μέρα δίκης (Τετάρτη 31-10-1945)	117
12 ^η μέρα δίκης (Πέμπτη 1-11-1945)	124
Ημέρα διακοπής της δίκης (Παρασκευή 2-11-1945)	132
13 ^η μέρα της δίκης (Δευτέρα 5-11-1945)	135
14 ^η μέρα της δίκης (Τρίτη 6-11-1945)	141
15 ^η μέρα δίκης (Τετάρτη 7-11-1945)	145
16 ^η μέρα δίκης (Πέμπτη 8-11-1945)	148
17 ^η μέρα δίκης (Παρασκευή 9-11-1945)	151
18 ^η μέρα δίκης (Σάββατο 10-11-1945)	153
19 ^η μέρα δίκης (Τρίτη 13-11-1945)	155
Οι αντιδράσεις στην απόφαση του δικαστηρίου	160
Συμπερασματικές παρατηρήσεις για την κάλυψη της δίκης της Ειδικής Ασφάλειας από τις εφημερίδες	163
<i>Η στάση του δικαστηρίου προς τους κατηγορουμένους</i>	164
<i>Η στάση των εφημερίδων απέναντι στις πράξεις των κατηγορουμένων...</i>	167
<i>Το τέλος της δίκης – η απόφαση</i>	171
Επίλογος	175
Βιβλιογραφία	180
Παράρτημα 1	184
Παράρτημα 2	185

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέμα της απόδοσης δικαιοσύνης στους συνεργασθέντες με τους Γερμανούς κατακτητές στα χρόνια 1941-44 συνιστά ένα ζήτημα που δεν έχει μελετηθεί επαρκώς και αποφεύγεται επίσης να διερευνηθεί από τους σύγχρονους ιστορικούς, με ελάχιστες μόνον εξαιρέσεις. Ως πρώτο λόγο για την αποφυγή διερεύνησης του θέματος επί πολλές δεκαετίες μπορούμε να αναφέρουμε την μετεμφυλιακή επικράτηση του κράτους της Δεξιάς, η οποία έδωσε «*άφεση αμαρτιών*» σε πολλούς δοσίλογους και επέτρεψε την ενσωμάτωσή τους ως χρήσιμων μονάδων στον κρατικό μηχανισμό. Ακόμη, η επικρατούσα μετά τον εμφύλιο ιδεολογία λειτουργούσε αποτρεπτικά για την ενασχόληση με τα έργα και τις πράξεις των κυβερνήσεων κατοχής που συνεργάστηκαν με τους Γερμανούς και των ένοπλων σωμάτων καταστολής και επιβολής της τάξεως, όπως τα Τάγματα Ασφαλείας, η Ειδική Ασφάλεια και το Μηχανοκίνητο Τμήμα, τα οποία εμπλέκονταν σε συλλήψεις, φυλακίσεις, βασανισμούς, μπλόκα και εκτελέσεις αγωνιστών και πατριωτών Ελλήνων.

Αντικείμενο της διπλωματικής μου εργασίας είναι η παρουσίαση της δίκης των ανδρών της Ειδικής Ασφάλειας, οι οποίοι βρέθηκαν στο εδώλιο του κατηγορούμενου για τη δράση τους επί κατοχής. Ως πηγές για την άντληση πληροφοριακού υλικού για τη δράση τους θα χρησιμοποιήσουμε τις καταθέσεις των μαρτύρων στις δίκες, αφενός όπως παρουσιάζονται σε τρεις εφημερίδες του αθηναϊκού τύπου της εποχής, την κεντρικά φιλελεύθερη εφημερίδα «Ελευθερία», την εφημερίδα – όργανο του Κ.Κ.Ε. «Ριζοσπάστη» και τη δεξιά εφημερίδα «Εμπρός» και αφετέρου σε πιο επίσημα κείμενα, τα πρακτικά των δικών του Ειδικού Δικαστηρίου Δοσιλόγων Αθηνών (ΕΔΔΑ) που φυλάσσονται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους Αθηνών. Η διττή αυτή χρησιμοποίηση των πηγών επιλέχθηκε γιατί και στις δίκες αυτές παρατηρούμε αυτό που έχει σημειώσει ο Δημήτρης Κουσουρής για τις δίκες των δοσιλόγων πολιτικών: σε αντίθεση με τα επίσημα δικαστικά έγγραφα που χαρακτηρίζονται από την τυποποίηση και την ελλειπτική διατύπωση, οι εφημερίδες, ανάλογα βέβαια την ιδεολογική τους γραμμή, μας προσφέρουν μία πληρέστερη εικόνα των όσων συνέβαιναν στη δίκη, ενώ παράλληλα φωτίζουν τους δύο διαφορετικούς κόσμους που συγκρούστηκαν μέσα στις δικαστικές αίθουσες σε πολλαπλά επίπεδα.¹

¹ Κουσουρή Δημήτρη, *Δίκες των Δοσιλόγων 1944-1949. Δικαιοσύνη, συνέχεια του κράτους και εθνική μνήμη*, Αθήνα: Πόλις 2015, 3η έκδοση, σ. 247.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Στη βραχύχρονη θητεία του στο Υπουργείο Εσωτερικών (από 4 Ιουλίου 1928 έως 3 Ιουλίου 1929) και επί κυβέρνησης Ε. Βενιζέλου ο Κ. Ζαβιτζιάνος πέτυχε να συνδέσει το όνομά του αφενός με την εκστρατεία που είχε ως αποτέλεσμα τη σχεδόν ολοκληρωτική εξόντωση των ληστοσυμμοριών και αφετέρου με τη σύνταξη και κατάθεση του νομοσχεδίου «Περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών», νόμος που έμεινε περισσότερο γνωστός ως το «Ιδιώνυμο». Ο νόμος ψηφίστηκε στις 25 Ιουλίου 1929 ως νόμος 4229² και σύμφωνα με αυτόν προβλεπόταν διαδικασία διαλύσεως κομμουνιστικών σωματείων και απομάκρυνσης από την υπηρεσία δημοσίων υπαλλήλων και στρατιωτικών που θα προπαγάνδιζαν ανατρεπτικές θεωρίες.³ Ήδη από το Φεβρουάριο του 1929 είχε συσταθεί από την κυβέρνηση Βενιζέλου η Διεύθυνση Ειδικής Ασφάλειας του Κράτους.⁴ Η ίδρυση της Ειδικής Ασφάλειας πραγματοποιήθηκε σε μια περίοδο όπου η κυβέρνηση Βενιζέλου επιδίωκε την επιχειρησιακή και νομοθετική οχύρωση του αστικού καθεστώτος απέναντι στον υπερτιμημένο κομμουνιστικό κίνδυνο.⁵

Με την επιβολή της μεταξικής δικτατορίας, ο αναγκαστικός νόμος 117 (18 Σεπτεμβρίου 1936) «*περί μέτρων προς καταπολέμησιν του κομμουνισμού και των εκ τούτου συνεπειών*» θεωρήθηκε ως ένας σκληρός νόμος, χωρίς μάλιστα προηγούμενο στα ελληνικά χρονικά. Ο νόμος αυτός απέβλεπε στην προστασία του κοινωνικού καθώς και του μεταξικού καθεστώτος,⁶ δανειζόταν διατάξεις από το νόμο 4229 αλλά επέβαλε και πολλά άλλα αυστηρότερα μέτρα, πολλά από αυτά με σαφώς αντικομμουνιστικό περιεχόμενο, αν και σε κανένα σημείο του νόμου δεν αναφερόταν η λέξη «κομμουνισμός».⁷

Φορέας του αντικομμουνιστικού αγώνα υπήρξε το νεοϊδρυθέν Υφυπουργείο Ασφάλειας με επικεφαλής τον Κωνσταντίνο Μανιαδάκη, το οποίο επιδόθηκε σε συστηματικό διωγμό των κομμουνιστών. Η δικτατορία Μεταξά κατάφερε να

² *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τεύχος Α, αρ. φύλλου 245/ 25-7-1929.

³ Οικονόμου Νικόλαου, «Η περίοδος από το Σεπτέμβριο του 1926 ως το Φεβρουάριο του 1935» (στο:) *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος 15, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1978, σ. 316. Βλ. και Κουσούρη Δημήτρη, *ό.π.*, σ. 440.

⁴ Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, τεύχος Α, αρ. φύλλου 63, 21 Φεβρουαρίου 1929. Βλ. και Χαραλαμπίδη Μενέλαου, *Η εμπειρία της Κατοχής και της Αντίστασης στην Αθήνα*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια 2012, σσ. 221-222.

⁵ Χαραλαμπίδη Μ., *ό.π.*, σ. 222.

⁶ Κολιόπουλου Ιωάννη, «Εσωτερικές και εξωτερικές εξελίξεις από την 1^η Μαρτίου 1935 ως την 28^η Οκτωβρίου 1940» (στο:) *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος 15, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1978, σ. 384.

⁷ Κολιόπουλου Ι., *ό.π.*, σ. 385.

εξαρθρώσει το μηχανισμό του ΚΚΕ και σύμφωνα με στοιχεία του Υφυπουργείου Ασφαλείας μέχρι το 1940 47.000 κομμουνιστές είχαν υποβάλει «δηλώσεις μετανοίας», αριθμός μάλλον υπερβολικός και διογκωμένος, ίσως εξαιτίας της προσπάθειας του Υφυπουργείου να υπερτονίσει τον κομμουνιστικό κίνδυνο αλλά και να επιδείξει απτά αποτελέσματα του έργου του. Στις τάξεις του στρατού επίσης η αντικομμουνιστική προπαγάνδα πήρε τεράστιες διαστάσεις και το αντικομμουνιστικό μένος καλλιεργείτο συστηματικά.⁸

Όπως επισημαίνει ο Ν. Αλιβιζάτος, τόσο από νομική όσο και από ουσιαστική άποψη οι εξουσίες που αναγνωρίζονταν σχετικά με τη διατήρηση της τάξης στο υφυπουργείο Δημοσίας Ασφαλείας – καθώς και στις υπηρεσίες που συνδέονταν άμεσα με αυτό και ιδιαίτερα στη Διεύθυνση Ειδικής Ασφαλείας, η οποία ήταν ειδικευμένη στην αντικομμουνιστική δίωξη - ήταν απεριόριστες. Ακόμη περισσότερο, πέρα από τις αρμοδιότητες που του αναγνώριζε η ισχύουσα νομοθεσία αναφορικά με την προληπτική εκτόπιση των πολιτικά υπόπτων - και τις οποίες αρμοδιότητες ο Κ. Μανιαδάκης τις άσκησε σχεδόν ανεξέλεγκτα καθ' όλη τη διάρκεια της δικτατορικής περιόδου Μεταξά - έθεσε σε εφαρμογή πολλές αυθαίρετες πρακτικές.⁹ Τέτοιες ήταν τα βασανιστήρια, τα οποία είχαν αναχθεί σε κοινή μέθοδο φυσικής και ψυχολογικής εξόντωσης των αντιπάλων του «*Νέου Κράτους*», οι αυθαίρετες, δηλαδή χωρίς δίκη, κρατήσεις σε απομονωμένα κελιά, επί πολλούς μήνες ή ακόμη και επί ολόκληρα χρόνια, οι άγριες κακοποιήσεις ακόμη και μέχρι θανάτου, η τελειοποίηση των μεθόδων κατασκοπείας και της καθημερινής παρακολούθησης, καθώς και η γενίκευση της χρήσης της μεθόδου των «*δηλώσεων μετανοίας*». Με την τελευταία μέθοδο, οι συλληφθέντες υπό την απειλή του εγκλεισμού σε στρατόπεδο συγκέντρωσης - και μάλιστα χωρίς προηγούμενη δικαστική απόφαση - καλούνταν από τις αστυνομικές αρχές να υπογράψουν μια δήλωση, όπου διακήρυσσαν την πίστη τους στη δικτατορία, αποκήρυσσαν τον κομμουνισμό και ανέφεραν με την παραμικρή λεπτομέρεια τις δραστηριότητες, συγκεντρώσεις, απεργίες, κτλ. στις οποίες είχαν πάρει μέρος κατά τη διάρκεια των προηγούμενων μηνών ή χρόνων.¹⁰ Σχεδόν όλες οι δηλώσεις αυτές δημοσιεύονταν στον καθημερινό τύπο και η προπαγάνδα του μεταξικού καθεστώτος τις εκμεταλλευόταν κατάλληλα.¹¹

⁸ Κολιόπουλου Ι., *ό.π.*, σ. 389.

⁹ Αλιβιζάτου Νίκου, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974*, Αθήνα, εκδ. Θεμέλιο 1983, σ. 435.

¹⁰ Αλιβιζάτου Ν., *ό.π.*, σ. 436.

¹¹ Αλιβιζάτου Ν., *ό.π.*, σ. 437.

Το μεταξικό καθεστώς θεωρούσε εχθρούς του είτε τους κομμουνιστές είτε τους αδιόρθωτους παλαιοκομματικούς είτε τα άτομα αμφιβόλων εθνικών φρονημάτων. Μάλιστα, είχε καλλιεργηθεί το πνεύμα της καταδόσεως υπόπτων – αν και τα κίνητρα ήταν συχνά προσωπικά – ενώ καθιερώθηκε και το πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων για την πρόσληψη στις δημόσιες υπηρεσίες.¹² Όταν στα χρόνια της Γερμανικής κατοχής, ιδιαίτερα από τα μέσα του 1943 (λόγω της ιταλικής κατάρρευσης) οι Γερμανοί συνειδητοποίησαν τις δυσκολίες για την άσκηση εξουσίας στους Έλληνες, δεν δυσκολεύτηκαν να «παίζουν το χαρτί» του κομμουνιστικού κινδύνου. Για αυτό, η ανάγκη καταπολέμησης της εξάπλωσης των κομμουνιστικών ιδεών αποτέλεσε στρατηγικό στόχο των Γερμανών στην Ελλάδα,¹³ με δεδομένο ότι οι Ναζί και στη συνέχεια η ναζιστική Γερμανία ήταν απηνείς διώκτες της κομμουνιστικής ιδεολογίας.

Με τον στόχο αυτό της καταπολέμησης του κομμουνισμού συμφωνούσε και η τρίτη κατοχική κυβέρνηση Ι. Ράλλη,¹⁴ και κάτω από αυτό το πρίσμα ιδρύει και οργανώνει τα Τάγματα Ασφαλείας. Η κυβέρνηση Ράλλη συστρατεύτηκε με τους Γερμανούς γιατί, εκτός της ιδεολογικής εχθρότητας προς τον κομμουνισμό, ήταν έκδηλος ο φόβος της κατάληψης της εξουσίας από το ΚΚΕ μετά την αποχώρηση των Γερμανών. Στις 7 Απριλίου 1943 ανακοινώθηκε με διάγγελμα του Ι. Ράλλη, την πρώτη μέρα ανάληψης των πρωθυπουργικών καθηκόντων του, η ίδρυση του πρώτου λόχου Ευζώνων στην Τιμητική Φρουρά του Άγνωστου Στρατιώτη. Στις 18 Ιουνίου 1943 έγινε νόμος του κράτους¹⁵ η συγκρότηση τεσσάρων ακόμη Ευζωνικών Ταγμάτων εντός και εκτός Αθηνών, με εθελούσια κατάταξη «γεγυμνασμένων τε και μη και επιλεγμένων αυστηρώτατα μεταξύ των πλέον Εθνοκοφρώνων Ελλήνων πολιτών» και τη διοίκηση των Ευζωνικών Ταγμάτων Ασφαλείας ανέλαβε αρχικά ο υποστράτηγος Βασίλειος Ντερτιλής, ο οποίος αντικαταστάθηκε στη συνέχεια από τον αντισυνταγματάρχη του Πεζικού Ιωάννη Πλυτζανόπουλο.¹⁶ Για την ίδρυση των ταγμάτων αυτών η κυβέρνηση Ράλλη είχε ζητήσει και είχε λάβει την έγκριση των

¹² Κολιόπουλου Ι., *ό.π.*, σ. 389.

¹³ Φλάισερ Χάγκεν, «Κατοχή και Αντίσταση, 1941-1944» (στο:) *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος 16, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, σσ. 46-47.

¹⁴ Φραδέλλου Κώστα, «Κατοχικές κυβερνήσεις και έθνος», (στο:) *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα*, τόμος Γ 2, Β' παγκόσμιος πόλεμος – κατοχή – Αντίσταση 1940-45, εκδόσεις Βιβλίοραμα Αθήνα 2007, σσ. 173-175.

¹⁵ Νόμος 260, αρ. Φύλλου Εφημερίδος της Κυβερνήσεως 180, τεύχος Α' / 18-6-1943. Βλ. και σχετική δημοσίευση στο *Ελεύθερον Βήμα* της 29/6/1943. Βλ. επίσης και Κωστόπουλου Τάσου, *Η αυτολογοκριμένη μνήμη. Τα Τάγματα Ασφαλείας και η μεταπολεμική εθνοκοφροσύνη*, Αθήνα: Φιλίστωρ 2005, σ. 16.

¹⁶ Χαραλαμπίδη Μ., *ό.π.*, σ. 219.

Γερμανικών Αρχών Κατοχής· η έγκριση δόθηκε τόσο για την ίδρυσή τους, όσο και για τον εξοπλισμό τους.

Τα Τάγματα Ασφαλείας και οι υπηρεσίες της αστυνομίας, όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω, αποτέλεσαν σύμμαχο των Γερμανών στην προσπάθειά τους για την καταστολή της εξάπλωσης των κομμουνιστικών ιδεών. Μάλιστα, ο ανώτατος Γερμανός στρατιωτικός διοικητής Ελλάδας Αλεξάντερ Λαιρ διευκρίνισε ότι δεν προσδοκούσε μόνον στρατιωτικά οφέλη από τα Τάγματα Ασφαλείας αλλά και τους ενέτασσε στο γενικότερο σχέδιο καταπολέμησης του κομμουνισμού, ευελπιστώντας να συμπαρασύρει με το μέρος τους και την αντικομμουνιστική μερίδα του ελληνικού πληθυσμού.¹⁷

Τα Τάγματα Ασφαλείας εξοπλίστηκαν από τις δυνάμεις κατοχής με στόχο τη διατήρηση της τάξης στην επαρχία και στα αστικά κέντρα. Ο λόγος που οδήγησε στη δημιουργία τους καταγράφεται εναργέστατα σε επιστολή του Ιωάννη Ράλλη προς το διοικητή της Βέρμαχτ στην Ελλάδα, στρατηγό Βίλχελμ Σπάιντελ, στις 20 Δεκεμβρίου 1943:

*«Γνωρίζετε, Εξοχότατε, ότι η κυβέρνησή μου ανέλαβε με θάρρος τον αγώνα εναντίον του κομμουνιστικού επαναστατικού κινήματος. Οι συνεχείς προσπάθειές μου για στρατολόγηση και εξοπλισμό πιστών σωμάτων ασφαλείας, τα οποία χρησιμοποιούνται ήδη εναντίον των κομμουνιστών στην πρωτεύουσα, σας είναι επίσης γνωστές[...] Η κυβέρνησή μου δεν θα διστάσει να χρησιμοποιήσει μέσα, όσο σκληρά και αν πρέπει να είναι, εναντίον των οπλισμένων αναρχοκομμουνιστικών στοιχείων, που πίστεψαν ότι βρήκαν ήδη την ευκαιρία για να μπορέσουν να επιβάλουν με τις αιματηρές και δολοφονικές τους ενέργειες τις φριχτές αρχές τους στον άτυχο και χειμαζόμενο ελληνικό λαό».*¹⁸

Στην πορεία, άλλα σώματα ασφαλείας που είχαν εμπειρία στην καταστολή των παράνομων προπολεμικών οργανώσεων του Κομμουνιστικού Κόμματος, όπως το Μηχανοκίνητο Τμήμα της Αστυνομίας Πόλεων το οποίο ιδρύθηκε το Μάιο του 1939 από το δικτάτορα Ιωάννη Μεταξά με επικεφαλής τον αστυνόμο Νίκο Μπουραντά και η Διεύθυνση Γενικής Ασφάλειας του Κράτους, που υπαγόταν στη Χωροφυλακή, πλαισίωσαν τα Ευζωνικά Τάγματα Ασφαλείας.¹⁹

¹⁷ Φλάισερ Χ., *ό.π.*, σ. 47.

¹⁸ Όπως παρατίθεται στο άρθρο του Μενέλαου Χαραλαμπίδη, «Διεύθυνση Ειδικής Ασφάλειας του Κράτους. Η αιχμή του αντικομμουνιστικού αγώνα της κυβέρνησης Ράλλη στην κατοχική Αθήνα» στο : Πολυμέρης Βόγλης, Φλώρα Τσίλαγα, Ιάσωνας Χανδρινός, Μενέλαος Χαραλαμπίδης (επιμ.), *Η εποχή των Ρήξεων : Η ελληνική κοινωνία στη δεκαετία του 1940*, Θεσσαλονίκη Επίκεντρο 2012, σελ. 169, από το βιβλίο του Herman Frank Meyer, *Από τη Βιέννη στα Καλάβρυτα. Τα αιματηρά ίχνη της 117ης μεραρχίας καταδρομών στη Σερβία και την Ελλάδα*, Αθήνα, Εστία, 2003, σ. 471.

¹⁹ Χαραλαμπίδη Μ., *Η εμπειρία της Κατοχής...*, *ό.π.*, σσ. 221-22. Βλ. επίσης και το άρθρο του Μενέλαου Χαραλαμπίδη, «Διεύθυνση Ειδικής Ασφάλειας του Κράτους...», *ό.π.*, σ. 170.

Η Διεύθυνση Ειδικής Ασφάλειας της Χωροφυλακής είχε αναλάβει το έργο της συλλογής πληροφοριών, να συλλαμβάνει υπόπτους, να διενεργεί σχετικά ανακρίσεις καθώς και να οργανώνει τις μεγάλες επιχειρήσεις ενάντια στις εαμικές οργανώσεις.²⁰

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι σε αρχικό στάδιο η αντιαμική δράση της Χωροφυλακής και ιδιαίτερα της Ειδικής Ασφάλειας εστιαζόταν στον εντοπισμό, στην παρακολούθηση και τη σύλληψη μελών του ΕΑΜ σε χώρους όπως τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, τα εργοστάσια ή οι δημόσιες υπηρεσίες. Όπως παρατηρεί ο Μ. Χαραλαμπίδης, οι εαμικές οργανώσεις, στηριζόμενες στην εμπειρία των αντίστοιχων προπολεμικών δράσεων του παράνομου ΚΚΕ, συγκροτήθηκαν σε μια συνδικαλιστικού τύπου βάση. Μέχρι το φθινόπωρο του 1943, οπότε και παρατηρείται η αλλαγή στην αντιστασιακή τακτική του ΕΑΜ, οι εαμικές οργανώσεις αναπτύχθηκαν σχεδόν αποκλειστικά στους μαζικούς χώρους. Όμως, το γεγονός αυτό εξυπηρετούσε την Ειδική Ασφάλεια, επειδή είχε αναπτύξει ένα δίκτυο αποτελούμενο από εργάτες, φοιτητές και δημόσιους υπαλλήλους, οι οποίοι λειτουργούσαν ως μυστικοί πληροφοριοδότες της Ειδικής Ασφάλειας στους χώρους αυτούς, παρέχοντας πληροφορίες για τη δράση των αντιστασιακών οργανώσεων.²¹

Τη διχαστική πολιτική διάκρισης ανάμεσα στους κομμουνιστές και αντικομμουνιστές που είχε επιβάλει η κυβέρνηση Βενιζέλου με το Ιδιώνυμο εφάρμοσαν και οι Γερμανοί· η πολωτική τους αυτή πολιτική είχε επιτυχή αποτελέσματα,²² επειδή βρήκε γόνιμο έδαφος να αναπτυχθεί ακριβώς διότι είχε προηγηθεί η μεταξική δικτατορία και ο απηνής διωγμός των κομμουνιστών σε όλη τη δεκαετία του 1930, ιδιαίτερα βέβαια επί Μεταξά.²³

²⁰ Όπως επισημαίνει ο Μ. Χαραλαμπίδης, ο παραπάνω καταμερισμός της δράσης των Σωμάτων Ασφαλείας δεν προέκυψε από έναν κεντρικό επιτελικό σχεδιασμό. Οι εσωτερικές έριδες και οι ανταγωνισμοί, καθώς και η αυτόνομη σε πολλές περιπτώσεις δράση τους υπήρξε συχνό φαινόμενο. Η συντονισμένη δράση των Σωμάτων αυτών καταγράφεται κυρίως κατά τη διάρκεια της οργάνωσης και της υλοποίησης των μπλόκων στις συνοικίες, όπου η κινητοποίηση του συνόλου των δυνάμεών τους και η παρουσία γερμανών αξιωματικών απαιτούσε κεντρική καθοδήγηση. Βλ. σχετικά Χαραλαμπίδη Μενέλαου, *Η εμπειρία της Κατοχής...*, ό.π., σ. 222.

²¹ Χαραλαμπίδη Μ., «Διεύθυνση Ειδικής Ασφάλειας του Κράτους...», ό.π., σσ. 173-174.

²² Φλάισερ Χ., ό.π., σσ. 46-47.

²³ Αξίζει να αναφερθεί ότι έπρεπε να φθάσουμε στην εποχή της Συμφωνίας της Βάρκιζας (12-2-1945) για να προβλεφθεί η κατάργηση πρακτικών εναντίον των κομμουνιστών. Η κυβέρνηση εξορίας είχε καταργήσει το νόμο του Ιδιώνυμου, αλλά επειδή αυτή η κατάργηση δεν είχε δημοσιευτεί στο Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως στην Αθήνα, ο νόμος τυπικά εξακολουθούσε να έχει ισχύ. Βλ. Richter Heinz, «Η Συμφωνία της Βάρκιζας και τα αίτια του Εμφυλίου Πολέμου» στο: Ιατρίδης Γιάννης Ο. (επιμ.), *Η Ελλάδα στη Δεκαετία 1940-1950. Ένα έθνος σε κρίση*, Αθήνα: Θεμέλιο Ιστορική Βιβλιοθήκη 1984, σ. 288. Βλ. επίσης Γιώργου Μαργαρίτη, *Η Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου 1946-1949*, τόμος 1^{ος}, Αθήνα: εκδόσεις Βιβλιόραμα 2002, σσ. 81-85.

Επιπλέον, η πολιτική αυτή των Γερμανών υπαγορεύτηκε και από την εξέλιξη του πολέμου, λόγω της απόσυρσης των Ιταλών από τον Άξονα. Από το Σεπτέμβριο του 1943 η Βέρμαχτ συνειδητοποίησε ότι τα ελληνικά βοηθητικά σώματα μπορούσαν να είναι χρήσιμα στον αγώνα εναντίον της Αντίστασης. Για το λόγο αυτό, όπως παρατηρεί ο Mark Mazower, τα Τάγματα Ασφαλείας άρχισαν να εξελίσσονται σε υπολογίσιμη δύναμη. Ταυτόχρονα, ο Ανώτερος Φύρερ των SS και της Αστυνομίας (HSSPF) στην Ελλάδα Βάλτερ Σιμάνα άρχισε να αναδιοργανώνει τις δυνάμεις της χωροφυλακής και της αστυνομίας, ενώ και η Γκεστάπο συνεργαζόταν με τις ειδικές αντικομμουνιστικές μονάδες στην Ελλάδα και τους έδινε διευρυμένες εκτελεστικές εξουσίες.²⁴

Η απόλυτη επιρροή των Γερμανών στην κατεχόμενη Ελλάδα διευκολύνθηκε από μια σειρά ανασχηματισμούς, όπως ήταν η ανάληψη της διευθυντικής θέσης της αντικομμουνιστικής ομάδας της Ειδικής Ασφάλειας από τον απόστρατο αξιωματικό της Χωροφυλακής Αλέξανδρο Λάμπου, με αποτέλεσμα η αντιστασιακή της δράση να αρχίσει να γίνεται αισθητή.²⁵ Όπως προκύπτει από τις καταθέσεις μαρτύρων στις δίκες μελών της Ειδικής ασφάλειας μετά τον πόλεμο, η ανάληψη της υπηρεσίας από τον Λάμπου σηματοδότησε το μετασχηματισμό της, που είχε ως στόχο την προσαρμογή της υπηρεσίας στα νέα καθήκοντα που καλείτο να υλοποιήσει, σύμφωνα με τις εντολές που λάμβανε από τον πρωθυπουργό Ι. Ράλλη και τον υπουργό Εσωτερικών Α. Ταβουλάρη. Σε αυτό το νέο χαρακτήρα της δράσης της Ειδικής Ασφάλειας η κατάλληλη στελέχωσή της διαδραμάτισε κεντρικό ρόλο. Σε αυτήν εντάχθηκαν άτομα για λόγους εκδίκησης, προστασίας από τους κομμουνιστές, πλουτισμού ή και επαγγελματικής αποκατάστασης, με συνοπτικές διαδικασίες και καταστρατηγώντας τον Οργανισμό του Σώματος, αποτελώντας την κυριότερη δύναμη που αντιπαρατέθηκε στις εαμικές οργανώσεις.²⁶

Πράγματι, πέρα από την αντιστασιακή τους δράση, τα άτομα που συμμετείχαν σε αυτές τις οργανώσεις (Τάγματα Ασφαλείας, Ειδική Ασφάλεια) αποκόμιζαν σημαντικά οικονομικά οφέλη, μέσα από την ιδιόμορφη «αγορά» συλλήψεων - αποφυλακίσεων που είχε αναπτυχθεί. Από την άλλη, δεν ήταν και λίγες οι περιπτώσεις όπου οι χρυσές λίρες που καταβάλλονταν για την απελευθέρωση κρατουμένων από τους οικείους

²⁴ Μαζάουερ Μαρκ, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η εμπειρία της κατοχής*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια 1994, σ. 353.

²⁵ Μαζάουερ Μ., *ό.π.*, σ. 353.

²⁶ Χονδροματίδη Ιάκωβου, *Η μαύρη σκιά στην Ελλάδα. Εθνικοσοσιαλιστικές και φασιστικές οργανώσεις στην Ελλάδα του μεσοπολέμου και της Γερμανικής κατοχής (1941 – 1944)*, Εκδόσεις Περίσκόπιο, Αθήνα, 2001, σσ. 60-61.

τους δεν έφερναν κανένα αποτέλεσμα, καθώς αυτοί είτε είχαν ήδη εκτελεστεί, είτε είχαν σταλεί στη Γερμανία για εργασία στα εργοστάσια του Ράιχ. Επίσης, υπήρξαν περιπτώσεις όπου όργανα της Ειδικής Ασφάλειας συνελάμβαναν εύπορους πολίτες, που δεν είχαν καμιά σχέση με το ΕΑΜ ή άλλη αντιστασιακή οργάνωση, λόγω της δυνατότητας που είχαν οι οικογένειές τους να καταβάλουν το απαιτούμενο χρηματικό ποσό.²⁷

Μία από τις βασικές δεξαμενές άντλησης του προσωπικού της Ειδικής Ασφάλειας υπήρξαν τα άτομα που κατέφυγαν στην Αθήνα το χειμώνα του 1943, μετά την έναρξη των εμφύλιων συγκρούσεων στην επαρχία και τη διάλυση από τον ΕΛΑΣ των ένοπλων ομάδων στις οποίες συμμετείχαν. Επίσης στην Ειδική Ασφάλεια εντάχθηκαν και μέλη βασιλικών και αντικομμουνιστικών οργανώσεων της Αθήνας με στόχο τον εξοπλισμό τους και την απόκτηση ταυτοτήτων της Ειδικής, ώστε να κινούνται ελεύθερα μέσα στην πόλη.²⁸

Το γεγονός αυτό φάνηκε αρνητικό και υποτιμητικό στους επαγγελματίες χωροφύλακες, γιατί από τους 300 χωροφύλακες που χρησιμοποιούσε η Ειδική Ασφάλεια, οι 194 ήταν καινούριοι και ανεκπαίδευτοι, ενώ από τους 90 νεοσύλλεκτους το Φεβρουάριο του 1944, οι 19 ήταν κατάδικοι του κοινού ποινικού δικαίου. Ο υπουργός Εσωτερικών Ταβουλάρης έκανε τα πράγματα ακόμα χειρότερα εφοδιάζοντας με ταυτότητες της Ειδικής Ασφάλειας αντικομμουνιστικά αποσπάσματα επιτήρησης, τα οποία δρούσαν σε μεγάλο βαθμό ανεξέλεγκτα, πέρα από κάθε πολιτικό έλεγχο.²⁹

Παραβαίνοντας τις διατάξεις του Οργανισμού της Χωροφυλακής, ο επικεφαλής της Ειδικής Ασφάλειας «προσλάμβανε» στο Σώμα ακόμα και άτομα του κοινού εγκλήματος. Αυτό το κομμάτι της δράσης της Ειδικής Ασφάλειας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως και το πιο σκοτεινό, διότι ένας μεγάλος αριθμός ατόμων παρουσιάζονταν με πολλές παράλληλες ιδιότητες.³⁰

²⁷ Χαραλαμπίδη Μ., *Η εμπειρία της Κατοχής...*, ό.π., σ. 228.

²⁸ Βλ. σχετικά Χονδροματίδη Ιάκωβου, ό.π., σσ. 60-61.

²⁹ Μαζάουερ Μ., ό.π., σ. 353.

³⁰ Όπως αναφέρει ο Μ. Χαραλαμπίδης, από τα πρακτικά των μεταπολεμικών δικών (ΓΑΚ, Αρχεία Ειδικού Δικαστηρίου Αθηνών 1945-1947) προκύπτει ότι σημαντικός αριθμός μελών της Ειδικής ήταν αποσπασμένοι στις οργανώσεις αντικατασκοπείας «ΜΠΟΥΝΤ» και «3000», οι οποίες είχαν συσταθεί από τις γερμανικές αρχές κατοχής και στελεχωθεί κυρίως από Έλληνες, με στόχο τη συγκέντρωση πληροφοριών των αντιστασιακών οργανώσεων. Επίσης, άνδρες της Ειδικής βρίσκονταν αποσπασμένοι σε υπηρεσίες ασφαλείας των κατακτητών, όπως GFP της Βέρμαχτ και Sipo-SD των Ες Ες. Βλ. σχετικά Χαραλαμπίδη Μενέλαου, *Η εμπειρία της Κατοχής...*, ό.π., σ. 227.

Επιπλέον, για να μπορέσει η Ειδική Ασφάλεια να ανταπεξέλθει στην καταστολή της αντιστασιακής δράσης, έπρεπε τα όργανά της να αποβάλουν την προπολεμική υπηρεσιακή τους λογική. Σύμφωνα με τον Μ. Χαραλαμπίδη, αυτό είχε ως αποτέλεσμα τον παραγκωνισμό των «γραφειοκρατικά» σκεπτόμενων και την προώθηση των «μάχιμων» αξιωματικών, δηλαδή ιδιωτών που εντάχθηκαν στην Ειδική ως χωροφύλακες άνευ θητείας, έγιναν άμεσα βαθμοφόροι και συγκρότησαν ομάδες κρούσης. Σύμφωνα με τον υποδιοικητή της Ειδικής Ασφάλειας συνταγματάρχη Α. Πάτερη, παρά το γεγονός ότι στις ομάδες αυτές τοποθετήθηκαν επικεφαλής αξιωματικοί της Χωροφυλακής, *«πρωτοβουλία είχαν οι ομαδάρχαι», αυτοί δηλαδή που «εντάσσοντο εις την Χωροφυλακήν άνευ ουδεμίας διατυπώσεως».* Μάλιστα μετά τον έλεγχο που διεξήγαγε ο ίδιος, βρέθηκαν *«35 τούτων[οργάνων] να βαρύνονται με κοινά εγκλήματα, τους οποίους και απέλυσα. Δεν υπήρχε πειθαρχία εις τας ομάδας, ήσαν εν μπουλούκι άτακτο. Οι ομαδάρχαι δεν μπορούσαν να επιβληθούν».*³¹

Ο μετασχηματισμός της Ειδικής Ασφάλειας αντανakλούσε τις διεργασίες που συντελούνταν στο εσωτερικό της ελληνικής κοινωνίας τον τελευταίο χρόνο της κατοχής. Η πολιτική ενίσχυση του ΕΑΜ καθιστούσε επιτακτική για τα όργανα αυτά της καταστολής και της τιμωρίας κάθε αντιστασιακή πρακτική την ανάγκη αντιμετώπισης με βίαια μέσα του κινδύνου που απέρρεε από την πιθανή μεταπολεμική κυριαρχία του. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο το γεγονός ότι στις μεταπολεμικές δίκες μελών της Ειδικής Ασφάλειας, βασική γραμμή υπεράσπισής τους υπήρξε η επίκληση της εφαρμογής του προπολεμικού νόμου «περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών των πολιτών», γνωστού ως «Ιδιώνυμο». Οι αξιωματικοί της Ειδικής επιχείρησαν να δικαιολογήσουν τις δολοφονίες, τους βασανισμούς και τις παραδόσεις συλληφθέντων στις γερμανικές αρχές προς εκτέλεση ως ενέργειες που υπαγορεύονταν από την υπηρεσιακή τους αποστολή. Απολογούμενος σε μία από τις πολλές μεταπολεμικές δίκες στις οποίες υπήρξε κατηγορούμενος, ο Αλέξανδρος Λάμπου, αξιοποιώντας και το κλίμα που είχε δημιουργηθεί μετά την εκδήλωση των Δεκεμβριανών, υποστήριξε την απόφασή του να μην παραιτηθεί της θέσεώς του και άρα να μην αποφύγει τη συνεργασία με τους κατακτητές στην αποστολή που του είχε ανατεθεί: *«Η μόνη μου σκέψις ήτο η δίωξις των κομμουνιστών οίτινες ήσαν εχθροί της Πατρίδος[...] Κατ' εμέ*

³¹ Χαραλαμπίδη Μενέλαου, *Η εμπειρία της Κατοχής...*, ό.π., σσ. 228-229.

*δεν έπρεπε να φύγω εκ της Ειδικής Ασφάλειας και ως απεδείχθη εκ των υστέρων και εκ του κινήματος του Δεκεμβρίου, ουδεμίαν παρανομίαν διέπραξα[...]. Η Ασφάλεια κατεδίωκε πάντα όστις ενήργει εναντίον της τιμής και της ζωής της Πατρίδος μας. Στα γενόμενα μπλόκα συνελήφθησαν και βούλγαροι. Τα νοσοκομεία μετεβλήθησαν εις Σοβιέτ».*³²

Προξενεί επίσης ιδιαίτερη εντύπωση και το γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ανδρών της Ειδικής Ασφάλειας, της Χωροφυλακής αλλά και των Ευζωνικών Ταγμάτων που αποτέλεσαν το ένοπλο αντιαμικό στρατόπεδο στην πρωτεύουσα, κατάγονταν από την Παλαιά Ελλάδα και μάλιστα από περιοχές όπου η παρουσία των προσφύγων του 1922 ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτη και τα προπολεμικά εκλογικά ποσοστά του αντιβενιζελικού χώρου από τα υψηλότερα πανελλαδικά.³³

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση ενός μέλους της Ειδικής Ασφάλειας, του Θωμά Μπουρτζάλα. Όπως παρατηρεί ο Ι. Χονδροματίδης, δε συγκροτήθηκε ποτέ οργανωμένη ελληνική λεγεώνα για αποστολή στρατιωτών στο Ανατολικό Μέτωπο στο πλευρό των Γερμανών, όπως εκείνες σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες (Γαλλία, Βέλγιο, Ολλανδία κ.α.). Η συντριπτική πλειοψηφία του ελληνικού λαού έδειξε παγερή αδιαφορία και απροθυμία να καταταγεί. Υπήρξε όμως προθυμία από αρκετούς μεμονωμένους Έλληνες, οι οποίοι κατατάχθηκαν αρχικά στις μεραρχίες οι οποίες σχηματίστηκαν από εθελοντές των λαών του Καυκάσου και κυρίως σε μονάδες των Ελλήνων του Πόντου, με αρχηγό τον συνταγματάρχη Σονίν Κρομιάδη, όπως ο Θωμάς Μπουρτζάλας, πρώην χωροφύλακας και σωματοφύλακας του

³² Χαραλαμπίδη Μενέλαου, *Η εμπειρία της Κατοχής...*, ό.π., σσ. 228-229.

³³ Όπως αναφέρει ο Μ. Χαραλαμπίδης, χαρακτηριστική είναι η εικόνα που προκύπτει από τα πρακτικά των μεταπολεμικών δικών μελών της Ειδικής Ασφάλειας. Στις δίκες παρουσιάστηκαν 33 κατηγορούμενοι, μέλη της Ειδικής Ασφάλειας, των οποίων η κατανομή σύμφωνα με τον τόπο γέννησης έχει ως εξής: 15 από Πελοπόννησο, 6 από Αιτωλοακαρνανία (οι 5 από Ναυπακτία), 3 από Θεσσαλία, Κρήτη και Αθήνα, 2 από Στερεά Ελλάδα και ένας από τα Επτάνησα. Συνολικά, από τους 225 οπλίτες και αξιωματικούς της Χωροφυλακής και των Ευζωνικών Ταγμάτων για τους οποίους έχει συγκεντρώσει τα απαραίτητα στοιχεία, οι 88 κατάγονταν από την Πελοπόννησο, οι 33 από την Αθήνα, 18 από την Κρήτη, 15 από τα νησιά του Αιγαίου, 14 από τη Μ. Ασία, 11 από τον Πειραιά, 9 από την Αιτωλοακαρνανία, 9 από χωριά της Αττικής, 7 από τα Επτάνησα, 12 από τη Στερεά Ελλάδα, 5 από τη Θεσσαλία και 4 από την Ήπειρο. Από τα 225 άτομα των δύο αυτών Σωμάτων για τα οποία υπάρχουν στοιχεία, μόλις τα 14 ήταν προσφυγικής καταγωγής, από τα οποία τα 10 οπλίτες των Ευζωνικών Ταγμάτων και τα 4 Χωροφύλακες, δηλαδή κανένα δεν έφερε το βαθμό του αξιωματικού. Με άλλα λόγια, οι πρόσφυγες αποτελούσαν το 6.22% των ανδρών των Σωμάτων Ασφάλειας στην Αθήνα, για τους οποίους υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία και μάλιστα αυτό το ποσοστό αφορούσε απλούς πολίτες). Βλ. σχετικά στο Χαραλαμπίδη Μενέλαου, *Η εμπειρία της Κατοχής και της Αντίστασης στην Αθήνα - Το Εαμικό Αντιστασιακό κίνημα στις ανατολικές συνοικίες της Αθήνας: Καισαριανή, Βύρωνα, Γούβα, Υμηττός*, Διδακτορική διατριβή, Αθήνα, 2011, σσ.477-478.

υπουργού του Λαϊκού Κόμματος Στρατού, ο οποίος έλαβε μέρος ως εθελοντής στη μάχη του Στάλινγκραντ (Οκτώβριος 1942- Φεβρουάριος 1943), αλλά κατόρθωσε να σωθεί από την εξόντωση της 6^{ης} Στρατιάς και να αποφύγει την αιχμαλωσία. Στη συνέχεια, ο Μπουρτζάλας επέστρεψε στην Ελλάδα και ανέλαβε νέα καθήκοντα με τον βαθμό του ανθυπομοιράρχου στη γερμανική αστυνομία (GFP). Η υπηρεσία της GFP στεγαζόταν στο μέγαρο Λινάρδου επί της οδού Πατησίων και αποτέλεσε τόπο μαρτυρίου για πολλούς Έλληνες αντιστασιακούς. Το όνομα του Θ. Μπουρτζάλα, που καταγόταν από το Αγρίνιο, αναφέρεται και στο βιβλίο του Νικ. Αντωνακέα «Φως εις το σκότος της Κατοχής» με τον χαρακτηρισμό του «Προδότη». Ο Μπουρτζάλας μεταπολεμικά δικάστηκε από το Ειδικό Δικαστήριο και παρέμεινε στις φυλακές επί δέκα περίπου χρόνια (1945-1955).³⁴

Η ένταση του αντιστασιακού αγώνα στην Αθήνα επέφερε και τη σκλήρυνση της στάσης της κυβέρνησης Ράλλη. Χαρακτηριστικά είναι όσα συνέβησαν το Σεπτέμβριο του 1943: την 1^η Σεπτεμβρίου 1943, εργάτες των ανθρακωρυχείων της Καλογρέζας διαδήλωσαν διαμαρτυρόμενοι για τη σύλληψη πέντε συναδέλφων τους. Άνδρες του τοπικού Σταθμού Χωροφυλακής με επικεφαλής τον Ταγματάρχη Δημήτριο Αλεξόπουλο, άνοιξαν πυρ σκοτώνοντας τρεις διαδηλωτές. Περίπου ένα μήνα μετά, στις 27 Σεπτεμβρίου 1943, ο Ταγματάρχης Αλεξόπουλος εκτελέστηκε στη Ν. Ιωνία από μέλη του τοπικού ΕΛΑΣ.³⁵ Τα Σώματα Ασφαλείας θεώρησαν τη δολοφονία Αλεξόπουλου ως αφετηρία για την έναρξη ένοπλων συγκρούσεων με τον ΕΛΑΣ και την ΟΠΛΑ. Το γεγονός αυτό το εκμεταλλεύτηκε η αντικομμουνιστική προπαγάνδα της κυβέρνησης Ράλλη προκειμένου να δείξει ότι πίσω από το εθνικοαπελευθερωτικό «προσωπείο» του ΕΑΜ κρυβόταν μια αντεθνική οργάνωση δολοφόνων που είχε ως σκοπό την εκτέλεση Ελλήνων αξιωματικών. Αμέσως μετά τη δολοφονία του Αλεξόπουλου, ο Υπουργός Εσωτερικών Ταβουλάρης εξέδωσε στις 29/9/1943 αυστηρή διαταγή προς όλες τις υπηρεσίες των Σωμάτων Ασφαλείας στην οποία τόνιζε ότι η Ελλάδα ποτέ δεν βρέθηκε μπροστά σε τόσο σοβαρό κίνδυνο όσο εκείνη την εποχή, εξαιτίας της θρασύτατης δράσης των κομμουνιστικών οργανώσεων, που ήταν μέγιστη απειλή για τη χώρα. Ο Ταβουλάρης επεσήμανε ότι ήταν επιτακτική

³⁴ Βλ. σχετικά Χονδροματίδη Ι., *ό.π.*, σσ. 60-61.

³⁵ Βλ. και Ιάσωνας Χανδρινός, «Οργάνωση Περιφρούρησης Λαϊκού Αγώνα (ΟΠΛΑ): Μία πρώτη προσέγγιση» στο : Πολυμέρης Βόγλης, Φλώρα Τσίλαγα, Ιάσωνας Χανδρινός, Μενέλαος Χαραλαμπίδης (επιμ.), *Η εποχή των Ρήξεων : Η ελληνική κοινωνία στη δεκαετία του 1940*, Θεσσαλονίκη Επίκεντρο, 2012 σσ. 207-208.

ανάγκη να αντιληφθούν αυτόν τον κίνδυνο όλα τα όργανα των Σωμάτων Ασφαλείας. Έδωσε εντολή στα όργανα της Χωροφυλακής και της Αστυνομίας Πόλεων «να πατάζουν αμειλίκτως τους θρασείς εχθρούς του Ελληνικού Λαού». Διέταξε επίσης να συλλαμβάνουν χωρίς δισταγμό κάθε πρόσωπο εναντίον του οποίου υπήρχαν αποδείξεις ότι ανήκε στην οργάνωση «δολοφόνων της ΕΑΜ ή του ΕΛΑΣ» και επίσης να κάνουν χρήση των όπλων «αδιστάκτως», οποιαδήποτε στιγμή το απαιτούν οι περιστάσεις. Με τη διαταγή αυτή ο Ταβουλάρης στόχευε στην τόνωση της χαμηλής μαχητικότητας των Σωμάτων Ασφαλείας.³⁶

Όπως παρατηρεί ο Μ. Χαραλαμπίδης, η περίπτωση της Διευθύνσεως Ειδικής Ασφαλείας του Κράτους αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του πώς η πολιτική αντιπαράθεση της κυβέρνησης Ράλλη με τη μεγαλύτερη αντιστασιακή οργάνωση, το ΕΑΜ, έγινε η αιτία για να μετασχηματιστεί μια κρατική υπηρεσία ασφαλείας σε διώκτη των μελών του ΕΑΜ. Και ενώ σε περίοδο ειρήνης η προάσπιση του αστικού κοινωνικοπολιτικού καθεστώτος ήταν μία από τις βασικές αποστολές των Σωμάτων Ασφαλείας, στην περίοδο της ξένης στρατιωτικής κατοχής και με δεδομένη την ισχύ που είχε αποκτήσει ο προπολεμικός ταξικός αντίπαλος ως αντιστασιακή οργάνωση, καθιστούσε απαραίτητη τη συνεργασία των Σωμάτων Ασφαλείας με τον κατακτητή προκειμένου να πετύχουν το στόχο τους υπό τις νέες συνθήκες. Και αυτό γιατί τα Σώματα Ασφαλείας επελέγησαν από τον κατακτητή και τις γερμανόδουλες κυβερνήσεις για να πολεμήσουν ενάντια σε ένα μαζικό αντιστασιακό κίνημα, το οποίο πέρα από την κοινωνική αλλαγή αγωνιζόταν και για την απελευθέρωση της χώρας και όχι με τους ολιγάριθμους προπολεμικούς κομμουνιστές που μάχονταν για την ανατροπή του κοινωνικού καθεστώτος. Πολύ σύντομα, η μετατροπή αυτής της κρατικής υπηρεσίας σε ένοπλη αντικομμουνιστική δύναμη συνέβαλε στην κλιμάκωση της πολιτικής σύγκρουσης μέσα από τη συνεχή διεύρυνση και εμβάθυνση του κύκλου της εμφύλιας βίας.³⁷

Αναμενόμενη υπήρξε και η στενή συνεργασία μελών της οργάνωσης «Χ» με την Ειδική Ασφάλεια, όπως καταγράφεται σε πολλές καταθέσεις στις μεταπολεμικές δίκες μελών της Ειδικής. Χαρακτηριστική είναι η κατάθεση του υψηλόβαθμου στελέχους της «Χ», ταγματάρχη Πυροβολικού Π. Πολύζου ο οποίος κατέθεσε ότι

³⁶ Χαραλαμπίδης Μ. (2012), *Η εμπειρία της Κατοχής...*, ό.π., σ. 223.

³⁷ Χαραλαμπίδης Μ., «Διεύθυνση Ειδικής Ασφάλειας του Κράτους...», ό.π., σ. 168.

«Ο Λάμπου μας είχε δώσει πλαστές ταυτότητες της Ασφαλείας[...]. Ούτος μας έδινε πληροφορία περί των γερμανών[...]. Μιαν φοράν είχαν συλλάβει δέκα άτομα εκ της οργανώσεώς μας των οποίων είχαν αφαιρέσει τα πιστόλια και τους άφησαν ελεύθερους τα όργανα της Ασφαλείας. Μετέβην δε εις τον Λάμπου και διέταξε να μου επιστραφούν τα πιστόλια[...]. Ο Λάμπου πολλές φορές μου τηλεφωνούσε και επήγαινα εις το γραφείον του (6-10 φορές). Με καλούσε δε όταν ήθελε να μου ανακοινώσει κάτι».³⁸

Η κυβέρνηση Ράλλη αξιοποιώντας τα Ευζωνικά Τάγματα Ασφαλείας και την Ειδική Ασφάλεια επεδίωκε την εξόντωση της εαμικής αντίστασης, όσο καιρό η κυβέρνηση Ράλλη είχε την κάλυψη από τους Γερμανούς κατακτητές.³⁹ Αξίζει να σημειωθεί ότι οι διοικητές των Τ.Α. τελούσαν άμεσα υπό τις διαταγές του αρχηγού των Ες-Ες Βάλτερ Σιμάνα, καθώς επίσης και τα αναδιοργανωμένα σώματα Ασφαλείας.⁴⁰ Μάλιστα, το Μηχανοκίνητο Σώμα του Ν. Μπουραντά - το οποίο «διακρίθηκε» ιδίως σε μπλόκα σε εργατικές συνοικίες - και η ολοένα πολυπληθέστερη Ειδική Ασφάλεια, η οποία συνέπραττε απευθείας με την SD (Γερμανική Υπηρεσία Ασφαλείας) σε λεηλασίες, βασανισμούς και φόνους – υπήρξαν δύο κραυγαλέες περιπτώσεις σωμάτων τα οποία επέδειξαν σχεδόν «απόλυτη συνεργασία» με τους Γερμανούς,⁴¹ ενώ διακρίθηκαν και στον αντικομμουνιστικό τους αγώνα.⁴²

Τα μπλόκα αποτελούσαν μία ισχυρή απόδειξη αυτής της συνεργασίας, καθώς πραγματοποιούνταν από μεγάλο αριθμό δυνάμεων και απαιτούσαν κεντρικό σχεδιασμό, λόγω της συμμετοχής σε αυτά τμημάτων των Ευζωνικών Ταγμάτων Ασφαλείας, του Μηχανοκίνητου Τμήματος της Αστυνομίας Πόλεων, της Ειδικής Ασφάλειας και του γερμανικού στρατού κατοχής. Οι επιχειρήσεις είχαν μεγάλη διάρκεια και περιλάμβαναν εκτός από τις δυνάμεις διενέργειας του μπλόκου και άλλες που είχαν ως στόχο την αντιμετώπιση ενόπλων του ΕΛΑΣ.⁴³

³⁸ Χαραλαμπίδη Μ. (2012), *Η εμπειρία της Κατοχής...*, ό.π., σσ. 226-227. Βλ. σχετικά και Ν. Καρκάνη, *Οι Δοσίλογοι της κατοχής. Δίκες παρωδία*, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 2^η έκδοση 1982, σ. 12.

³⁹ Χαραλαμπίδη Μ. (2011), *Η εμπειρία της Κατοχής...*, ό.π., σ. 417.

⁴⁰ Φλάισερ Χ., ό.π., σσ. 46-47.

⁴¹ Φλάισερ Χ., ό.π., σ. 47. Βλ. και Κουσουρή Δ., *Δίκες των Δοσιλόγων*, ό.π., σ. 440. Μάλιστα ο Βασίλης Μπαρτζιώτας χαρακτηρίζει το «Μπουραντάδικο», τις μονάδες δηλαδή του μηχανοκίνητου της Αστυνομίας υπό τον Μπουραντά, ως «μάστιγα» για το λαό της Αθήνας, γιατί οι μονάδες αυτές συνεργαζόμενες άλλοτε με τους Γερμανούς, άλλοτε με τα τάγματα ασφαλείας ή με άλλους προδότες έκαναν συχνά μπλόκα, δολοφονούσαν πατριώτες, έκαναν ομαδικές συλλήψεις και βοήθησαν ενεργητικά τους κατακτητές στο ανθρωποκτόνο έργο τους. Βλ. σχετικά Μπαρτζιώτα Γ. Βασίλη, *Εθνική Αντίσταση και Δεκέμβρης 1944. Ιστορικό Δοκίμιο*, 4^η έκδοση, Αθήνα: εκδόσεις «Σύγχρονη Εποχή» 1983, σ. 270.

⁴² Κουσουρή Δ., *Δίκες των Δοσιλόγων*, ό.π., σ. 441.

⁴³ Χαραλαμπίδη Μ. (2011), *Η εμπειρία της Κατοχής...*, ό.π., σ. 416. Βλ. περισσότερες πληροφορίες για τα μπλόκα στην Αθήνα κατά τη διάρκεια της κατοχής στο Αρμανίδη Φίλιππου, *Η περίοδος της μεγάλης Τρομοκρατίας στην περιοχή της πρωτεύουσας – Αιματηρή καταστολή της αντίστασης και*

Στις αρχές Σεπτεμβρίου 1943 ιδρύθηκε το στρατόπεδο Χαϊδαρίου υπό τη διοίκηση των Ες-Ες, ως τόπος φυλάκισης, βασανισμού, άντλησης κρατουμένων προς εκτέλεση σε αντίποινα για τη δράση των εαμικών οργανώσεων, συγκέντρωσης κατοίκων για την αποστολή τους σε εργοστάσια του Ράιχ καθώς και Ελλήνων Εβραίων για την αποστολή τους στα γερμανικά στρατόπεδα συγκέντρωσης. Λίγο αργότερα, το Νοέμβριο του 1943, δημιουργήθηκαν οι φυλακές Χατζηκώνστα, η «ελληνική εκδοχή» του στρατοπέδου Χαϊδαρίου, υπό τη διοίκηση της Χωροφυλακής. Τον ίδιο μήνα πραγματοποιείται και η πρώτη μεγάλη επιχείρηση των Ευζωνικών Ταγμάτων Ασφαλείας στην πρωτεύουσα, το μπλόκο των νοσοκομείων, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα τη σύλληψη και φυλάκιση περισσότερων από 1500 αναπήρων του αλβανικού μετώπου, ενώ την ίδια περίοδο άρχισε η συγκρότηση των ομάδων κρούσης της Ειδικής Ασφάλειας. Αργότερα, τον Μάρτιο του 1944, η Ειδική Ασφάλεια επίταξε το ξενοδοχείο «Κρυστάλ» της οδού Ελπίδος, το οποίο μετατράπηκε σε τόπο βασανισμού και κράτησης μελών της αντίστασης.⁴⁴ Εκεί, οι άνδρες της Διεύθυνσης Ειδικής Ασφαλείας της Χωροφυλακής, ξεπερνώντας σε σκληρότητα ακόμα και τους Γερμανούς ανακριτές της οδού Μέρλιν, μετέτρεψαν τα δωμάτια του επιταγμένου ξενοδοχείου «Κρυστάλ» σε κέντρο βασανισμού κρατουμένων: *«Κατά το κατηγορητήριο ο Βασιλειάδης ο οποίος ανήκε στην ομάδα Παρθενίου—Μαντά, προέβη εις την σύλληψιν του ιατρού Απαλοπούλου ο οποίος οδηγηθείς εις το ξενοδοχείον «Κρυστάλ» εβασανίσθη, αφού εδέθη εις την περίφημον τροχαλίαν και εμαστιγώθη. Κατόπιν οι βασανιστές της Ειδικής εχάραξαν τους μηρούς του με ξυράφι και έθεσαν αλάτι εις τας πληγάς».*⁴⁵ Μετά τον πόλεμο δικάστηκε για τη δολοφονία του Σάββα Απαλόπουλου, ενώπιον του Θ' Ειδικού Δικαστηρίου δοσιλόγων ο ενωμοτάρχης της Ειδικής Ασφάλειας, Γ. Βασιλειάδης. Σύμφωνα με τα στοιχεία που συνέλεξε ο Αριστοτέλης Κουτσουμάρης κατά τη διάρκεια της Κατοχής από το Νεκροτομείο Αθηνών, τουλάχιστον 23 άτομα πέθαναν από τα βασανιστήρια της Ειδικής Ασφάλειας στο ξενοδοχείο «Κρυστάλ», ενώ περισσότερα από 150 άτομα,

ένοπλος δωσιλογισμός (Ιούνιος 1943 – Οκτώβριος 1944), διπλωματική εργασία, Αθήνα 2014, σσ. 83-115 και σσ. 138-183.

⁴⁴ Χαραλαμπίδη Μ. (2011), *Η εμπειρία της Κατοχής...*, ό.π., σ. 435.

⁴⁵ Χαραλαμπίδη Μ. (2011), *Η εμπειρία της Κατοχής...*, ό.π., σ. 442, ο οποίος παραπέμπει στην εφημερίδα *Ελευθερία*, 4/1/1946.

αφού βασανίστηκαν από όργανα της Ειδικής εκτελέστηκαν από αυτά ή παραδόθηκαν στους Γερμανούς προς εκτέλεση.⁴⁶

Ο Χαραλαμπίδης επισημαίνει μία ακόμη διαφορά για τα βασανιστήρια στα οποία υπέβαλαν οι άνδρες της Ειδικής Ασφάλειας τα μέλη του ΕΑΜ: προπολεμικά και κατά τη διάρκεια της μεταξικής δικτατορίας όσο και μεταπολεμικά κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου, σύμφωνα με τον Πολυμέρη Βόγλη, *«τα βασανιστήρια χρησιμοποιήθηκαν συστηματικά όχι για την απόσπαση της ομολογίας εγκλημάτων [...] ή την αποκάλυψη πληροφοριών, αλλά για να εξαναγκάσουν στην υπογραφή δήλωσης μετανοίας»*. Αντιθέτως, κατά τη διάρκεια της Κατοχής, τα βασανιστήρια στόχευαν αποκλειστικά στην απόσπαση της πληροφορίας και στη φυσική εξόντωση των κρατουμένων, είτε μέσω βασανιστηρίων, είτε μέσω της παράδοσής τους στις γερμανικές αρχές προς εκτέλεση. Έτσι, κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου, ο θάνατος των κρατουμένων από βασανιστήρια υπήρξε η εξαίρεση και όχι ο κανόνας ενώ κατά τη διάρκεια της Κατοχής συνέβαινε το αντίθετο, Ένας από τους βασικούς παράγοντες που διαφοροποιούσε την κατάσταση, ήταν ότι ενώ στην περίοδο του Εμφυλίου τα βασανιστήρια πραγματοποιούνταν από ένα κρατικό μηχανισμό που βρισκόταν σε διαδικασία ανασυγκρότησης προσπαθώντας να τηρήσει κάποια ελάχιστα στοιχεία νομιμότητας, κατά την περίοδο της Κατοχής, τα όργανα της Ασφάλειας λειτουργούσαν απαλλαγμένα από κάθε έλεγχο, μέσα σε ένα κλίμα όπου η κυριαρχία του εμφύλιου μίσους είχε αντικαταστήσει το υπηρεσιακό τους καθήκον.⁴⁷

Με αφορμή την εκτέλεση Αλεξόπουλου, το κύριο βάρος της δράσης της Ειδικής Ασφάλειας έπεσε στην ένοπλη καταστολή του εαμικού κινήματος και όχι απλά στη συλλογή πληροφοριών και τις συλλήψεις των μελών του ΕΑΜ. Επιπλέον, η εντολή του Ταβουλάρη για τη χωρίς δισταγμό χρήση των όπλων, αλλά και η γενικότερη σκλήρυνση της στάσης της ηγεσίας των Σωμάτων Ασφαλείας απέναντι στο ΕΑΜ, είχε και μία άλλη συνέπεια : την πρόκληση διάστασης ανάμεσα στο Σώμα της Χωροφυλακής και σε αυτό της Αστυνομίας Πόλεων.

Ο Διευθυντής της Αστυνομικής Διεύθυνσης Αθηνών, Άγγελος Έβερτ, ένα μήνα μετά τη διαταγή αυτή, ζήτησε με έγγραφό του προς τη Γενική Διεύθυνση Αστυνομίας

⁴⁶ Οι πληροφορίες από το Αρχείο Αριστοτέλη Κουτσουμάρη (αταξινόμητος φάκελος που βρίσκεται στο αρχείο του ΕΛΙΑ), όπως αναφέρονται στη διδ. Διατριβή του Μ. Χαραλαμπίδη (2011), *Η εμπειρία της Κατοχής...*, ό.π., σ. 442.

⁴⁷ Χαραλαμπίδη (2011), *Η εμπειρία της Κατοχής...*, ό.π., σ. 443.

Πόλεων του Υπουργείου Εσωτερικών την ανάληψη της αρμοδιότητας για τη δίωξη των κομμουνιστών εξολοκλήρου από τη Διεύθυνση Ειδικής Ασφάλειας που υπαγόταν στη Χωροφυλακή, επικαλούμενος το γεγονός ότι η Αστυνομία *«τυγχάνει επί τοσούτον απησχολημένη με τα καθημερινώς εμφανιζόμενα ζητήματα τάξεως και ασφαλείας, ώστε να μην είναι εις θέσιν να ασχοληθή και με ζητήματα της διώξεως του κομμουνισμού»*⁴⁸. ζητούσε να ανατεθεί αυτή η αρμοδιότητα *«εξ ολοκλήρου εις την Διεύθυνσιν Ασφαλείας του Κράτους, ήτις συνεστήθη δια Νόμου αποκλειστικώς δια την δίωξιν του κομμουνισμού[...] και διαθέτη τα προς τούτο απαιτούμενα μέσα, ήτοι δίκτυα πληροφοριών κλπ»*. Ο ελιγμός του Έβερτ εξόργισε τον επικεφαλής της υπηρεσίας που είχε βρεθεί στην πρώτη γραμμή του αντιστασιακού αγώνα, διευθυντή της Ειδικής Ασφάλειας του Κράτους, υποστράτηγο Αλέξανδρο Λάμπου, ο οποίος σε απαντητικό του έγγραφο επισήμανε ότι *«δεν τυγχάνει σοβαρά»* η *«δικαιολογία του κ. Διευθυντού Αστυνομίας Πόλεων»*, καθώς η Αστυνομία Πόλεων *«κατά το παρελθόν και δη κατά την περίοδον της 4^{ης} Αυγούστου»* είχε σημειώσει σημαντικές επιτυχίες στη δίωξη των κομμουνιστών *«φθάνουσα πολλάκις εις ανταγωνισμόν μετά της Διευθύνσεως Ειδικής Ασφαλείας, χωρίς μάλιστα τότε να προσπαθή να αποφύγη την συμβολήν της εις την δίωξιν του κομμουνισμού, ως πράττει σήμερον»*. Σύμφωνα με τον Λάμπου, η προκλητική δράση των *«αναρχικών στοιχείων[...] πολλάκις υπό τα όμματα των οργάνων»* προκαλούσε τα *«δυσμενή σχόλια»* των πολιτών *«κατά των Αστυνομικών Σωμάτων»* και δημιουργούσε ερωτήματα *«περί του σκοπού υπάρξεως Αστυνομίας εν τω Κράτει»*.⁴⁹

Η ένταση της σύγκρουσης αποτυπώνεται από την άλλη πλευρά, αυτή της κομμουνιστικής Αριστεράς, στην ιστορική καταγραφή του Β. Μπαρτζιώτα, μέλους του ΚΚΕ. Σύμφωνα με τον Μπαρτζιώτα, στις αρχές του 1944 η Κομμ. Οργάνωση Αθήνας, όπως και ολόκληρο το Κόμμα, ήταν απασχολημένοι με τις εκτιμήσεις και τα καθήκοντα που καθόρισε η 10^η Ολομέλεια της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ που συνήλθε στις αρχές του Γενάρη του 1944 στην Αθήνα, σ' ένα σπίτι στη συνοικία Βεΐκου με εισηγητή από το ΠΓ της ΚΕ τον Γιάννη Ζεύγο. Κατά τον Μπαρτζιώτα, ο Ζεύγος στην εισήγησή του και συγκεκριμένα στο σχετικό κεφάλαιο με τίτλο *«Επιδρομείς και ντόπια αντίδραση χτυπούν ανοιχτά το λαό. Πορεία της πάλης»* αναφέρθηκε πρώτα στο γεγονός ότι οι κατακτητές και οι εθνοπροδότες από το τέλος

⁴⁸ Χαραλαμπίδη Μ., «Διεύθυνση Ειδικής Ασφάλειας του Κράτους...», ό.π., σσ. 176-177.

⁴⁹ Χαραλαμπίδη (2012), *Η εμπειρία της Κατοχής...*, ό.π., σσ. 224-225.

του Σεπτεμβρίου 1943 άρχισαν την ένοπλη επίθεση κατά του ελληνικού λαού και μαζί με τους Γερμανούς γενίκευσαν την επίθεσή τους· ακόμη, οι Παπαδόγκωνας—Βρεττάκος εμφανίστηκαν ξανά στην Πελοπόννησο και άρχισαν τον πόλεμο ενάντια στο ΕΑΜ - ΕΛΑΣ, ενώ συγχρόνως οι Γερμανοί διεξήγαγαν επιχειρήσεις στον Ελικώνα και τη Λοκρίδα. Ο Ζεύγος ανέφερε επίσης ότι οι ΕΔΕΣίτες καθώς και οι ομάδες της ΠΑΟ επιτίθεντο κατά του ΕΛΑΣ και ότι από το δεύτερο δεκαήμερο του Οκτώβρη 1943 ο ΕΛΑΣ μαχόταν σ' όλη την Ελλάδα, Πελοπόννησο, Ρούμελη, Θεσσαλία, Ήπειρο και Μακεδονία, ενάντια στις συνδυασμένες ενέργειες των αντεθνικών οργανώσεων και των κατακτητών. Τέλος, ο Ζεύγος τόνισε ειδικά για την Αθήνα ότι πριν λήξουν στην ύπαιθρο οι επιχειρήσεις που προαναφέρθηκαν εναντίον του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ, οι Γερμανο - Ράλληδες χρησιμοποίησαν, στα μέσα Νοεμβρίου 1943 τους Ες Ες των Ευζώνων και της Ειδικής Ασφάλειας ενάντια στο λαό· τα σώματα αυτά τα χαρακτήρισε ως «ελληνόφωνα χιτλερικά τάγματα εφόδου» και επεσήμανε για τη δράση τους ότι στην ημερήσια διάταξη ήταν οι φόνοι, οι διαρπαγές, οι ληστείες και οι αιχμαλωσίες. Ο Ζεύγος τόνισε ότι ο λαός μαχόταν ενωμένος και ότι ο ΕΛΑΣ βγήκε πιο «ατσαλωμένος» από τις μάχες αυτές.⁵⁰

Στο βιβλίο του Μπαρτζιώτα αναφέρονται και ορισμένες επιθέσεις των αντιστασιακών ομάδων της πρωτεύουσας εναντίον των συνεργατών των Γερμανών. Σε μία από αυτές, το 4^ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ, σε συνεργασία με τις άλλες ΕΑΜικές οργανώσεις, αποφάσισε σε μια παράτολμη επιχείρησή του να χτυπήσει μέσα στο άντρο του το Μηχανοκίνητο Τμήμα, το οποίο στεγαζόταν στο κτήριο της γωνίας Αχαρνών - Αβέρωφ. Οι επιτιθέμενοι κρυμμένοι στην καρότσα ενός φορτηγού, πέρασαν με όση ταχύτητα επέτρεπαν τ' αυτοκίνητα της εποχής και έσπειραν με χειροβομβίδες την αυλή όπου στάθμευαν τα αυτοκίνητα του Μηχανοκίνητου, στα οποία προξένησαν σοβαρότατες βλάβες. Λίγο αργότερα, μια άλλη ομάδα του 4^{ου} Συντάγματος του ΕΛΑΣ έκανε επιδρομική επίθεση με χειροβομβίδες σ' ένα καλοκαιρινό «στέκι» της Ειδικής Ασφάλειας σε μια κάθετο της οδού Φυλής.⁵¹

Ακόμη, ο Μπαρτζιώτας σημειώνει ότι στις αρχές του Μάρτη του 1944 υπήρχε η εξακριβωμένη πληροφορία ότι οι «ταγματαλήτες» του Ντερτιλή και του Λάμπου θα έκαναν επίθεση μέσα στο Μάρτη στους συνοικισμούς Καλογρέζα, Σαφράμπολη κτλ

⁵⁰ Μπαρτζιώτα Β., ό.π., σσ. 164-165.

⁵¹ Μπαρτζιώτα Β., ό.π., σσ. 270-271.

Νέας Ιωνίας.⁵² Τη νύχτα της 15 προς 16 του Μάρτη 1944 ισχυρές δυνάμεις ταγμάτων Ευζώνων, αποτελούμενες από δύο λόχους υπό τον συνταγματάρχη Ιωάννη Πλυτζανόπουλο, δύο λόχους της Χωροφυλακής και το σύνολο των ανδρών της Ειδικής Ασφάλειας με επικεφαλής τον αρχηγό της Χωροφυλακής υποστράτηγο Κωνσταντίνο Γκίνο και το διευθυντή της Ειδικής Ασφάλειας Αλέξανδρο Λάμπου πραγματοποίησαν μπλόκο στην Καλογρέζα.⁵³ Οι οργανώσεις και ο λαός της συνοικίας αιφνιδιάστηκαν, οι γερμανοτσολιάδες και οι χωροφύλακες μπήκαν τα μεσάνυχτα στα σπίτια και με βρισιές, σπρωξιές και κλωτσιές συγκέντρωσαν μέσα στις μάνδρες όλους τους άνδρες από 16 μέχρι 60 χρονών. Σκότωσαν τη διοίκηση του τάγματος του ΕΛΑΣ της Νέας Ιωνίας. Τα χαράματα άρχισε το ξεκαθάρισμα. Συνέλαβαν 350 εργάτες, κυρίως λιγνιτωρύχους απ' τους οποίους 22 εκτέλεσαν σε μια χαράδρα κοντά στην Πλατεία της Καλογρέζας και τους άλλους τους έστειλαν στα γερμανικά κάτεργα.⁵⁴ Έπειτα από την επιδρομή και τη σφαγή στην Καλογρέζα οι γερμανοί κατακτητές με τους γερμανοτσολιάδες και τους δολοφόνους αλήτες της Ειδικής Ασφάλειας του Λάμπου γενίκευσαν τα ομαδικά μπλόκα στις συνοικίες («Ντου», όπως τα ονόμασε ο λαός).⁵⁵

Δύο μήνες μετά, έπειτα από τις αποκαλύψεις του υπολοχαγού των Ταγμάτων Ασφαλείας, όχι μόνον ο ΕΛΑΣ των Ανατολικών συνοικιών, αλλά ολόκληρο το Α΄ Σώμα Στρατού του ΕΛΑΣ προετοιμαζόταν για μια μεγάλη, αποφασιστική μάχη στις 15 του Ιούνη 1944. Ήταν πια ξεκάθαρο ότι οι Γερμανοί και οι εγχώριοι συνεργάτες τους ετοιμάζονταν να καταστρέψουν τον ΕΛΑΣ των Ανατολικών συνοικιών και κυρίως της Καισαριανής.⁵⁶ Τη διεύθυνση της επιχείρησης θα την είχαν οι γερμανοί αξιωματικοί με βοηθούς τους Πλυτζανόπουλο και τους λοιπούς συνεργάτες. Στην επιχείρηση αυτή θα έπαιρναν μέρος οι διαθέσιμες γερμανικές δυνάμεις, περίπου δύο λόχοι, και 1500 γερμανοτσολιάδες, «μπουραντάδες», άνδρες της Ειδικής Ασφάλειας, «παπαγιώργηδες» και Χίτες. Είχαν αποφασίσει να κάψουν τις παράγκες της Καισαριανής, μαζί με τους κατοίκους της.⁵⁷ Ο λόγος που δεν πραγματοποιήθηκε τελικά αυτή η ενέργεια αποδίδεται στην αντίδραση του λαού, των τίμιων αστυνομικών (και του διοικητή τους) του Τμήματος Καισαριανής και στην

⁵² Μπαρτζιώτα Β., *ό.π.*, σσ. 167-168.

⁵³ Αρμαανίδη Φύλιππου, *ό.π.*, σ. 87.

⁵⁴ Μπαρτζιώτα Β., *ό.π.*, σσ. 167-168.

⁵⁵ Μπαρτζιώτα Β., *ό.π.*, σσ. 169-170.

⁵⁶ Βλ. και Αρμαανίδη, *ό.π.*, σσ. 95-96.

⁵⁷ Μπαρτζιώτα Β., *ό.π.*, σ. 223.

απροθυμία ακόμα και των ίδιων των κατώτερων αξιωματικών των γερμανοτσοβιάδων, που φοβήθηκαν να εκτελέσουν μια τέτοια αποτρόπαια πράξη.⁵⁸

Ενδεικτικό της «νέας μορφής» του αγώνα θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι είναι η δημιουργία των φρουραρχείων του ΕΛΑΣ στις αρχές του καλοκαιριού του 1944. Πρόκειται για ένα θεσμό που έδωσε μια στρατιωτική συγκρότηση στις ελασίτικες δυνάμεις των ανατολικών συνοικιών.⁵⁹ Παράλληλα, η αριθμητική αύξησή του και ο αρτιότερος εξοπλισμός του ΕΛΑΣ έδωσαν τη δυνατότητα στην ΟΠΛΑ να ρίξει το βάρος στη δική της ξεχωριστή δράση.⁶⁰ Επιπλέον, ο κίνδυνος για τις εαμικές οργανώσεις δεν προερχόταν μόνο από τις συχνές εφόδους και τα μπλόκα των Ευζωνικών Ταγμάτων Ασφαλείας, αλλά και από την αιφνιδιαστική δράση ανδρών της ομάδας Παπαγεωργίου και της Ειδικής Ασφάλειας. Σε άρθρο του *Ριζοσπάστη* της 20/6/1944 αναφέρεται ότι «κατά διαταγή του Γερμανού Μπος στα αστυνομ. Τμήματα Κολωνού, Παγκρατίου, Βύρωνα, Καισαριανής, Αμπελοκήπων, Γκύζη ιδρύονται παραρτήματα της Ειδ. Ασφάλειας! Ο Μπος μαζί με τον Κωνσταντίνο Γκίνο περιοδεύουν στα τμήματα για να εξασφαλίσουν χώρο για 20-30 χαφιέδες στο καθένα».⁶¹

Δεν είναι γνωστό σε ποιο βαθμό υλοποιήθηκε η διαταγή αυτή. Τονίζονται δύο σημεία: το ότι η διαταγή ουσιαστικά παρουσιάζει τη γεωγραφία του ΕΑΜ στην πόλη, καθώς στις περιοχές που αναφέρει πράγματι εντοπιζόταν η εντονότερη δράση του ΕΑΜ· από την άλλη, η βαρύτητα του ρόλου της Ειδικής Ασφάλειας στον αντικομμουνιστικό αγώνα της κυβέρνησης Ράλλη. Καθόλου τυχαία δεν ήταν η προσπάθεια τοποθέτησης ανδρών της Ειδικής Ασφάλειας μέσα στις πλέον εαμοκρατούμενες συνοικίες της Αθήνας και του Πειραιά, λίγες μέρες πριν από την έναρξη των συστηματικών μπλόκων.⁶²

⁵⁸ Μπαρτζιώτα Β., *ό.π.*, σ. 227. Για μία εκτενέστερη αναφορά σχετικά με τη δράση της Ειδικής στα μπλόκα βλ. Μπαρτζιώτα Β., *ό.π.*, σς. 236-237. Ο Μπαρτζιώτας επίσης τονίζει ότι «Τσοβιάδες, Ειδική, Χωροφυλακή, ΕΛΕΣ, Χ, κτλ.» προμηθεύονται όπλα απ' τους Γερμανούς, δέχονται την «προστασία» των δημίων Στρόοφ και Σίμαναν και αρχίζουν ένοπλες επιθέσεις ενάντια στο λαό της Αθήνας. Έτσι, μέσα σ' αυτές τις συνθήκες, ο Μπαρτζιώτας εκτιμά ότι ο αντικατοχικός αγώνας στην Αθήνα πέρασε σε ανώτερες μορφές» (Μπαρτζιώτα Β., *ό.π.*, σ.244).

⁵⁹ Βλ. Χαραλαμπίδη Μ. (2011), *Η εμπειρία της Κατοχής...*, *ό.π.*, σ. 465.

⁶⁰ Χανδρινού Ι., *ό.π.*, σς. 208-210.

⁶¹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 20 Ιουνίου 1944. Βλ. επίσης και Χαραλαμπίδη Μ. (2011), *Η εμπειρία της Κατοχής...*, *ό.π.*, σ. 465.

⁶² Χαραλαμπίδη (2011), *Η εμπειρία της Κατοχής...*, *ό.π.*, σ. 465.

Καθώς πλησίαζε το τέλος της Γερμανικής κατοχής παρατηρείται μία αναστάτωση στα Σώματα Ασφαλείας. Στις 6 Οκτωβρίου 1944 ο στρατιωτικός διοικητής Αθηνών Παναγιώτης Σπηλιωτόπουλος διέταξε τη διάλυση του σώματος της Ειδικής Ασφάλειας, διαταγή που τροποποιεί ο ίδιος στις 10 Οκτωβρίου, δύο μέρες πριν την Απελευθέρωση, ως ακολούθως: *«Άπαντες οι Αξιωματικοί οι υπηρετούντες εις την Ειδικήν Ασφάλειαν κατά την ημέραν της αντικαταστάσεως του Υποστράτηγου Λάμπου τίθενται αμέσως εις την διάθεσιν του Αρχηγείου Χωροφυλακής απαγορευμένης της χρησιμοποιήσεώς των εις οιαδήποτε υπηρεσίαν άνευ διαταγής της Εθνικής υπηρεσίας»*. Μία μέρα μετά, στις 11 Οκτωβρίου 1944, δηλαδή μία μέρα πριν την Απελευθέρωση της Αθήνας, θέτει τα Τάγματα Ασφαλείας *«εν αυστηρά επιφυλακή»* και *«εν αναμονή διαταγών»*.⁶³

Το ζήτημα της τιμωρίας των προδοτών και των δοσιλόγων απασχόλησε τις συμμαχικές κυβερνήσεις ήδη από την αρχή του πολέμου: στη Διασυμμαχική Συνδιάσκεψη για τα εγκλήματα σε βάρος αμάχων, που συνεδρίασε στο Λονδίνο τον Ιανουάριο του 1942, αποφασίστηκε ότι οι κατοχικές δυνάμεις και οι ντόπιοι συνένοχοι που βαρύνονταν για τέτοια εγκλήματα θα διώκονταν και θα δικάζονταν, με τις αποφάσεις του δικαστηρίου να είναι εκτελεστές. Όσον αφορά στα ελληνικά θέματα, στο Συνέδριο του Λιβάνου το Μάιο του 1944, εγκρίθηκε ομόφωνα το Εθνικό Συμβόλαιο με το οποίο αφενός καθορίστηκαν τα κύρια ζητήματα που έπρεπε να αντιμετωπιστούν άμεσα και αφετέρου οι αρχές για τη διακυβέρνηση της χώρας αμέσως μετά την απελευθέρωσή της. Το κείμενο ανέφερε συγκεκριμένα την *«επιβολή σκληρών κυρώσεων κατά των προδοτών της Πατρίδος και κατά των εκμεταλλευτών της δυστυχίας του λαού μας»*.⁶⁴

Ωστόσο, παρά το φαινομενικά συναινετικό κλίμα ως προς θέμα της τιμωρίας των δοσιλόγων, στην πραγματικότητα το Συνέδριο του Λιβάνου πραγματοποιήθηκε μέσα σε ένα κλίμα συγκαλυμμένης αντιπαράθεσης. Όπως παρατηρεί ο Π. Παπαστράτης, οι αντιπρόσωποι των μικρότερων αντιστασιακών οργανώσεων και των αστικών πολιτικών κομμάτων είχαν - καθ' υπόδειξη των Βρετανών - συνασπιστεί ενάντια στους αντιπροσώπους των οργανώσεων του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ. Η τιμωρία των προδοτών

⁶³ Γιαννοπούλου Δανάη, *Η μάχη της προπαγάνδρας. Τα Δεκεμβριανά του 1944 μέσα από τον αθηναϊκό Τύπο*, Εκδόσεις Ασίνη, 2014, σ. 40.

⁶⁴ Παπαστράτη Προκόπη, «Η εκκαθάριση του Πανεπιστημίου μετά την Απελευθέρωση», στο: Mark Mazower, *Μετά τον πόλεμο. Η ανασυγκρότηση της οικογένειας, του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα, 1943- 1960*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια 2004, σ. 73.

προφανώς πρόσφερε την κατάλληλη ευκαιρία για να υπογραμμιστεί η εθνική ενότητα, την οποία φαινομενικά επιθυμούσε να εδραιώσει το συνέδριο. Στο κλίμα αυτό, η εξόριστη κυβέρνηση του Καΐρου, που είχε αναγνωριστεί από τους Συμμάχους ως νόμιμη κυβέρνηση της Ελλάδας από την αρχή της Κατοχής, με το Συνέδριο του Λιβάνου και με «*νέο προσωπείο*» ως Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας, εκμεταλλεύτηκε το ζήτημα της αντιμετώπισης των δοσιλόγων προκειμένου να επανακτήσει την εμπιστοσύνη και τη λαϊκή αποδοχή, μετά από την πλήρη απουσία της κατά την περίοδο της Γερμανικής κατοχής και της Εθνικής Αντίστασης, καθώς με αυτή την αποδοχή θα διευκολυνόταν η επιστροφή της στην απελευθερωμένη Ελλάδα.⁶⁵

Με την προοπτική της απελευθέρωσης, υπήρχε ένα διάχυτο κλίμα αισιοδοξίας ότι θα τιμωρηθούν οι δοσίλογοι. Υπήρχε η ρητή προειδοποίηση που εξέδωσε η Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας στις αρχές Σεπτεμβρίου 1944, σύμφωνα με την οποία όσοι εξακολουθούσαν να υπηρετούν τον εχθρό θα αντιμετώπιζαν «*αμείλικτον τιμωρίαν*».⁶⁶

Η Συντακτική Πράξη που αναφερόταν σε αυτό το ζήτημα είχε εγκριθεί και δημοσιευτεί στο χρονικό διάστημα που η ελληνική κυβέρνηση περίμενε στην Cava dei Tirreni, κοντά στο Σαλέρνο, για να τη μεταφέρουν οι Βρετανοί στην Αθήνα.⁶⁷

Στις προγραμματικές δηλώσεις της κυβέρνησης, όπως παρουσιάστηκαν από τον πρωθυπουργό Γ. Παπανδρέου στον λόγο του της 18^{ης} Οκτωβρίου στην πλατεία Συντάγματος, επισημάνθηκαν τα κύρια σημεία του κυβερνητικού έργου: η εξασφάλιση της πλήρους απελευθέρωσης της χώρας, η μέριμνα για την αποκατάσταση και ασφάλεια των συνόρων, η οικονομική αποκατάσταση και ανοικοδόμηση με σταδιακή αύξηση και δίκαιη διανομή του εθνικού εισοδήματος. Επίσης, ο Παπανδρέου επεσήμανε ότι στις δημόσιες υπηρεσίες και στα σώματα δημοσίας ασφαλείας έπρεπε να συντελεστεί αυστηρότατη εκκαθάριση και ανασύνταξη, με έμφαση στη χωροφυλακή. Μάλιστα τόνισε ότι στα σώματα αυτά παρουσιάστηκε στη διάρκεια της Κατοχής ηθική κρίση, επειδή αποτέλεσαν όργανα του εχθρού.⁶⁸ Στο λόγο του επίσης τόνιζε την επίσημη δέσμευσή του για την τιμωρία των δοσιλόγων: Ο Παπανδρέου έσπευσε να δηλώσει ότι «*η Εθνική Νέμεσις θα είναι αδυσώπητος*» και ότι «*[τ]ο Κράτος του Δικαίου δεν μπορεί να θεμελιωθεί διά το μέλλον, εάν δεν έχει συντελεστεί η ηθική κάθαρσις του παρελθόντος [...]* Δεν πρόκειται

⁶⁵ Παπαστράτη Π., «Η εκκαθάριση του Πανεπιστημίου...», *ό.π.*, σ. 74.

⁶⁶ Παπαστράτη Π., «Η εκκαθάριση του Πανεπιστημίου...», *ό.π.*, σ. 75.

⁶⁷ Παπαστράτη Π., «Η εκκαθάριση του Πανεπιστημίου...», *ό.π.*, σ. 76.

⁶⁸ Γιαννοπούλου Δ., *ό.π.*, σ. 44.

βεβαίως εις την Ελλάδα, όπως συνέβη εις άλλας χώρας, περί μεγάλου αριθμού ενόχων...». ⁶⁹ Τέλος, υπογράμμισε πως έπρεπε να επιβληθούν ποινικές κυρώσεις στους συνεργάτες του κατακτητή και επεσήμανε ότι «η εκκαθάρισις των ευθυνών του παρελθόντος θα ικανοποιήσει το καθολικόν Εθνικόν και Ηθικόν αίτημα, θα εξυγιάνει την ατμόσφαιραν, θα εξατμίσει την δικαίαν αγανάκτησιν του Λαού και θα θεμελιώσει ασφαλέστερον το μέλλον της Εθνικής μας Αναγεννήσεως». ⁷⁰ Ωστόσο, όπως παρατηρεί ο Π. Παπαστράτης, στα λόγια του Παπανδρέου διαφαινόταν ταυτόχρονα μια πρώτη απόπειρα «εξορκισμού του προβλήματος», καθώς αναφερόταν ότι ήταν ελάχιστα τα περιστατικά προδοτικής συνεργασίας με τον εχθρό. ⁷¹ Και όπως παρατηρεί η Χαϊδιά, αφενός στην πρωθυπουργική ομιλία είναι εμφανής η αποφασιστικότητα της κυβέρνησης για την τιμωρία να δοσιλόγων, κάτι που οφείλεται στο γεγονός ότι στην κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας συμμετείχε το ΕΑΜ/ΕΛΑΣ - ιδιαίτερα ευαίσθητο στο συγκεκριμένο θέμα -, αφετέρου όμως η «σιβυλλική» διαβεβαίωση του πρωθυπουργού ότι ο αριθμός των δοσιλόγων δεν ήταν μεγάλος, ενέπνεε το δίχως άλλο ανησυχία. ⁷²

Κάτω από αυτές τις συνθήκες και το γενικότερο κλίμα κωλυσιεργίας για την ανασυγκρότηση του κράτους άρχισε η δίωξη των δοσιλόγων και συνεργατών του εχθρού επί κατοχής, καθώς και η προσπάθεια εκκαθάρισης της δημόσιας διοίκησης. Με τη Συντακτική Πράξη υπ. Αρ. 1 «Περί επιβολής ποινικών κυρώσεων κατά των συνεργασθέντων μετά του εχθρού», ⁷³ γνωστή ως «Νόμος περί δοσιλόγων», η οποία αποτελείτο από 39 άρθρα και τέθηκε σε εφαρμογή στις 6/11/1944 επί κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου, ορίστηκαν οι κολάσιμες πράξεις και οι τιμωρίες τους· επιπλέον, συγκροτήθηκαν τα «Ειδικά Δικαστήρια Δοσιλόγων» και από τα τακτικά μέλη των εισαγγελέων προέρχονταν οι «ειδικοί επίτροποι» οι οποίοι επιφορτίζονταν με την

⁶⁹ Ζάικου Νίκου, «Διεθνές Δίκαιο και Συνεργασία με τον εχθρό. Η περίπτωση των κυβερνήσεων «Ανδρεικέλων» κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο», στο: Ιάκωβος Μιχαηλίδης - Ηλίας Νικολακόπουλος-Χάγκεν Φλάισερ (επιμ.), «Εχθρός» εντός των τειχών. Όψεις του Δωσιλογισμού στην Ελλάδα της Κατοχής, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2006, σ. 141.

⁷⁰ Γιαννοπούλου Δ., ό.π., σ. 45.

⁷¹ Παπαστράτη Π., «Η εκκαθάριση του Πανεπιστημίου...», ό.π., σ. 75. Ο Παπαστράτης ακόμη επισημαίνει ότι μια σειρά από ενέργειες και παραλείψεις Ελλήνων και Βρετανών αξιωματούχων ήδη από την περίοδο της κατοχής είχαν δημιουργήσει την εντύπωση ότι οι προδότες θα έμεναν στο τέλος ατιμώρητοι. Η εντύπωση αυτή μάλιστα ενισχύθηκε όταν η κυβέρνηση του Ράλλη, παρά τις έξωθεν προειδοποιήσεις, εξακολουθούσε να ψηφίζει νόμους που αφορούσαν τα Τάγματα Ασφαλείας, αυξάνοντας έτσι τον αριθμό των αξιωματικών του τακτικού στρατού που υπηρετούσαν στα Τάγματα Ασφαλείας και φροντίζοντας για τις προαγωγές τους σ' αυτά (Παπαστράτη Π., «Η εκκαθάριση του Πανεπιστημίου...», ό.π., σ. 75.)

⁷² Χαϊδιά Ελένη, «Δωσιλόγοι: Από την Κατοχή στην Απελευθέρωση» στο: *Μετά τον Πόλεμο. Η ανασυγκρότηση της οικογένειας του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα, 1943- 1960*, επιμέλεια Mark Mazower, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, πρώτη έκδοση Νοέμβριος 2003, σ. 53.

⁷³ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος*, Αρ. Φύλλου 12/ τεύχ. Α' / 06-11-1944.

παραπομπή των υποθέσεων δοσιλόγων σε δίκη.⁷⁴ Η Συντακτική Πράξη «Περί επιβολής ποινικών κυρώσεων κατά των συνεργασθέντων μετά του εχθρού» έκρινε ως ενόχους και άξιους τιμωρίας, μεταξύ άλλων, όσους κατέχοντες «δημοσίαν θέσιν, στρατιωτικήν, διοικητικήν, δικαστικήν ή άλλην, εγένοντο συνειδητά όργανα του εχθρού», όσους ανέλαβαν υπηρεσία υπό τις αρχές κατοχής, όσους κατέδωσαν στον εχθρό Έλληνες ή ξένους υπηκόους που εργάζονταν για χάρη του εθνικού και συμμαχικού αγώνος, όσους προέβησαν σε πράξεις βίας με τη σύμπραξη ή μη των οργάνων των αρχών κατοχής εις βάρος Ελλήνων, εξαιτίας της δράσης τους κατά του εχθρού.⁷⁵

Στο ίδιο νομοθέτημα καθορίστηκαν τα υπόλοιπα σχετικά αδικήματα, προβλέφθηκε η σύσταση ειδικού Δικαστηρίου (άρθρα 10-15) και η ακολουθητέα διαδικασία (άρθρα 26 κ.ε.). Όπως γράφτηκε τότε στην *Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών*, ο αριθμός της Συντακτικής Πράξης δεν ήταν τυχαίος: «[ε]κφράζει την καθολικήν εθνικήν θέλησιν, όπως η ανασύνταξις της πολιτείας άρξεται από της εθνικής εξυγιάνσεως του τόπου εκ των ολίγων μεν, βαρύτατα όμως παισάντων δια της καθ' οιονδήποτε τρόπον βοηθείας του εχθρού ή βλάβης ελλήνων ή ελληνικών και συμμαχικών συμφερόντων ή του εθνικού συμμαχικού αγώνος».⁷⁶

Η προοπτική της ειρηνικής επιστροφής των Βρετανών και της ελληνικής κυβέρνησης στη χώρα απασχολούσε σοβαρά τις αρμόδιες συμμαχικές αρχές σε μια εποχή που κυριαρχούσαν φόβοι ότι το ΕΑΜ/ΕΛΑΣ θα επιχειρούσε να καταλάβει την εξουσία.⁷⁷ Πολύ γρήγορα οι Βρετανοί διαπίστωσαν ότι με τις ελάχιστες στρατιωτικές δυνάμεις που αποβίβασαν στην Ελλάδα (συγκεκριμένα στην Πελοπόννησο) και είχαν διαθέσει

⁷⁴ Κουσουρή Δημήτρη, «Η ποινική δίωξη των δοσιλόγων της Κατοχής (1944-1949)», *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα*, τόμος Δ 1, Αθήνα, Εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2009, σσ. 108-110. Βλ. και του ιδίου, *Δίκες των Δοσιλόγων*, ό.π., σσ. 142-152.

⁷⁵ Γιαννοπούλου Δ., ό.π., σσ. 73-74. Επίσης, η ανωτέρω Συντακτική Πράξη αρ. 1 μεταξύ άλλων, προέβλεπε: «α.1: Όστις κατά την διάρκεια της εχθρικής κατοχής συνεργάσθη εκ προθέσεως προδοτικώς μετά του εχθρού, εντεύθεν δε προέκυπεν οιαδήποτε ωφέλεια εις αυτόν ή ζημία εις τον Εθνικόν ή τον Συμμαχικόν αγώνα ή εις Έλληνας πολίτας ή εις πολίτας Συμμάχου Κράτους, τιμωρείται κατά τας διατάξεις του παρόντος νόμου». Στο άρθρο 2 ως ένοχοι ορίζονται «ιδιαί»: «α) Όσοι διετέλεσαν Πρόεδροι ή μέλη Κυβερνήσεων Κατοχής. β) Όσοι κατέχοντες δημοσίαν θέσιν, στρατιωτικήν, διοικητικήν, δικαστικήν ή άλλην, εγένοντο συνειδητά όργανα του εχθρού και ήσκησαν το λειτουργημά των κατά τρόπον πειστικόν δια τον Λαόν ή διευκολύνοντα τον έργον της Κατοχής ... ε) Όσοι κατέδωσαν εις τον εχθρόν Έλληνας ή ξένους υπηκόους εργαζομένους χάριν του Εθνικού ή Συμμαχικού αγώνος ή ενήργησαν δια την ανακάλυψιν ή σύλληψιν των στ) ... Ιδιαίτερα επαβαρυντική περίπτωση θεωρείται ο εξοπλισμός του δράστου παρά των Αρχών Κατοχής» (*Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος*, τεύχος Πρώτον, αρ. Φύλλου 12, εν Αθήναις τη 6^η Νοεμβρίου 1944).

⁷⁶ Ζάικου Ν., ό.π., σ. 142.

⁷⁷ Παπαστράτη Π., «Η εκκαθάριση του Πανεπιστημίου...», ό.π., σ. 74.

επιχειρησιακά στον Ελλαδικό χώρο δεν θα μπορούσαν να αντιπαρατάξουν ισχυρή δύναμη απέναντι στον ΕΛΑΣ που κυριαρχούσε σε όλη σχεδόν τη χώρα. Και ενώ αμέσως μετά την αποχώρηση των Γερμανών από την Αθήνα συνελήφθησαν πολλά μέλη των κατοχικών κυβερνήσεων αλλά και αξιωματικοί της Ειδικής Ασφάλειας,⁷⁸ οι Βρετανοί είχαν συνειδητοποιήσει από πολύ νωρίτερα ότι οι δυνάμεις με στρατιωτικό οπλισμό, όπως τα Τάγματα Ασφαλείας, το Μηχανοκίνητο Σώμα, η οργάνωση «Χ» και άλλες ένοπλες ομάδες που δραστηριοποιούνταν σε διάφορα σημεία της χώρας, οι οποίες είχαν συνεργαστεί με τους Γερμανούς και ήταν όργανα των κατοχικών κυβερνήσεων και επιπλέον εμφορούνταν από αντικομμουνιστική ιδεολογία, θα μπορούσαν να συμβάλουν αποφασιστικά στον αγώνα τους εναντίον του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ και τις επιδιώξεις τους να επιβληθούν πολιτικά στη χώρα.⁷⁹ Έτσι, συνέβαινε το παράδοξο οι Βρετανοί να συνεχίζουν στην Ευρώπη τον αντιφασιστικό αγώνα τους εναντίον της χιτλερικής Γερμανίας και από την άλλη στην Ελλάδα να προστατεύουν διακριτικά τα σώματα εκείνα που συνεργάστηκαν επί κατοχής με τους Γερμανούς.⁸⁰ Επόμενο ήταν να θεωρήσουν όλους αυτούς τους δοσιλόγους, τους ακροδεξιούς και τις διάφορες εγκληματικές ομάδες ως «αναγκαίο κακό», το οποίο έπρεπε να διαχειριστούν ανάλογα, σύμφωνα με τα συμφέροντα και τις επιδιώξεις τους, έστω και αν έπρεπε οι Βρετανοί να τιμωρήσουν κάποιους παραδειγματικά.⁸¹ Επιπλέον, η χρησιμότητα των οργάνων αυτών είχε γίνει από νωρίς αντιληπτή από μία μερίδα της αστικής τάξης και από πολιτικούς της προπολεμικής παλαιάς τάξης πραγμάτων, των οποίων το έρεισμα στο λαό ήταν μηδαμινό: χρησιμοποιώντας τους πρώην συνεργάτες του εχθρού, τους μαυραγορίτες και τις άλλες εγκληματικές ομάδες απέκτησαν βάσεις πολιτικής επιρροής· σε αντάλλαγμα προσέφεραν στις ομάδες αυτές προστασία από το ΕΑΜ που επιδίωκε την παραδειγματική τους τιμωρία.⁸² Για το λόγο αυτό, όπως επισημαίνει ο Δ. Κουσουρής, η ένοπλη πτέρυγα του δοσιλογισμού ήταν εκείνη που ενσωματώθηκε πιο γρήγορα στον νέο κρατικό μηχανισμό.⁸³

⁷⁸ Κουσουρή Δ., *Δίκες των Δοσιλόγων*, ό.π., σ. 119 και σ. 123.

⁷⁹ Πιζάνια Πέτρον, «Το Φθινόπωρο του 1944. Πολιτικές συγκρούσεις κατά την απελευθέρωση» (στο:) *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, 8^{ος} τόμος, Η εμπόλεμη Ελλάδα, 1940-1949, Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα 2003, σ. 193.

⁸⁰ Πιζάνια Π., ό.π., σ. 193. Βλ. επίσης και Κωστόπουλου Τ., ό.π., σ. 63. Βλ. ακόμη και στο Ν. Καρκάνη, ό.π., σσ. 13-14.

⁸¹ Πιζάνια Π., ό.π., σ. 194.

⁸² Πιζάνια Π., ό.π., σ. 196 και σ. 198.

⁸³ Κουσουρή Δ., *Δίκες των Δοσιλόγων*, ό.π., σ. 433.

Τα γεγονότα του Δεκέμβρη 1944 οδήγησαν στην προσωρινή αναβολή της διαδικασίας τιμωρίας των δοσιλόγων. Οι ριζικές αλλαγές που έλαβαν χώρα στο πολιτικό σκηνικό επηρέασαν άμεσα το ζήτημα των δοσιλόγων. Η εκκαθάριση πλέον διευρύνθηκε προκειμένου να συμπεριλάβει και εκείνους που είχαν συμμετάσχει ή συμβάλει στο ξέσπασμα της «στάσης της 3^{ης} Δεκεμβρίου», και επίσης όσους είχαν επιδείξει αδυναμία χαρακτήρα και ανέντιμη ή «αντεθνική» στάση από την εγκαθίδρυση της δικτατορίας του Μεταξά τον Αύγουστο του 1936. Αυτή η διεύρυνση της εκκαθάρισης είχε πολλαπλούς στόχους, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό: η δημοκρατική εικόνα των μεταδεκεμβριανών κυβερνήσεων βελτιώθηκε · οι κυβερνήσεις θα αποδείκνυαν ότι μπορούσαν να αντιμετωπίσουν με αντικειμενικότητα τις συνέπειες μιας έντονης πολιτικής πραγματικότητας. Ακόμη, τονίζονταν η απόσταση του κοινοβουλευτικού καθεστώτος μετά την Απελευθέρωση από το μεταξικό καθεστώς καθώς και από τα δοσιλογικά καθεστώτα που μόλις είχαν καταρρεύσει. Επιπλέον με την εκκαθάριση η ελληνική κυβέρνηση επεδίωκε να κατευνάσει τις βρετανικές πιέσεις εξαιτίας της καθυστέρησης που σημειωνόταν στο ζήτημα αυτό.⁸⁴

Η Συντακτική Πράξη 1 τροποποιήθηκε σε καίρια σημεία της από την κυβέρνηση Πλαστήρα, η οποία διαδέχθηκε την κυβέρνηση Παπανδρέου, και η οποία προχώρησε στην αντικατάσταση της παραπάνω Συντακτικής Πράξης, ψηφίζοντας τον Ιανουάριο του 1945 την υπ' αριθ. 6/45 «Περί επιβολής κυρώσεων κατά των συνεργασθέντων μετά του εχθρού». ⁸⁵ Ο Λευτέρης Αποστόλου επισήμανε από το 1945 ότι σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση δύο είναι οι ουσιαστικές καινοτομίες που η νέα Συντακτική Πράξη επέφερε στην παλιά «περί δοσιλόγων». Η πρώτη καινοτομία είναι ότι και «μόνη...η ανάληψις της Κυβερνήσεως (στη διάρκεια της κατοχής) αποτελεί τυπικόν αδίκημα χωρίς ουδεμία ν' απαιτείται απόδειξις δόλου». Η δεύτερη ότι: «ορίζονται κατά πλειοψηφίαν τακτικοί δικασταί προς εκδίκασιν των αδικημάτων τούτων» επειδή «το αδίκημα τούτο δεν είναι πολιτικόν, αλλά κοινού Ποινικού Νόμου».⁸⁶

⁸⁴ Παπαστράτη Π., «Η εκκαθάριση του Πανεπιστημίου...», ό.π., σ. 76.

⁸⁵ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος*, Αρ. Φύλλου 12/ τεύχ. Α' / 20-1-1945. Βλ. και Κουσουρή Δ., «Η ποινική δίωξη...», ό.π., σ. 111. Βλ. και του ιδίου, *Δίκες των Δοσιλόγων*, ό.π., σσ. 234-239.

⁸⁶ Αποστόλου Λευτέρης, *Η παρωδία της δίκης των δοσιλόγων και η αυτοκαταδίκη της δεξιάς*, Αθήνα Ιούνης 1945, σ. 12.

Στη σχετική αιτιολογική έκθεση ο τότε Υπουργός Δικαιοσύνης Ν. Κολυβάς δήλωσε ότι

*«οι κυβερνήσεις της Ξένης Κατοχής δεν ήσαν ελληνικά κυβερνήσεις, αλλά κυβερνήσεις των κατακτητών [...] δεν ήσκουν εξουσία ιδίω ονόματι. Οι εκδιδόμενοι νόμοι παρά των Κυβερνήσεων της Ξένης Κατοχής δεν είναι νόμοι Ελληνικής Κυβερνήσεως, αλλά νόμοι της Κατοχής, όργανον της οποίας ήσαν οι εκάστοτε δήθεν Ελληνικάί Κυβερνήσεις [...] [Ο]ι Κυβερνήσεις επί Ξένης Κατοχής ήσαν όργανα των Γερμανών[...] Ότι παρέμενεν εις τας Κυβερνήσεις αυτάς ήτο η καθημερινή ρουσφετολογία και η προδοσία κατά της πατρίδος[...] Οι διατελέσαντες Πρωθυπουργοί των τριών Κυβερνήσεων της Κατοχής διηκόλυναν τα μέγιστα τον κατακτητήν εις το ολέθριον δια την Ελλάδα έργο του. Διά τον λόγον τούτον, μόνο το γεγονός της αποδοχής της εντολής εκ μέρους του κατακτητού προς σχηματισμόν κυβερνήσεως αποτελεί αδίκημα».*⁸⁷

Επίσης, όπως τόνιζε ο Νικόλαος Κολυβάς στην ίδια αιτιολογική έκθεση, στόχος του υπουργείου Δικαιοσύνης, ήταν η εξασφάλιση της αμερόληπτης απονομής δικαιοσύνης για τους κατηγορούμενους, και όχι η απαλλαγή των δοσιλόγων όπως είχε διαδοθεί. Συνεπώς, ο νέος νόμος ερχόταν απλώς να αποσαφηνίσει ορισμένες διατάξεις του προηγούμενου.⁸⁸

Ειδικότερα, με τη νέα Συντακτική Πράξη παραπέμπονταν στη δικαιοσύνη με την κατηγορία της συνεργασίας με τον εχθρό όσοι σχημάτισαν κυβέρνηση κατά τη διάρκεια της Κατοχής, όσοι διετέλεσαν υπουργοί ή υφυπουργοί στις κατοχικές κυβερνήσεις ή διευκόλυναν το έργο των αρχών κατοχής κατέχοντας δημόσια θέση, στρατιωτική, διοικητική, δικαστική κλπ. (η διάταξη ίσχυε μάλιστα ακόμη και για τα όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης). Επίσης, όσοι έγιναν συνειδητά όργανα των Γερμανών κάνοντας προπαγάνδα υπέρ τους και εξήραν το έργο τους, καλλιεργώντας την ηττοπάθεια στον ελληνικό λαό (όπως εκδότες και δημοσιογράφοι). Τέλος, όσοι κατέδωσαν στον εχθρό Έλληνες ή ξένους υπηκόους που συμμετείχαν στο συμμαχικό αγώνα ή προέβησαν σε πράξεις βίας με τη βοήθεια ή μη των αρχών κατοχής - ιδιαίτερα επιβαρυντική περίπτωση εθεωρείτο ο εξοπλισμός του δράστη από τον εχθρό- , όσοι παρείχαν συστηματικά πληροφορίες στον εχθρό για τις κινήσεις ατόμων ή οργανώσεων που δούλευαν για τον συμμαχικό αγώνα ή παρεμπόδισαν με οποιονδήποτε τρόπο τη συμμαχική πολεμική προσπάθεια είτε έγιναν με τη βοήθεια του εχθρού αρχηγοί ή οδηγοί κινήσεων που στρέφονταν κατά της ακεραιότητας της χώρας. Οι δύο τελευταίες παράγραφοι του άρθρου αναφέρονται στις περιπτώσεις

⁸⁷ Ζάικου Ν., ό.π., σσ. 142-143.

⁸⁸ Χαϊδιά Ε., ό.π., σ. 53.

οικονομικής συνεργασίας με τον εχθρό, οι οποίες προκάλεσαν ζημιές στον ελληνικό λαό ή σε Έλληνες πολίτες ή υποβοήθησαν την πολεμική προσπάθεια του εχθρού ή άντλησαν ασυνήθη οικονομικά και γενικότερα οφέλη ζημιώνοντας Έλληνες πολίτες ή πολίτες συμμαχικού κράτους.⁸⁹

Οι ένοχοι για τις πράξεις που προέβλεπε το παραπάνω άρθρο τιμωρούνταν ανάλογα με την ιδιότητα ή τη θέση που κατείχαν, καθώς επίσης τη σοβαρότητα ή τα αποτελέσματα των ενεργειών τους. Οι ποινές που προβλέπονταν ήταν η θανατική καταδίκη, τα ισόβια ή πρόσκαιρα δεσμά, η ισόβια υπερορία ενώ στις περιπτώσεις που υπήρχαν ελαφρυντικά επιβαλλόταν η ποινή της ειρκτής. Η θανατική ποινή εκτελέστηκε σε οκτώ περιπτώσεις, ενώ στη συνέχεια και μέχρι το τέλος του 1946 ανεστάλη σιωπηλά και με την ανοχή μάλιστα του Κοινοβουλίου. Ως λόγοι που συνετέλεσαν στη σιωπηρή αναστολή αναφέρονται η απροθυμία των προσωρινών κυβερνήσεων να αναλάβουν την ευθύνη ενόψει των επικείμενων εκλογών αλλά και η επιδίωξη της υποβάθμισης του ζητήματος καθώς επιταχυνόταν η πορεία προς τον Εμφύλιο πόλεμο. Οι αποφάσεις του Ειδικού Δικαστηρίου ήταν τελεσίδικες και μη εξαγοράσιμες. Οι καταδικασμένοι όμως είχαν το δικαίωμα να προσφύγουν στο Συμβούλιο Χαρίτων και να ζητήσουν τη μετατροπή της ποινής τους ή την απονομή χάριτος. Όπως σημειώνει η Ε. Χαϊδιά, μεταξύ των ετών 1945-46 υποβλήθηκαν αρκετές αιτήσεις. Από αυτές ορισμένες μόνον έγιναν αποδεκτές μετατρέποντας τη θανατική ποινή σε ισόβια, ενώ αναφέρεται και μία περίπτωση στην οποία η ποινή της δεκαετούς φυλάκισης μετετράπη σε τετραετή φυλάκιση (Θεσ/νίκη).⁹⁰

Πέρα από τους κατοχικούς πρωθυπουργούς και άλλα πολιτικά πρόσωπα που συμμετείχαν σε αυτές τις κυβερνήσεις, των οποίων η δίκη άρχισε στις 21/2/1945 και ολοκληρώθηκε την 1^η Ιουνίου,⁹¹ στο εδώλιο του κατηγορουμένου βρέθηκαν λίγο αργότερα διαβόητοι βασανιστές των Ες Ες⁹² και μερικούς μήνες μετά, από 18 Οκτωβρίου έως τις 13 Νοεμβρίου 1945 και άνδρες των Σωμάτων Ασφαλείας, και συγκεκριμένα του τμήματος της Ειδικής Ασφάλειας με επικεφαλής το διευθυντή της

⁸⁹ Χαϊδιά Ε., *ό.π.*, σσ. 54-55.

⁹⁰ Χαϊδιά Ε., *ό.π.*, σ. 55.

⁹¹ Κουσουρή Δ., «Η ποινική δίωξη...», *ό.π.*, σ. 114. Βλ. αναλυτικότερα στο ίδιο, *Δίκες των Δοσιλόγων*, *ό.π.*, σ. 246 κεξ.

⁹² Βλ. σχετικά Κουσουρή Δ., *Δίκες των Δοσιλόγων*, *ό.π.*, σ. 294 κεξ.

Αλέξανδρο Λάμπου καθώς και ο διοικητής του Μηχανοκίνητου τάγματος για ένα διάστημα επί κατοχής Ν. Μπουραντάς.⁹³

Όπως παρατηρεί η Δανάη Γιαννοπούλου, παρά τις δεδηλωμένες κυβερνητικές προθέσεις - που δε γνωρίζουμε σε ποιο βαθμό ήταν ειλικρινείς - για την τιμωρία των δοσιλόγων και των συνεργατών των Γερμανών, τα αποτελέσματα δεν ήταν άμεσα ορατά. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αναφέρεται το γεγονός ότι ενώ κατά τη συντακτική πράξη αποτελούσε *«ιδιαιτέρα επιβαρυντική περίπτωση ο εξοπλισμός του δράστου από τις αρχές κατοχής»* καθώς και *«η ιδιότητα του δράστου ως ανήκοντος εις τας ενόπλους δυνάμεις της χώρας ή τα Σώματα Ασφαλείας»*, η απομάκρυνση των μελών των ταγμάτων Ασφαλείας και η παραπομπή σε δίκη δεν πραγματοποιείτο. Επιπλέον ούτε στις διαδικασίες εκκαθάρισης της Χωροφυλακής σημειωνόταν κάποια πρόοδος.⁹⁴ Η Γιαννοπούλου τονίζει ότι υπήρχε μερίδα του Τύπου η οποία προασπιζόταν τη Χωροφυλακή, επισημαίνοντας στις σελίδες του ότι *«καταβάλλεται προσπάθεια όπως γίνει το εξιλαστήριο θύμα δι' όλα τα ανομήματα της περιόδου της Κατοχής»* και ότι η χωροφυλακή είχε το μικρότερο ποσοστό ατόμων που συνεργάστηκαν με τον κατακτητή ή που υπέπεσαν σε αδικήματα του ποινικού δικαίου. Τέλος, η μερίδα αυτή του τύπου ζητούσε ακόμη και να προστατευθεί το ηθικό κύρος του σώματος.⁹⁵

Η τιμωρία των δοσιλόγων και η απομάκρυνσή τους από τον κρατικό μηχανισμό και ειδικά από τις υπηρεσίες της δημόσιας ασφάλειας, τα οποία είχαν προβληθεί ως βασικές δεσμεύσεις της κυβέρνησης, ουσιαστικά δεν προωθείτο. Με εξαίρεση τη σύλληψη κάποιων πολύ γνωστών δοσιλόγων, δεν γινόταν καμία προσπάθεια για απομάκρυνση των συνεργατών του κατακτητή από τα Σώματα Ασφαλείας.⁹⁶ Το γεγονός αυτό είχε αντίκτυπο και σε όλους όσοι συμμετείχαν στο κίνημα της Εθνικής Αντίστασης, επειδή υπήρχε ο φόβος ότι αυτοί που υπηρέτησαν το μεταξικό καθεστώς καθώς και τις κατοχικές αρχές θα χρησιμοποιούνταν εκ νέου στη δίωξη των

⁹³ Αυδή Α., *ό.π.*, σ. 24.

⁹⁴ Γιαννοπούλου Δ., *ό.π.*, σ. 74. Η Γιαννοπούλου επίσης προσθέτει ότι υπάρχουν υποδείξεις για την παραμονή αξιωματικών της Ειδικής Ασφάλειας στη χωροφυλακή *«μέχρι λήψεως αποφάσεων υπό της Εθνικής Κυβερνήσεως»*. Βλ. σχετικά Αρχηγείον Χωροφυλακής, «Κατάστασις ονομαστική των Αξιωματικών και Ανθυπασιτών της τέως Διευθύνσεως Ειδικής Ασφάλειας του Κράτους οίτινες προτάσει του κ. Υπαρχηγού του Σώματος δέον να κρατηθώσιν εις την Σχολήν Χωροφυλακής μέχρι λήψεως αποφάσεων υπό της Εθνικής Κυβερνήσεως», Οκτώβριος 1944, Αρχείο Ηλία Λαγάκου, αρχείο ΕΛΙΑ.

⁹⁵ Γιαννοπούλου Δ., *ό.π.*, σσ. 74-75.

⁹⁶ Γιαννοπούλου Δ., *ό.π.*, σσ. 75-76.

αριστερών και των κομμουνιστών αλλά και στην επιβολή καθεστώτος ευνοϊκού προς τη Δεξιά ή τη μοναρχία.⁹⁷

Επιπλέον, η συμφωνία της Βάρκιζας δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Ο Αλιβιζάτος παρατηρεί ότι αν και η Αριστερά φρόντισε να σεβαστεί τις υποχρεώσεις της απέναντι στη συμφωνία, οι κυβερνήσεις της Αθήνας κατά την περίοδο 1945- 1946 δεν εκπλήρωσαν τις δικές τους. Στο πεδίο των ελευθεριών δεν επιχείρησαν την εκκαθάριση της δικτατορικής νομοθεσίας· από την άλλη πλευρά, καλυπτόμενες πίσω από τον όρο της συμφωνίας της Βάρκιζας που τις εξουσιοδοτούσε να διατηρήσουν σε αναστολή, και πρακτικά επ' αόριστο, τις κυριότερες συνταγματικές εγγυήσεις των ελευθεριών, κυρίως στην ύπαιθρο, όχι μόνο δεν εξασφάλισαν την «απρόσκοπτη» άσκηση των δικαιωμάτων των πολιτών, αλλά ανέχθηκαν, ή δεν μπόρεσαν να εμποδίσουν, την ανάπτυξη ενός κλίματος τρομοκρατίας χωρίς προηγούμενο εναντίον των οπαδών της Αριστεράς και, αργότερα, εναντίον των οπαδών της αβασίλευτης δημοκρατίας, οι οποίοι βρέθηκαν εκτεθειμένοι στην αυθαιρεσία των ενόπλων συμμοριών της άκρας Δεξιάς, τη λεγόμενη «λευκή τρομοκρατία».⁹⁸

Επιπλέον, όπως επισημαίνει ο Η. Νικολακόπουλος, η εχθρική αντιμετώπιση της εαμικής Αντίστασης από την κυβέρνηση και τους Βρετανούς ερχόταν σε «κραυγαλέα αντίθεση» με την ευνοϊκή μεταχείριση που επιφυλάχθηκε σε όσους είχαν συνεργαστεί

⁹⁷ Γιαννοπούλου Δ., *ό.π.*, σ. 76.

⁹⁸ Αλιβιζάτου Ν., *ό.π.*, σσ. 453-454. Ενδεικτικά του κλίματος είναι όσα παραθέτει σε υποσημείωση στο ίδιο βιβλίο (σελ. 454) ο Αλιβιζάτος αναφερόμενος στην κοινή δήλωση που έκαναν στις 5 Ιουνίου 1945 οι πρώην βενιζελικοί ηγέτες Καφαντάρης και Μυλωνάς και στην οποία περιέγραφαν την κατάσταση στη χώρα ως εξής: «*Η τρομοκρατία, την οποία εξαπέλυσε σε ολόκληρη τη χώρα η άκρα δεξιά μετά τα δεκεμβριανά αναπτύσσεται μέρα με τη μέρα. Καθιστά αβίωτο τον βίο όλων των μη βασιλοφρόνων πολιτών και μας απαγορεύει να ελπίζουμε ότι θα μπορέσουμε να προχωρήσουμε σε δημοψήφισμα ή σε ελεύθερες εκλογές. Οι τρομοκρατικές οργανώσεις της άκρας δεξιάς, οι οποίες εξοπλίστηκαν από τους Γερμανούς και συνεργάστηκαν μαζί τους, ούτε αποπλίστηκαν, ούτε εδιώχθησαν, αλλά συμμάχησαν με τις δυνάμεις ασφαλείας δια να στραγγαλίσουν κάθε μορφή δημοκρατικής σκέψης*», ελλην. μετάφρ. Ν. Αλιβιζάτου, όπως αναφέρεται στο Tsoucalas, *La Grece de l' independence aux colonels*, σ. 82· βλ. επίσης Svoronos, *Historie de la Grece moderne*, σ. 115. Ο αρχηγός της κυβερνητικής αντιπροσωπείας στη διάσκεψη της Βάρκιζας Ι. Σοφιανόπουλος, που στο μεταξύ είχε αναγκαστεί να παραιτηθεί από την κυβέρνηση, δήλωνε στο ίδιο πνεύμα δεκατρείς μήνες μετά την υπογραφή της συμφωνίας αυτής: «*(Αν εγνώριζα) ότι τα ένδοξα όπλα του ΕΛΑΣ, με τα οποία ο λαός αντιστάθηκε στους εισβολείς, θα παραδίνονταν στους Χίτες δεν θα είχα βάλει την υπογραφή μου κάτω από τη συμφωνία της Βάρκιζας και θα είχα προτιμήσει να συνεχιστούν οι εχθροπραξίες*» (ελλην. μετάφρ. Ν. Αλιβιζάτου) αναφέρεται στον L.S. Stavrianos, *Greece: American Dillema and Opportunity*, Chicago, H. Regnery Co, 1972. σσ.148-149.

Αναφερόμενος επίσης στη συμπεριφορά των κατώτερων οργάνων των σωμάτων ασφαλείας απέναντι στις συμμορίες της άκρας δεξιάς, το 1945-1946, ο Αλιβιζάτος (*ό.π.*, σ. 454) παραθέτει την άποψη του στρατηγού Ζαφειρόπουλου ο οποίος έγραφε μεταξύ άλλων ότι «*διά της ανοχής των συνέτειναν εις την επιδείνωσιν της καταστάσεως και υπήρξαν υπαίτιοι φόνων αθώων πολιτών και λησπειών, διαπραχθεισών υπό των παρακρατικών τούτων οργανώσεων*», βλ. *Ο αντισυμμοριακός αγών*, *ό.π.* σ.84· βλ. επίσης σ. 153-154, όπου και αναφορά σε επίσημες εκθέσεις της εποχής.

με τις δυνάμεις κατοχής, μετατρέποντας έτσι την τιμωρία των δοσιλόγων σε διαδικασία οιονεί εξαγνισμού τους. «*Η ιδιότητα του μέλους του ΕΑΜ τείνει να θεωρηθεί μεγαλύτερο έγκλημα, απ' ό,τι η συνεργασία με τους Γερμανούς*» σημείωνε ήδη από τις 19.4.1945 το Βρετανικό Φόρεϊν Όφισ, διαπιστώνοντας ταυτόχρονα ότι η Συμφωνία της Βάρκιζας είχε καταστεί σε μεγάλο βαθμό «νεκρό γράμμα».⁹⁹

Μία άλλη εκδοχή για την καθυστέρηση στη διενέργεια των δικών των δοσιλόγων αποτελεί αυτή του υφυπουργού Τύπου καθηγητή κ. Ζακυθηνού, ο οποίος κατά τα τέλη Ιουλίου 1945 απέδωσε το λόγο στον περιορισμένο αριθμό δικαστών και στην «*ψυχολογικήν ατμόσφαιραν την οποίαν εδημιούργησε η ανταρσία του Δεκεμβρίου*». Ο Ζακυθηνός έκανε μνεία των 18.000 καταμετρηθέντων ατομικών καταγγελιών εναντίον συνεργατών του εχθρού, ενώ ανέφερε ότι 1.100 άτομα ήταν ήδη προφυλακισμένα εν αναμονή της δίκης τους. Επίσης, ανέφερε ότι έντεκα υπόλογοι είχαν καταδικαστεί σε θάνατο, έξι σε ισόβια και δύο είχαν εκτελεστεί. Ο Παπαστράτης σημειώνει ότι σχεδόν ένα χρόνο αργότερα, τον Ιούνιο 1946, η αρμόδια υπηρεσία ανακοίνωσε ότι έχει εξετάσει 3.500 περιπτώσεις καταγγελιών και ότι μόνο για το 7% από αυτές έχει προταθεί να συνεχιστεί η δίωξη.¹⁰⁰ Ο Παπαστράτης επιχειρεί μία σύγκριση του αριθμού αυτού με τον αριθμό των οπαδών του ΕΑΜ που παρέμεναν φυλακισμένοι, προκειμένου να φανεί η ανισότητα στην απονομή δικαιοσύνης: στα τέλη του 1945, από τον αρχικό αριθμό των 80.000 ήταν ακόμα φυλακισμένοι 48.956. Σε σχέση με την τύχη των δοσιλόγων δύο γεγονότα λαμβάνουν χώρα στην αρχή του καλοκαιριού 1946: το ότι από μία μερίδα βουλευτών του Λαϊκού Κόμματος προωθείτο ανοικτά ένα σχέδιο νόμου με σκοπό την ακύρωση της Συντακτικής Πράξης 6, η οποία αποτελούσε το βασικό νομοθέτημα για τη δίωξη των συνεργατών των Γερμανών, και το ότι πολλά πρώην στελέχη των Ταγμάτων Ασφαλείας την ίδια εποχή επανέρχονται στις τάξεις του στρατού. Ενώ σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οι δοσίλογοι αντιμετώπιζαν αυστηρή τιμωρία, στην Ελλάδα παρατηρείται το φαινόμενο ακόμη και η ελάχιστη διάθεση της ελληνικής κυβέρνησης να τιμωρήσει τους δοσιλόγους να εξατιμίζεται.¹⁰¹

⁹⁹ Νικολακόπουλου Ηλία, «Μετά τα Δεκεμβριανά. Από τη Βάρκιζα ως την παλινόρθωση της βασιλείας» (στο:) *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, 8^{ος} τόμος, Η εμπόλεμη Ελλάδα, 1940-1949, Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα 2003, σ. 202.

¹⁰⁰ Παπαστράτη Προκόπη, «Η εκκαθάριση των δημοσίων υπηρεσιών στην Ελλάδα τις παραμονές του εμφυλίου πολέμου», στο: *Μελέτες για τον Εμφύλιο Πόλεμο 1945-1949*, Συναγωγή κειμένων-Επιμέλεια Lars Baerentzen Γιάννης Ο. Ιατρίδης Ole L. Smith, ΟΛΚΟΣ ΑΘΗΝΑ 1999, σ. 55.

¹⁰¹ Παπαστράτη Π., «Η εκκαθάριση των δημοσίων υπηρεσιών...», *ό.π.*, σσ. 55-56.

Η ΔΙΚΗ ΤΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΣΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΘΗΝΩΝ (ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ – ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1945)

1^η μέρα της δίκης (Πέμπτη 18/10/1945)

Η δίκη των ανδρών της Ειδικής Ασφάλειας ακολούθησε τη δίκη των πολιτικών δοσιλόγων, σε μία εποχή που η χώρα βρισκόταν σε έκρυθμη πολιτική κατάσταση, με μια αδύναμη κυβέρνηση του αντιβασιλέα Δαμασκηνού να ασκήσει εξουσία.¹⁰² Άρχισε την Πέμπτη 18/10/1945 και σύμφωνα με τα Πρακτικά της δίκης που φυλάσσονται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους στην Αθήνα :

«Η συνεδρίασις εγένετο δημοσία εν τη αιθούση των Συνεδριάσεων του Εφετείου Αθηνών τη 9 π.μ.¹⁰³ καθ' ην προσήχθησαν εις το ακροατήριον οι ως ανωτέρω παρόντες κατηγορούμενοι οίτινες ερωτηθέντες υπό του προέδρου περί της ταυτότητός των κ.λ.π. απήντησαν ότι ονομάζονται:

- 1) Αλέξανδρος Γρηγορίου Λάμπου, υποστράτηγος Χωροφυλακής
- 2) Δημήτριος Αριστείδου Κουρεμπανάς, ενωμοτάρχης
- 3) Αλέξανδρος Νικ. Φλώρος, υπενωμοτάρχης
- 4) Θρασύβουλος Θεοδοσίου Παπασακελλαρίου, δικηγόρος
- 5) Εμμανουήλ Χαριδήμου Πουλής, ανθυπομοίραρχος
- 6) Θωμάς Αθανασίου Μπουρτζάλας, ανθυπομοίραρχος
- 7) Δημήτριος Ηλία Μητρόπουλος, Ταγματάρχης Χωροφυλακής
- 8) Άγγελος Σπ. Βλαχόπουλος, απόστρατος λοχαγός
- 9) Ευσέβιος Κωνσταντίνου Παρθενίου, ανθυπασπιστής χωροφυλακής
- 10) Αθανάσιος Τιμολέοντος Μαντάς, ανθυπομοίραρχος χωροφυλακής.¹⁰⁴

Ενταύθα ο Επίτροπος λαβών τον λόγον επρότεινε όπως χωρισθεί η δίκη ως προς τους κατηγορουμένους 1) Ιωάννην Γ. Μόρφην, 2) Αθανάσιον Κωσταράν, 3) Ηλίαν Αθ. Σκαμπαρδώνην, και 4) Φ. Βλαχονικολόν, κατοίκους Αθηνών, ως μη κλητευθέντας». Με απόφαση του δικαστηρίου, η πρόταση αυτή για τους παραπάνω απόντες κατηγορούμενους έγινε δεκτή.¹⁰⁵

Σε αντίθεση με τα Πρακτικά ΕΔΑ όπου η ανάγνωση των κατηγοριών από τον επίτροπο παρουσιάζεται με ελάχιστες λέξεις («όστις απήγγειλε το περιεχόμενον της

¹⁰² Κουσουρή Δ., *Δίκες των Δοσιλόγων*, ό.π., σ. 439.

¹⁰³ Σύμφωνα με τα Πρακτικά των ΓΑΚ η ακροαματική διαδικασία ξεκινούσε νωρίς το πρωί και, με μικρό διάλειμμα το μεσημέρι, συνεχιζόταν ως το βράδυ 9 ή 10 μ.μ.

¹⁰⁴ *Πρακτικά Δημοσίας Συνεδριάσεως Ειδικού Δικαστηρίου Αθηνών (ΕΔΑ)*, Βιβλίο Πρακτικών, τόμος 9 / 1945, φύλλα 1(β) – 2(α). Εφεξής όπου αναγράφεται στις υποσημειώσεις της παρούσης εργασίας φύλλο (α) και φύλλο (β) νοούνται αντίστοιχα η εμπρόσθια και η οπίσθια σελίδα ενός εκάστου φύλλου των Πρακτικών που φυλάσσονται στα ΓΑΚ.

¹⁰⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 2(α)-2(β).

κατηγορίας με συνοπτικήν ακρίβειαν») ο *Ριζοσπάστης* της 19/10/1945 στη δεύτερη σελίδα με τίτλο «Το κατηγορητήριο» παραθέτει εκτενώς την ανάγνωση από τον επίτροπο του κατηγορητηρίου, ο οποίος αναφέρει σωρεία συλλήψεων, βασανιστηρίων, εκτελέσεων, λεηλασιών, κλοπών και εκβιασμών που διέπραξαν ο Λάμπου και οι κτηνάνθρωποι του. Σύμφωνα με τον *Ριζοσπάστη*, η ανάγνωση του κατηγορητηρίου διήρκησε μισή ώρα: 15 γραφομηχανημένες σελίδες που – κατά την εφημερίδα- στάζουν αίμα, φόνους, βασανιστήρια, μπλόκα, έρευνες, προδοσίες, εκβιασμοί, λίρες, κτηνωδίες, καμένα στήθια, βγαλμένα νύχια, τραβηγμένα μαλλιά, ματωμένες πατούσες, πνιγμένες κραυγές, άγρια ουρλιαχτά των βασανιζόμενων μέσα στη νύχτα. «*Σηκώνονταν οι τρίχες της γειτονιάς κάθε βράδυ εκεί στην οδό Ελπίδος*», καταθέτει με φρίκη η πρώτη μάρτυρας κατηγορίας.¹⁰⁶

Η εφημερίδα τονίζει και τη συνεργασία των κατηγορουμένων με τα Ες Ες και τις προδοτικές τους ενέργειες, μέσα στις οποίες αναφέρεται και η κατάδοση από τον Λάμπου του Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού στους Γερμανούς που τον συνέλαβαν. Στο ίδιο άρθρο με καταγγελτικό τίτλο «Τα “κτήνη της Ειδικής” περισσότερο αιμοβόρα και από τα χιτλερικά “κτήνη του Μπέλεσεν” - Οι μάρτυρες αποκαλύπτουν απίστευτα εγκλήματα» ο *Ριζοσπάστης* τονίζει ότι οι μάρτυρες της πολιτικής αγωγής είναι πάνω από 100, ενώ οι περισσότεροι από τους μάρτυρες υπεράσπισης είναι δοσίλογοι, βασανιστές των Ες-Ες, «*παιδιά*» της Ειδικής, ενώ θα έπρεπε να είναι και αυτοί κατηγορούμενοι.

Αυτή η αυστηρή και επικριτική στάση της εφημερίδας απέναντι στους κατηγορουμένους, δεν εκπλήσσει καθώς ήδη από το φύλλο του *Ριζοσπάστη* της 17^{ης} Οκτωβρίου 1945 και στην πρώτη σελίδα η εφημερίδα έχει εκδηλώσει τις προθέσεις της από τον τρόπο γραφής και είναι σαφές ότι θα ακολουθήσει επικριτική στάση, τονίζοντας εμφαντικά ότι «*αύριο δικάζεται η στυγνότερη μορφή των χιτλερικών εγκληματιών στην Ελλάδα, ο Λάμπου με την ομάδα του της Ειδικής Ασφάλειας*». Η εφημερίδα επισημαίνει ότι «*το κατηγορητήριο συνθέτει ένα από τα σπάνια φαινόμενα εγκληματιών που επωφελήθηκαν από τη δύναμη του κατακτητή για να κορέσουν κατά τον πιο κτηνώδη τρόπο τις σαδιστικές τους ορέξεις σε βάρος των μαχομένων για το ιερότερο δικαίωμα συμπατριωτών τους*». Ας σημειωθεί πάντως ότι ο *Ριζοσπάστης* στα φύλλα των προηγούμενων ημερών δεν κάνει καμία αναφορά στην επικείμενη έναρξη

¹⁰⁶ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 19/10/1945.

της δίκης της Ειδικής Ασφάλειας. Μόνο στο φύλλο της 10^{ης} Οκτωβρίου 1945 και σε μικρό άρθρο του στη δεύτερη σελίδα με τίτλο «Ο Λαβάλ καταδικάστηκε σε θάνατο» αναφέρεται στην καταδίκη σε θάνατο του Γάλλου πολιτικού και συνεργάτη των Γερμανών Πιέρ Λαβάλ.

Από την πλευρά της, η εφημερίδα *Ελευθερία* της 19^{ης} Οκτωβρίου κινείται στο ίδιο μήκος κύματος: στην πρώτη της σελίδα σε άρθρο με πηχυαίο τίτλο και καταγγελτικό τόνο τονίζεται ότι «Δικάζονται από χθες τα κτήνη της Ειδικής», ότι οι βασανιστές της οδού Ελπίδος κάθονται στο εδώλιο του κατηγορουμένου και ότι από τους 24 κατηγορούμενους προσήλθαν στο δικαστήριο μόνο 10. Οι άλλοι 14, τονίζει επικριτικά η εφημερίδα, ή εκτελούν διατεταγμένη υπηρεσία ως όργανα του κράτους, ή είναι επιφανή δρώντα μέλη της εθνικιστικής οργάνωσης «Χ». Η *Ελευθερία* διατείνεται ότι στο Ειδικό Δικαστήριο δοσιλόγων δικάζεται μια ολόκληρη υπηρεσία, η Ειδική Ασφάλεια, της οποίας η δράση υπήρξε πάντοτε αντιδημοκρατική, αντιλαϊκή και κατέληξε να είναι καθαρά προδοτική.¹⁰⁷

Στο φύλλο της ημέρας έναρξης της δίκης και στη δεύτερη σελίδα του *Ριζοσπάστη* σε άρθρο με τον αινιγματικό και δηλώνοντας αμφισβήτηση τίτλο «“Δικάζεται” σήμερα ο αρχιδήμιος Λάμπου» και υπότιτλο «Αποκαλύψεις μαρτύρων για τα φοβερά εγκλήματά του» η εφημερίδα επισημαίνει ότι αρχίζει η δίκη του Λάμπου και της ομάδας του των δημίων της Ειδικής. Ο Λάμπου, τονίζει καταγγελτικά η εφημερίδα, είχε επιτάξει το ξενοδοχείο «Κρυστάλ» της οδού Ελπίδος και είχε εγκαταστήσει τους κτηνανθρώπους των δημίων Παρθενίου και Παναγιωτόπουλου· επιθεωρούσε συχνά τους αιμοσταγείς δημίους του «Κρυστάλ» που είχε μεταβληθεί σε τόπο μαρτυρίου χειρότερο από το σφαγείο της οδού Μέρλιν.

Σήμερα - καταγγέλλει ο *Ριζοσπάστης* - πολλοί από τους δήμιους αυτούς συνεχίζουν να προσφέρουν τις «εθνικές» τους υπηρεσίες στην εθνοφυλακή και τη χωροφυλακή. Ο Ι. Βελισσαρόπουλος, ιδιαίτερος γραμματέας του Παρθενίου, είναι ανθυπασιπιστής. Ο Γ. Καστάνης είναι ενωμοτάρχης και υπηρετεί στα Παλαιά Ανάκτορα. Ο Ιω. Σισμάνογλου είναι εθνοφύλακας στη Βέροια. Ο Γ. Μήτσης εθνοφύλακας επίσης στη Βέροια. Ο Μόρφης αστυνομικός σταθμάρχης στη Διοίκηση Χωροφυλακής Ξάνθης.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 19/10/1945.

¹⁰⁸ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 18/10/1945.

Σύμφωνα με τα πρακτικά της δίκης, πρώτη μάρτυρας κατηγορίας καλείται η Αικατερίνη (Καίτη) χήρα Αλεξάνδρου Ιωαννίδου. Την ίδια μέρα επίσης κατέθεσαν και άλλα συγγενικά πρόσωπα του εκτελεσθέντος Αλέξανδρου Ιωαννίδη.¹⁰⁹ Η Καίτη Ιωαννίδη κατέθεσε ότι κατά τη σύλληψη του αδελφού της ο σύζυγός της, θέλοντας να τον προστατεύσει, είπε στα όργανα της Ειδικής Ασφάλειας να μη συλλάβουν τον αδελφό της, γιατί είναι αθώος, παρά να συλλάβουν τον ίδιο, ο οποίος εξέδιδε την εφημερίδα «Νέος Αγών». Όταν τα όργανα συνέλαβαν τον αδελφό της, Θεόδωρο Κόκκο, και έφυγαν από το σπίτι τους, ο σύζυγός της κατέβηκε στο πλυσταριό, όπου είχε κρύψει ένα σακί με χαρτιά - «Εφημερίδες - Νέος Αγών» και διάφορα άλλα χαρτιά που αφορούσαν σε διάφορες πληροφορίες, τα είχε δε προσωρινά, πλην όμως ο σάκος έλειπε. Ο σάκος αυτός βρέθηκε στην Ειδική Ασφάλεια.¹¹⁰ Στην κατάθεσή του ο δικηγόρος Εμμανουήλ Κοθρής, μέλος της ομάδας Ιωαννίδη, η οποία εξέδιδε την εφημερίδα «Νέος Αγών», αναφέρει ότι προϊστάμενος της σύνταξης ήταν ο Ιωαννίδης, ο οποίος είχε και το αρχείο.¹¹¹ Όλα τα στοιχεία για τον Ιωαννίδη τα είχε η Ασφάλεια και συνεπώς οι Γερμανοί τα πήραν από αυτήν.¹¹²

Η μάρτυρας κατήγγειλε ότι ο επικεφαλής της ομάδας της σύλληψης του συζύγου της, καθώς και του Τριανταφυλλίδη, ήταν ο κατηγορούμενος Πουλής, ο οποίος μάλιστα ήταν ενδεδυμένος με στρατιωτική περιβολή και τους μετέφερε ο ίδιος με αυτοκίνητο (όπως άκουσε η μάρτυρας το αυτοκίνητο ήταν του διοικητή της Ασφάλειας Α. Λάμπου) στην Ειδική Ασφάλεια.¹¹³ Στην απολογία του ο Εμμ. Πουλής, θέλοντας να ελαφρύνει τη θέση του, ισχυρίστηκε ότι τον κάλεσε ο Λάμπου και του είπε ότι πρόκειται να συλληφθεί ένας μεγάλος κομμουνιστής· ο Λάμπου τον διέταξε να πάει με όργανα της Ασφάλειας και να συλλάβει τον Ιωαννίδη και τον Τριανταφυλλίδη.¹¹⁴ Όπως αναφέρει ο *Ριζοσπάστης*, ο κατηγορούμενος Πουλής, μετατοπίζοντας τις ευθύνες που τον βαρύνουν, είπε στην απολογία του ότι συνέλαβε τον Ιωαννίδη ύστερα από τηλεφώνημα του Φλώρου.¹¹⁵ Επίσης, ο Πουλής εμπλέκει στην υπόθεση

¹⁰⁹ Τα συγγενικά πρόσωπα που αναφέρονται στα *Πρακτικά* ΕΔΑ είναι η Σοφία χήρα Νικολάου Ιωαννίδου (μητέρα του Αλέξανδρου Ιωαννίδη), η κόρη της Λούλα Ιωαννίδη (αδελφή του Αλέξανδρου), η αδελφή της Καίτης Ιωαννίδου (χήρας του Αλέξανδρου Ιωαννίδη) Έλλη Κόκκου και ο γιος της Δημήτριος Κόκκος, ανιψιός του εκτελεσθέντος.

¹¹⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 7(α).

¹¹¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 55(α) έως 55(β).

¹¹² *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 56(β).

¹¹³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 7 (β).

¹¹⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 116(β).

¹¹⁵ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 2/11/1945.

Ιωαννίδη και τους Γκίνο, Κουρεμπανά και Κατσογεωργίου.¹¹⁶ Μάλιστα, ο Κουρεμπανάς, όπως ισχυρίστηκε ο Πουλής, κατά διαταγή του τον ακολούθησε και πήγαν για τη σύλληψη του Ιωαννίδη.¹¹⁷

Ο ίδιος ο Κουρεμπανάς στην απολογία του κατήγγειλε ότι τον Ιωαννίδη τον είχε καταδώσει ο δήμαρχος Βόλου επί κατοχής Θρ. Παπασακελλαρίου.¹¹⁸ Κατά τη διάρκεια της απολογίας Κουρεμπανά, σε ερώτηση του εφέτη προς αυτόν γιατί, αφού πείστηκε ο ίδιος ότι ο Ιωαννίδης ήταν εθνικιστής, το απέκρυψε από τον Λάμπου, ο Κουρεμπανάς απάντησε, αμφισβητώντας την αξιοπιστία του Λάμπου, ότι δεν του είχε εμπιστοσύνη και ότι φοβόταν ότι θα παρέδιδε τον Ιωαννίδη στους Γερμανούς.¹¹⁹

Στην απολογία του ο Θρασύβουλος Παπασακελλαρίου ισχυρίστηκε ότι δεν κατέδωσε τον Ιωαννίδη. Ωστόσο κατά την εφημερίδα *Ριζοσπάστη* ο ισχυρισμός του διαψεύστηκε από την κατάθεση και την κατ' αντιπαράσταση ομολογία του Φλώρου στην οποία λέει ότι κατέστρωσαν με τον Λάμπου το σχέδιο της σύλληψης του Ιωαννίδη, χρησιμοποιώντας μάλιστα και ένα σύνθημα, που βοήθησε στη σύλληψη Ιωαννίδη, που ήταν επινόηση του ίδιου του Παπασακελλαρίου.¹²⁰ Λίγες μέρες αργότερα, ο *Ριζοσπάστης* γράφει ότι ο συνήγορος υπεράσπισης του Αλ. Φλώρου Ταμπακόπουλος κατέθεσε στο δικαστήριο ότι τον Ιωαννίδη τον κατέδωσε ο διορισμένος από το Ράλλη δήμαρχος Βόλου, ο κατηγορούμενος Παπασακελλαρίου, που ήταν μέλος του ΕΑΣΑΔ (Εθνικός Αγροτικός Σύνδεσμος Αντικομμουνιστικής Δράσης) και της ΕΕΕ (Εθνική Ένωση Ελλάδος).¹²¹ Από την *Ελευθερία* μαθαίνουμε επίσης ότι ο Πουλής ερωτηθείς από τον πρόεδρο τι γνωρίζει σχετικά με την υπόθεση αυτή απάντησε ότι τον Ιωαννίδη τον κατέδωσε ο υπομοίραρχος Φλώρος και ένας δήμαρχος Βόλου ή Τρικάλων.¹²²

Ο ίδιος ο Λάμπου στην απολογία του κατήγγειλε ότι για τη σύλληψη Ιωαννίδη ήταν γνώστης και ο Υπουργός Ταβουλάρης και ο Αρχηγός Χωροφυλακής. Μάλιστα, κατά το *Ριζοσπάστη*, για τη σύλληψη του Ιωαννίδη, ο Λάμπου προσθέτει ότι ισχυρίζονταν ότι θα συνελάμβαναν «ένα λαυράκι». Ο Λάμπου ισχυρίζεται ότι ήθελε να συλλάβει

¹¹⁶ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 2/11/1945.

¹¹⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 117(β).

¹¹⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 119(α).

¹¹⁹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 6/11/1945.

¹²⁰ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 1/11/1945. Μάλιστα, ο συνήγορος υπεράσπισης του Φλώρου τον ρωτά (τον Φλώρο) αν τον κατηγορεί ο Λάμπου επειδή αποκάλυψε τα της συλλήψεως Ιωαννίδη και ο Φλώρος απαντά ότι δεν υπάρχει λόγος να τον κατηγορεί αφού αυτός (ο Λάμπου) του είπε να πάει να συλλάβει τον κομμουνιστή Ιωαννίδη. Βλ. Εφημερίδα *Ελευθερία*, 1/11/1945.

¹²¹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 11/11/1945.

¹²² Εφημερίδα *Ελευθερία*, 1/11/1945.

τον Ιωαννίδη, γιατί ήταν βέβαιος ότι θα τον απελευθέρωναν οι Γερμανοί, για να αποδειχτεί ότι οι κομμουνιστές συνεργάζονταν με τους Γερμανούς.¹²³ Ο Λάμπου, θέλοντας να ελαφρύνει τη θέση του, ισχυρίστηκε ότι δεν του αναφέρθηκε από κανέναν ότι ο Ιωαννίδης ήταν εθνικιστής και εργαζόταν για το συμμαχικό αγώνα. Ωστόσο, ο Σαμπατακάκης αναφέρει ότι ο Λάμπου έχοντας πληροφορηθεί ότι ο Ιωαννίδης, ομαδάρχης της ομάδας πληροφορικών με την κωδική ονομασία «ΠΑΡΙΣ», μετέδιδε πληροφορίες στους Συμμάχους, ανέθεσε τη στενή του παρακολούθηση στους Βλαχόπουλο, Κουρεμπανά, Αθ. Μαντά και Πουλή. Αυτοί ανακάλυψαν τη λειτουργία ασυρμάτου σε ένα σπίτι που έμενε ο Ιωαννίδης με ψευδώνυμο, κατέσχεσαν τον ασύρματο, συνέλαβαν τον Ιωαννίδη και τον οδήγησαν στον Λάμπου, ο οποίος απέτυχε να του αποσπάσει πληροφορίες και τον άφησε ελεύθερο· συνέχισε όμως να τον παρακολουθεί και ανακάλυψε τα πρόσωπα της οργάνωσης που έρχονταν σε επαφή με τον Ιωαννίδη.¹²⁴ Στις 26/3/1944 ο Ιωαννίδης συλλαμβάνεται μαζί με τον λιμενεργάτη Κώστα Τριανταφυλλίδη, καθώς και με τον Εμμ. Κατσογεωργίου, ο οποίος ήταν υπεύθυνος του ναυτικού δικτύου «Πάρις».¹²⁵ Την επομένη της δεύτερης σύλληψης του Ιωαννίδη ο Λάμπου - πάντα κατά την απολογία του - ανέφερε ότι πληροφορήθηκε ότι ο Ιωαννίδης παρελήφθη από τους Γερμανούς.¹²⁶

Στη δεύτερη σελίδα της η εφημερίδα *Ελευθερία* και σε άρθρο της με τίτλο «Ο επίτροπος καθορίζει τας ευθύνas των κτηνών της Ειδικής» συνεχίζει την παράθεση της απολογίας του Λάμπου ο οποίος λέει ότι τη σύλληψη του Ιωαννίδη την διέταξε κατόπιν καταγγελίας του Φλώρου ότι ο Ιωαννίδης ήταν κομμουνιστής. Στην απολογία του ο Λάμπου αποποιήθηκε των ευθυνών του για την παράδοση του Ιωαννίδη στους Γερμανούς, μεταθέτοντας την ευθύνη σε όργανά του τα οποία συνεργάζονταν με τους Γερμανούς. Αργότερα έμαθε ότι η οργάνωση «Απόλλων»¹²⁷ δεν εργαζόταν για λογαριασμό των Άγγλων, αλλά ήταν μια οργάνωση που έστελνε Έλληνες στη Μέση Ανατολή και οργάνωναν τα κινήματα. Πάντως τον πομπό της οδού Ιωαννίνων τον κατέσχε, αφού προηγουμένως εξακρίβωσε ότι ανήκε στο ΕΑΜ,

¹²³ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 6/11/1945.

¹²⁴ Σαμπατακάκη Δ. Θεόδωρου, *Οι Βρετανικές υπηρεσίες κατά την περίοδο του δεύτερου Παγκοσμίου πολέμου στην Ελλάδα*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 2003, σ. 306.

¹²⁵ Σαμπατακάκη Θ., *ό.π.*, σ. 307.

¹²⁶ *Πρακτικά ΕΛΑ*, φύλλα 120(β) έως 121(α).

¹²⁷ Για την αντιστασιακή οργάνωση «Απόλλων» βλ. Μιχάλη Λυμπεράτου, «Οι οργανώσεις της Αντίστασης» στο : *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα*, τόμος Γ 2, Β΄ παγκόσμιος πόλεμος – κατοχή – Αντίσταση 1940-45, εκδόσεις Βιβλιόραμα Αθήνα 2007, σσ. 65-66.

διότι ο κ. Παπαγεωργίου του ΕΔΕΣ και ο κ. Πολύζος της Χ του είπαν ότι δεν ήταν δικός τους.¹²⁸

Η οργάνωση «Απόλλων» του Ιωάννη Πελέκη ήταν σημαντική γιατί αποτέλεσε τη φυσική συνέχεια της οργάνωσης «Προμηθέας ΙΙ» που ελεγχόταν από τη Βρετανική Υπηρεσία Ειδικών Επιχειρήσεων (SOE) και ήταν η μεγαλύτερη οργάνωση πληροφοριών και δολιοφθορών στα Βαλκάνια. Είχε στρατολογήσει περισσότερα από 500 άτομα, παρείχε πολυτιμότες πληροφορίες στη SOE και εκτέλεσε περισσότερες από 65 δολιοφθορές και πάνω από 50 βυθίσεις πλοίων. Επίσης, είχε φυγαδεύσει περίπου 69 άτομα από την Ελλάδα στη Μ. Ανατολή.¹²⁹ Η οργάνωση δέχθηκε μεγάλο πλήγμα στα τέλη Μαρτίου 1944 με τη σύλληψη προσώπων «κλειδιά» όπως ο Εμμ. Παρλαμάς, ο Ιωάννης Θειακάκης και ο Ιωάννης Σκουλάς από όργανα της Ειδικής Ασφάλειας και των SS – SD, με αποτέλεσμα τη διάλυση του ναυτικού κλάδου της υπηρεσίας πληροφοριών της οργάνωσης.¹³⁰

Τον ισχυρισμό του Λάμπου ότι δεν είχε κάποια ανάμειξη ο ίδιος στην παράδοση του Ιωαννίδη στους Γερμανούς ανατρέπει ο μάρτυρας υπεράσπισης του Κουρεμπανά Αρ. Σταυρόπουλος, ο οποίος κατήγγειλε ότι ο Κουρεμπανάς του εκμυστηρεύτηκε ότι ο Λάμπου έστειλε τον Ιωαννίδη και τους άλλους στα Ες Ες.¹³¹ Ο *Ριζοσπάστης* στο φύλλο της 31^{ης} Οκτωβρίου και στην πρώτη του σελίδα σε άρθρο με υπέρτιτλο «Η δίκη των κτηνανθρώπων» και κύριο τίτλο «Οι “αντάρτες” του ΕΔΕΣ προϋπηρετούσαν στην Ειδική – Αλληλοαποκαλύψεις των βασανιστών» η εφημερίδα προβάλλει μία στιχομυθία που έλαβε χώρα ανάμεσα στους Σταυρόπουλο – Λάμπου και Κουρεμπανά κατά τη διάρκεια της κατάθεσης του Αρ. Σταυρόπουλου: ο μάρτυρας απευθυνόμενος προς τον Λάμπου του λέει: «Σεις στείλατε τον Ιωαννίδη στα Ες Ες». Σε ισχυρισμό του Λάμπου ότι αυτός δεν είχε γνώση, ο Κουρεμπανάς τον διαψεύδει και του λέει: «Σεις με πήρατε στο τηλέφωνο».¹³²

Κατά το *Εμπρός* ο Ιωαννίδης εργαζόταν για το συμμαχικό αγώνα και ήταν αρχηγός της ομάδας «Πάρις», καθώς και οι Τριανταφυλλίδης, Κατσιγιώργος και Παρλαμάς.¹³³ Στην ίδια εφημερίδα και αρκετές μέρες αργότερα αναφέρεται ότι ο συνήγορος υπεράσπισης Κουλουμβάκης παρακάλεσε το δικαστήριο να αναβάλει την υπόθεση Ιωαννίδη, με την αιτιολογία ότι θα προσέλθουν αξιόπιστοι μάρτυρες, μεταξύ αυτών

¹²⁸ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 6/11/1945.

¹²⁹ Σαμπατακάκη Θ., *ό.π.*, σ. 13.

¹³⁰ Σαμπατακάκη Θ., *ό.π.*, σσ. 306-307.

¹³¹ Πρακτικά ΕΔΑ φύλλο 100(α).

¹³² Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 31/10/1945.

¹³³ Εφημερίδα *Εμπρός*, 19/10/1945.

και πρώην υπουργός της δικαιοσύνης επί κυβερνήσεως Βούλγαρη, οι οποίοι θα αποδείξουν ότι η οργάνωση «Απόλλων» στην οποία ανήκε ο Ιωαννίδης ήταν αντισυμμαχική.¹³⁴ Η εφημερίδα *Εμπρός* τηρεί ουδέτερη και αδιάφορη στάση απέναντι στη δίκη της Εδικής και ειδικά στην υπόθεση Ιωαννίδη.¹³⁵

Ο Κουρεμπανάς – κατά την εφημερίδα *Ελευθερία* - στην απολογία του μιλάει λεπτομερειακά για τη σύλληψη του Ιωαννίδη χωρίς να ξεχνά να αποκαλύπτει τα ονόματα του Φλώρου και του Τσάτσου που περίμεναν έξω από το σπίτι. Διατείνεται ότι επειδή εργαζόταν σε τρεις συμμαχικές υπηρεσίες, μετά από πληροφόρησή του ότι και ο συλληφθείς ήταν εθνικιστής και εργαζόταν για το Συμμαχικό Στρατηγείο, εκείνο το βράδυ δεν πήγε στην Ειδική, αλλά «απασχολήθηκε» να ειδοποιήσει τους συνεργάτες του Ιωαννίδη να εξαφανιστούν. Σε επισήμανση του Προέδρου του δικαστηρίου ότι ο Πουλής ισχυρίζεται ότι ο Κουρεμπανάς πήγε εκείνη τη νύχτα στην Ασφάλεια, ο Λάμπου συνηγορεί υπέρ της άποψης Κουρεμπανά ότι δεν πήγε.¹³⁶

Την επόμενη μέρα, συνεχίζει η μάρτυρας Καίτη Ιωαννίδου, δέχθηκε ένα τηλεφώνημα για τη σύλληψη του συζύγου της από τον Κουρεμπανά, ο οποίος της ανακοίνωσε ότι από τη στιγμή αυτή ο σύζυγός της ανήκει στους Γερμανούς και όχι στην Ειδική Ασφάλεια.¹³⁷ Ο Κουρεμπανάς της είπε ότι κατά διαταγή του Λάμπου συνέλαβαν το σύζυγό της ως κομμουνιστή.¹³⁸ Υποθέτουμε ότι ο Κουρεμπανάς προέβη στο τηλεφώνημα αυτό επειδή ο Ιωαννίδης ήταν πράκτορας των Άγγλων και ήθελε να ελαφρύνει τη θέση του. Τελικά ο Κουρεμπανάς με απόφαση του δικαστηρίου αθωώθηκε.¹³⁹ Ίσως έπαιξε ρόλο και η στάση του στην υπόθεση Ιωαννίδη. Ο μάρτυρας υπεράσπισης του Κουρεμπανά Γεράσιμος Χρυσοβιτσάκος, ενωμοτάρχης, κατέθεσε ότι αν ο Κουρεμπανάς γνώριζε ότι ο Ιωαννίδης ανήκε στην Αγγλική αντικατασκοπεία δεν θα πήγαινε να τον συλλάβει. Κατά τον Χρυσοβιτσάκο, το πνεύμα της Ασφαλείας ήταν να καταδίδει κομμουνιστές και προέβαινε σε ενέργειες κατόπιν διαταγών. Ο Χρυσοβιτσάκος θεωρεί θετικό το γεγονός ότι ο Κουρεμπανάς είχε εφοδιάσει με ψευδείς ταυτότητες και δύο άτομα της ομάδας Ιωαννίδη.¹⁴⁰ Παρόμοια σύλληψη από τον Κουρεμπανά κατά διαταγή του Λάμπου έγινε και για το γαμπρό του μάρτυρα Αντώνιου Αντωνάκου ή Μαυρομιχάλη, καπνοβιομήχανου, ο

¹³⁴ Εφημερίδα *Εμπρός*, 9/11/1945.

¹³⁵ Εφημερίδα *Εμπρός*, 9/11/1945.

¹³⁶ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 6/11/1945.

¹³⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 8(α).

¹³⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 8(β).

¹³⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 134(α).

¹⁴⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 73(α) έως 73(β).

οποίος κατέθεσε στο δικαστήριο ότι ο γαμπρός του συνελήφθη στις 28 Μαρτίου 1944.¹⁴¹

Τη σύλληψη του Ιωαννίδη κατόπιν διαταγής του Λάμπου καταδίδοντάς τον υποστηρίζει στην απολογία του και ο κατηγορούμενος Δ. Μητρόπουλος. Ο ίδιος παρεκάλεσε τον Λάμπου να αποφυλακίσει τον Ιωαννίδη, αλλά ο Λάμπου του είπε πως δε γίνεται τίποτα, γιατί παραδόθηκε στους Γερμανούς.¹⁴² Από την άλλη, ο Αθανάσιος Μαντάς υποστήριξε στην απολογία του ότι είναι αθώος αναφορικά με την υπόθεση Ιωαννίδη διότι υπέβαλε αναφορά στην Ειδική Ασφάλεια ότι ο Ιωαννίδης και οι αδελφοί Κόκου ήταν Εθνικιστές και για αυτό το λόγο ο ίδιος δεν τους συνέλαβε.¹⁴³

Σύμφωνα με την κατάθεση της χήρας Ιωαννίδου, ο ίδιος ο Λάμπου ήταν παρών κατά την παράδοση των συλληφθέντων στους Γερμανούς. Η Ιωαννίδα καταγγέλλοντας την αντεθνική δράση της Ειδικής Ασφάλειας υποστηρίζει ότι εάν η Ειδική δε βρισκόταν σε συνεργασία με τους Γερμανούς ασφαλώς έπρεπε να αφήσει τους συλληφθέντες ελεύθερους. Ακόμη καταγγέλλει ότι στην Ασφάλεια κρατούνταν πολλοί και υποβάλλονταν σε βασανιστήρια και για να ενισχύσει την άποψή της αυτή ανέφερε ότι μία φίλη της η οποία έμενε κοντά στην Ειδική Ασφάλεια της έλεγε ότι σε όλη τη γειτονιά ακούγονταν οι φωνές των βασανισμένων. Ήταν εγκληματική η στάση της Ειδικής κατά της πατρίδας μας, τονίζει επικριτικά η μάρτυρας.¹⁴⁴

Η μάρτυρας Σοφία χήρα Νικολάου Ιωαννίδου, μητέρα του Αλέξανδρου Ιωαννίδη, οικοκυρά, καταθέτει ότι το παιδί της της είχε πει, μερικές μέρες πριν από τη σύλληψή του, να μη φοβάται, γιατί αν τον συλλάβουν Έλληνες θα τον αφήναν αμέσως ελεύθερο, μόνο αν τον συλλάβουν οι Γερμανοί, τότε δε θα γλυτώσει· επίσης η μάρτυρας καταγγέλλει ότι εξαπατήθηκε από τον Κουρεμπανά και τον Βλαχόπουλο που της είχαν υποσχεθεί ότι θα απελευθέρωναν το γιο της και δεν το έπραξαν.¹⁴⁵ Παρόμοια κατέθεσε και η κόρη της Λούλα Ιωαννίδου την ίδια μέρα.¹⁴⁶

Επόμενη μάρτυρας κατηγορίας η Έλλη χήρα Ιωάννου Κόκου, οικοκυρά, η οποία καταθέτει ότι συνέλαβαν τους δύο γιους της άνδρες της Ειδικής. Όταν ρώτησε τον

¹⁴¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 34(β).

¹⁴² *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 115(α).

¹⁴³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 116(α).

¹⁴⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 9(α).

¹⁴⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 10(β) έως 11(α).

¹⁴⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 17(α) έως 18(α).

Γερμανό που είχε πάει για έρευνα στο σπίτι της μαζί με έναν της Ασφάλειας, γιατί συνελήφθη ο γαμπρός της Ιωαννίδης, της απάντησε:¹⁴⁷ «Σεις τους σπιούνους τι τους κάνετε στην πατρίδα σας;» Η μάρτυρας καταγγέλλει ότι η σύλληψη από την Ειδική Ασφάλεια κάθε Έλληνα που εργαζόταν για το συμμαχικό αγώνα ήταν έγκλημα. Ο γαμπρός της εκτελέστηκε, συνεχίζει η μάρτυρας, ως κατάσκοπος και όχι ως κομμουνιστής. Ούτε καν ελέγχθη ότι ήταν κομμουνιστής. Την εκτέλεση του γαμπρού της τη θεωρεί ως πλήγμα κατά του εν Ελλάδι εθνικού αγώνος. Επίσης καταγγέλλει ότι ο Λάμπου ήταν το δεξί χέρι των Γερμανών.¹⁴⁸

Ο μάρτυρας κατηγορίας Δημήτριος Ιωάννου Κόκκος, ιδιωτικός υπάλληλος Παπαστράτου καταθέτει ότι τον συνέλαβαν - ο Αθ. Μαντάς και τα όργανά του¹⁴⁹ - τον οδήγησαν στην οδό Ελπίδος, όπου διοικητής ήταν ο Μητρόπουλος,¹⁵⁰ και τον έκλεισαν σε ένα δωμάτιο (4 επί 4) μέσα στο οποίο βρίσκονταν 36 κρατούμενοι οι οποίοι είχαν κακοποιηθεί και ήταν σε κακά χάλια, όπως καταγγέλλει ο μάρτυρας.¹⁵¹ Ο Ριζοσπάστης παραθέτει επίσης την κατάθεση του μάρτυρα ότι ένας καθηγητής 65 χρονών δάρθηκε σε τέτοιο βαθμό που, όταν οι συγκατηγορούμενοί του του έβγαλαν το πουκάμισο, είχαν κολλήσει πάνω του κομμάτια από σάρκες. Στο άκουσμα αυτό ο Μαντάς κάγχασε κτηνωδώς.¹⁵² Ο Κόκκος με επικριτικό και καταγγελτικό τόνο ισχυρίζεται, όπως καταγράφεται στα *Πρακτικά*, ότι οι κατηγορούμενοι δεν πρέπει να λέγονται κατ' αρχήν άνθρωποι και έπειτα Έλληνες, μετά από όσα είδε ο ίδιος στην Ειδική Ασφάλεια.¹⁵³ Άκουσα, συνεχίζει ο μάρτυρας, ότι ο Ιωαννίδης στην Ασφάλεια, για να αφεθεί ελεύθερος, αναγκάστηκε να μαρτυρήσει και άλλους της οργάνωσης. Αυτό ενισχύεται και από τη μαρτυρία του Εμμανουήλ Κοθρή.¹⁵⁴ Το ίδιο επισημάνθηκε και από τον μάρτυρα κατηγορίας Ιωάννη Σκουλά, υπάλληλο Τραπεζίης Ελλάδος και μέλος της ομάδας Ιωαννίδη, ο οποίος κατήγγειλε ότι συνελήφθη από τους Γερμανούς, ότι στα Ες Ες είδε τον Ιωαννίδη και είχε την πεποίθηση ότι δε θα συλλαμβάνονταν αν δεν τους είχε μαρτυρήσει ο Ιωαννίδης.¹⁵⁵ Επιπλέον, ο μάρτυρας κατηγορίας Νικόλαος Σκουλάς, χρηματιστής, κατέθεσε ότι τόσο ο Ιωαννίδης όσο και

¹⁴⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 11 (β).

¹⁴⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 11(β) έως 12 (α).

¹⁴⁹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 19-10-1945.

¹⁵⁰ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 19-10-1945.

¹⁵¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 12(β) έως 13 (α).

¹⁵² Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 19/10/1945.

¹⁵³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 13(β).

¹⁵⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 56(β).

¹⁵⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 37(α).

ο Χατζηγεωργίου από τα βασανιστήρια που υπέστησαν, αναγκάστηκαν να μαρτυρήσουν και τα υπόλοιπα μέλη της οργάνωσής τους.¹⁵⁶

Η ομολογία Ιωαννίδη ενισχύεται και από το ότι ο ίδιος ο Ιωαννίδης από τα γράμματά του μέσα από τη φυλακή τους εξομολογήθηκε ότι κακώς είπε όσα είπε στην Ασφάλεια. Μαζί με τον Αλέξανδρο Ιωαννίδη τουφεκίστηκαν στο άλσος Χαϊδαρίου στις 8/9/1944 συνολικά 65 άτομα για κατασκοπεία.¹⁵⁷ Οι προσπάθειές μας, τονίζει ο μάρτυρας Κόκκος, ήταν να μη χαρακτηριστούμε κομμουνιστές, ενώ εκ των υστέρων αποδείχτηκε ότι συνελάμβαναν και μη κομμουνιστές. Οι αξιωματικοί της Ασφάλειας, καταγγέλλει ο μάρτυρας, γνώριζαν ότι τα όργανά τους έκαναν βασανιστήρια, αφού οι βασανιζόμενοι έβγαζαν τέτοιες κραυγές που τις άκουγε όλη η γειτονιά. Ο Λάμπου τονίζει επικριτικά, ανακοίνωσε τα ονόματα της οργάνωσης Ιωαννίδη στους Γερμανούς, ενώ η Ειδική Ασφάλεια συνελάμβανε, ανεξαρτήτως κοινωνικών φρονημάτων, κάθε πατριώτη.¹⁵⁸

Ο μάρτυρας κατηγορίας Εμμανουήλ Ντεντιδάκης, δικηγόρος, καταγγέλλει ότι ο Βλαχόπουλος ήταν σύνδεσμος στο παράρτημα της οδού Ελπίδος, στο γραφείο της γερμανικής υπηρεσίας ΣΝΤ, η οποία ήταν παρακλάδι των Ες Ες.¹⁵⁹ Σχετική είναι και η κατάθεση του μάρτυρα κατηγορίας Ν. Θειακάκη ο οποίος κατήγγειλε ότι ο Βλαχόπουλος είχε στενές σχέσεις με τους Γερμανούς, έτρωγε μαζί τους σε μια ταβέρνα και ήταν ο σύνδεσμος μεταξύ των Γερμανών και της Ειδικής. Αυτός μεταβίβαζε τις διαταγές της Ασφάλειας στους Γερμανούς «τυπικώς».¹⁶⁰ Όσοι υπηρετούσαν στην Ασφάλεια καταγγέλλει ο Ντεντιδάκης, μέσα στην οποία ήταν η γερμανική υπηρεσία ΣΝΤ εξυπηρετούσαν τη γερμανική αντικατασκοπεία.¹⁶¹ Ο Λάμπου είχε τη δύναμη να μη γίνει αρχηγός της Ασφάλειας, εάν ήταν στη θέση του ο μάρτυρας δε θα δεχόταν. Με αυτή του τη φράση ο Ντεντιδάκης γίνεται ιδιαίτερα επικριτικός απέναντι στον Λάμπου. Για τον Ντεντιδάκη ήταν φυσική συνέπεια της

¹⁵⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 41(β) έως 42(α).

¹⁵⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 14(α). Σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο Σβολόπουλο οι εκτελεσθέντες ήταν 59. Στον κατάλογο των εκτελεσθέντων στις 8/9/1944 ο Σβολόπουλος αναφέρει μεταξύ άλλων τους Δρακόπουλο Πέτρο, Θειακάκη Ιωάννη, Ιωαννίδη Αλέξανδρο, Καλύβα Ανδρέα, Κατσογεωργίου Εμμανουήλ, Λεοντακιανάκο Αγησίλαο, Μπίλλη Γεώργιο, Παρλαμά Εμμανουήλ, Τριανταφυλλίδη Κωνσταντίνο, Τσιώκο Σεραφείμ και Φιλιππάκη Κωνσταντίνο. Βλ. Κων/νου Σβολόπουλου, *Χαϊδάρι, 8 Σεπτεμβρίου 1944. Η Αόρατη Στρατιά στο απόσπασμα*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 4η έκδοση Νοέμβριος 2012, σσ. 18-23.

¹⁵⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 14(β).

¹⁵⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 15(α).

¹⁶⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 40(α).

¹⁶¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 15(α).

ανάληψης της αρχηγείας της Ειδικής Ασφάλειας το να παίρνει ο Λάμπου διαταγές από τους Γερμανούς. Η Ειδική Ασφάλεια συνεργαζόταν με τη γερμανική κατασκοπεία η οποία διέτασσε και συλλήψεις. Αναμφιβόλως, τονίζει επικριτικά ο μάρτυρας, οι αξιωματικοί της Ειδικής έβλαπταν το συμμαχικό αγώνα με τη δράση τους αυτή. Τέλος, ο Ντεντιδάκης κατέθεσε σχετικά με τη δράση των πλοηγών του λιμανιού του Πειραιά και των εκτελεσθέντων στο Χαϊδάρι στις 8-9-1944 πατριωτών Διακάκη, Κατσιγιώργου, Ιωαννίδη και Παρλαμά.¹⁶²

Για την πρώτη μέρα της δίκης ο *Ριζοσπάστης* στο φύλλο της 19^{ης} Οκτωβρίου πριν ακόμη παραθέσει τις καταθέσεις των μαρτύρων κατηγορίας, παρουσιάζει την ατμόσφαιρα στην αίθουσα του δικαστηρίου. Έτσι, στην πρώτη σελίδα σε άρθρο του με υπέρτιτλο «Οι δολοφόνοι της Ειδικής στο εδώλιο», κύριο εμφαντικό τίτλο «Οι δήμιοι αποθρασύνονται και προκαλούν επεισόδια» και καταγγελτικό υπότιτλο «Βρίζουν και απειλούν τους συνηγόρους της πολιτικής αγωγής - Η φρουρά αλληλέγγυα με τους βασανιστές - Η ανοχή του δικαστηρίου - Οι χθεσινές ασχήμιες των προδοτών» ο *Ριζοσπάστης* επικριτικά και καυστικά τονίζει ότι οι κατηγορούμενοι προσέρχονται στην αίθουσα του δικαστηρίου με το κεφάλι ψηλά. «Η ζούγκλα φόρεσε τα καλά της και μας ήρθε», τονίζει η εφημερίδα. Και συνεχίζει επικρίνοντας τους κατηγορουμένους ότι δεν έχουν καμία συναίσθηση ενοχής, κανένα βάρος στο βλέμμα. Τουναντίον, έχουν τη βαθύτατη πεποίθηση ότι αποτελούν το πρότυπο «εθνικόφρονος» σωτήρα της πατρίδας. Αυτή την πεποίθησή τους την τονίζει και το περιβάλλον της αίθουσας. Ο πρόεδρος του δικαστηρίου, απευθυνόμενος στον Λάμπου, του λέει: «Καθίστε κύριε Λάμπου»! Και ο «κύριος» Λάμπου, συνεχίζει ειρωνικά και επικριτικά η εφημερίδα, ο «κύριος» Παρθενίου, ο «κύριος» Πουλής κάθονται αναπαυτικά σαν στο σπίτι τους, ιταμοί, προκλητικοί, θρασύτατοι. Νιώθουν οικείο το περιβάλλον, αφού, όπως καταγγέλλει η εφημερίδα, το αστυνομικό περιβάλλον ήταν φιλικότατο προς αυτούς, οι κατηγορούμενοι δε φορούσαν χειροπέδες και δεν υπήρχε κανένας περιορισμός στις κινήσεις τους. Αντίθετα, γράφει επικριτικά η εφημερίδα, γίνονταν χειραψίες, φιλοφρονήσεις και χαρούμενες αναγνωρίσεις στα διαλείμματα.¹⁶³

¹⁶² *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 15(β). Βλ. και εφημερίδα *Εμπρός*, 19/10/1945.

¹⁶³ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 19-10-1945.

Η ίδια εικόνα αναφορικά με τη στάση και τις κινήσεις των κατηγορουμένων μέσα στη δικαστική αίθουσα αναδεικνύεται και μέσα από τις στήλες της εφημερίδας *Ελευθερία*: οι κατηγορούμενοι εισέρχονται απαθείς και κυνικοί στην αίθουσα του δικαστηρίου, ενώ τυχαίνουν θερμότητας υποδοχής από τα όργανα της τάξης· χαρακτηριστικό παράδειγμα η προσφώνηση στον Λάμπου: «*αρχηγέ μου!*». Η εφημερίδα αναφέρεται λεπτομερώς στις καταθέσεις μαρτύρων κατηγορίας και σε άρθρα στη δεύτερη σελίδα της και καταλήγει συμπεραίνοντας ότι οι κατηγορούμενοι ως «*ενσυνείδητα όργανα του εχθρού*», όπως τους χαρακτηρίζει επικριτικά, έβλαψαν αναμφισβήτητα και το συμμαχικό αγώνα.¹⁶⁴

Σύμφωνα με τον *Ριζοσπάστη*, μετά την εκφώνηση των μαρτύρων υπεράσπισης, όπως: Κουλουμβάκης,¹⁶⁵ Τουρκοβασίλης, Κασιμάτης, Μανδηλάρης, γνωστοί για τα βασιλόφρονα αισθήματά τους και για τη συνεργασία τους με την Ειδική και τους Γερμανούς, αρχίζει η κατάθεση των μαρτύρων κατηγορίας. Κάθε «*παρών*» και ένα πένθος στο μπράτσο, τονίζει η εφημερίδα· κάθε «*παρούσα*» και ένας λυγμός. «*–Τον άντρα μου! Τι τον έκανες τον άντρα μου, σκύλε;*» ρωτά η χήρα Παρλαμά απευθυνόμενη στο δολοφόνο Πουλή, ο οποίος την αντιμετωπίζει γελώντας κτηνωδώς. Και το θράσος των δολοφόνων φτάνει στο κατακόρυφο. Οι συνήγοροί τους δίνουν το σύνθημα της επίθεσης. Όρθιοι οι κατηγορούμενοι χειροκροτούν, απειλούν, φωνάζουν: «*Κάτω οι Βούλγαροι! Εμείς είμαστε πατριώτες! Δεν μπορεί να μας βρίζει κανείς!*» Τα δε όργανα της τάξης φωνάζουν στους μάρτυρες κατηγορίας: «*Εξω! Εξω!*»¹⁶⁶

Ενδεικτικό της επικριτικής πρόθεσης του *Ριζοσπάστη* να παρουσιάσει εναργέστατα το κλίμα που επικρατούσε στην αίθουσα του δικαστηρίου είναι και το άρθρο με τον εμφαντικό τίτλο «Οι κατηγορούμενοι αποθρασύνονται», στο οποίο τονίζει ότι μετά από παρέμβαση του προέδρου να διακόψει την υποβληθείσα από την πολιτική αγωγή ερώτηση προς τη μάρτυρα Καίτη Ιωαννίδη, οι κατηγορούμενοι δήμιοι αποθρασύνθηκαν και έχοντας επικεφαλής τον αρχιδήμιο Λάμπου σηκώθηκαν και χειρονομώντας επιτέθηκαν κατά των συνηγόρων της πολιτικής αγωγής εκτοξεύοντας εναντίον τους χυδαίες βρισιές. Ο Κουρεμπανάς και ο Λάμπου αποπειράθηκαν να

¹⁶⁴ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 19/10/1945.

¹⁶⁵ Για τη στάση του Κουλουμβάκη στη δίκη της Ειδικής βλ. Κωστόπουλου Τ., *ό.π.*, σσ. 101-102.

¹⁶⁶ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 19/10/1945.

χτυπήσουν δικηγόρους της πολιτικής αγωγής. Ένας ενωμοτάρχης, αντί να αναχαιτίσει τους δημίους, τους διευκολύνει στις επιθετικές τους διαθέσεις απωθώντας τους συνηγόρους. Ένας εθνοφύλακας και ένας χωροφύλακας φεύγοντας από την αίθουσα ούρλιαζαν: «Θάνατος στους κουκουέδες! Ζήτω τα Ες Ες!». ¹⁶⁷

Ο *Ριζοσπάστης* στη συνέχεια κάνει αναφορά στην εξέταση της πρώτης μάρτυρος κατηγορίας Καίτης Ιωαννίδη. Η εφημερίδα επισημαίνει ότι ο πρόεδρος του δικαστηρίου παρεμπόδιζε συστηματικά το έργο της πολιτικής αγωγής επεμβαίνοντας, διακόπτοντας και περιορίζοντας τον αριθμό των ερωτήσεων. ¹⁶⁸ Ο πρόεδρος του δικαστηρίου καταφαίνεται εξ αρχής ότι διάκειται αρνητικά προς τους μάρτυρες κατηγορίας και προς τους μάρτυρες της Πολιτικής Αγωγής, ενώ διάκειται ευμενώς προς τους κατηγορούμενους. Ακόμη, με τίτλο «Εξετάζονται τα θύματα των δημίων» ο *Ριζοσπάστης* επισημαίνει ότι οι συνήγοροι πολιτικής αγωγής Οικονόμου και Μιράσγεζης διαμαρτυρήθηκαν στον πρόεδρο για τα γεγονότα που προηγήθηκαν. Ο πρόεδρος μετά απ' αυτό απέρριψε την ερώτηση στην οποία η μάρτυρας απάντησε ότι η Ειδική Ασφάλεια τους συλλαμβανόμενους κομμουνιστές και Εαμίτες τους εκτελούσε χωρίς καμία διαδικασία, γιατί τους θεωρούσε τους χειρότερους εχθρούς των Γερμανών. Σε άλλη ερώτηση συνηγόρου της πολιτικής αγωγής η μάρτυρας κατέθεσε ότι ο Λάμπου με απεσταλμένο του της πρότεινε να της δώσει 100 λίρες για να αλλοιώσει την κατάθεσή της. Και συνεχίζει η εφημερίδα τονίζοντας ότι ο συνήγορος υπεράσπισης κ. Ελευθερίου ως δείγμα ευθιξίας, δηλώνει ότι παραιτείται από την υπεράσπιση, γιατί ως Έλληνας δεν ανέχεται να υπερασπίσει κατηγορούμενους που βαρύνονται με τέτοιες εγκληματικές πράξεις. ¹⁶⁹

Το γεγονός του χρηματισμού του Αλ. Λάμπου καταφαίνεται από πολλές καταθέσεις μαρτύρων κατηγορίας. Πέρα από την υπόθεση όπου ο ίδιος ο Λάμπου φέρεται να είναι ο επιθυμών να καταβάλει χρήματα για να εξαγοράσει μάρτυρα προκειμένου να μην καταθέσει εναντίον του, υπάρχουν καταθέσεις μαρτύρων κατηγορίας σύμφωνα με τις οποίες ο Λάμπου ελάμβανε χρήματα για την κατάδοση ελλήνων πατριωτών· ενδεικτική είναι η κατάθεση του Δ. Κόκκου ο οποίος κατέθεσε, ότι αν δεν απατάται, διάβασε στην εφημερίδα «Ασύρματος» ότι ο Λάμπου πήρε από τους Γερμανούς

¹⁶⁷ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 19/10/1945.

¹⁶⁸ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 19/10/1945.

¹⁶⁹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 19/10/1945.

χίλιες λίρες ως ανταμοιβή για τη σύλληψη της ομάδας Ιωαννίδη.¹⁷⁰ Το ποσό αυτό αναφέρεται και από τον μάρτυρα κατηγορίας Γεώργιο Καζακόπουλο, ο οποίος καταγγέλλει ότι ο Κων/νος Λάτσης, διερμηνέας των Ες Ες και συνεργάτης της ομάδας Ιωαννίδη, είπε στον μάρτυρα ότι ο Λάμπου έλαβε για τις συλλήψεις της οργάνωσής τους χίλιες λίρες από τους Γερμανούς.¹⁷¹ Ο ίδιος ο Καζακόπουλος, ενισχύοντας την κατάθεσή του, κατήγγειλε ότι είχε συλληφθεί από όργανα της Ειδικής Ασφάλειας και αφέθηκε ελεύθερος, γιατί η οργάνωση στην οποία ανήκε κατέβαλε χρήματα.¹⁷²

Για το χρηματισμό του Λάμπου με 1000 λίρες για τη σύλληψη της ομάδας Ιωαννίδη πληροφορούμαστε και από τον μάρτυρα κατηγορίας Δ. Δελμούζο.¹⁷³ Επίσης, και στην περίπτωση της σύλληψης του εκτελεσθέντος Ι. Θειακάκη ο Λάμπου έλαβε χρήματα όταν τον παρέδωσε στα Ες Ες, σύμφωνα με την κατάθεση του αδελφού του, Ν. Θειακάκη.¹⁷⁴ Επίσης, όταν ο μάρτυρας Δ. Χωραφάς, όπως αναφέρεται στα Πρακτικά της δίκης, ανέφερε στον εισαγγελέα Μικρουλέα ότι ο Λάμπου θέλει 50 λίρες για να απελευθερώσει τον αδελφό του και τη νύφη του, ο Μικρουλέας του είπε: «Τους ξέρω, είναι βρόμα και δυσωδία».¹⁷⁵ Από την κατάθεση του ίδιου μάρτυρα πληροφορούμαστε επίσης ότι ο Λάμπου εξαγοραζόταν με 30 λίρες για να απελευθερώσει κάποιον¹⁷⁶ και ότι είχε συγκεντρώσει όλα τα χαλκώματα της συνοικίας του Χωραφά για λογαριασμό των Γερμανών και γι' αυτό το λόγο οι Γερμανοί τον έκαναν στρατηγό και διοικητή της Ασφάλειας.¹⁷⁷ Αυτό επισημαίνεται από τον *Ριζοσπάστη* της επόμενης μέρας, ο οποίος αναφερόμενος στα τεκταινόμενα της δίκης, με επικριτικό και ειρωνικό τόνο γράφει για τον Λάμπου: «Και ολίγον εμπόριον. Όλα τα χαλκώματα της αθηναϊκής γειτονιάς, δωμάτια ολόκληρα είχε γεμίσει ο Λάμπου στα διάφορα σπίτια του κάνοντας εμπόριο συλλογής χαλκού, πριν αναλάβει το αξίωμα του διοικητή της Ειδικής Ασφάλειας. “Το τερπνόν μετά του ωφελίμου”».¹⁷⁸ Το θέμα αυτό της συλλογής των χαλκωμάτων τέθηκε στο δικαστήριο με αφορμή

¹⁷⁰ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 14(α). Βλ. και εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 19/10/1945.

¹⁷¹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 26(β).

¹⁷² Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 26(α).

¹⁷³ Εφημερίδα *Εμπρός*, 20/10/1945.

¹⁷⁴ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 23/10/1945.

¹⁷⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 22(β).

¹⁷⁶ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 20/10/1945.

¹⁷⁷ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 22(β).

¹⁷⁸ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 20/10/1945.

σχετική ερώτηση συνηγόρου της Πολιτικής Αγωγής προς τον μάρτυρα κατηγορίας Δ. Χωραφά.

Στον αντίποδα των καταγγελιών για χρηματισμό του Λάμπου, ο μάρτυρας υπεράσπισης Γεώργιος Σιγανός, χρυσοχόος, τόνισε ότι ποτέ δεν έδωσε χρήματα στον Λάμπου για απελευθέρωση συλληφθέντος.¹⁷⁹ Με αυτό συνάδει και η κατάθεση του επίσης μάρτυρα υπεράσπισης του Λάμπου Χαράλαμπου Λυμπερόπουλου, δημοτικού υπαλλήλου, που κατέθεσε ότι το δύο φορές συλληφθέν παιδί του απελευθερώθηκε με παρέμβαση του Λάμπου. Ο μάρτυρας τόνισε ότι δεν έδωσε τίποτα ως αμοιβή στον Λάμπου.¹⁸⁰ Ο ίδιος ο Λάμπου απολογούμενος υποστήριξε ότι «*Δεν ελεηλάτησα, ούτε εδέχθην χρήματα, παρακαλώ δε τα όργανά μου, αν γνωρίζουν κάτι, να το φέρουν εις φως*».¹⁸¹

Η εφημερίδα *Εμπρός* για την πρώτη μέρα της δίκης στο φύλλο της 19^{ης} Οκτωβρίου 1945 και στη δεύτερη σελίδα σε άρθρο της με τίτλο «Αι δίκαι Βασιλόπουλου και Λάμπου» και ουδέτερο υπότιτλο «Κατηγορητήριοι και μάρτυρες. Η δίκη του Λάμπου» μετά την παράθεση των ονομάτων των κατηγορουμένων αναφέρει ότι

«Οι ανωτέρω σύμφωνα με το κατηγορητήριοι από του Απριλίου 1941 μέχρι του Οκτωβρίου 1944, κατά την κατοχήν εξετέλεσαν πλείστας αξιοποιήσιμους πράξεις και εκτελέσεις πολιτών είχαν δε στενήν συνεργασίαν με τον εχθρόν».¹⁸²

Στη συνέχεια η εφημερίδα *Εμπρός* παραθέτει, με συνοπτικές διαδικασίες, τις καταθέσεις των μαρτύρων κατηγορίας της πρώτης μέρας με ελάχιστες αναφορές στα όσα είπαν. Ουσιαστικά το *Εμπρός* δεν προσθέτει τίποτα παραπάνω παρά μόνον τη μαρτυρία του Ντεντιδάκη. Στην ίδια σελίδα και σε μικρό άρθρο με τίτλο «Δια τους απόντας» η εφημερίδα αναφέρεται στον απουσιάζοντα από το δικαστήριο κατηγορούμενο Μόρφη ο οποίος - σύμφωνα με σχετική ανακοίνωση του υπουργείου Εσωτερικών- υπηρετεί πράγματι ως υπενωμοτάρχης στη Θράκη, υποβιβασμένος από το βαθμό του ανθυπομοίραρχου. Εναντίον του δεν εκδόθηκε κανένα ένταλμα σύλληψης. Το κατηγορητήριο του διαβιβάστηκε μέσω του αρχηγείου της χωροφυλακής εγκαίρως. Πάντως, τονίζει κριτικά η εφημερίδα, ο υποβιβασμός του θεωρείται ως επαρκής διοικητική τιμωρία του.¹⁸³

¹⁷⁹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 77(α).

¹⁸⁰ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 107(β).

¹⁸¹ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 6/11/1945.

¹⁸² Εφημερίδα *Εμπρός*, 19/10/1945.

¹⁸³ Εφημερίδα *Εμπρός*, 19/10/1945.

2^η μέρα δίκης (Παρασκευή 19-10-1945)

Σύμφωνα με τα Πρακτικά ΕΔΑ η μάρτυρας Άννα Εμμανουήλ Παρλαμά, οικοκυρά, καταθέτει ότι ο εκτελεσθείς σύζυγός της είχε δώσει στον Χατζηγεωργίου ένα δελτίο πληροφοριών της κίνησης του λιμανιού του Πειραιά, για να το πάει στην Αθήνα, στο σπίτι του Ιωαννίδη και να του το παραδώσει. Τον Ιωαννίδη, τονίζει η μάρτυρας, δεν τον γνώριζε, της έλεγε όμως ο σύζυγός της ότι συνεργαζόταν μαζί του στην οργάνωση της αγγλικής κατασκοπείας.¹⁸⁴ Τον σύζυγό της, καταγγέλλει η μάρτυρας, δεν τον γνώρισε, όταν πήγε να τον δει στην Ειδική, γιατί ήταν παραμορφωμένος από το πολύ ξύλο και δαγκώθηκε να μην την αντιληφθούν. Στο χωλ της Ασφάλειας ήταν 8-10 Γερμανοί με πολιτικά που συζητούσαν με τον Λάμπου, ο οποίος ήταν ντυμένος με στρατιωτική στολή¹⁸⁵ και χαριεντιζόταν με τους Γερμανούς.¹⁸⁶ Απ' αυτό καταφαίνεται η εξοικείωση, η συνεργασία και η αγαστή σχέση του Λάμπου με τους Γερμανούς. Η μάρτυρας συνεχίζοντας λέει ότι κατέφυγε σε ένα σπίτι απέναντι από τις φυλακές Αβέρωφ, όπου εκρατείτο ο σύζυγός της, για να τον δει και τον είδε μέσα από τα κάγκελα με άσπρα μαλλιά, προφανώς από τα βασανιστήρια και την ψυχική ταλαιπωρία την οποία υπέστη. Επίσης, αναφέρει με πικρία η μάρτυρας ότι ο σύζυγός της της ζήτησε να του πάει ένα πιστόλι για να αυτοκτονήσει.¹⁸⁷ Η μάρτυρας καταγγέλλει ότι ο Λάμπου ήταν παρών κατά την παράδοση του συζύγου της στους Γερμανούς και επίσης καταγγέλλει ότι ο σύζυγός της κακοποιήθηκε από Έλληνες και επισημαίνει ότι οι της Ειδικής ήταν χειρότεροι από τους Γερμανούς· τους χαρακτηρίζει σαν σκυλιά και τονίζει ότι οι κατηγορούμενοι ήταν σωστά κτήνη.¹⁸⁸

Επόμενος μάρτυρας κατηγορίας ο Δημήτριος Χωραφάς, δημόσιος υπάλληλος, ο οποίος καταθέτει ότι όταν συνελήφθη ο αδελφός του κατέφυγε στο Υπουργείο Εσωτερικών και στο διευθυντή χωροφυλακής συνταγματάρχη Δρακόπουλο προκειμένου να μεσολαβήσει για την απελευθέρωση του αδελφού του και της γυναίκας του. Όταν τον παρακάλεσε να πάει στον Λάμπου ο Δρακόπουλος του απάντησε: *«Σε ποιον με στέλνεις; Θέλεις να πάω στον Σιμάνα; Πηγαίνω, όχι όμως στον Λάμπου, είναι υπερσιμάνας, είναι Χίτλερ. Όποιος πέφτει στα χέρια του δε βγαίνει*

¹⁸⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 18(β).

¹⁸⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 19(β).

¹⁸⁶ Εφημερίδα Ριζοσπάστης, 20/10/1945.

¹⁸⁷ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 20(β).

¹⁸⁸ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 21(α).

ζωντανός».¹⁸⁹ Το γεγονός αναφέρεται και στη δεύτερη σελίδα της εφημερίδας *Ελευθερία* σε άρθρο με το χαρακτηριστικό και δραματικό τίτλο «Πόσον απεισιμάτο η ανθρώπινη ζωή».¹⁹⁰ «Απάντηση» στο ερώτημα αυτό δίνει ο *Ριζοσπάστης*, όταν σε ερώτηση του επιτρόπου προς τον Λάμπου γιατί έγινε η εκτέλεση του ζεύγους Χωραφά, εκείνος κυνικότατα απάντησε: «Αυτοί τζάμπα πήγαν, γιατί δεν ήθελαν να υπογράψουν δήλωση».¹⁹¹

Επειδή ο μάρτυρας Χωραφάς δεν μπορούσε να εξαγοράσει την απελευθέρωση του αδελφού του και της γυναίκας του, κατόρθωσε να συναντήσει τον διοικητή των Ταγμάτων Ασφαλείας Βασίλειο Ντερτιλή, ο οποίος πήγε στον υπουργό Εσωτερικών Αναστάσιο Ταβουλάρη.¹⁹² ο Ντερτιλής όταν επέστρεψε του είπε ότι «είναι κτήνος ο Λάμπου, δεν δίδει τον αδελφό μου».¹⁹³ Στη συνέχεια, καταγγέλλει ο μάρτυρας, όταν πήγε να δει τον αδελφό του στη φυλακή τον έφεραν πάνω σε μία καρέκλα. Όπως συνέβη και στην περίπτωση του Παρλαμά, και ο αδελφός του Δ. Χωραφά από το φρικτά βασανιστήρια τα οποία υπέστη ήταν ένα παραμορφωμένο ζωντανό πτώμα, ο οποίος δεν μπορούσε να του μιλήσει. Μετά πήγε στο γραφείο του Λάμπου όπου τον βρήκε να συνδιαλέγεται με έναν ανώτερο αξιωματικό των Ες Ες· επρόκειτο για άλλη μία απόδειξη της στενής σχέσης του Λάμπου με τους Γερμανούς. Μετά από παράκληση του μάρτυρα ο Λάμπου κοίταξε το φάκελο του αδελφού του μάρτυρα και της γυναίκας του και του απάντησε σκαιότατα: «θα τον στείλω εις την Επιτροπήν Ασφαλείας ή στο Στρατοδικείον». Πράγματι, τον πέρασε από την Επιτροπή Ασφαλείας, όπου ο εισαγγελέας Μικρουλέας διαφώνησε, προτείνοντας την απαλλαγή τους. Ο Λάμπου όμως επέμεινε και καταδικάστηκαν σε εκτόπιση ο μὲν αδελφός του δέκα μηνών, η δε νύφη του πέντε μηνών. Στην Επιτροπή μάλιστα ο Λάμπου προκλητικά και κυνικότατα είπε στον Μικρουλέα: «Κάτσε φρόνιμα Εισαγγελέα, σαν πολλά μας τα λες».¹⁹⁴ Και ενώ είχε τέτοια ανάμειξη στην υπόθεση αυτή, στην απολογία του ο Λάμπου ψευδόμενος και θέλοντας να ελαφρύνει τη θέση του ισχυρίστηκε ότι για την εκτέλεση του ζεύγους Χωραφά δεν είχε ιδέα, γιατί αυτοί συνελήφθησαν από ομάδα του Υπουργείου Εσωτερικών.¹⁹⁵

¹⁸⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 21(β).

¹⁹⁰ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 20/10/1945.

¹⁹¹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 6/11/1945.

¹⁹² Περί της παρέμβασης του Ταβουλάρη καταθέτει και ο μάρτυρας κατηγορίας Παναγιώτης Παπαχρήστου, βλ. *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 50 (α).

¹⁹³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 21(β).

¹⁹⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 22(α).

¹⁹⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 122(α).

Ο Χωραφάς υποστήριξε ότι γνώριζε καλά πως ο Ταβουλάρης έδωσε διαταγή στον Λάμπου να απολυθεί ο αδελφός του και η σύζυγός του και μετέβη στις φυλακές για να ανακοινώσει στον αδελφό του την απελευθέρωσή τους. Όταν όμως έφτασε εκεί πληροφορήθηκε ότι ο Λάμπου είχε παραδώσει το πρωί της ίδιας ημέρας τον αδελφό του μάρτυρα και τη γυναίκα του στους Γερμανούς.¹⁹⁶ Εκτελέστηκαν στις 2 Μαΐου 1944 στην Καισαριανή¹⁹⁷ μαζί με άλλους 200.¹⁹⁸

Ο μάρτυρας Χωραφάς κατήγγειλε ότι όλο το συγκρότημα της Ειδικής Ασφαλείας ήταν παράρτημα των Ες Ες. Σε ερώτηση της πολιτικής αγωγής¹⁹⁹ αν δεν αμφισβητεί ότι η Ειδική ήταν παράρτημα των Ες Ες ο μάρτυρας επιβεβαίωσε ότι ήταν χειρότερη η Ειδική από τα Ες Ες και ότι τα μέλη της συνδέονταν με το δεσμό του εγκλήματος. Ο Λάμπου, καταγγέλλει ο μάρτυρας, εξαρτιόταν μόνο από τα Ες Ες της οδού Μέρλιν²⁰⁰ και, όπως τονίζει στο κλείσιμο της κατάθεσής του, ο Λάμπου κάθε βράδυ βρισκόταν στα Ες Ες της οδού Παμίσου – όπου στεγαζόταν ένα τμήμα της ασφαλείας των Ες Ες - με τους Γερμανούς: «ήτο η ψυχή τους», επισημαίνει.²⁰¹ Σ' αυτό το σημείο, όπως τονίζεται επικριτικά από τον *Ριζοσπάστη*, και δεν αναφέρεται στα *Πρακτικά* της δίκης, παρεμβαίνει ο πρόεδρος του δικαστηρίου και απαγορεύει στην πολιτική αγωγή να κάνει ερωτήσεις και στον μάρτυρα να χρωματίζει την κατάθεσή του.²⁰² την ίδια ευνοϊκή στάση υπέρ των κατηγορουμένων τήρησε ο Πρόεδρος του δικαστηρίου και όταν ο Χωραφάς αναφέρθηκε στο ότι ο Λάμπου είχε συγκεντρώσει όλα τα χαλκώματα της συνοικίας του, όπου, σύμφωνα με τον *Ριζοσπάστη*, επενέβη υπέρ του κατηγορουμένου Λάμπου και διέκοψε με οργή τον μάρτυρα.²⁰³ Εκτελέστηκαν 26 μέλη της οργάνωσης του μάρτυρα και 80 βασανίστηκαν και γι' αυτό το λόγο η οργάνωση παρέλυσε και διαλύθηκε. Αιτία αυτού, κατήγγειλε επικριτικά ο μάρτυρας, ήταν η Ειδική, η οποία ζημίωσε τον συμμαχικό αγώνα λόγω της δράσης της.²⁰⁴

¹⁹⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 22(α) έως 22(β).

¹⁹⁷ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 20/10/1945.

¹⁹⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 22(β).

¹⁹⁹ Από την εφημερίδα *Ριζοσπάστης* (20/10/1945) πληροφορούμαστε ότι ο συνήγορος είναι ο Οικονόμου.

²⁰⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 22(β).

²⁰¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 23(α).

²⁰² Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 20/10/1945.

²⁰³ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 20/10/1945.

²⁰⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 23(α).

Με την κατάθεση του μάρτυρα κατηγορίας Ιωάννη Κατσογεωργίου, εκτελωνιστή, ανοίγει ο κύκλος καταθέσεων μαρτύρων συγγενών των εκτελεσθέντων πλοηγών του λιμανιού του Πειραιά. Οι πλοηγοί αυτοί αποτελούσαν ομάδα της οργάνωσης «Απόλλων» και δραστηριοποιούνταν στο λιμάνι του Πειραιά συγκεντρώνοντας πολύτιμες πληροφορίες για την κίνηση των πλοίων από διάφορες επαγγελματικές θέσεις, όπως του πλοιάρχου, του λιμενεργάτη, του διερμηνέα στο λιμεναρχείο, του δικηγόρου ή ακόμη και του ιδιοκτήτη του εστιατορίου στην επίκαιρη θέση της εξόδου του λιμανιού.²⁰⁵

Όπως καταγγέλλει ο Ι. Κατσογεωργίου, οι της Ασφαλείας είναι πολύ ελεεινοί και τρισάθλιοι και αν έκανε κανείς απ' αυτούς κανένα καλό το έκανε από σκοπού για να δικαιολογηθεί αργότερα.²⁰⁶ Η εφημερίδα *Εμπρός* επισημαίνει την κατάθεση του Ι. Κουτσογεωργίου,²⁰⁷ αδελφού του εκτελεσθέντα, χαρακτηρίζοντάς την ως δραματική. Ο μάρτυρας αφηγείται τις δραματικές λεπτομέρειες της σύλληψης του αδελφού του, τις αγωνιώδεις αναζητήσεις του και τέλος πως πληροφορήθηκαν ότι θα αποφυλακίζοταν ο αδελφός του μαζί με άλλους. Και όπως καταγγέλλει, όταν πήγαν στις φυλακές να τον παραλάβουν, πληροφορήθηκαν ότι την παραμονή της αποφυλάκισής του οι Γερμανοί εκτέλεσαν 70 κρατούμενους Έλληνες, μεταξύ των οποίων και τον Κουτσογεωργίου.²⁰⁸ Στην απολογία του ο Εμμ. Πουλής ανέφερε ότι όταν μεταφέρθηκε στην Ασφάλεια ο συλληφθείς Κατσογεωργίου από τον Κουρεμπανά, ο Λάμπου ήξερε από ένα δελτίο κίνησης το οποίο είχε στην κατοχή του ο Κατσογεωργίου ότι αυτός παρακολουθούσε την κίνηση του λιμανιού του Πειραιά.²⁰⁹ Ο Πουλής, θέλοντας να ελαφρύνει τη θέση του αρχηγού του στην Ειδική Ασφάλεια, ισχυρίζεται ότι ο Λάμπου δεν πήγε το δελτίο αυτό στους Γερμανούς, πάντως οι Γερμανοί είχαν το ίδιο δελτίο και ο Πουλής δε γνωρίζει πού το βρήκαν.²¹⁰

Η μάρτυρας κατηγορίας Μαρία χήρα Αγησιλάου Λεοντακιανάκου, οικοκυρά, καταθέτει ότι συνελήφθη ο σύζυγός της και από τις φυλακές της έγραψε να τρέξει στον Μακαριότατο Δαμασκηνό, για να παρέμβει στον Λάμπου, γιατί απ' αυτόν

²⁰⁵ Βλ. Σβολόπουλου Κ., *ό.π.*, σσ. 34-36. Βλ. επίσης Σαμπατακάκη Θεόδωρου, Ταυτότητες πρακτόρων και κωδικά ονόματα, Εκδόσεις Φιλίστωρ, Αθήνα 2006, σσ. 255-256

²⁰⁶ *Πρακτικά ΕΛΑ*, *ό.π.*, φύλλα 25(α) έως 26(α).

²⁰⁷ Όπως αναφέρεται στην εφημερίδα *Εμπρός*.

²⁰⁸ Εφημερίδα *Εμπρός*, 20/10/1945.

²⁰⁹ *Πρακτικά ΕΛΑ*, *ό.π.*, φύλλο 116(β).

²¹⁰ *Πρακτικά ΕΛΑ*, *ό.π.*, φύλλο 117(α).

εξαρτιόταν η ζωή του.²¹¹ Επίσης, στον Μακαριότατο κατέφυγε ο μάρτυρας Αντώνιος Αντωνάκος, καπνοβιομήχανος, όταν συνελήφθη ο γαμπρός του, που είχε φιλικές σχέσεις με το Μακαριότατο, και τον παρακάλεσε να μεσολαβήσει στον Λάμπου για την απελευθέρωσή του.²¹² Οι δύο αυτές προσφυγές για τη διαμεσολάβηση του Μακαριότατου εγείρουν υποψίες για τη σχέση του με την Ειδική· από την άλλη, αυτό μπορεί να αναιρείται από την κατάδοση του Μακαριότατου από τον Λάμπου.

Η μάρτυρας Ελένη Δρακοπούλου, οικοκυρά, καταθέτει ότι ο πατέρας της συνελήφθη από όργανα της Ειδικής Ασφαλείας, από τον Γιαννάκο και τον Κουρεμπανά. Όλη την ευθύνη για τη σύλληψη και την εκτέλεση του πατέρα της, καταγγέλλει η μάρτυρας, την επιρρίπτει στην Εδική Ασφάλεια.²¹³

Επόμενος μάρτυρας κατηγορίας ο Αθανάσιος Τσιώκος, ιδιωτικός υπάλληλος, ο οποίος καταθέτει ότι την 5^η Απριλίου 1944 συνελήφθη στον Πειραιά ο αδελφός του στα γραφεία των Γερμανών, όπου υπηρετούσε ως διερμηνέας τους, από όργανα των Ες Ες, επειδή ανήκε και αυτός στην οργάνωση της αγγλικής κατασκοπείας μαζί με τον Ιωαννίδη και τους υπόλοιπους συλληφθέντες και εκτελεσθέντες της οργάνωσης «Απόλλων». Ο μάρτυρας έμαθε ότι ο Λάμπου διέταξε τη σύλληψη του αδελφού του. Η εκτέλεση του αδελφού του, καταγγέλλει ο μάρτυρας, έβλαψε το συμμαχικό αγώνα και ήταν έγκλημα κατά της πατρίδας.²¹⁴

Στην εφημερίδα *Εμπρός* παρουσιάζεται και η κατάθεση του μάρτυρα κατηγορίας Γ. Χατζακόπουλου, μέλους της οργάνωσης «Απόλλων», ο οποίος κατηγορεί τον ανθυπομοίραρχο Πουλή ότι τον συνέλαβε και τον παρέδωσε στους Γερμανούς. Επίσης, τονίζει επικριτικά ότι βασανίστηκε για 40 μέρες στα Ες Ες για να αποκαλύψει τα ονόματα των συνεργατών του, αλλά εκείνος δεν τους πρόδωσε. Για τους αδελφούς Μαντά καταγγέλλει ότι ανήκαν επίσημα στη γερμανική μονάδα 3000. Επισημαίνει ακόμα ότι ο Κουρεμπανάς φερόταν ως αρχηγός του κλιμακίου συλλήψεων.²¹⁵

²¹¹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 27(α).

²¹² Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 34(β).

²¹³ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 27(α) έως 27(β).

²¹⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 27(β) έως 28(α).

²¹⁵ Εφημερίδα *Εμπρός*, 20/10/1945.

Για τη δεύτερη μέρα της δίκης, ο *Ριζοσπάστης* στο φύλλο της 20^{ης} Οκτωβρίου και στην πρώτη σελίδα με αινιγματικό υπέρτιτλο «Μετά ένα χρόνο “απελευθέρωσης”» έχει άρθρο με κύριο, εμφαντικό και πηχυαίο τίτλο «Η δίκη του Λάμπου και των βασανιστών της Ειδικής—Τα φρικιαστικά εγκλήματά τους» και καταγγελτικό υπότιτλο «Οι καταθέσεις των μαρτύρων κατηγορίας—Τα τέρατα της Ειδικής ξεπερνούσαν σε θηριωδία τους Γερμανούς—Το δικαστήριο μεροληπτεί υπέρ των εγκληματιών!» η εφημερίδα εμφαντικά και καυστικά δηλώνει την απουσία του Πουλή από την αίθουσα τονίζοντας χαρακτηριστικά: *«Βαρέθηκε ο άνθρωπος να έρθει στο Δικαστήριο. Έτσι του γουστάρησε και δεν ήρθε!»* Στη συνέχεια η εφημερίδα μας συστήνει με ειρωνικό τόνο τον Παπασακελλαρίου: *«Μια εξέχουσα φυσιογνωμία των εδωλίων. Ο χαφιάς Παπασακελλαρίου κοντά στην όλη «εθνική» δράση του επί κατοχής ήταν και... δήμαρχος Βόλου! Τον είχαν διορίσει τα περιβόητα εκείνα ΕΑΣΑΔ (Εθνικός Αγροτικός Σύνδεσμος Αντικομμουνιστικής Δράσης) —τα ελληνόφωνα Ες Ες της Θεσσαλίας».*²¹⁶

Στη συνέχεια η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* αναφέρεται στους δικηγόρους της πολιτικής αγωγής που αντιμετωπίζουν συστηματικά την αντίδραση των χαφιέδων που περιτριγυρίζουν «σαν σφήκες την αίθουσα». Ο δικηγόρος της πολιτικής αγωγής κ. Μιράσγεζης μπαίνει στην αίθουσα καταγγέλλοντας φωναχτά, απευθυνόμενος στον πρόεδρο του δικαστηρίου, ότι τέσσερις φορές προπηλακίστηκε στην είσοδο από τα αστυνομικά όργανα τα οποία παρεμπόδιζαν με κάθε τρόπο την είσοδό του στην αίθουσα, βρίζοντας και απειλώντας τον. Ο κ. Μιράσγεζης διαμαρτυρήθηκε εντονότατα και προσέφυγε στο δικαστήριο διαμαρτυρόμενος για τη κατάσταση αυτή για να λάβει την απάντηση από τον απαθέστατο πρόεδρο, σύμφωνα με την εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, ο οποίος απηύθυνε ένα ανίσχυρο και ειρωνικό «*ειρήνη υμίν*» προς τους φύλακες μπουραντάδες, προσθέτοντας το πιο κάτω αμίμητο: *«Εδώ μέσα εγώ θέλω ησυχία. Εξω κάνετε ό,τι θέλετε!»*.²¹⁷ Με αυτόν τον τρόπο γίνεται εμφανής η αρνητική στάση του προέδρου απέναντι στους συνηγόρους της πολιτικής αγωγής και η μεροληπτική του στάση υπέρ των φυλάκων της δικαστικής αίθουσας.

Αναφερόμενη στη μάρτυρα κατηγορίας Άννα Παρλαμά, η εφημερίδα αναφέρει ότι η μάρτυρας περιγράφοντας τη σύλληψη του άνδρα της από τον Πουλή ξεσπά σε

²¹⁶ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 20/10/1945.

²¹⁷ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 20/10/1945.

λυγμούς καθώς διαβάζει ένα σημείωμά του· η αντίδραση στο γεγονός αυτό από τους κατηγορούμενους Μαντά και Παρθενίου ήταν να την ειρωνευτούν κτηνωδώς.²¹⁸

Σε ερώτηση της Πολιτικής Αγωγής στον μάρτυρα Δελμούζο αν αμφιβάλλει ότι ο Λάμπου ήταν σύμφωνος με τα Ες Ες για τη δράση αυτή, ο μάρτυρας επανέλαβε όσα ανέφερε την προηγούμενη ημέρα ο Δ. Χωραφάς. Τότε επεμβαίνει και πάλι ο πρόεδρος, τονίζει εμφαντικά η εφημερίδα, ο οποίος απαγορεύει στην πολιτική αγωγή να υποβάλει ερωτήσεις στον μάρτυρα, ενώ το επιτρέπει σε όλους τους συνηγόρους υπεράσπισης. Επίσης, ο πρόεδρος αφήνει τον Λάμπου να λέει διάφορες ασυναρτησίες στον μάρτυρα, χωρίς να τον ενοχλεί, καταγγέλλει η εφημερίδα *Ριζοσπάστης*.²¹⁹ Επαναλαμβάνεται η μεροληπτική στάση του προέδρου του δικαστηρίου υπέρ των κατηγορουμένων και των συνηγώρων υπεράσπισης και εναντίον των συνηγώρων της πολιτικής αγωγής, κάτι που δεν καταγράφεται στα Πρακτικά της δίκης, αλλά αναφέρεται μόνο στις εφημερίδες, κυρίως στον *Ριζοσπάστη*. Η μη καταγραφή της μεροληπτικής στάσης του δικαστηρίου στα επίσημα Πρακτικά της δίκης, πέρα από το γεγονός ότι αποτυπώνει μία ψυχρή και τυπολογική γραφή των τεκταινομένων στη δίκη, ίσως να είχε στόχο να μη φωτιστούν πλήρως τα σκοτεινά έργα και ημέρες των κατηγορουμένων επί κατοχής.

Από την πλευρά της, η εφημερίδα *Ελευθερία* στο φύλλο της 20^{ης} Οκτωβρίου και στην πρώτη της σελίδα σε άρθρο της με τον εμφαντικό και επικριτικό τίτλο «Δικάζονται τα “κτήνη της Ειδικής”» - « “Οι άνθρωποι αυτοί ήσαν χειρότεροι από τα ΕΣ-ΕΣ” βεβαιώνουν οι μάρτυρες κατηγορίας», η εφημερίδα καταγγέλλει ότι ακόμα και οι Γερμανοί ευσπλαχνίσθησαν τα θύματα των απαισιών βασανιστών και ότι ο Λάμπου επόπτευε την παράδοση των αγωνιστών της Αντίστασης στους Γερμανούς. Στη συνέχεια η εφημερίδα *Ελευθερία* τονίζει με επικριτικό τόνο όπως και ο *Ριζοσπάστης* τη «φιλική» ατμόσφαιρα προς τους κατηγορουμένους που επικρατεί στο δικαστήριο χάρη στις φροντίδες των εντεταλμένων για την τήρηση της τάξης, όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει: «Υποβολή σεβασμάτων και πάλιν εις τον «αρχηγόν» (Λάμπου), μειδιάματα, υποκλίσεις». Η εφημερίδα τονίζει εμφαντικά ότι γίνεται προσπάθεια από το δικαστήριο να γίνει η δίκη «κεκλεισμένων των θυρών». Επίσης επισημαίνει ότι ήταν καταπέλτης για τον Πουλή, τον Λάμπου και τον Κουρεμπανά η

²¹⁸ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 20/10/1945.

²¹⁹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 20/10/1945.

κατάθεση της χήρας Παρλαμά η οποία επικριτικά υποστήριξε ότι οι Γερμανοί υπήρξαν λιγότερο υπάνθρωποι από τα «κτήνη της Ειδικής».²²⁰

Η εφημερίδα *Εμπρός* στο φύλλο της 20^{ης} Οκτωβρίου και στη δεύτερη σελίδα σε άρθρο της με τον τίτλο «Η δίκη των Λάμπου κ.λ.π.», όπου ο αδιάφορος τίτλος δηλώνει τη σαφέστατη υποβάθμιση της δίκης, αναφέρει ότι εξετάστηκε η υπηρέτρια του Ιωαννίδη Μαρία Μιχαλόγλου και η αδελφή του θύματος Λούλα Ιωαννίδου, η οποία κατέθεσε επιβαρυντικά στοιχεία για τους Κουρεμπανά, Πουλή και Παπασακελλαρίου. Τέλος η εφημερίδα παραθέτει με συντομία και τις καταθέσεις των άλλων μαρτύρων της δεύτερης μέρας, χωρίς να προσθέτει κάτι ουσιαστικό.

3^η μέρα δίκης (Σάββατο 20-10-1945)

Η μάρτυρας Σεβαστή χήρα Διον. Καλύβα, οικοκυρά, καταθέτει ότι στις 27 Μαρτίου 1944 συνελήφθη ο γιος της, ο οποίος ανήκε στην αγγλική κατασκοπεία, από δύο Γερμανούς και από ένα Έλληνα διερμηνέα.²²¹ Ο Λάμπου, καταγγέλλει η μάρτυρας, ήταν η αφορμή της σύλληψης και της εκτέλεσης των συλληφθέντων μελών της Αγγλικής Κατασκοπείας, καθώς και του μοναχογιού της. Αμέτρητες είναι οι χήρες και τα ορφανά εξαιτίας της Ειδικής Ασφάλειας, τονίζει εμφαντικά η μάρτυρας.²²²

Ο μάρτυρας κατηγορίας Γεώργιος Γ(κ)ενεράλης, ταγματάρχης χωροφυλακής, καταθέτει ότι τον έστειλαν ως υπασπιστή του Διευθυντή της Ειδικής Ασφαλείας Λάμπου. Όσοι υπηρετούσαν στους Γερμανούς, υποστηρίζει ο μάρτυρας, ήταν ανεξάρτητοι από την Ειδική Ασφάλεια, μόνο πήγαιναν στην Ειδική και έπαιρναν τις αποδοχές τους και την τροφοδοσία τους.²²³ Το ίδιο καταθέτει σχετικά και ο Γ. Μπόγρης, αντισυνταγματάρχης της Χωροφυλακής, ότι δηλαδή υπήρχαν όργανα της Ειδικής που υπηρετούσαν τυπικά σ' αυτήν, αλλά ουσιαστικά απασχολούνταν σε άλλη υπηρεσία και απλώς εμφανίζονταν στην Ειδική Ασφάλεια μόνον για την μισθοδοσία και την τροφοδοσία τους.²²⁴ Ο Παρθενίου, συνεχίζει ο μάρτυρας Γκενεράλης, είχε ομάδες δίωξης κάτω από τις διαταγές της διεύθυνσης του 4^{ου} γραφείου της Ασφάλειας και έπαιρνε διαταγές από το 4^ο γραφείο και απευθείας από το διοικητή

²²⁰ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 20/10/1945.

²²¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 28(α).

²²² *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 28(β).

²²³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 28(β) – 29(α).

²²⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 46(α).

Λάμπου. Επίσης καταγγέλλει ότι υπήρχαν στην Ασφάλεια εγκατεστημένοι γερμανοί και πριν πάει ο μάρτυρας.²²⁵

Στην κατάθεσή του ο Γενεράλης δίνει επίσης διαφωτιστικές και αποκαλυπτικές πληροφορίες για ορισμένους από τους κατηγορούμενους και τη λειτουργία της Ειδικής: για τον Φλώρο ότι ήταν χωροφύλακας και υπηρετούσε στους Γερμανούς, για τον Πουλή ότι ήταν προϊστάμενος της φρουράς του Λάμπου, για τους αδελφούς Μαντά ότι είχαν σχέση με κάποιον Γερμανό και ότι ο ίδιος φοβόταν να ρωτήσει σχετικά.²²⁶ Ο Παρθενίου και ο Παναγιωτόπουλος τονίζει ο μάρτυρας, έμεναν στο «Κρυστάλ».²²⁷ Με το 4^ο γραφείο δεν είχαν σχέσεις, διαταγές έπαιρναν από τον Λάμπου. Η Ειδική Ασφάλεια, τονίζει, εφάρμοζε το Ιδιώνυμο. Τα όργανά της καταδίωκαν τους κομμουνιστές, γιατί υπήρχε το Ιδιώνυμο.²²⁸ Κάποτε που οι Γερμανοί έστειλαν τον Παρθενίου για να κατασχέσει το αρχείο του ΕΔΕΣ, ο Βλαχόπουλος πήγε, το πήρε και το έκρυψε.²²⁹ Διαπιστώνουμε ότι υπήρχε σχέση μεταξύ της Ειδικής και του ΕΔΕΣ.

Στην υπόθεση της Ηλέκτρας Αποστόλου ο Γενεράλης προσπάθησε να υπερασπιστεί τον Λάμπου και να μετριάσει την ευθύνη της Ειδικής, ισχυριζόμενος ότι η Ασφάλεια το έμαθε αργότερα. Αγνοούμε από πού συνάγει ο Γενεράλης αυτό το συμπέρασμα, επειδή γνώριζε ο μάρτυρας ότι η Ηλέκτρα Αποστόλου κακοποιήθηκε στο ξενοδοχείο «Κρυστάλ» και ότι από τις κακώσεις απεβίωσε. Ο Γενεράλης διατείνεται ακόμη ότι ο Λάμπου χορηγούσε σε όλους ταυτότητες εθnikοφροσύνης και δεχόταν ακροάσεις.²³⁰ Για να απολυθεί ένας κρατούμενος καταγγέλλει ότι έπρεπε να το εγκρίνουν οι Γερμανοί. Υποστήριξε ότι το 95% των συλλήψεων γίνονταν χωρίς να γνωρίζει ο Λάμπου.²³¹ Ο Γενεράλης από μάρτυρας κατηγορίας παρουσιάζεται ως μάρτυρας υπεράσπισης του Λάμπου ιδιαίτερα όταν ισχυρίζεται ότι αντιτίθετο σε κάθε παρανομία των οργάνων,²³² αν και δεν έχουμε καμία απόδειξη ότι παρενέβη ως διευθυντής της Ειδικής για να τιμωρηθεί κάποιος από τους παρανομούντες. Υποθέτουμε ότι είναι στημένο κόλπο για να στηριχθεί ο Λάμπου και να ελαφρυνθεί η θέση του.

²²⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 28(β) έως 29(α).

²²⁶ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 29(α).

²²⁷ Το ίδιο καταθέτει και ο μάρτυρας κατηγορίας Γεώργιος Μπόγρης, Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 45(β).

²²⁸ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 31(α).

²²⁹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 31(β).

²³⁰ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 30(α).

²³¹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 30(β).

²³² Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 31(β).

Επόμενος μάρτυρας κατηγορίας ο Παντελής Πολύζος, ταγματάρχης Πυροβολικού, ο οποίος καταθέτει ότι ο εξάδελφος του Λάμπου τον είχε συστήσει σ' αυτόν. Ο μάρτυρας ισχυρίζεται ότι ο Λάμπου ήξερε ότι ο Πολύζος εκτελούσε κάποια μυστική υπηρεσία, αλλά ποια ακριβώς δεν ήξερε. Ο εξάδελφος του μάρτυρα είχε πει στον ίδιο ότι ο Λάμπου μπορεί να ενισχύσει την οργάνωση δίνοντας πληροφορίες. Ο Γρίβας ήταν αρχηγός της οργάνωσής τους και ο μάρτυρας ήταν στο επιτελείο της οργάνωσης. Γνωρίζει ότι ο Λάμπου κατεδίωκε πολύ τους κομμουνιστές· καταγγέλλει όμως ότι του έκανε κατάπληξη, όταν διάβασε στις εφημερίδες, ότι κατεδίωκε και εθνικιστές.²³³ Επίσης, ο Πολύζος κατέθεσε ότι ο Λάμπου εφοδίαζε με ταυτότητες της Ειδικής τα μέλη της «Χ».²³⁴ Αυτό αναφέρεται και στην τέταρτη σελίδα της εφημερίδας *Ελευθερία*, κατά την οποία ο Πολύζος, ταγματάρχης εν ενεργεία και διευθυντής του 2^{ου} γραφείου της οργάνωσης «Χ», καταθέτει ότι εφοδιάζονταν με ταυτότητες οι της «Χ» για να μη συλλαμβάνονται από τους Γερμανούς.²³⁵ Επιπλέον, για τον εφοδιασμό με πλαστές ταυτότητες, κατά προτίμηση σε εθνικόφρονες και σε ήσυχους πολίτες από τον Λάμπου, στις οποίες αναγραφόταν ότι ο εικονιζόμενος ανήκει στην Ασφάλεια του Κράτους, κάνει λόγο ο μάρτυρας Γ. Μπόγρης.²³⁶ Ο μάρτυρας Πολύζος τονίζει ακόμη ότι είχε ανακοινωθεί από τον ανώτατο διοικητή επιχειρήσεων Μεσογείου στρατηγό Μαίτλαντ Ουϊλσον ότι «*πας συνεργαζόμενος με τον εχθρόν ήτο προδότης*».²³⁷ Εμένα, συνεχίζει ο μάρτυρας, ο Λάμπου με εγνώρισε όχι ως μέλος της οργάνωσης «Χ». Εάν ο Λάμπου παρέδιδε Έλληνες στους Γερμανούς χαρακτηρίζεται από τον μάρτυρα ως προδότης. Καταγγέλλει ότι ήταν κακό που πήγε η Ασφάλεια στο μπλόκο της Κοκκινιάς. Ο μάρτυρας είναι αφοριστικός για τη συνεργασία Ελλήνων με Γερμανούς. Τονίζει ότι ανήκε στην οργάνωση «Χ» και ότι στην Κακιά Σκάλα πήγαν και μέλη της οργάνωσης «Χ» για να παραλάβουν όπλα και τους επιτέθηκαν οι κομμουνιστές. Εκτός από την οργάνωση «Χ» για την παραλαβή των όπλων είχε μεταβεί εκεί η οργάνωση ΡΑΝ, άνδρες της χωροφυλακής και της Ασφάλειας.²³⁸ Ο Λάμπου, ισχυρίζεται ο μάρτυρας, προσπαθούσε να εξυπηρετεί όλες τις οργανώσεις. Ελαφρυντικό στοιχείο για τον Λάμπου από ένα μάρτυρα κατηγορίας που μεταβάλλεται σε μάρτυρα υπεράσπισης.

²³³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 32(α) έως 32(β).

²³⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 32(β).

²³⁵ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 21/10/1945.

²³⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 48(β).

²³⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 33(α).

²³⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 33(β).

Ο Λάμπου κάποτε έστειλε έναν στην οργάνωση του Ζέρβα. Είχε στενή σχέση με τον Ζέρβα και μπορούσε να φύγει.²³⁹ Επιβεβαίωση για ακόμα μία φορά της στενής σχέσης Ζέρβα - Ειδικής.

Ο μάρτυρας κατηγορίας Απόστολος Παπαγεωργίου, συνταγματάρχης του Πυροσβεστικού σώματος, καταθέτει, όπως ισχυρίζεται, ότι είχε σημαντική θέση στον ΕΔΕΣ της Αθήνας. Διατείνεται ότι συνεργαζόταν με την ομάδα Ιωαννίδη και ότι τον κάλεσαν να αναλάβει το Υπουργείο Εσωτερικών, χωρίς να κατονομάζει από ποιους κλήθηκε. Πιθανόν να ψεύδεται. Αναφέρει ακόμη πως τους δήλωσε ότι πρέπει να έχει την έγκριση πρώτα από τη Μέση Ανατολή. Πράγματι, ισχυρίζεται ότι επικοινωνήσε με την κυβέρνηση του Καΐρου, η οποία του απέστειλε σχετικά ερωτήματα, αλλά στο μεταξύ συνελήφθη από τους Γερμανούς.²⁴⁰ Ο μάρτυρας ισχυρίζεται ότι η Ειδική Ασφάλεια δεν παρέδιδε τους συλλαμβανομένους στους Γερμανούς, αλλά οι Γερμανοί πήγαιναν και τους έπαιρναν, θέλοντας να δικαιολογήσει την Ειδική. Καταγγέλλει ότι ο Λάμπου δεν ήταν ικανός να διοικήσει,²⁴¹ αμφισβητώντας τις διοικητικές ικανότητες του Λάμπου. Η Ειδική Ασφάλεια, τονίζει ο μάρτυρας Παπαγεωργίου, διατάχθηκε από το Στρατηγείο της Μ. Ανατολής να διαλυθεί, όπως και έγινε. Εμφανίζει υπάκουη την Ειδική στις διαταγές του Στρατηγείου της Μέσης Ανατολής. Ο Παρθενίου λέει ο μάρτυρας, ήταν μέλος του ΕΔΕΣ. Μέλη του ΕΔΕΣ κλήθηκαν στην Ειδική Ασφάλεια και ο μάρτυρας διατείνεται ότι τους παρέδωσε τα αρχεία του ΕΔΕΣ.²⁴² Ο μάρτυρας επισημαίνει ότι ο Μητρόπουλος στο Μεσολόγγι οργάνωσε το παράρτημα του ΕΔΕΣ,²⁴³ γεγονός που πιστοποιεί στην κατάθεσή του και ο Αναστάσιος Πάτερης,²⁴⁴ υποδιοικητής της Ειδικής Ασφάλειας για κάποιο χρονικό διάστημα από τον Ιανουάριο του 1944, παρά τη θέλησή του.²⁴⁵

Τον Λάμπου τον γνωρίζω, συνεχίζει ο μάρτυρας, από πολλά χρόνια. Είναι καλός αξιωματικός και πατριώτης και έντιμος, πολέμησε δε σε όλους τους πολέμους.²⁴⁶ Τελευταίως, τονίζει, είχε έρθει σε προστριβές μαζί του, γιατί πήγαιναν όργανα του Λάμπου και έκαναν έρευνες στα μέλη της οργάνωσης του μάρτυρα.²⁴⁷ Το Υπουργείο

²³⁹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 34(α).

²⁴⁰ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 34(β) έως 35(α).

²⁴¹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 35(β).

²⁴² Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 35(β).

²⁴³ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 36(α).

²⁴⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 54(β).

²⁴⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 51(β).

²⁴⁶ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 36(β).

²⁴⁷ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 36(β).

Εσωτερικών λάμβανε γνώση για κάθε ενέργεια της Ειδικής.²⁴⁸ Διαπιστώνουμε ότι ορισμένοι μάρτυρες κατηγορίας, όπως ο Παπαγεωργίου και προηγουμένως ο Γενεράλης, αντιφάσκουν στις καταθέσεις τους, καθώς αναφέρουν και ελαφρυντικά στοιχεία για τους άνδρες της Ειδικής και από μάρτυρες κατηγορίας μετατρέπονται σε μάρτυρες υπεράσπισης των κατηγορουμένων. Με αυτό τον τρόπο ενισχύεται η άποψη ότι πρόκειται περί συντονισμένης προσπάθειας υποστήριξης της Ειδικής Ασφάλειας.

Ο μάρτυρας κατηγορίας Κωνσταντίνος Ταμπουράκης, μαρμαρογλύπτης, καταθέτει ότι συνελήφθη με τον Ματσουκά²⁴⁹ και οδηγήθηκαν στην Ειδική Ασφάλεια και αργότερα στα Ες Ες. Ο μάρτυρας καταγγέλλει ότι ο Ματσουκάς από τα βασανιστήρια στα οποία υποβλήθηκε από τον Μόρφη και τις κακοποιήσεις²⁵⁰ βρίσκεται στο κρεβάτι φυματικός. Κατά τον Ταμπουράκη, η Ασφάλεια μπορούσε να τους κατάσχει τον ασύρματο και να τους αφήσει ελεύθερους, αλλά έγινε το αντίθετο.²⁵¹ Ο μάρτυρας εδώ γίνεται ιδιαίτερα επικριτικός προς την Ειδική. Στην απολογία του ο Λάμπου και προσπαθώντας να ελαφρύνει τη θέση του ισχυρίστηκε ότι ο ασύρματος που κατασχέθηκε ανήκε στους «εαμοκομμουνιστές», για αυτό και ήρθαν και τον παρέλαβαν οι Γερμανοί, ενώ τους δύο φύλακες του ασυρμάτου δεν έπρεπε να τους αφήσει, γιατί ήταν εχθροί.²⁵² Κατά τον Λάμπου, ο ασύρματος δεν ανήκε στο Στρατηγείο Μέσης Ανατολής, «τούτο το βεβαιώνω με το κεφάλι μου», υποστήριξε εμφαντικά.²⁵³

Όπως αναφέρει ο Ριζοσπάστης, ο κατηγορούμενος Πουλής είπε στην απολογία του, επιρρίπτοντας ευθύνες στον Λάμπου, ότι, όταν έφεραν τους φύλακες του συμμαχικού ασυρμάτου μαζί με το μηχανήμα στην Ασφάλεια, παρών ήταν ο Λάμπου και ο αρχηγός του ΕΔΕΣ Αθήνας Παπαγεωργίου. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να σταλούν και οι δύο φύλακες στο Χαϊδάρι.²⁵⁴ Αποκαλύπτεται ότι ο Παπαγεωργίου είχε στενή σχέση με την Ειδική Ασφάλεια.

Σχετικές είναι και οι καταθέσεις του Ορέστη Θεοδωρίδη, ασυρματιστή, και του Παναγιώτη Παπαχρήστου, αντιπλοίαρχου του Πολεμικού Ναυτικού. Ο πρώτος

²⁴⁸ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 37(α).

²⁴⁹ Ο Ταμπουράκης και ο Ματσουκάς ήταν φύλακες του ασυρμάτου της οδού Ιωαννίνων.

²⁵⁰ Σύμφωνα με την κατάθεση του Ο. Θεοδωρίδη, Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 41(α).

²⁵¹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 38(β) έως 39(α).

²⁵² Πρακτικά ΕΔΑ, φύλλο 121(α).

²⁵³ Πρακτικά ΕΔΑ, φύλλο 121(β).

²⁵⁴ Εφημερίδα Ριζοσπάστης, 2/11/1945.

καταγγέλλει ότι, όταν έστειλαν να πάρουν τον ασύρματο της οδού Ιωαννίνων, είχε προλάβει και τον είχε πάρει η Ειδική Ασφάλεια· τονίζει ότι προσπάθησαν να πείσουν με διάφορα άτομα τον Λάμπου ότι ο πομπός ανήκε στο Στρατηγείο της Μ. Ανατολής και όχι σε πολιτική οργάνωση, αλλά δεν κατόρθωσαν τίποτα.²⁵⁵ Ο δεύτερος κατέθεσε ότι υπεύθυνος της σύλληψης του ασυρμάτου ήταν ο Λάμπου και επεσήμανε ότι «*Η ανακάλυψις του ασυρμάτου επέφερε ζημίαν εις τον συμμαχικόν αγώνα*».²⁵⁶ Γενικώς, καταλήγει ο Θεοδωρίδης, κατηγορώντας τον Λάμπου, η στάση του Λάμπου απέναντι στους συλληφθέντες Ματσουκά και Ταμπουράκη ήταν παραπειστική και σκοπό είχε να ανακαλύψει και τα άλλα πρόσωπα του ασυρμάτου. Ο Λάμπου, αν ήθελε, τονίζει ο Θεοδωρίδης, μπορούσε να φυγαδεύσει τους συλληφθέντες μαζί με τον ασύρματο.²⁵⁷ Συμπεραίνουμε ότι επιθυμία του Λάμπου ήταν να συλλάβει και τους φύλακες αλλά και να κατασχέσει τον ασύρματο.

Ο *Ριζοσπάστης* στο φύλλο της 21^{ης} Οκτωβρίου και στην πρώτη της σελίδα σε άρθρο της με υπέρτιτλο «Η δίκη των βασανιστών», κύριο, εμφαντικό και πηχυαίο τίτλο «Ειδική Ασφάλεια, Ες Ες, Χ και άλλες “Εθνικές” οργανώσεις συνεργάζονταν εναντίον του Έθνους» και καταγγελτικό υπότιτλο «Ομολογίες του επιτελάρχη της Χ. Ο κτηνάνθρωπος Λάμπου δίνει και τώρα διαταγές. Στενός συνεργάτης του Βεντήρη υπό την προστασίαν πρακτόρων του εχθρού. - Σκανδαλώδης εύνοια του προέδρου του δικαστηρίου υπέρ των εγκληματιών» η εφημερίδα καταγγέλλει με έντονα επικριτικό τόνο τη μεροληπτική στάση του δικαστηρίου υπέρ των κατηγορουμένων. Γράφει ότι η μεροληπτική στάση του προέδρου του δικαστηρίου δοσιλόγων κ. Τραχανή υπέρ των «*δημίων της Ειδικής*», όπως τους αποκαλεί, εκδηλώθηκε από την πρώτη μέρα της δίκης και έγινε αποκάλυπτη την προηγούμενη μέρα σε σημείο που οι δημοσιογράφοι και όλοι οι αμερόληπτοι ακροατές την χαρακτήρισαν σκανδαλώδη. Ο πρόεδρος, καταγγέλλει η εφημερίδα, αντιμετωπίζει με φανερή εχθρότητα τους συνηγόρους της πολιτικής αγωγής εμποδίζοντάς τους να ασκήσουν ελεύθερα το έργο τους και διακόπτοντας τους μάρτυρες όταν επιμένουν να καταθέτουν επιβαρυντικά στοιχεία εναντίον των κατηγορουμένων. Αντίθετα, συνεχίζει η εφημερίδα, ο πρόεδρος επιτρέπει στους συνηγόρους της υπεράσπισης να υποβάλουν όσες ερωτήσεις θέλουν, διευκολύνοντας τους μάρτυρες που καταθέτουν

²⁵⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 41(α).

²⁵⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 50(α).

²⁵⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 41(β).

ελαφρυντικά για τους κατηγορούμενους και χωρίς να ενοχλείται όταν οι κατηγορούμενοι φωνάζουν και ασχημονούν. Η σκανδαλώδης αυτή παρέμβαση του προέδρου, τονίζει επικριτικά η εφημερίδα, ανάγκασε την πολιτική αγωγή να ζητήσει την προστασία του δικαστηρίου, τονίζοντας ότι ο πρόεδρος παραβιάζει συστηματικά στοιχειώδεις δικονομικούς κανόνες. Ο πρόεδρος, αντί να συμμορφωθεί προς την αίτηση της πολιτικής αγωγής, διέκοψε απότομα τη συνεδρίαση και αποχώρησε από την αίθουσα, κατηλήγει η εφημερίδα.²⁵⁸

Στα πλαίσια του ίδιου άρθρου με τον τίτλο «Ομολογίες» η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* με καταγγελτικό τόνο επισημαίνει ότι η Ειδική Ασφάλεια, η «Χ», ο ΕΔΕΣ και τα Ες Ες ήταν ένα και το αυτό πράγμα και δούλευαν όλοι για την εξόντωση κάθε τίμιου πατριωτικού στοιχείου και για λογαριασμό του Σιμάνα και του Χίτλερ. Το κατέθεσε, συνεχίζει η εφημερίδα, ο υπαρχηγός του Γρίβα επιτελάρχης της «Χ» ταγματάρχης Πολύζος, που ήρθε στη δίκη με τη στολή και τα παράσημά του να υπερασπιστεί τους δήμιους της Ειδικής. Ομολόγησε κυνικά, τονίζει η εφημερίδα, ότι οι Γερμανοί, για να έχουν ήσυχο το κεφάλι τους, όπλισαν όλες τις «εθνικιστικές» οργανώσεις και τις εξαπέλυσαν κατά των αληθινών πατριωτών που πάλευαν για τη λευτεριά, δημιουργώντας έτσι αντίδραση κατά του ΕΑΜ. «ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ», είπε ο Πολύζος, «ΔΕΝ ΣΥΝΕΛΑΜΒΑΝΑΝ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ «Χ» ΓΙΑΤΙ ΗΞΕΡΑΝ ΟΤΙ ΑΝΗΚΑΝ ΣΕ “ ΕΘΝΙΚΙΣΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ”»!²⁵⁹ Η πληροφορία αυτή του *Ριζοσπάστη* έρχεται σε ευθεία αντιπαράθεση με όσα καταγράφονται στα επίσημα αρχεία των πρακτικών της δίκης, σύμφωνα με τα οποία ο μάρτυρας κατηγορίας Πολύζος καταθέτει ότι πολλοί αξιωματικοί της οργάνωσης «Χ» συνελήφθησαν «παρά των Γερμανών».²⁶⁰ Διαπιστώνουμε ότι σημαντικά και διαφωτιστικά στοιχεία των καταθέσεων των μαρτύρων κατηγορίας αποσιωπώνται στα επίσημα πρακτικά της δίκης.

Στη συνέχεια ο *Ριζοσπάστης* παραθέτει την κατάθεση Γενεράλη²⁶¹ που ακριβώς γιατί ήταν ύποπτος, όπως ειρωνικά διατυπώνεται στην εφημερίδα, προκάλεσε την αμέριστη συμπάθεια και την προστασία του προέδρου. Η εφημερίδα προβάλλει διάφορα ανούσια περιστατικά που πρόδιναν την αμηχανία του μάρτυρα και τις

²⁵⁸ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 21/10/1945.

²⁵⁹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 21/10/1945. Τα κεφαλαία γράμματα όπως παρατίθενται στην εφημερίδα.

²⁶⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 33(β).

²⁶¹ Στο *Ριζοσπάστη* αναφέρεται ως «Γκενεράλης».

αντιφάσεις του στο να δικαιολογεί ορισμένους κατηγορούμενους, επιρρίπτοντας τις ευθύνες σε άλλους. Ο Ριζοσπάστης τονίζει εμφαντικά το περιστατικό κατά το οποίο τρεις κατηγορούμενοι σηκώθηκαν όρθιοι και τον αποκάλεσαν «*δολοφόνο του λαού*», «*εκτελεστή της Ειδικής*» και «*δήμιο των ταγμάτων*», αναφέροντας περιστατικά από τη δράση του στην κατοχή και ζητώντας από το δικαστήριο να τους φέρει σε αντιπαράσταση. Ο πρόεδρος του δικαστηρίου, όμως, διώχνει εσπευσμένα τον μάρτυρα και απαγορεύει άλλες ερωτήσεις που πρόκειται να χύσουν φως, καταγγέλλει η εφημερίδα.²⁶² Στο σημείο αυτό καταφαίνεται η προσπάθεια του προέδρου να μην φωτιστούν σκοτεινές πτυχές ατόμων, ακόμα και αν ανέλαβαν να καταθέσουν ως μάρτυρες κατηγορίας, που συνεργάστηκαν με την Ειδική, επί κατοχής.

Στα πλαίσια του ίδιου κύριου άρθρου του *Ριζοσπάστη* με καταγγελτικό τίτλο «Ο Λάμπου δίνει και τώρα διαταγές!» η εφημερίδα περιγράφει περιστατικό στη διάρκεια της δίκης, πάντα με επικριτική διάθεση, κατά το οποίο, πριν αρχίσει η συνεδρίαση, παρουσιάζεται στην έδρα των δικαστών ένας ασπρομάλλης, πατέρας, που του είχε εκτελέσει το παιδί του η Ειδική. Βλέποντας τον Λάμπου φωνάζει κλαίγοντας: «ΕΔΩ ΕΙΝΑΙ Ο ΔΗΜΙΟΣ! Ο άτιμος ο Λάμπου που μου σκότωσε το παιδί! Τι τον φυλάνε;». Ο ΑΡΧΙΔΗΜΙΟΣ ΛΑΜΠΟΥ ΣΗΚΩΝΕΤΑΙ ΕΞΑΓΡΙΩΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΑΣΣΕΙ ΕΝΑΝ ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ: «ΓΙΑΤΙ ΕΠΙΤΡΕΠΕΤΕ ΕΔΩ ΤΕΤΟΙΕΣ ΑΣΧΗΜΙΕΣ; ΒΓΑΛΤΕ ΤΟΝ ΕΞΩ ΑΜΕΣΩΣ!» Η φρουρά πραγματικά υπακούοντας στον Λάμπου βγάζει έξω το γέροντα,²⁶³ καταδεικνύοντας με αυτό τον τρόπο την εξουσία που ασκούσαν οι κατηγορούμενοι μέσα στη δικαστική αίθουσα.

Στην τέταρτη σελίδα της και σε άρθρο με κύριο και εμφαντικό τίτλο «Συνταρακτικές αποκαλύψεις στη δίκη των κτηνανθρώπων» και αποκαλυπτικό υπότιτλο «Ο Παρθενίου, στέλεχος του ΕΔΕΣ, παρέλαβε τα όπλα του Παπανδρέου. Η συνεργασία Λάμπου - Ζέρβα. Η Ειδική Ασφάλεια «Οργάνωσις Εθνικής Αντιστάσεως». Το «εθνικό» έργο της Χ!» η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* συνεχίζει να παραθέτει καταθέσεις μαρτύρων κατηγορίας. Με στοιχεία που προκύπτουν από την κατάθεση του Γενεράλη ο *Ριζοσπάστης* καταγγέλλει ότι ορισμένοι από τους κατηγορούμενους από ιδιώτες και απλοί χωροφύλακες αναβαθμίστηκαν μόλις πήγαν στην Ειδική σε ανθυπομοίραρχους και υπομοίραρχους, αρχηγοί ομάδων που συνεργάζονταν με τους Γερμανούς. Ο *Ριζοσπάστης* παρουσιάζει ακόμη και το περιστατικό κατά το οποίο όταν ο συνήγορος

²⁶² Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 21/10/1945.

²⁶³ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 21/10/1945. Τα κεφαλαία γράμματα όπως παρατίθενται στην εφημερίδα.

του Πουλή κατηγορήσε τον Γενεράλη για εκτελέσεις και εγκλήματα που διέπραξε επί κατοχής και λόγω αυτών προήχθη σε ταγματάρχη από τους Γερμανούς, ενώ τώρα υποβιβάστηκε σε υπομοίραρχο, ο πρόεδρος απαγόρευσε στον μάρτυρα να απαντήσει και τον διέταξε να απομακρυνθεί από την αίθουσα.²⁶⁴

Όσον αφορά στην κατάθεση του Πολύζου, ο *Ριζοσπάστης* αναφέρει ότι ήταν επιτελάρχης της οργάνωσης «Χ» και παραθέτει ότι συνεργαζόταν συχνά με τον Λάμπου που του έδινε «εθνικάς πληροφορίας» στο γραφείο του και από τηλεφώνου. Διαπιστώνουμε την αγαστή συνεργασία μεταξύ του Λάμπου και της οργάνωσης «Χ». Η εφημερίδα παρουσιάζει επίσης και διαλόγους από τη δίκη που δεν είναι καταγεγραμμένοι στα Πρακτικά της δίκης. Σε ερώτηση της υπεράσπισης αν έπρεπε να υπακούσουν οι οργανώσεις Εθνικής Αντίστασης στις εντολές του Στρατηγείου Μ. Ανατολής ο Πολύζος απάντησε: «*Αναμφιβόλως*». «*Συνεπώς*», συνεχίζει η υπεράσπιση, «*η ομάς της εθνικής αντιστάσεως(!!!) της Ειδικής Ασφαλείας ενήργησε πατριωτικώς, όταν διελύθη, κατόπιν της σχετικής εντολής του ραδιοφώνου του Καϊρου;*» «*- Βεβαίως*», απαντά ο μάρτυρας. Σε άλλη ερώτηση της υπεράσπισης αν γνωρίζει ο μάρτυρας ποιες ήταν οι σχέσεις του Λάμπου με τον Ζέρβα και τον Ψαρρό ο μάρτυρας διαβεβαίωσε ότι ο Λάμπου διατηρούσε με τον Ζέρβα άριστες σχέσεις και επίσης είχε αγαθές σχέσεις και με τον Ψαρρό.²⁶⁵ Άλλη μία απόδειξη της στενής συνεργασίας της Ειδικής με τον ΕΔΕΣ. Σε ερώτηση του Λάμπου προς τον μάρτυρα: «*Ξέρετε κ. Πολύζο, αν σας βοήθησα όσο μπορούσα, αν ήμουν σε στενή επαφή με τον Ζέρβα και αν με την εντολή του Ζέρβα έμεινα στην Αθήνα;*» «*Μάλιστα*», απάντησε ο μάρτυρας. Τη συνεργασία του με τον Ζέρβα, ενδεχομένως ο Λάμπου την προβάλλει ως ελαφρυντικό της θέσης του.

Στην ίδια σελίδα και εντός πλαισίου και με καταγγελτικό τίτλο «Τρία «κτήνη της Ειδικής» προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στον “εθνικό στρατό!”» η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* καταγγέλλει την ενσωμάτωση κάποιων από τους κτηνανθρώπους, όπως τους χαρακτηρίζει, στον κρατικό μηχανισμό. Γράφει ότι ο Γ. Καστάνης, της ομάδας Παρθενίου ήταν ο δολοφόνος της Ηλέκτρας Αποστόλου και ότι ήταν γνωστός με την επωνυμία “το τέρας του «Κρυστάλ»”. Η εφημερίδα καταγγέλλει ότι έχουν εκδοθεί εναντίον του τέσσερα εντάλματα, αλλά «*δεν ανευρίσκεται*», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει. Προτρέπει δε τον κ. Τσαμπάση να τον αναζητήσει, αν θέλει, στο Αρχηγείο Χωροφυλακής, όπου ο Καστάνης συχνάζει, δίνοντας και τη διεύθυνση του Αρχηγείου

²⁶⁴ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 21/10/1945.

²⁶⁵ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 21/10/1945.

(Ιπποκράτους 3). Στη συνέχεια ο *Ριζοσπάστης* αναφέρεται στον Σωτ. Δεστούνη, συγκατηγορούμενο του Λάμπου και των άλλων «κτηνών», κατά την εφημερίδα. Καταγγέλλει το γεγονός ότι, αντί να βρίσκεται με τους άλλους κατηγορούμενους στο δικαστήριο, «φοιτά» στη Σχολή Ευελπίδων μαζί με 116 φερέλπιδες νέους των ταγμάτων. Η εφημερίδα τονίζει επικριτικά ότι ο Δεστούνης δεν κρύβεται, αλλά αντίθετα εξιστορεί τα κατορθώματά του στο παράρτημα της οδού Ελπίδος και απειλεί ότι θα σφάξει όλους τους «κουκουέδες» Σοφούλη, Καφαντάρη, Οθωναίο κ.λ.π. και ότι - όπου νάναι - θα ξανάρθει ο Μανιαδάκης «να βάλει τάξη στα πράγματα!». Επίσης ο *Ριζοσπάστης* αναφέρεται και στον Διαμαντή Καραγιάννη, τον επονομαζόμενο «Καθρέπτη», ο οποίος δικάζεται ερήμην μαζί με τον Λάμπου, αλλά βρίσκεται ως ακόλουθος του νομάρχη Πέλλας, με το βαθμό του ανθυπολοχαγού, καταγγέλλει η εφημερίδα²⁶⁶

Στο φύλλο της 21^{ης} Οκτωβρίου και στην τρίτη της σελίδα η εφημερίδα *Ελευθερία* σε άρθρο της πάντα με υπέρτιτλο «Δικάζονται τα “κτήνη της Ειδικής”» και εμφαντικό τίτλο «Οδός Ελπίδος 4...- 1370 προδότης ήθελε να παραλύσουν τον αγώνα των Ελλήνων» με καυστικό και έντονα επικριτικό τρόπο περιγράφει τους ανθρώπους της Ειδικής: «Τρίτη ημέρα χτες της δίκης των «κτηνών της Ειδικής». Και όσον η δίκη προχωρεί αποκαλύπτονται βρωμερότητες που και ο νοσηρότερος εγκέφαλος θα ήτο αδύνατον να συλλάβη. Ολόκληρος αηδής και γλοιώδης πολύπους, κατασκευάσμα των ανθρώπων του Χίτλερ, με σκοπόν την παράλυσιν του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνος του ελληνικού λαού, αλλά και της τιτανείας προσπάθειας των συμμάχων κατά του χιτλερικού κράτους. Και μεταξύ των πλοκάμων του πολύποδος αυτού εκινούντο όντα εξ' ίσου βρωμερά, χαλκεύοντα την δουλείαν, εθνικήν και πολιτικήν των Ελλήνων». Στη συνέχεια η εφημερίδα *Ελευθερία* παραθέτει καταθέσεις μαρτύρων κατηγορίας και στην τέταρτη σελίδα υπάρχει άρθρο της εφημερίδας με τίτλο: « Η οδός Ελπίδος ετροφοδότη τα εκτελεστικά αποσπάσματα S.S.». ²⁶⁷

Στο φύλλο της 21^{ης} Οκτωβρίου της εφημερίδας *Εμπρός* και στην τρίτη σελίδα σε άρθρο με ουδέτερο τίτλο «Συνεχίζεται η δίκη των οργάνων της Ειδικής - Αι καταθέσεις των μαρτύρων της κατηγορίας» συνεχίζεται η παράθεση των καταθέσεων των μαρτύρων κατηγορίας. Η εφημερίδα υπερβαίνοντας τον ιδεολογικό της

²⁶⁶ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 21/10/1945.

²⁶⁷ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 21/10/1945.

προσανατολισμό παραθέτει καταθέσεις που ενοχοποιούν τους κατηγορουμένους, όπως την κατάθεση του Γενεράλη για τον Πουλή ότι ήταν πράγματι όργανο των Γερμανών και ότι δρούσε χωρίς να παίρνει εντολή από τον Λάμπου, για τον Μητρόπουλο ότι ήταν διευθυντής του αντικομμουνιστικού γραφείου πληροφοριών, χωρίς να έχει δικαίωμα απόλυσης των συλλαμβανομένων, για τον Φλώρο ότι ήταν όργανο των Γερμανών· μόνο για τον Μπουρτζάλα κατέθεσε ότι δεν συνεργαζόταν με τους κατακτητές. Η εφημερίδα, σε μια κρίση ειλικρίνειας που παραπλανεί, αδυνατεί να συγκαλύψει τα εγκλήματα των ανδρών της Ειδικής και καταγράφει την κατάθεση Γενεράλη. Το αντίθετο για τον κατηγορούμενο Αλέξανδρο Φλώρο κατέθεσε ο μάρτυρας υπεράσπισης Ιωάννης Παπαϊωάννου ο οποίος ισχυρίστηκε ότι αποκλείεται να συνεργαζόταν ο Φλώρος με τους Γερμανούς.²⁶⁸ Ακόμη, παρατίθεται και η επισήμανση του Γενεράλη ότι οι ανεξάρτητες ομάδες Παρθενίου, Παναγιωτόπουλου για να έχουν ωφελήματα από τους Γερμανούς ανέφεραν στα Ες Ες τις συλλήψεις των Ελλήνων πολιτών. Αυτό συνέβη και με την κατάθεση του συνταγματάρχη Παπαγεωργίου ο οποίος σε ερώτηση του προέδρου αν ο Πουλής ήταν πράκτορας των Γερμανών, απάντησε ότι έτσι είχε ακούσει και σε ερώτηση της πολιτικής αγωγής αν η Ειδική, καταδιώκοντας τους κομμουνιστές, βοηθούσε το έργο των Γερμανών οι οποίοι ήθελαν τη διάσπαση του λαού, ο μάρτυρας απάντησε καταφατικά.²⁶⁹ Το *Εμπρός* παρουσιάζει τον Γενεράλη και τον Παπαγεωργίου σαν αξιόπιστους μάρτυρες, παραγνωρίζοντας τη δράση τους επί κατοχής.

4^η μέρα δίκης (Δευτέρα 22-10-1945)

Ο μάρτυρας κατηγορίας Νικόλαος Θ(ε)ιακάκης, ιατρός, καταθέτει ότι πήγε στον Λάμπου να του ανακοινώσει ότι ο συλληφθείς αδελφός του ανήκε στην αγγλική κατασκοπεία· δεν μπόρεσε όμως να τον συναντήσει, γιατί ο Λάμπου είχε συμβούλιο με τους Γερμανούς. Άλλη μία μαρτυρία για την αгаστή συνεργασία του Λάμπου με τους Γερμανούς. Ο μάρτυρας τονίζει ότι και ο ίδιος συνεργαζόταν με τον εκτελεσθέντα αδελφό του στην αγγλική κατασκοπεία.²⁷⁰

Επόμενος μάρτυρας ο Ορέστης Θεοδορίδης, ασυρματιστής, καταθέτει ότι ανήκε στην υπηρεσία του Συμμαχικού Αγώνα από τον Ιούλιο του 1943 που λειτουργούσε ο εν

²⁶⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 73(β) έως 74(α).

²⁶⁹ Εφημερίδα *Εμπρός*, 21/10/1945.

²⁷⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 39(β).

λόγω ασύρματος μέχρι τη σύλληψή του από την Ειδική Ασφάλεια. Επισημαίνει ότι μέσω του ασυρμάτου έδιναν τα αποτελέσματα των βομβαρδισμών των αεροδρομίων και του λιμανιού του Πειραιά. Υπήρχε σχετική υπηρεσία συλλογής πληροφοριών και μέσω του μάρτυρα ως ειδικού - ασυρματιστή - μεταβιβάζονταν στη Μ. Ανατολή.²⁷¹

Επόμενος μάρτυρας κατηγορίας ήταν ο Μιλτιάδης Πορφυρογένης, ηγετικό στέλεχος του ΚΚΕ και μέλος της κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας. Στο πλαίσιο αυτό ο Πορφυρογένης πιθανώς στέλνεται από το ΚΚΕ να καταθέσει στη δίκη. Στην κατάθεσή του ο Πορφυρογένης ανέφερε ότι το Υπουργικό Συμβούλιο της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας λίγες μέρες προτού αφιχθεί στην Ελλάδα θεώρησε όλο το συγκρότημα της Ειδικής Ασφαλείας ως προδοτικό. Η απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου, αφού λογοκρίθηκε από τους Άγγλους, εκφωνήθηκε από το ραδιόφωνο.²⁷² Ο Πορφυρογένης, τονίζει επικριτικά ότι το έγγραφο του κατηγορουμένου Λάμπου προς τους Γερμανούς με το οποίο κατέδιδε 15 (ή 12) πατριώτες ήταν πράξη καθαρά προδοτική. Από τον *Ριζοσπάστη* πληροφορούμαστε λεπτομέρειες για το έγγραφο αυτό του Λάμπου, που δεν καταγράφονται στα επίσημα πρακτικά της δίκης. Ο Πορφυρογένης κατέθεσε ότι, όταν ήρθε η Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας στην Ελλάδα, συνέλεγε στοιχεία κατά των οργάνων της Ειδικής. Ο κ. Κονίδης του πήγε στο Υπουργείο αντίγραφο της αναφοράς αυτής του Λάμπου προς τα Ες Ες που το έχει καταθέσει ο ίδιος ο Πορφυρογένης στο δικαστήριο. Το είχε πάρει από τον κ. Χαϊκάλη της Αμερικανικής Υπηρεσίας Πληροφοριών και αυτός το είχε βρει στο φάκελο της Επιτροπής Ασφαλείας λόγω του συνδέσμου του με τον εισαγγελέα κ. Μικρουλέα, ο οποίος μετείχε της παραπάνω επιτροπής. Ο μάρτυρας επισημαίνει ότι ο Μικρουλέας του επιβεβαίωσε τη γνησιότητα του εγγράφου. Ο Πορφυρογένης υποστηρίζει ότι εάν δεν είχαν οι Γερμανοί αυτή τη «σπείρα» να τους υπηρετεί²⁷³ δεν θα είχαν τις επιτυχίες που είχαν. Ο Λάμπου στην απολογία του, αντικρούοντας την κατάθεση Πορφυρογένη, ισχυρίστηκε ότι ήταν ψευδές το κατατεθέν έγγραφο από τον Πορφυρογένη, ότι δηλαδή ο ίδιος υπέβαλε αναφορά (στους Γερμανούς) για 12 άτομα, ομοίως ότι υπέβαλε αναφορά στους Γερμανούς για τις πράξεις του (π.χ. περί του ασυρμάτου).²⁷⁴ Σύμφωνα με την εφημερίδα *Ριζοσπάστη*, σε ερώτηση του Επιτρόπου τι έχει να πει ο Λάμπου για το έγγραφο που κατέθεσε ο

²⁷¹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 40(β).

²⁷² Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 42(α).

²⁷³ Προφανώς ο Πορφυρογένης εννοεί τα όργανα της Ειδικής Ασφαλείας.

²⁷⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, φύλλο 121(β).

Πορφυρογένης και για τα άλλα έγγραφά του που υποδεικνύουν στους Γερμανούς συλλήψεις Ελλήνων και τρόπους ενέργειας, ο Λάμπου, προσπαθώντας να αποσείσει τις ευθύνες που τον βαρύνουν, ψευδόμενος και προκλητικός, απάντησε ότι όλα αυτά είναι μυθεύματα και ότι οι κομμουνιστές του είπαν να ... προσχωρήσει σ' αυτούς. «Αλλά εγώ πιστεύω εις την πατρίδα, την θρησκείαν και την οικογένειαν!...».²⁷⁵

Κατά τον Πορφυρογένη, το Υπουργικό Συμβούλιο εξέδωσε ανακοίνωση για την Ασφάλεια, την έστειλε στο Κάιρο και εκφωνήθηκε από το σταθμό του Καΐρου. Αυτή η ανακοίνωση ήταν η επίσημη φωνή του κράτους και όχι ενός προσώπου ή πρακτορείου. Η Ειδική Ασφάλεια καταδίωκε και τον μυστικό τύπο, συγκεκριμένα στοιχεία δεν έχει ο μάρτυρας, αλλά ισχυρίζεται ότι καμία αμφιβολία απομένει. Ο ΕΛΑΣ ήταν αναγνωρισμένος από το Στρατηγείο Μ. Ανατολής, επισημαίνει ο μάρτυρας, συνεπώς η κατάδοση ανδρών του, αποτελούσε πλήγμα για το συμμαχικό αγώνα· το ίδιο ίσχυε και για τα τυπογραφεία (μυστικό τύπο). Ο Πορφυρογένης τονίζει εμφαντικά ότι είχαν αποκηρυχθεί ως προδότες οι Έλληνες εκείνοι που συνεργάζονταν με τους Γερμανούς. Στο Λίβανο, συνεχίζει ο μάρτυρας, δε λέχτηκε κάτι υπέρ του Λάμπου, αντίθετα εναντίον του ελέχθησαν πολλά.²⁷⁶ Υποστηρίζει ότι ο Ζέρβας στην αρχή δε συνεργαζόταν με τους Γερμανούς, αλλά αργότερα στην ύπαιθρο συνεργάστηκε μαζί τους, στην Αθήνα όμως συνεργαζόταν από την αρχή.²⁷⁷ Πρόκειται για μία σημαντική κατάθεση αναφορικά με τη συνεργασία του Ζέρβα με τους Γερμανούς, όπως αποτυπώνεται στα πρακτικά της δίκης. Το Σεπτέμβριο του 1944, τονίζει ο Πορφυρογένης, διατάχθηκε η Ειδική από το Στρατηγείο Μ. Ανατολής να διαλυθεί. Επίσης καταγγέλθηκε ότι είναι προδοτική και εγκληματική.²⁷⁸ Την εφαρμογή της απόφασης διάλυσης της Ειδικής επιβεβαιώνει και στην κατάθεσή του ο Γ. Μπόγρης, Αντισυνταγματάρχης της Χωροφυλακής, ο οποίος είπε ότι, όταν αυτή διατάχθηκε να διαλυθεί, η εντολή πραγματοποιήθηκε στις 28 Σεπτεμβρίου 1944. Τη διαταγή της διάλυσής της την είχε λάβει στις 26 Σεπτεμβρίου, συνεπώς πειθάρχησε στις διαταγές της έξω Κυβέρνησης, επισημαίνει ο Μπόγρης.²⁷⁹

²⁷⁵ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 6/11/1945.

²⁷⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 42(β).

²⁷⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 43(α).

²⁷⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 43(α).

²⁷⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 49(α).

Η Ειδική Ασφάλεια, τονίζει επικριτικά ο Πορφυρογένης, εφάρμοσε το Ιδιώνυμο, πράγμα το οποίο δεν έπρεπε να συμβεί εφόσον καταλήφθηκε η χώρα μας και μάλιστα οι κομμουνιστές εργάζονταν υπέρ του συμμαχικού αγώνα. Η Ειδική Ασφάλεια, καταγγέλλει ο μάρτυρας, διασάλευσε την τάξη και εξαιτίας της έγινε και το Δεκεμβριανό κίνημα.²⁸⁰ Υποθέτουμε ότι αυτό λέχθηκε με μια δόση υπερβολής εκ μέρους του Μ. Πορφυρογένη, γιατί η Ειδική είχε διαλυθεί δύο μήνες πριν τα Δεκεμβριανά· ίσως να εννοούσε ότι παρά τη διάλυσή της η αντικομμουνιστική ιδεολογία και οι πρακτικές της καταστολής του κομμουνιστικού κινδύνου εξακολουθούσαν να είναι σε εφαρμογή και μάλιστα σε καθημερινή βάση.

Ο μάρτυρας κατηγορίας Οδυσσεύς Παπαπελεκάνος, υπομοίραρχος, καταθέτει ότι επικεφαλής της συνοδείας των 17 προς εκτέλεση ήταν ο ταγματάρχης Κωνσταντίνος Μιχαλέας.²⁸¹ με αυτό συμφωνεί και ο Α. Πάτερης, ο οποίος σε ερώτηση του Επιτρόπου αν γνωρίζει ποιοι από τους κατηγορούμενους και τους απόντες ακόμη είχαν θέση στην Ασφάλεια ή στα Ες Ες και ποια, απάντησε ότι μόνο για τον Μιχαλέα ήξερε ότι ήταν αρχηγός του εκτελεστικού αποσπάσματος των 17.²⁸² Ο Πάτερης ως εκ της θέσεώς του λογικά έπρεπε να γνωρίζει ποιοι ευθύνονται για την εκτέλεση των 17· η αναφορά του μόνον στο όνομα του κατηγορούμενου Μιχαλέα καταδεικνύει ότι υπεκφεύγει αποσιωπώντας τα ονόματα άλλων κατηγορουμένων. Κατά τον Ποθητό Ποδότα, συνταγματάρχη Χωροφυλακής και Διοικητή της Σχολής Χωροφυλακής, επικεφαλής του εκτελεστικού αποσπάσματος ήταν πέραν του ταγματάρχη Μιχαλέα και ο ανθυπασπιστής Σκαμπαρδώνης.²⁸³ Σύμφωνα, επίσης, με τον μάρτυρα κατηγορίας Δημήτριο Ξιφάρά, ανθυπασπιστή χωροφυλακής, τον Απρίλιο του 1944 πήγε στις φυλακές Χατζηκώστα μία ομάδα της Ειδικής Ασφάλειας, με επικεφαλής, αν θυμάται καλά ο μάρτυρας, τον ταγματάρχη Μιχαλέα και τον ανθυπομοίραρχο Σκαρμπαδώνη με έγγραφη διαταγή και ονομαστική κατάσταση του αρχηγού της Ασφάλειας Λάμπου με την οποία διατασσόταν να παραδοθούν οι αναγραφόμενοι στην ονομαστική κατάσταση κρατούμενοι.²⁸⁴ Κατά τον Παπαπελεκάνο, όταν ο Μιχαλέας έφτασε στον περίβολο της Σχολής Χωροφυλακής και του ανακοίνωσε ότι

²⁸⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 43(β).

²⁸¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 43(β).

²⁸² Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 24/10/1945.

²⁸³ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 25/10/1945.

²⁸⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 50(β) έως 51(α).

είχε την εντολή να παραδώσει τους μεταφερόμενους 17 στο Διοικητή της Σχολής, ο μάρτυρας Παπαπελεκάνος του δήλωσε ότι δεν έχει καμία τέτοια διαταγή.²⁸⁵

Ο μάρτυρας υπεράσπισης του Κ. Μιχαλέα Σωτήριος Λακέας, ενωμοτάρχης, καταγγέλλει ότι στη Σχολή Χωροφυλακής είδε τον Μιχαλέα μαζί με άλλους αξιωματικούς να έχουν φέρει ιδιώτες τους οποίους επρόκειτο να εκτελέσουν.²⁸⁶ Στον μάρτυρα Λακέα το γεγονός αυτό φάνηκε πολύ κακό και, εκφράζοντας την αντίδρασή του, αποχώρησε αμέσως. Την ίδια στιγμή αποχώρησε και ο Μιχαλέας, όπως ισχυρίζεται ο μάρτυρας. Δε γνωρίζει όμως αν ο Μιχαλέας επέστρεψε στον τόπο της εκτέλεσης.²⁸⁷ Ο μάρτυρας κατηγορίας Αναγνωστόπουλος, ο μοναδικός επιζήσας από την εκτέλεση των 17 στη Σχολή Χωροφυλακής, κατήγγειλε ότι ο Μιχαλέας έδωσε την διαταγή της εκτέλεσης των 17 και ότι ήταν μαζί με έναν Γερμανό.²⁸⁸ Σύμφωνα με το μάρτυρα υπεράσπισης του Λάμπου Γ. Ξηρό ο Μιχαλέας ήταν καλός άνθρωπος και αν έλαβε μέρος στην εκτέλεση των 17 το έκανε κατόπιν διαταγής.²⁸⁹

Στην απολογία του ο Λάμπου ισχυρίστηκε ότι η εκτέλεση των 17 διατάχθηκε από το Υπουργείο και συνεπώς ο ίδιος δεν μπορούσε να μην εκτελέσει τη διαταγή αυτή της Κυβέρνησης²⁹⁰ και ότι ο ίδιος δεν φέρει καμία ευθύνη.²⁹¹ δήλωσε αναρμόδιος να ελέγξει τη διαταγή αυτή. Σύμφωνα με το *Ριζοσπάστη* ένας άλλος στόχος αυτής της εκτέλεσης ήταν ο παραδειγματισμός, όπως διατυπώνεται κυνικότατα στην απολογία του Λάμπου: «Αν δεν σκοτώναμε αυτούς, δε θα ησύχαζαν οι άλλοι...».²⁹²

Κατά τον Λάμπου, και αποσιέοντας τις ευθύνες του, οι υφιστάμενοι της Ασφάλειας καθόρισαν τα πρόσωπα του αποσπάσματος.²⁹³ Κατά τον *Ριζοσπάστη*, σε ερώτηση του προέδρου προς τον μάρτυρα Γ. Μπόγρη τι γνωρίζει για την εκτέλεση των 17 στη Σχολή Χωροφυλακής, ο μάρτυρας απάντησε ότι δε γνωρίζει τίποτα, ενώ ο Λάμπου παρεμβαίνοντας λέει : «Ο κ. υπουργός διέταξε την εκτέλεσιν των 17!»²⁹⁴ Ο *Ριζοσπάστης* παρουσιάζει επίσης την αγόρευση του επιτρόπου κ. Τσαμπάση, ο οποίος τόνισε ότι δεν επιτρέπεται καμιά επιείκεια για τους κατηγορούμενους. Για την

²⁸⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 44(α).

²⁸⁶ Πρακτικά ΕΔΑ, ό. π., φύλλο 104(β).

²⁸⁷ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 104(β).

²⁸⁸ Πρακτικά ΕΔΑ, ό. Π., φύλλο 66(α).

²⁸⁹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 103(β).

²⁹⁰ Όπως τονίζει χαρακτηριστικά ο κατηγορούμενος Λάμπου στην απολογία του «ο διατάσσων και υπόλογος» (Πρακτικά ΕΔΑ, φύλλο 121(β)).

²⁹¹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 6/11/1945.

²⁹² Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 6/11/1945.

²⁹³ Πρακτικά ΕΔΑ, φύλλο 121(β).

²⁹⁴ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 23/10/1945.

εκτέλεση των 17 ο επίτροπος λέει ότι η εγκληματική αυτή πράξη «βαρύνει κατά μέγιστον λόγον την γερμανόδουλον κυβέρνησιν και τον παριστάνοντα τον πρωθυπουργόν Ράλλον, τον ανεκδιήγητον Ταβουλάρην και εξ ίσου τον Λάμπου».²⁹⁵ Στα επίσημα πρακτικά της δίκης δεν αναφέρεται τίποτα απ' όλες αυτές τις δηλώσεις. Καθίσταται επομένως εμφανής η αποσιώπηση για τον καταμερισμό ευθυνών στους υπευθύνους για την εκτέλεση 17 αθώων πολιτών.

Ο ίδιος ο Μιχαλέας στην απολογία του αρνήθηκε όλες τις σ' αυτόν αποδιδόμενες πράξεις και λέει ότι ετέθη να έχει τη διοικητική εποπτεία των 17 κρατουμένων που οδηγήθηκαν στη Σχολή Χωροφυλακής. Ο Μιχαλέας πρόσθεσε ότι ο αξιωματικός Κίτσος στη Σχολή Χωροφυλακής του είπε ότι έχει διαταγή να εκτελεσθούν οι 17.²⁹⁶ Σε τηλεφωνική επικοινωνία του Μιχαλέα με τον Λάμπου για το τι να κάνει με τους κρατούμενους που επρόκειτο να εκτελεστούν, ο Λάμπου του απάντησε «*συ να κάνης τη δουλειά σου (εννοεί τη μεταγωγή) και οι αξιωματικοί την ιδική τους*»²⁹⁷. Σύμφωνα με την εφημερίδα *Ελευθερία*, σε ερώτηση του Προέδρου προς τον Λάμπου αν αυτό αληθεύει, ο Λάμπου απάντησε ότι δε θυμάται.²⁹⁸ Επισημαίνουμε ότι αυτή ήταν η συνήθης τακτική του Λάμπου, όταν κατετίθετο κάτι εις βάρος του, η επιλεκτική αμνησία του. Κατά τον Μιχαλέα, ο Λάμπου είχε δώσει προφορικά τη διαταγή για την εκτέλεση των 17 στον υπομοίραρχο Σκαμπαρδώνη και σε άλλους δύο αξιωματικούς.²⁹⁹

Λεπτομερέστερη είναι η παράθεση της απολογίας του Μιχαλέα από την εφημερίδα *Ελευθερία*, κατά την οποία ο Μιχαλέας ισχυρίστηκε ότι διατάχτηκε από τον ταγματάρχη Παπαοικονόμου να τεθεί επικεφαλής συνοδείας κρατουμένων τους οποίους θα παρέδιδε στη Σχολή Χωροφυλακής. Πήγε στη Διεύθυνση Ασφαλείας όπου είδε να περιμένουν 4 αυτοκίνητα, 34 χωροφύλακες, ο υπομοίραρχος Σκαμπαρδώνης και ο ανθυπασπιστής Κίτσος, ενώ την όλη επιχείρηση επέβλεπε ο συνταγματάρχης Πάτερης και ο ταγματάρχης Χορμόβας. Στη συνέχεια ο κατηγορούμενος Μιχαλέας ισχυρίζεται ότι καμία νεκροφόρα δεν περίμενε εκεί (στη Σχολή) και αντικρούοντας την κατάθεση του μόνου διασωθέντα από την εκτέλεση των 17, Αναγνωστόπουλου, τον κατηγορεί ότι όλα αυτά είναι ψεύδη και φαντασίες του. Στην επισήμανση του Επιτρόπου, κατόπιν κατάθεσης μάρτυρα κατηγορίας, ότι

²⁹⁵ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 6/11/1945.

²⁹⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 114(α).

²⁹⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 114(β).

²⁹⁸ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 2/11/1945.

²⁹⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 114(α) έως 114(β).

ο κατηγορούμενος είχε παραστεί στην παραλαβή των μελλοθανάτων στις φυλακές Χατζηκώστα, ο Μιχαλέας το αρνείται, ³⁰⁰ θέλοντας να ελαφρύνει τη θέση του.

Από την κατάθεση του Αναστάσιου Πάτερη, συνταγματάρχη χωροφυλακής, πληροφορούμαστε ότι ο Λάμπου δεν είχε έγγραφη διαταγή για την εκτέλεση των 17. Ο Πάτερης ισχυρίστηκε ότι συνέστησε στον Λάμπου να μην προβεί στην εκτέλεση αυτή, αλλά ο Λάμπου του απάντησε ότι δεν μπορεί, γιατί έχει εντολή της Κυβέρνησης.³⁰¹ Αν και μάρτυρας κατηγορίας, ο Κων/νος Χατζηκώστας καταθέτει ότι είναι αδύνατο να διέταξε ο Λάμπου την εκτέλεση των 17.³⁰² Δε γνωρίζουμε από πού συνάγεται το «αδύνατο» της διαταγής Λάμπου. Επομένως, μετά τον Παπαγεωργίου και τον Γενεράλη και στην περίπτωση του Πάτερη – και στη συνέχεια του Γ. Μπόγρη και του Κ. Χατζηκώστα - παρατηρείται το φαινόμενο ορισμένοι μάρτυρες κατηγορίας στις καταθέσεις τους να μετατρέπονται σε μάρτυρες υπεράσπισης των κατηγορουμένων. Αυτό ενισχύει την άποψη ότι η μεταστροφή αυτή αποτελεί προσχεδιασμένη ενέργεια ελάφρυνσης της θέσης των κατηγορουμένων.

Σύμφωνα επίσης με τον Πάτερη, τα ονόματα των 17 εκτελεσθέντων τα έφερε ο Λάμπου από την κυβέρνηση, επισημαίνει, όμως, ότι, κατά τη γνώμη του, ο κατάλογος των εκτελεσθέντων συντάχθηκε από τον ίδιο τον Λάμπου.³⁰³ Προς την κατεύθυνση αυτή κινείται και η μαρτυρία του Ποδότα, ο οποίος κατέθεσε ότι, όπως έμαθε, ο κατάλογος των ονομάτων δόθηκε από την Ειδική Ασφάλεια. Ποιοι έλαβαν μέρος στη σύσκεψη για την εκτέλεση των 17 ο Ποδότας, δεν γνωρίζει, από πληροφορίες όμως έμαθε ότι πήραν μέρος ο Παπαρηγοράκης, ο Λάμπου και ο Ταβουλάρης.³⁰⁴

Σημαντικές είναι και οι πληροφορίες του Ποδότα για την εκτέλεση των 17. Κατέθεσε ότι στις 22/4/1944 (παραμονή του Αγίου Γεωργίου) πήγαν στη Σχολή Χωροφυλακής δύο λεωφορεία με μοτοσικλέτες και «μία νεκροφόρος», τα οποία σταμάτησαν μπροστά από τις πύλες της Σχολής.³⁰⁵ Η εκτέλεση όπως κατήγγειλε έγινε χωρίς δικαστική απόφαση, σε αντίποινα για τους έξι φονευθέντες χωροφύλακες στον Μαραθώνα από τους Ελασίτες. Η εκτέλεση αντιποίνων, επισημαίνει ο μάρτυρας

³⁰⁰ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 2/11/1945.

³⁰¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 52(α).

³⁰² *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 70(β).

³⁰³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 52(β).

³⁰⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 64(α).

³⁰⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 62(β).

Ποδότας, ήταν γερμανική τακτική.³⁰⁶ Ο Λάμπου, σε μία εμφανή προσπάθεια να υπονομεύσει την αξιοπιστία του Ποδότα ο οποίος κατέθεσε εναντίον του, υποστήριξε στην απολογία του ότι ο Ποδότας ανήκε στα Ε.Ε.Ε., ως πρώτος σύμβουλος του Γούλα,³⁰⁷ κατηγορώντας τον επομένως για αντεθνική δράση.

Για το γεγονός της εκτέλεσης των 17 ο Ποδότας έκανε αναφορά στο Υπουργείο Εσωτερικών με αποτέλεσμα ένα απόσπασμα να περικυκλώσει όλο το τετράγωνο που ήταν το σπίτι του και του κοινοποίησε το διάταγμα της αποστράτευσής του. «*Η σύζυγός μου εκ του φόβου της υπέστη αιμόπτυσιν*», καταγγέλλει ο μάρτυρας. Η Ειδική Ασφάλεια, τονίζει επικριτικά ο μάρτυρας, ανέθεσε στον κατηγορούμενο Γεώργιο Μαντά την εκτέλεσή του, αφού υποσχέθηκαν στον Μαντά προαγωγή, αν το επετύγχανε, και έκτοτε ο Ποδότας καταδιωκόταν από την Ασφάλεια.³⁰⁸

Ο Πάτερης επιρρίπτει ευθύνες στον Λάμπου για το αν μπορούσε να αντιταχθεί στην εκτέλεση των 17.³⁰⁹ Η εκτέλεση αυτή, καταγγέλλει ο Παπαπελεκάνος, προκάλεσε την αγανάκτηση όλου του προσωπικού της Σχολής, γιατί όπως κατέθεσε ο Ποδότας, σύμφωνα με τον οργανισμό της χωροφυλακής, απαγορευόταν κάθε εκτέλεση από άνδρες της χωροφυλακής και αυτό που συνέβη επέδρασε στο πνεύμα των ανδρών της Σχολής, οι οποίοι διαμαρτυρήθηκαν.³¹⁰ Η εκτέλεση έγινε με συνοπτικές διαδικασίες σε απόσταση 500 μέτρων από τη Σχολή Χωροφυλακής,³¹¹ πίσω από τον Ιερό Ναό της Σχολής Χωροφυλακής, το δε εκτελεστικό απόσπασμα αποτελείτο από χωροφύλακες της Ειδικής Ασφαλείας.³¹²

Ο μόνος διασωθείς εκ της εκτελέσεως των 17, ο Διονύσιος Αναγνωστόπουλος, έμπορος, κατέθεσε ως μάρτυρας κατηγορίας στη δίκη ότι δεν χτυπήθηκε θανάσιμα, αλλά ούτε και η χαριστική βολή τον χτύπησε θανάσιμα. Μετά την εκτέλεση τους έβαλαν στη νεκροφόρα και τους πήγαν στο νεκροταφείο.³¹³ Κατά τον *Ριζοσπάστη*, συγκλονιστική ήταν η κατάθεση του Αναγνωστόπουλου ο οποίος απαντά με δραματικό τόνο στο συνήγορο υπεράσπισης Κουλουμβάκη που προσπαθούσε να

³⁰⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 63(α).

³⁰⁷ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 6/11/1945.

³⁰⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 63(α) έως 63(β).

³⁰⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 54(α).

³¹⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 62(β) έως 63(α).

³¹¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 43(β) έως 44(α).

³¹² Κατάθεση Ποθητού Ποδότα, *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 62(β).

³¹³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 66(α).

αμφισβητήσει τα λεγόμενα του μάρτυρα : «Κύριε συνήγορε, έχω και τον υπ' αριθμό 16 τάφο στο νεκροταφείο!». ³¹⁴

Επόμενος μάρτυρας κατηγορίας ο Γεώργιος Μπόγρης, καταθέτει ότι όταν ανέλαβε υπηρεσία στο Υπουργείο Εσωτερικών ³¹⁵ βρήκε τον Λάμπου ως διοικητή της Ειδικής Ασφάλειας. ³¹⁶ Καταγγέλλει ότι ο Μητρόπουλος ενεργούσε τις συλλήψεις σαν προϊστάμενος του 4^{ου} γραφείου. Κάθε πρωί ο Μητρόπουλος του έστελνε το «αναφορείον» και, αν υπήρχαν στοιχεία βάσιμα, παρέπεμπε τους κρατούμενους στο Στρατοδικείο ή στην Επιτροπή Ασφαλείας. ³¹⁷ Ο Πουλής, τονίζει ο μάρτυρας, είχε δική του ομάδα και διενεργούσε συλλήψεις κατόπιν εντολής του Λάμπου. Οι απολύσεις των κρατουμένων γίνονταν κατόπιν εντολής του Διοικητή και μετά από έγκριση του Υπουργείου Εσωτερικών. ³¹⁸ Ο μάρτυρας επισημαίνει ότι η Ειδική απέλυε κάθε συλλαμβανόμενο, ο οποίος θα υπέγραφε δήλωση ότι δε θα αναμειχθεί στο εξής σε ενέργειες εναντίον των αρχών κατοχής. ³¹⁹ Από τον Ιούνιο του 1944, συνεχίζει ο μάρτυρας, όλες οι απολύσεις εγκρίνονταν από το Γερμανό Μέρικκ, ο οποίος είχε εγκατασταθεί στην Ειδική Ασφάλεια, για να τεθεί φραγμός στις απολύσεις. ³²⁰ Άλλη μια απόδειξη της στενής συνεργασίας Ειδικής και Γερμανών. Στο κεντρικό κατάστημα της Ασφάλειας δεν υπήρχαν κρατητήρια, αλλά στο παράρτημα της οδού Ελπίδος. ³²¹ Ο Λάμπου, καταγγέλλει ο μάρτυρας, εφ' όσον είχε την ευχέρεια να αφήσει τον Ιωαννίδη και δεν τον άφησε, είναι υπεύθυνος. Σ' αυτό το σημείο ο μάρτυρας γίνεται ιδιαίτερα επικριτικός απέναντι στον Λάμπου. Το δικαστικό τμήμα, τονίζει ο μάρτυρας και θέλοντας να αποσείσει τις ευθύνες του, δεν έλαβε γνώση για τη σύλληψη του Ιωαννίδη, για τον ασύρματο και για την εκτέλεση των 17. ³²² Ο Λάμπου μπορούσε να πει ότι δεν ήθελε εκείνους που έστελναν οι Γερμανοί για κατάταξη. Ο μάρτυρας, προκειμένου να μετριάσει την σκληρότητα των κακοποιήσεων, επισημαίνει ότι κακοποιήσεις γίνονταν στους κρατούμενους, όχι όμως μέχρι θανάτου, αν και λίγο παρακάτω στην κατάθεσή του τονίζει ότι μόνον κακώσεις

³¹⁴ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 25/10/1945.

³¹⁵ Κατά τον *Ριζοσπάστη*, ο Μπόγρης κατέθεσε ότι στη διάρκεια της κατοχής ήταν προϊστάμενος του «δικαστικού» της Ειδικής, κάτω από τις διαταγές του Λάμπου. Βλ. *Ριζοσπάστης*, 23-10-1945.

³¹⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 44(β) έως 45(α).

³¹⁷ *Ριζοσπάστης*, 23-10-1945.

³¹⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 45(β).

³¹⁹ *Εμπρός*, 23-10-1945.

³²⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 45(β).

³²¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 46(α).

³²² *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 46(β).

γίνονταν στους κρατούμενους και όχι βασανιστήρια.³²³ Για το φόνο της Ηλέκτρας Αποστόλου δε γνωρίζει τίποτα ούτε και για άλλες εκτελέσεις.³²⁴ Από όσα γνωρίζει ο μάρτυρας θεωρεί ότι οι κατηγορούμενοι δεν εξυπηρετούσαν τον εχθρό. Άλλη μία προσπάθεια ελάφρυνσης των κατηγοριών των κατηγορουμένων. Γίνονταν μπλόκα από τους Γερμανούς και από την Ειδική, λεπτομέρειες, όμως, ισχυρίζεται ότι δε γνωρίζει ο μάρτυρας. Το μόνο που γνωρίζει είναι ότι έπαιρνε διαταγή η Ασφάλεια να είναι σε επιφυλακή, χωρίς να γνωρίζουν το λόγο.³²⁵ Ο Μπόγρης ισχυρίζεται ότι αν ήταν διοικητής δε θα επιδίωκε την εφαρμογή του Ιδιωνύμου. Και πάλι γίνεται επικριτικός απέναντι στην Ειδική και κυρίως απέναντι στον Λάμπου που ηγείτο της Ειδικής και που εφάρμοζε το Ιδιώνυμο. Δε γνωρίζει αν ο Λάμπου έλαβε μέρος στο μπλόκο της Καλογρέζας. Επίσης καταγγέλλει ότι οι κομμουνιστές έκαναν φόνους εθνικιστών. Εάν οι κομμουνιστές ήθελαν να καταλάβουν το καθεστώς, επισημαίνει ο μάρτυρας, είχαν το δικαίωμα να επέμβουν οι της Ειδικής, και έπρεπε, και αυτό δε θα εθεωρείτο προδοσία.³²⁶ Επίσης ο μάρτυρας τονίζει ότι ο Λάμπου έπαιρνε διαταγές και κατευθύνσεις από την κυβέρνηση.³²⁷ Πολλά άτομα από την επαρχία καταδιωκόμενα από τους κομμουνιστές κατέφευγαν στην Αθήνα και πολλά απ' αυτά αναγκάστηκαν να καταταγούν στην Ειδική.³²⁸ Για μια ακόμη φορά, τονίζει ο μάρτυρας ότι η Ειδική έπαιρνε διαταγές από το Υπουργείο Εσωτερικών. Ισχυρίζεται ότι η στάση της Ειδικής δεν ήταν αντιπατριωτική, «το μέρος δεν ημπορή να σκεπάσει το όλον».³²⁹ Παρότι ο Μπόγρης στην κατάθεσή του στρέφεται εμμέσως κατά του Λάμπου, μετατρέπεται στο τέλος σε υπερασπιστή της Ειδικής. Άλλη μια αντιφατική στάση μάρτυρα κατηγορίας.

Ο *Ριζοσπάστης* στο φύλλο της 23^{ης} Οκτωβρίου και στην πρώτη σελίδα σε άρθρο του με κύριο εμφαντικό τίτλο «Η δίκη των κτηνανθρώπων της Ειδικής Ασφάλειας» και καταγγελτικό υπότιτλο «Παράδιναν πατριώτες στους Γερμανούς» και «Η κατάθεση του σ. Μ. Πορφυρογένη» η εφημερίδα καταγγέλλει, με έντονα επικριτικό τόνο, την προσπάθεια του δικαστηρίου να απομακρυνθεί από τη δίκη ο λαός. Γράφει ότι είναι χαρακτηριστική η προσπάθεια που καταβάλλεται να απομακρυνθεί εντελώς ο λαός

³²³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 47(β).

³²⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 47(α).

³²⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 47(β).

³²⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 48(α).

³²⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 48(β).

³²⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 49(α).

³²⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 49(β).

από τη δίκη των δημίων της Ειδικής. Τα μέτρα γίνονται καθημερινά αυστηρότερα, καταγγέλλει η εφημερίδα, και το ακροατήριο έχει περιοριστεί σχεδόν μεταξύ των χωροφυλάκων και των αστυφυλάκων. Την προηγούμενη μέρα είχαν κλείσει και οι πόρτες και η δίκη γινόταν «*κεκλεισμένων των θυρών*». Το πράγμα ήταν σκανδαλώδες, τονίζει επικριτικά ο *Ριζοσπάστης* και ο πρόεδρος αναγκάστηκε να διατάξει το άνοιγμα της πόρτας. Και η μεν πόρτα μισάνοιξε, αλλά στο άνοιγμα τοποθετήθηκε ισχυρότατη φρουρά. Έτσι η δίκη ουσιαστικά γίνεται κρυφά από το λαό». ³³⁰

Η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* καταγγέλλει, επίσης, την προκλητική και θρασύτατη συμπεριφορά των βασανιστών στην αίθουσα του δικαστηρίου. Γράφει:

«Η θρασύτητα των βασανιστών γίνεται διαρκώς προκλητικότερη. Σουλατσέρνουν σαν στο σπίτι τους, χαριεντίζονται με τους αξιωματικούς και τους υπαξιωματικούς της φρουράς τους, καταστρώνουν μαζί τους διάφορα σχέδια και γενικά βρίσκονται σε απόλυτα «δικό τους» περιβάλλον. Ο Λάμπου είχε χθες μακρότατη ιδιαίτερη συνεργασία με έναν ανθυπομοίραρχο και ο Κουρεμπανάς με τον ιδρυτή του ΕΑΣΑΔ Παπασακελλαρίου είχαν αποσυρθεί σε ιδιαίτερο διαμέρισμα της αίθουσας, όπου είχαν «ενδιαφέρουσα σύσκεψη»». ³³¹

Η εφημερίδα καταγγέλλει ακόμα ότι «ο αιμοσταγής Παρθενίου μισθοδοτείται ακόμη από το μεταδεκεμβριανό κράτος». ³³²

Στη δεύτερη σελίδα σε άρθρο της με πηχυαίο και εμφαντικό τίτλο «Τα «κτήνη της Ειδικής» και η «φρουρά» τους ασχημονούν στην αίθουσα του δικαστηρίου - Ο Λάμπου κραυγάζει: Είμαστε εθνικοί ήρωες!» η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* παραθέτει την κατάθεση του Μ. Πορφυρογένη, πρώην υπουργού στην κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας. Ο Πορφυρογένης τονίζει ότι ο ελληνικός λαός πάλεψε κατά του κατακτητή, όπως κανένας άλλος λαός, γι' αυτό και οι Γερμανοί χρησιμοποίησαν την Ειδική Ασφάλεια για να πλήξουν και να εξασθενίσουν τον αγώνα του. Σε ερώτηση της υπεράσπισης προς τον Πορφυρογένη αν αποκλήθηκε από το ΕΑΜ γκεσταπίτης ο Σπηλιωτόπουλος, ο μάρτυρας απαντά ότι είχαν αδιάσειστα στοιχεία σε βάρος του τα οποία έπεισαν και τον τότε πρωθυπουργό και γι' αυτό το λόγο ο Σπηλιωτόπουλος παύτηκε. Τότε ο αρχιβασανιστής Λάμπου εγείρεται και θρασύτατα λέει ότι η Ασφάλεια ήταν νομιμοποιημένη, γιατί εφάρμοζε το ιδιώνυμο και περιφρουρούσε την «καθεστηκυϊαν τάξιν» (των Γερμανών φυσικά), καταγγέλλει η εφημερίδα. Στη

³³⁰ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 23/10/1945.

³³¹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 23/10/1945.

³³² Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 23/10/1945.

συνέχεια ασχημονώντας απειλεί τον Πορφυρογένη λέγοντας: «*Το Κ.Κ. παράδωσε τον Κτιστάκη στους Γερμανούς*».³³³

Στη συνέχεια ο Ριζοσπάστης παραθέτει την κατάθεση της μάρτυρος Άννας Αναγνωστοπούλου η οποία λέει ότι η Ειδική συνέλαβε τον αδελφό της ως αρχηγό ανταρτών στη Φωκίδα, ενώ ο αδελφός της ήταν κρεοπώλης και δεν είχε απομακρυνθεί ποτέ από την Αθήνα. Στη συνέχεια η Ειδική τον παρέδωσε στους Γερμανούς και εκτελέστηκε. Σε ερώτηση της πολιτικής αγωγής προς τη μάρτυρα για το ποιος χαρακτήρισε τον αδελφό της αρχηγό των ανταρτών, η μάρτυρας απάντησε: «*Αυτή η μούμια ο Λάμπου. Ο αδελφός μου δεν ήταν αρχηγός των ανταρτών, αλλά θα το θεωρούσε τιμή του να ήταν*».³³⁴ Τότε ο Λάμπου – κατά τον Ριζοσπάστη - ιταμότατα σηκώνεται και βρίζει τη μάρτυρα, ενισχυόμενος και από την υπεράσπιση,³³⁵ με την ανοχή του δικαστηρίου.

Στη συνέχεια καταθέτει ο μάρτυρας κατηγορίας Γεώργιος Μπόγρης, ο οποίος σε ερώτηση που του υποβλήθηκε αν γνωρίζει εάν έγινε μπλόκο στους ηρωικούς αναπήρους, ο μάρτυρας απαντά ότι το έμαθε από τις εφημερίδες. Σε επόμενη ερώτηση για το πόση δύναμη έλαβε μέρος, εγείρεται ο Λάμπου και απαντά ότι έλαβε μέρος όλη η Ειδική Ασφάλεια. Σε αναρώτηση, μάλλον, του Ερμήλιου - ο οποίος ήταν δικηγόρος και ένας εκ των πληρεξουσίων της Πολιτικής Αγωγής - «*Τι άνθρωποι ήταν αυτοί που έστελναν τους ήρωες της Αλβανίας, στραβούς, κουτσούς, σακάτηδες στη Γερμανία, στις φυλακές και στο θάνατο;*». Και με ένα στόμα, μια φωνή φωνάζουν μαζί Μητρόπουλος και Λάμπου: «*Εθνικοί ήρωες!*».³³⁶ Το περιστατικό αυτό παρουσιάζεται και στις στήλες του Εμπρός, με την επισημάνση ότι μετά από την απάντησή τους δημιουργήθηκε πανδαιμόνιο μεταξύ των κατηγορουμένων, της πολιτικής αγωγής και της υπεράσπισης και ο πρόεδρος, όπως αναφέρει η εφημερίδα, διέταξε την εκκένωση της αίθουσας.³³⁷

Από την πλευρά της η εφημερίδα *Ελευθερία* στο φύλλο της 23^{ης} Οκτωβρίου και στην πρώτη της σελίδα πάντα με υπέρτιτλο «Δικάζονται τα «κτήνη της Ειδικής» τονίζει

³³³ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 23/10/1945.

³³⁴ Βλ. σχετικά και *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 44(α)-44(β).

³³⁵ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 23/10/1945.

³³⁶ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 23/10/1945.

³³⁷ Εφημερίδα *Εμπρός*, 23/10/1945.

εμφαντικά και ειρωνικά ότι «οι κατηγορούμενοι απεθρασύνθησαν: Ισχυρίστησαν ότι είναι πατριώται!...». Η εφημερίδα επισημαίνει ότι «Ανατριχιαστικά όσα αποκαλύπτονται εις την δίκην των «κτηνών της Ειδικής». Η ανθρώπινη ζωή είχε καταντήσει δια τους δικαζομένους, το ευτελέστερον πράγμα. Και απορεί κανείς πώς οι Έλληνες, όλοι οι Έλληνες πλην των δοσιλόγων, δεν εξεγείρονται προ της εκτάσεως των αποκαλυπτομένων κακουργημάτων». Στη συνέχεια η εφημερίδα αναφέρει ότι ένας μάρτυρας της πολιτικής αγωγής είπε ότι ο κατηγορούμενος Μητρόπουλος «έπαιρνε πρέζαν» για να βασανίζει καλύτερα τα θύματά του. Τέλος, η εφημερίδα κάνει εκτενή αναφορά στις καταθέσεις των μαρτύρων της ημέρας εκείνης.

Η εφημερίδα *Εμπρός* στο φύλλο της 23^{ης} Οκτωβρίου και στη δεύτερη σελίδα σε μικρό άρθρο με τίτλο «Επεισόδια στη δίκη Λάμπου κ.λ.π. - Διετάχθη η εκκένωσις της αιθούσης» συνεχίζει, πολύ συνοπτικά, την παράθεση των κατηγοριών των μαρτύρων κατηγορίας. Η εφημερίδα *Εμπρός* δεν αποκρύπτει το γεγονός ότι σύμφωνα με τις καταθέσεις των μαρτύρων όπως του Ι. Σκουλά και του Ν. Θειακάκη η δράση των ομάδων της Ειδικής Ασφαλείας ήταν προδοτική. Η εφημερίδα παρά την ουδέτερη στάση που γενικώς τηρεί απέναντι στους κατηγορούμενους, ενίοτε χαρακτηρίζει αρνητικά τη στάση της Ειδικής. Στη συνέχεια η εφημερίδα παρουσιάζει την κατάθεση του Γ. Μπόγρη. Σε ερώτηση της πολιτικής αγωγής στον μάρτυρα αν γνωρίζει για κάποιο έγγραφο της Ειδικής που στάλθηκε στο υπουργείο Εσωτερικών με το οποίο καταγγελλόταν ο Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός, ο Μπόγρης απάντησε ότι δε γνωρίζει.³³⁸

5^η μέρα δίκης (Τρίτη 23-10-1945)

Ο μάρτυρας κατηγορίας Παναγιώτης Παπαχρήστου, αντιπλοίαρχος Πολεμικού Ναυτικού, ο οποίος ήταν μέλος της ομάδας Ιωαννίδη, τονίζει στην κατάθεσή του ότι πρόσεχε πολύ την Ειδική Ασφάλεια και ολόκληρη η ομάδα προφυλασσόταν και από την Ασφάλεια και από τους Γερμανούς, γεγονός που δυσκόλευε το έργο τους. Ο μάρτυρας επισημαίνει ότι ο κίνδυνος ήταν διπλός: τόσο από τον εχθρό, όσο και από την Ειδική. Τα δελτία παραδίνονταν στον ασυρματιστή για να μεταβιβαστούν στη Μέση Ανατολή. Τρεις φορές την εβδομάδα, βεβαιώνει ο μάρτυρας, είχαν επαφή με το Στρατηγείο Μέσης Ανατολής μέσω του ασυρμάτου. Ο κατασχεθείς ασύρματος της

³³⁸ Εφημερίδα *Εμπρός*, 23/10/1945.

οδού Ιωαννίνων ισχυρίζεται ο μάρτυρας, δεν αντικαταστάθηκε, αλλά τους δόθηκε η εντολή να ενεργούν τις επαφές τους με δύο άλλους ασυρμάτους που υπήρχαν.³³⁹

Επόμενος μάρτυρας κατηγορίας ο Δημήτριος Ξιφαράς, ανθυπασπιστής χωροφυλακής, ο οποίος καταθέτει ότι μόνο η Ασφάλεια και το Υπουργείο Εσωτερικών είχαν δικαίωμα να προβαίνουν σε φυλακίσεις ατόμων. Ένα βράδυ, καταγγέλλει ο μάρτυρας, πήγαν και πήραν δύο κρατούμενους τους οποίους εκτέλεσαν. Ο μάρτυρας είναι βέβαιος ότι για την εκτέλεση των δύο αυτών κρατουμένων η διαταγή είχε υπογραφεί από τον Λάμπου. Ο μάρτυρας διατείνεται ότι χωρίς τη διαταγή του Λάμπου δεν μπορούσαν να παραδώσουν κανένα κρατούμενο. Στους Γερμανούς δεν παρέδιδε ο διευθυντής των φυλακών Χατζηκώστα κρατουμένους παρά τους έλεγε να φέρουν διαταγή της Ειδικής Ασφαλείας και αν δεν έφερναν διαταγή δεν έπαιρναν κρατουμένους.³⁴⁰ Σε ερώτηση της Πολιτικής Αγωγής προς τον μάρτυρα, αν γνωρίζει πόσοι ανάπηροι κλείστηκαν στις φυλακές Χατζηκώστα μετά το μπλόκο και ποια ήταν η τύχη τους, ο μάρτυρας απάντησε ότι φυλακίστηκαν 2000 ανάπηροι – αριθμό τον οποίο επιβεβαιώνει στην κατάθεσή του και ο μάρτυρας Πολιτικής Αγωγής Α. Κουτσουμάρης³⁴¹ - από τους οποίους άλλοι αφέθηκαν ελεύθεροι, άλλους πήραν οι Γερμανοί και τους έκλεισαν στο Χαϊδάρι ή τους έστειλαν στη Γερμανία και μερικοί εκτελέστηκαν.³⁴² Από την κατάθεση Κουτσουμάρη πληροφορούμαστε ότι κατόπιν επιμονής του ιδίου πήραν μόνο 300 ανάπηρους, χωρίς βεβαίως ενοχοποιητικά στοιχεία και χωρίς να έχουν γίνει ανακρίσεις. Ο Κουτσουμάρης δε γνωρίζει πόσοι εκτελέστηκαν από τους 300³⁴³ και καταθέτει ακόμη ότι είχε αναλάβει να φωτογραφίζονται όλα τα πτώματα των εκτελουμένων και γι' αυτό συνεργαζόταν με την Εγκληματολογική Υπηρεσία.³⁴⁴ Και συνεχίζει ο μάρτυρας: *«Τας φωτογραφίας τας οποίας ελαμβάνομεν των πτωμάτων αποστέλλαμεν εις Μέσσην Ανατολήν δια συνδέσμου και ούτω εγένετο η σχετική προπαγάνδα»*. Σ' αυτό το σημείο ο μάρτυρας κατέθεσε 14 φωτογραφίες πτωμάτων με τις σχετικές παρατηρήσεις πάνω στις φωτογραφίες που γράφτηκαν από τον ίδιο, αλλά, επίσης, υπήρχαν επίσημα και στην εγκληματολογική σήμανση Αθηνών.³⁴⁵ Δεν είναι δυνατόν, τονίζει επικριτικά ο

³³⁹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 50(β).

³⁴⁰ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 50(β) έως 51(α).

³⁴¹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 92(α).

³⁴² Εφημερίδα Ριζοσπάστης, 24/10/1945.

³⁴³ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 92(β).

³⁴⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 92(β).

³⁴⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 93(α).

μάρτυρας, να μην είχε γνώση ο Λάμπου για τα εγκλήματα που γίνονταν από τα όργανά του, τη στιγμή που πετιούνται τα πτώματα από τα αστυνομικά τμήματα. Η δικαιολογία για τη σύλληψη των αναπήρων ήταν ότι ήταν ταραξίες.³⁴⁶ Αναριωτιόμαστε αν μπορούσαν να ήταν ταραξίες οι ανάπηροι του πολέμου στο αλβανικό μέτωπο.

Ο μάρτυρας κατηγορίας Ξιφαράς καταγγέλλει ακόμη ότι η Ειδική Ασφάλεια έπαιρνε μέρος στα μπλόκα. Τονίζει ότι υπήρχε απόφαση του Υπουργείου Εσωτερικών για τις συλλήψεις των αναπήρων. Για τους κρατούμενους δεν υπήρχαν εντάλματα ούτε δικαστικές αποφάσεις. Στην Ειδική Ασφάλεια επισημαίνει ο μάρτυρας ότι υπήρχαν ανακριτές οι οποίοι διεκπεραίωναν τις υποθέσεις των κρατουμένων.³⁴⁷

Στην κατάθεσή του ο μάρτυρας κατηγορίας Αναστάσιος Πάτερης τονίζει ότι οι συλλήψεις γίνονταν μετά από διαταγή του διοικητή της Ασφάλειας³⁴⁸ και, όπως αναφέρεται στον *Ριζοσπάστη*, κατόπιν πληροφοριών των οργάνων του Λάμπου και ύστερα από πρόχειρη ανάκριση.³⁴⁹ Τονίζει ότι δελτίο αποστέλλόταν στους Γερμανούς μόνον εκείνων που εκρατούντο, στο οποίο αναφέρονταν και οι λόγοι της σύλληψης.³⁵⁰ Ο μάρτυρας επισημαίνει ότι για να αφεθεί κανείς ελεύθερος από την Ειδική Ασφάλεια έπρεπε να διατάξει ο Ράλλης, ο Ταβουλάρης ή ο Λάμπου.³⁵¹ Διατείνεται ότι ο Πουλής ήταν ομαδάρχης και ήταν στο γραφείο του Λάμπου, λάμβανε γνώση για τα πάντα και ήταν της απολύτου εμπιστοσύνης του Λάμπου. Ο Παρθενίου κατετάγη ως χωροφύλακας άνευ θητείας, μονιμοποιήθηκε και έφτασε στο βαθμό του ανθυπασπιστή, μετά από πρόταση του Λάμπου.³⁵² Ο Πάτερης επικριτικά τονίζει ότι ο Παρθενίου έμεινε στο «Κρυστάλ» και έκανε συλλήψεις κατόπιν διαταγών του διοικητή Λάμπου. Καταγγέλλει, επίσης, ότι πολλά όργανα της Ειδικής Ασφάλειας ήταν αποσπασμένα στα Ες Ες. Επίσης, επισημαίνει καταγγελτικά ότι ο Μητρόπουλος συνέτασσε δελτία των συλληφθέντων και τα έστελνε στον γερμανό Μέριγκ.³⁵³ Η συνεργασία αυτή της Ασφάλειας με τους Γερμανούς δεν είναι

³⁴⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 93(α) έως 94(α).

³⁴⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 51(α) έως 51(β).

³⁴⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 51(β).

³⁴⁹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 24/10/1945.

³⁵⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 51(β).

³⁵¹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 24/10/1945.

³⁵² *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 52(α).

³⁵³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 52(β).

προδοτική, ισχυρίζεται ο μάρτυρας αντιφάσκων και θέλοντας να ελαφρύνει τη θέση των κατηγορουμένων. Μόνο κομμουνιστές συνελάμβανε η Ασφάλεια, διατείνεται ο μάρτυρας. Ήταν δυνατόν οι Γερμανοί να ζητήσουν από την Ασφάλεια άνδρες για ενίσχυσή τους, πάντως με πρόταση του Παρθενίου θα πήγαιναν οι άνδρες της ομάδας του. Εάν ήθελε ο Διοικητής τοποθετούσε άνδρες στην ομάδα Παρθενίου.³⁵⁴ Το 4^ο γραφείο του παραρτήματος συνέτασσε δελτίο εις διπλούν των συλληφθέντων, το ένα το έστελνε στο Διοικητή της Ασφάλειας και το άλλο στο γερμανό Μέρικκ. Ο Λάμπου είναι καλού χαρακτήρος, ισχυρίζεται ο μάρτυρας,³⁵⁵ αντιφάσκοντας και πάλι.

Ο μάρτυρας κατηγορίας Γρηγόριος Παπανικολάου, Συνταγματάρχης Χωροφυλακής, καταθέτει ότι ήταν Γενικός Διευθυντής της Χωροφυλακής του Υπουργείου Εσωτερικών και ότι η Ειδική Ασφάλεια εξαρτιόταν απ' αυτόν, επειδή όμως ο Λάμπου και ο Παπαρηγοράκης έγιναν υποστράτηγοι, τον αγνοούσαν.³⁵⁶ Ο ίδιος καταθέτοντας στο δικαστήριο, κατά τον *Ριζοσπάστη*, είπε ότι είχε τοποθετηθεί ως διευθυντής στο υπουργείο και ότι ανέκαθεν η Ειδική Ασφάλεια του έστελνε στο υπουργείο κατάσταση των κρατουμένων. Όταν, όμως, ο Λάμπου και ο Παπαρηγοράκης έγιναν στρατηγοί και ο μάρτυρας ήταν προϊστάμενος ανωτέρων του, οι τελευταίοι διέταξαν να μην έρχεται η κατάσταση αυτή στα χέρια του, παρακάμπτοντάς τον. Όταν μια μέρα ρώτησε ο μάρτυρας έναν ενωμοτάρχη αγγελιοφόρο γιατί δε του δίνουν το δελτίο, εκείνος του απάντησε ότι «Έτσι διέταξε ο στρατηγός». Τα τελευταία λόγια προκάλεσαν τα γέλια των παρευρισκομένων στο δικαστήριο.³⁵⁷ Τον Μητρόπουλο τον είχε ο Παπανικολάου «υπό τας διαταγάς» του, και τον έχει χαρακτηρίσει ως άριστο αξιωματικό,³⁵⁸ θέλοντας, προφανώς, να ελαφρύνει τη θέση του κατηγορούμενου Μητρόπουλου και τα όσα του καταμαρτυρούνταν.

Σημαντικά είναι και όσα λέει ο Παπανικολάου για την υπόθεση της εκτέλεσης των τριών Λαμιέων. Ο μάρτυρας αναφέρει ότι δια τρίτου προσώπου μεσολάβησε στην υπόθεση της απελευθέρωσης των τριών Λαμιέων που κατηγορούνταν για το φόνο του αδελφού του Λάμπου, αλλά ο Λάμπου, λειτουργώντας εκδικητικά, είπε: «Τι; Να αφήσω τους δολοφόνους του αδελφού μου;». Και από την κατάθεση του μάρτυρα κατηγορίας Ευάγγελου Γιατζή, εμπόρου, πληροφορούμαστε ότι όταν παρεκάλεσε τον

³⁵⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 52(β) έως 53(α).

³⁵⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 53(β) έως 54(α).

³⁵⁶ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 54(α).

³⁵⁷ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 24/10/1945.

³⁵⁸ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 54(β).

Λάμπου για την απελευθέρωση των τριών Λαμιέων, ο Λάμπου ήταν πολύ οργισμένος λόγω της σύλληψης και εκτέλεσης του αδελφού του από τους αντάρτες και του είπε ότι «δεν μπορεί να κάμη τίποτε διότι οι συλληφθέντες έχουν πολλές κατηγορίες».³⁵⁹

Τους παρέδωσε στους Γερμανούς και εκτελέστηκαν μαζί με άλλους, εκδικούμενος με αυτό τον τρόπο το φόνο του αδελφού του. Το ίδιο επιβεβαιώνει και ο μάρτυρας κατηγορίας Δημήτριος Τριανταφύλλου, έμπορος, ο οποίος καταγγέλλει ότι ο Λάμπου έδωσε τη διαταγή της εκτέλεσης των τριών Λαμιέων, παρότι τους είχε υποσχεθεί ότι θα τους απελευθερώσει, «διότι έχει καλές πληροφορίες». Εκτελέστηκαν όμως μαζί με τους εκ Κοκκινιάς και τη διαταγή της εκτέλεσής τους την έδωσε ο ίδιος ο Λάμπου, σύμφωνα με τον μάρτυρα Τριανταφύλλου.³⁶⁰ Ο ίδιος ο Λάμπου στην απολογία του, ψευδόμενος φανερά, υποστήριξε ότι στη σύλληψη των τριών Λαμιέων δεν αναμείχθηκε, ασχέτως του ότι αυτοί οδηγήθηκαν στην Ειδική Ασφάλεια.³⁶¹

Από τον Ριζοσπάστη πληροφορούμαστε ότι όταν ο Τριανταφύλλου έφευγε από το δικαστήριο, ο Λάμπου του φώναξε: «Έννοια σου, θα βρεθούμε έξω και τότε θα τα ξαναπούμε».³⁶² Επίσης, ο μάρτυρας κατηγορίας Ιωάννης Στρογγύλης, επόπτης συνεταιρισμών, καταθέτει ότι ο Λάμπου ομολόγησε σε διαφόρους ότι με διαταγή του συνελήφθησαν οι τρεις Λαμείς, και σε άλλους έλεγε ότι ήταν κομμουνιστές, σε άλλους ότι ήταν τροφοδότες των ανταρτών και σε άλλους ότι ήταν υπεύθυνοι για το φόνο του αδελφού του. Και για τους τρεις συλληφθέντες Λαμείς οι κατηγορίες εκ μέρους του Λάμπου ήταν αβάσιμες.³⁶³ Συμπεραίνουμε ότι οι τρεις Λαμείς υπήρξαν εξιλαστήρια θύματα της οργής του Λάμπου για το θάνατο του αδελφού του. Ο Στρογγύλης καταγγέλει ακόμη ότι ο αδελφός του Λάμπου ήταν Γερμανόφιλος και με την ανοχή των Γερμανών η σύζυγός του έκρυβε τα σιτάρια της ενώσεως (του συνεταιρισμού), η οποία μετά από μήνυση καταδικάστηκε και γι' αυτό «έπνεον μένεα» εναντίον των υπαλλήλων της ενώσεως.³⁶⁴

Η μάρτυρας της πολιτικής αγωγής Ελένη Χονδροπούλου, οικοκυρά, κατέθεσε ότι ο σύζυγός της συνελήφθη στις 23 Δεκεμβρίου 1943 από όργανα της Ειδικής Ασφάλειας. Του κατέσχεσαν όλο το εμπόρευμα που είχε στο αυτοκίνητό του για να το μεταφέρει στη Λαμία, καθώς και όλα τα προσωπικά του αντικείμενα. Η μάρτυρας

³⁵⁹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 59(β).

³⁶⁰ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 58(α).

³⁶¹ Πρακτικά ΕΔΑ, φύλλο 121(β).

³⁶² Εφημερίδα Ριζοσπάστης, 24/10/1945.

³⁶³ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 58(β) έως 59(α).

³⁶⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 58(β) έως 59(α).

καταγγέλλει ότι μετά τη σύλληψη τον οδήγησαν και τον παρέδωσαν στον Λάμπου, ο οποίος διέταξε να τον βασανίσουν. Η μάρτυρας επισκέφθηκε το σύζυγό της στα κρατητήρια και τονίζει επικριτικά ότι τον βρήκε σε άθλια κατάσταση. Ο Λάμπου είχε διατάξει να μην του δίνουν τίποτα έως ότου πεθάνει. Εκτελέστηκε στις 12 Μαΐου 1944 με άλλους δύο Λαμείς.³⁶⁵

Ο μάρτυρας κατηγορίας Παναγιώτης Μουζενίδης στην κατάθεσή του καταγγέλλει ότι ο εκτελεσθείς γιος του δεν ήταν προδότης ούτε και κομμουνιστής, αλλά η Ειδική Ασφάλεια είχε δώσει διαφορετικά στοιχεία για να μην αναγνωρισθεί το πτώμα.³⁶⁶ Ο μάρτυρας καταθέτοντας ξέσπασε σε λυγμούς, τονίζει εμφαντικά η εφημερίδα.³⁶⁷ Πρόκειται για πληροφορία που δεν αναφέρεται στα πρακτικά της δίκης.

Επόμενος μάρτυρας κατηγορίας ο Εμμανουήλ Κοθρής, δικηγόρος, ο οποίος εξέφρασε την πεποίθησή του ότι η δράση της Ασφάλειας έβλαψε την Ελλάδα.³⁶⁸ Στο σημείο αυτό ο συνήγορος της πολιτικής αγωγής Γεώργιος Ροβίθης, δικηγόρος, υπέβαλε ερώτηση στον εξεταζόμενο μάρτυρα την οποία απαγόρευσε ο πρόεδρος του δικαστηρίου, τηρώντας πάντα την ίδια αρνητική στάση εναντίον της πολιτικής αγωγής. Κατά τον μάρτυρα, πρωτοβουλία στις συλλήψεις είχε η Ασφάλεια.³⁶⁹ Τέλος, καταγγέλλει ότι ο Ταβουλάρης ήταν απηνής διώκτης των κομμουνιστών, το ίδιο και η Ασφάλεια.³⁷⁰

Η μάρτυρας Ματθίλδη Παρασκευά, οικοκυρά, καταγγέλλει την εκτέλεση του αδελφού της, ο οποίος αγωνιζόταν για την απελευθέρωση της πατρίδας, από όργανα της Ασφάλειας και από Γερμανούς.³⁷¹ Στην εφημερίδα *Ελευθερία* και στο φύλλο της 24^{ης} Οκτωβρίου, στη δεύτερη σελίδα της και σε άρθρο της με καταγγελτικό τίτλο «Μεσαιωνικά βασανιστήρια επί των θυμάτων» η εφημερίδα παραθέτει την κατάθεση της Ματθίδης Παρασκευά, η οποία περιγράφει τα μαρτύρια τα οποία υπέστη ο αδελφός της, όταν συνελήφθη από ομάδα της Ειδικής και κατόπιν, από την ιατροδικαστική έκθεση, διαπιστώθηκε ότι, πριν το θύμα εκτελεστεί με 4 σφαίρες,

³⁶⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 81(β) έως 82(α). Βλ. και Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 28/10/1945.

³⁶⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 55(α).

³⁶⁷ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 24/10/1945.

³⁶⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 56(β).

³⁶⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 57(α).

³⁷⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 57(β).

³⁷¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 59(β) έως 60(α).

βασανίστηκε με μεσαιωνικό τρόπο. Η μάρτυρας δηλώνει ότι παρά τις ενέργειές της ο αδελφός της οδηγήθηκε στις φυλακές Χατζηκώστα και μετά στο Χαϊδάρι από όπου και εκτελέστηκε μαζί με άλλους πατριώτες, όλοι επιστήμονες και φοιτητές.

Η μάρτυρας Αργυρώ Γυαλακίδου, οικοκυρά, καταγγέλλει τη σύλληψη του αδελφού της από την Ειδική Ασφάλεια. Η ίδια πήγε στο διευθυντή της Ασφάλειας, όπου εκρατείτο ο αδελφός της, τον παρακάλεσε και της έφεραν να δει τον αδελφό της, ο οποίος ήταν ένα κουβάρι από το πολύ ξύλο. Η μάρτυρας τονίζει επικριτικά ότι ο Λάμπου ήταν υπεύθυνος για την εκτέλεση του αδελφού της ο οποίος ισχυριζόταν ότι ο αδελφός της ήταν κομμουνιστής.³⁷² Ο αδελφός της της είπε ότι τον κάλεσε ο Λάμπου να υπογράψει δήλωση και μετά την απελευθέρωσή του να εργαστεί μαζί του, δελεάζοντάς τον με αυτόν τον τρόπο. Η μάρτυρας τονίζει ότι όχι μόνο δεν υπέγραψε ο αδελφός της, αλλά τους έβριζε προδότες. Αργότερα τον οδήγησαν στα Ες Ες και μετά στο Χαϊδάρι.³⁷³

Στο σημείο αυτό ο πληρεξούσιος της πολιτικής αγωγής των α) Ματθίλδη Παρασκευά, β) της ανήλικης κόρης της Ηλέκτρας Αποστόλου και γ) Γρηγορίου και Ελένης Κότσιρα δικηγόρος Γεώργιος Πουλίδης απηύθυνε ερώτηση στην ανωτέρω μάρτυρα σχετικά με τη δράση της ομάδας Παπαγεωργίου την οποία απαγόρευσε ο πρόεδρος, γιατί κρίθηκε από αυτόν ότι δεν είχε σχέση με τα θέματα της κατηγορίας.³⁷⁴ Ο πληρεξούσιος αντί να απευθυνθεί στο Δικαστήριο για την απαγόρευση της ερώτησης, άρχισε να φωνάζει λέγοντας «*τι κατάστασις είναι αυτή κ. Πρόεδρε, από το πρωί απαγορεύετε κάθε ερώτησιν υποβαλλομένην εντός των Δικονομικών πλαισίων*». Ο Επίτροπος, αφού έλαβε το λόγο, είπε ότι ο δικηγόρος της πολιτικής αγωγής Γεώργιος Πουλίδης υπέπεσε σε πειθαρχικό παράπτωμα «*δια το οποίον δέον να επιβληθή αυτώ πειθαρχική ποινή*».³⁷⁵ Αντέδρασε στη διαδικασία αυτή ο πληρεξούσιος «*των πολιτικών αγωγών*» δικηγόρος Γεώργιος Οικονόμου, γιατί δεν του επετράπη να υπερασπιστεί τον κατηγορούμενο συνάδελφό του Πουλίδη για το παραπάνω παράπτωμα και τότε φώναξε «*Τότε δεν είναι διαδικασία αυτή*». Το Δικαστήριο αντέδρασε, απάλλαξε τον Πουλίδη και επέβαλε ποινή 1000 δραχμών

³⁷² Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 60(α).

³⁷³ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 60(β).

³⁷⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 60(β).

³⁷⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 60(β) έως 61(α).

στον Οικονόμου.³⁷⁶ Συμπεραίνουμε ότι η διαρκής αρνητική στάση του δικαστηρίου απέναντι στους συνηγόρους της πολιτικής αγωγής, απαγορεύοντάς τους, τις περισσότερες φορές, την υποβολή ερωτήσεων προς τους μάρτυρες κατηγορίας, καταδεικνύει ότι το δικαστήριο δεν έχει πρόθεση να φωτίσει πτυχές από το σκοτεινό παρελθόν των κατηγορουμένων. Και όταν τολμούν οι συνηγόροι της πολιτικής αγωγής να αντιδράσουν, το δικαστήριο τους τιμωρεί επιβάλλοντάς τους πρόστιμο.

Με τίτλο «Ο πρόεδρος προκαλεί επεισόδιο» ο *Ριζοσπάστης* παραθέτει εκτενέστερα τα σχετικά με το περιστατικό αυτό και προσθέτει ότι μετά απ' αυτά η Πολιτική Αγωγή αποχώρησε από την αίθουσα του δικαστηρίου,³⁷⁷ ως ένδειξη διαμαρτυρίας. Η εφημερίδα *Ελευθερία* στη δεύτερη σελίδα της κάνει αναφορά στο προαναφερθέν επεισόδιο Πουλίδη – προέδρου, παραθέτοντας τη φράση του Πουλίδη που δεν υπάρχει στα επίσημα Πρακτικά ότι «*Εδώ δικάζεται ολόκληρος η ελληνική προδοσία και εσείς από το πρωί απαγορεύετε κάθε ερώτησιν υποβαλλομένην εντός των δικαστικών πλαισίων*». Τη φράση αυτή καταγράφει ακόμη και το συντηρητικό *Εμπρός*, το οποίο με τον τίτλο «Ζωηρόν επεισόδιον» αναφέρεται στο περιστατικό Πουλίδη - προέδρου παραθέτοντας ως εξής τη φράση του Πουλίδη: «- *Εδώ, κύριοι δικασταί, δικάζεται η προδοσία του ελληνισμού*». Το *Εμπρός* μάλιστα δίνει και συνέχεια στο συμβάν με την απάντηση ενός εκ των κατηγορουμένων ότι «-*Προδότες είστε σεις!*», με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί πανδαιμόνιο στην αίθουσα. Σύμφωνα με την *Ελευθερία*, ο Πουλίδης διόρισε δικηγόρους του εκτός από τον Οικονόμου και τους Τζαβέλλα και Καβάγια.³⁷⁸

Το *Εμπρός* τέλος παραθέτει και την καταγγελία του Επιτρόπου προς την Πολιτική Αγωγή ότι με τα επεισόδια που προκαλεί προσπαθεί να δράσει παρελκυστικά και να αποτελματώσει την εκδικαζόμενη υπόθεση.³⁷⁹

Ο *Ριζοσπάστης* στο φύλλο της 24^{ης} Οκτωβρίου και στην πρώτη σελίδα σε άρθρο με ειρωνικό και καυστικό τίτλο «Η κωμωδία της δίκης των βασανιστών της Ειδικής» και καταγγελτικό υπότιτλο «Οι «κατηγορούμενοι» προκαλούν αλλεπάλληλα επεισόδια - Το δικαστήριο δικάζει την πολιτική αγωγή και την αναγκάζει ν' αποχωρήσει - Τι μέτρα θα πάρει ο κ. υπουργός Δικαιοσύνης;» τονίζει ότι ο πρόεδρος του δικαστηρίου

³⁷⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 61(α) έως 61(β).

³⁷⁷ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 24/10/1945.

³⁷⁸ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 24/10/1945.

³⁷⁹ Εφημερίδα *Εμπρός*, 24/10/1945.

δήλωσε ότι δε θα επιτρέψει ερωτήσεις που δεν έχουν σχέση με το θέμα της δίκης των δοσιλόγων.³⁸⁰ Πέρα από την παρουσίαση των καταθέσεων Παπαχρήστου και Ξιφάρá, ο *Ριζοσπάστης* παραθέτει την κατάθεση του Αναστ. Πάτερη. Σε σειρά ερωτήσεων του κ. προέδρου ο μάρτυρας προσπαθεί να ελαφρύνει τη θέση των κατηγορουμένων. Σε ερώτηση του Επιτρόπου αν γίνονταν βασανιστήρια στο «Κρυστάλ» ο μάρτυρας απαντά ότι δε γνωρίζει και ο επίτροπος του υπενθυμίζει ότι στην κατάθεσή του λέει ότι γίνονταν βασανιστήρια και έκανε ανακρίσεις γι' αυτό εναντίον του Μόρφη και του Παπααργυροράκη. Και ο μάρτυρας απαντά αδιάφορα: «Α... ναι».³⁸¹

Στη δεύτερη σελίδα σε άρθρο της με επικριτικό τίτλο «Ενθαρρυνμένα από τη στάση του προέδρου τα «κτήνη» προκαλούν και απειλούν - Έπειτα από ζωηρό επεισόδιο η πολιτική αγωγή αποχώρησε» η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* συνεχίζει την παράθεση της κατάθεσης του Πάτερη, ο οποίος σε ερώτηση του δικαστή αν οι Γερμανοί ήθελαν τους άνδρες της Ειδικής για συλλήψεις και εκτελέσεις ο μάρτυρας απάντησε καταφατικά. Σε ερώτηση της πολιτικής αγωγής αν έπαιρνε μέρος η Ειδική στα μπλόκα, ο μάρτυρας απαντά: «Δυστυχώς όχι μόνο η Ειδική αλλά...όλη η χωροφυλακή». Σε επόμενη ερώτηση της πολιτικής αγωγής προς τον μάρτυρα αν γνωρίζει αν ο Μπουρτζάλας υπέβαλε αίτηση να καταταγεί στην Ασφάλεια, γιατί ήξερε καλά τη δουλειά, επειδή υπηρετούσε και στα Ες Ες, η εφημερίδα με τίτλο «Βρίζουν και το δικαστήριο!» καταγράφει τα επιθετικά λόγια του Μπουρτζάλα προς το συνήγορο της πολιτικής αγωγής: «Κάτσε κάτω εσύ και σκάσε!». Και ο κατηγορούμενος Μητρόπουλος βάζοντας βία τον Μπουρτζάλα να καθίσει του λέει: «Κάτσε, το σταυρό σου!»,³⁸² χωρίς την παραμικρή παρέμβαση από την πλευρά της έδρας.

6^η μέρα δίκης (Τετάρτη 24-10-1945)

Ο μάρτυρας κατηγορίας Χαρίλαος Κυβέλος, υπάλληλος Γ' Οικονομικής Εφορίας Καπνού, και σύμφωνα με τον *Ριζοσπάστη*, ιδιοκτήτης του ξενοδοχείου «Κρυστάλ», καταθέτει ότι είδε τρία πτώματα μέσα στο αποχωρητήριο του διαμερίσματος που έμεναν οι ομάδες του Παρθενίου και του Παναγιωτόπουλου.³⁸³ Πολλές φορές,

³⁸⁰ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 24/10/1945.

³⁸¹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 24/10/1945.

³⁸² Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 24/10/1945.

³⁸³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 67(α).

καταγγέλλει ο μάρτυρας ότι είδε τραυματίες να τους κατεβάζουν από το «Κρυστάλ» στα χέρια. Μία μέρα, αναφέρει ότι έφεραν (στο «Κρυστάλ») 20 νέους και νέες από την Εριουργία μεταξύ των οποίων και δύο αδέλφια (αδελφή και αδελφό).³⁸⁴ Τους έβαλαν σε δύο δωμάτια, άνοιξαν τις πόρτες και άρχισαν να κτυπούν τον αδελφό με σύρμα και να του χαράσσουν τα πόδια και το σώμα. Ο Καθρέφτης, συνεχίζει ο μάρτυρας, έλεγε στο κορίτσι: *«Ακούς αυτόν που φωνάζει; Είναι ο αδελφός σου. Τα ίδια θα σου κάνω και σένα»*.... *Τον πέρασαν μπροστά της σαν σακκί με άχυρα... Η κοπέλα»,* συνεχίζει ο μάρτυρας, *«έβαλε τις φωνές, άρχισε να τραγουδά, να κλαίει, να σχίζω τα ρούχα της. Είχε τρελλαθεί... Την πήραν και δεν ξέρω που την πήγαν».* Η απάντηση του προέδρου του δικαστηρίου ήταν κυνική: *«Καλά, καλά! Και τα λοιπά...!»*.³⁸⁵

Σε άρθρο της εφημερίδας *Ελευθερία* στη δεύτερη σελίδα με επικριτικό τίτλο «Ο πρόεδρος κρίνει εαυτόν αναρμόδιον δια να προστατεύση τους μάρτυρας από τα “κτήνη”» η εφημερίδα παραθέτει την κατάθεση του Χαρίλαου Κυβέλου, ο οποίος διαμένοντας στο ισόγειο του «Κρυστάλ» με την οικογένειά του καταγγέλλει ότι έβλεπαν να φέρνουν συνεχώς κρατούμενους στο «Κρυστάλ» και άκουγαν τις φωνές, τις παρακλήσεις και το κλάμα τους. Επίσης έβλεπαν πατέρες και μανάδες να φωνάζουν απ’ έξω: *«Αφήστε μας, σας παρακαλούμε, να φιλήσουμε για τελευταία φορά τα παιδιά μας»*.³⁸⁶

Σε άλλο άρθρο της εφημερίδας *Ελευθερία* στην ίδια σελίδα με εμφαντικό τίτλο «Αι μέθοδοι της Γκεστάπο εις την Ειδικήν» η εφημερίδα συνεχίζει να παραθέτει την κατάθεση του Κυβέλου ο οποίος καταγγέλλει ότι έναν έμπορο ονόματι Λεβέντη τον έδεχναν όλη την ημέρα και τον βασάνιζαν. Το βράδυ τον έρριξαν από το μπαλκόνι και είπαν ότι αυτοκτόνησε.³⁸⁷ Τον καθηγητή Κότσιρα, τονίζει εποκριτικά ο μάρτυρας, τον κακοποίησαν, τον παραμόρφωσαν, τον πυροβόλησαν και τον πέταξαν από το μπαλκόνι, ενώ οι της Ειδικής διέδωσαν ότι τον σκότωσαν επειδή αποπειράθηκε να δραπετεύσει. Τα περισσότερα από αυτά τα έκανε ο Παρθενίου με την ομάδα του, καταγγέλλει ο μάρτυρας. Όσοι πέθαιναν από τα βασανιστήρια, συνεχίζει ο μάρτυρας, τους έβγαζαν την νύκτα και τους πετούσαν στο δρόμο.³⁸⁸

³⁸⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 67(α).

³⁸⁵ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 25/10/1945.

³⁸⁶ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 25/10/1945.

³⁸⁷ Την εκδοχή της αυτοκτονίας του Λεβέντη υποστήριξε στην απολογία του και ο κατηγορούμενος Κ. Ραμπαούνης λέγοντας ότι κάποιον Λεβέντη τον χτυπούσαν στο στήθος με το πιστόλι, αυτός πήδησε κάτω από το μπαλκόνι και σκοτώθηκε. Βλ. *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 123(β).

³⁸⁸ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 25/10/1945.

Στην 9^η μέρα της δίκης, ο μάρτυρας κατά πρόταση του Επιτρόπου Στυλιανός Λεβέντης, έμπορος, καταθέτει ότι τον Ιούλιο του 1944 συνελήφθη ο αδελφός του από πέντε όργανα της Ασφάλειας, τους Καστάνη, Παρθενίου, Σαββόπουλο, Μόρφη και Καθρέπτη και οδηγήθηκε στο «Κρυστάλ». Εκεί αφού τον πολτοποίησαν, καταγγέλλει ο μάρτυρας, τον πέταξαν από τον εξώστη του τρίτου ορόφου. Για το ίδιο περιστατικό ο μάρτυρας υπεράσπισης του κατηγορούμενου Μητρόπουλου Παναγιώτης Κυβέλος, έμπορος και αδελφός του Χαρίλαου Κυβέλου, κατέθεσε ότι τον Λεβέντη τον κατηγορούσαν ότι είναι Βούλγαρος και εκείνος το αρνιόταν· ο Κυβέλος τον άκουσε που έπεσε από το μπαλκόνι και συγχρόνως άκουσε πυροβολισμούς, πώς έπεσε όμως και γιατί, ο μάρτυρας δε το γνωρίζει.³⁸⁹ Ο Στ. Λεβέντης συνέχισε την κατάθεσή του καταγγέλλοντας ότι πήραν τα ρούχα, τα παπούτσια και 3 λίρες από τον αδελφό του. Το πτώμα του αδελφού του το βρήκε ο μάρτυρας στο νεκροτομείο και δεν του το έδιναν, αλλά του το έδωσαν μόνο αφού υπέγραψαν δήλωση ότι δεν θα πάνε το νεκρό στο σπίτι τους και δε θα ακολουθήσουν στην κηδεία περισσότεροι από τέσσερις άνθρωποι.³⁹⁰ Υποθέτουμε ότι αυτή η απαγόρευση έγινε για να μη δημιουργηθεί αναστάτωση στους πολίτες από το συγκεκριμένο γεγονός και προκληθούν αντιδράσεις. Τον αδελφό του, καταγγέλλει ο μάρτυρας, τον εκτέλεσαν χωρίς να έχουν κανένα ενοχοποιητικό στοιχείο. Επίσης, τονίζει ότι ο Παρθενίου διέταξε την εκτέλεση.³⁹¹

Ο Παναγιώτης Κυβέλος στην κατάθεσή του ανέφερε ότι ήταν διευθυντής στο ξενοδοχείο «Κρυστάλ» από όπου γνωρίζει και τον Μητρόπουλο, γιατί ήταν δεσμοφύλακας στο παράρτημα της Ειδικής που στεγαζόταν στο ξενοδοχείο. Παραδέχεται ότι οι ομάδες που εγκαταστάθηκαν στο ξενοδοχείο έφερναν διάφορα άτομα τα οποία κακοποιούσαν. Ο ίδιος έμενε στον κάτω όροφο του ξενοδοχείου. Στα πάνω διαμερίσματα, ισχυρίζεται ο μάρτυρας, χαλούσε ο κόσμος, αλλά δεν έβλεπε ποιος έδερνε. Άκουσε ότι οι ομάδες αυτές σκότωναν άτομα μέσα στο ξενοδοχείο. Επίσης έμαθε ότι έπεσε από το μπαλκόνι κάποιος, ηθικός αυτουργός δε ήταν ο Καθρέπτης. Ο Μητρόπουλος, ισχυρίζεται ο μάρτυρας, δεν είχε καμία σχέση με τις

³⁸⁹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 98(β).

³⁹⁰ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 89 (α).

³⁹¹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 89(α) έως 89(β).

ομάδες αυτές που δρούσαν μέσα στο «Κρυστάλ» και δεν μπορούσε να επέμβει στα έργα τους.³⁹²

Ο μάρτυρας κατηγορίας Παναγιώτης Κωνσταντέλλος, υπάλληλος Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, καταθέτει ότι ο κύριος υπεύθυνος για την εκτέλεση του αδελφού του ήταν ο Λάμπου, ο Μητρόπουλος, ο Μειϊμάρης και ο Ζαφείριος Γεωργίου. Ο Λάμπου, καταγγέλλει ο μάρτυρας, με όλο το συγκρότημά του από τη μια μεριά παρέδιδε Έλληνες στους Γερμανούς και από την άλλη μοίραζαν γαλόνια.³⁹³

Ο επόμενος μάρτυρας κατηγορίας Νικόλαος Κότσιρας, υπάλληλος Αγροτικής Τραπεζίης, καταθέτει ότι ο εκτελεσθείς αδελφός του υπηρετούσε ως καθηγητής στο γυμνάσιο της Κοκκινιάς.³⁹⁴ Καταγγέλλει ότι τον εκτέλεσε η ομάδα Παρθενίου. Ο εκτελεσθείς αδελφός μου, τονίζει ο μάρτυρας, ήταν γραμματέας της Εθνικής Αλληλεγγύης του κέντρου του ΕΑΜ και αργότερα όλων των κέντρων των συνοικισμών.³⁹⁵

Ο μάρτυρας κατηγορίας Κων/νος Χατζηκώστας, συνταγματάρχης χωροφυλακής εν αποστρατεία, και διοικητής τότε των ομώνυμων φυλακών, καταθέτει ότι η Επιτροπή Ασφαλείας συνεδρίαζε κάθε εβδομάδα και αποτελείτο από τον Νομάρχη, τον Εισαγγελέα και τον Διευθυντή της Ασφάλειας.³⁹⁶ Σύμφωνα με τον Χατζηκώστα, οι κρατούμενοι εισήρχοντο και εξήρχοντο βάσει σημειωμάτων του Λάμπου ή του Μπόγρη.³⁹⁷ Για τους παραληφθέντες από τις φυλακές Χατζηκώστα 11 κρατούμενους ο μάρτυρας υποθέτει ότι αυτό θα έγινε με διαταγή του Λάμπου.³⁹⁸ Οι Γερμανοί, επισημαίνει ο μάρτυρας, θα παρέλαβαν επί Λάμπου 250 κρατούμενους από τις φυλακές Χατζηκώστα. Έμαθε ο μάρτυρας ότι ο Παρθενίου ήταν άνθρωπος του Γερμανού Μέρικ.³⁹⁹ Ο Μόρφης, καταγγέλλει ο μάρτυρας, είχε τη μανία των κακοποιήσεων. Ο Λάμπου, ισχυρίζεται αντιφάσκοντας, ήταν άριστο όργανο της χωροφυλακής και τίμιος, καλός πατριώτης και δεν γνωρίζει πώς τον έμπλεξαν.

³⁹² Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 98(α).

³⁹³ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 68(α).

³⁹⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 68(α).

³⁹⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 68(β).

³⁹⁶ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 69(α).

³⁹⁷ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 25/10/1945.

³⁹⁸ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 69(α).

³⁹⁹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 69(β).

Φυσικός προϊστάμενος του Λάμπου ήταν ο Υπουργός των Εσωτερικών, το βέτο όμως το είχε ο Πρωθυπουργός. Τις εκτελέσεις τις έκανε ο Λάμπου.⁴⁰⁰ Υποθέτουμε ότι οι εκτελέσεις δεν ήταν απόδειξη πατριωτισμού, σύμφωνα με τον παραπάνω χαρακτηρισμό του μάρτυρα για τον Λάμπου. Η Ασφάλεια, καταγγέλλει ο μάρτυρας, κατέτασσε άτομα «καθάρματα» ως χωροφύλακες· από αυτούς, άλλοι χρησιμοποιήθηκαν ως προδότες του Λάμπου και άλλοι πήγαν στα Ες Ες.⁴⁰¹

Στο φύλλο της 25^{ης} Οκτωβρίου και στην πρώτη της σελίδα η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* σε άρθρο της με εμφαντικό τίτλο «Η δίκη – πρόκληση» καταγγέλλει τα τεκταινόμενα κατά τη διάρκεια της δίκης της Ειδικής. Χαρακτηρίζει τη δίκη κωμωδία, φάρσα, τραγική φάρσα, συμπαιγνία, αηδιαστική σκηνοθεσία, καθώς από τους κατηγορούμενους παρευρίσκονται μόνο οι μισοί στη δικαστική αίθουσα, ενώ οι άλλοι μισοί, χωρίς να κρύβονται, κυκλοφορούν ελεύθεροι και εκτελούν «διατεταγμένην υπηρεσίαν» που τους εμπιστεύτηκε το μεταδεκεμβριανό κράτος. Οι κατηγορούμενοι, τονίζει επικριτικά ο *Ριζοσπάστης*, δεν είναι κατηγορούμενοι αλλά κατήγοροι. Βρίζουν, ασχημονούν, αποκαλούν τους χαροκαμένους γονείς των θυμάτων «προδότες» και «Βούλγαρους» και τους απειλούν ότι σε λίγο θα τους στείλουν να βρουν τα παιδιά τους. Η εφημερίδα καταγγέλλει ότι οι κατηγορούμενοι όχι μόνο δεν είναι μετανιωμένοι για το αγνό ελληνικό αίμα που έχυσαν και για το βαθύ πένθος που σκόρπισαν, αλλά έχουν το θράσος και την αναίδεια να θεωρούν τον εαυτό τους γνήσιο εθνικόφρονα. Η εφημερίδα τονίζει επικριτικά την «μυστηριώδη», όπως την χαρακτηρίζει, και αινιγματική στάση του δικαστηρίου απέναντι στους κατηγορουμένους, καθώς ο Επίτροπος, εμφανώς μεροληπτών υπέρ των κατηγορουμένων, δεν έχει υποβάλει καμία ερώτηση που θα μπορούσε να επιβαρύνει τη θέση τους. Η εφημερίδα αναφερόμενη στην αντίστοιχη δικαστική διαδικασία που έλαβε χώρα στη Γαλλία, επισημαίνει ότι ο αρχηγός της Ειδικής Ασφάλειας Νταρνάν δικάστηκε και εκτελέστηκε με συνοπτική διαδικασία και ο μακαρίτης Λαβάλ με τις πρώτες προκλήσεις του αποβλήθηκε από την αίθουσα του δικαστηρίου.

Κλείνοντας το άρθρο της η εφημερίδα καταγγέλλει ότι το παλλαϊκό αίσθημα της τιμωρίας των προδοτών στη μεταδεκεμβριανή Ελλάδα, κατάντησε φάρσα και κωμωδία. Στη Γαλλία βγήκαν δύο χιλιάδες καταδικαστικές αποφάσεις σε θάνατο και έπεσαν ισάριθμα κεφάλια προδοτών. Το ίδιο και σ' άλλες χώρες. Εδώ δύο μόνο

⁴⁰⁰ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 70(α).

⁴⁰¹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 70(β).

εκτελέστηκαν, τονίζει εμφαντικά η εφημερίδα. Και η δίκη των βασανιστών της Ειδικής, επισημαίνει επικριτικά, είναι μια δίκη – εμπαιγμός, μια δίκη – πρόκληση προς το Έθνος και τους Συμμάχους Λαούς.⁴⁰²

Στην ίδια σελίδα και σε άλλο άρθρο της με τον ειρωνικό και αινιγματικό τίτλο «Συνεχίστηκε η “δίκη” χωρίς την πολιτική αγωγή» και υπότιτλο «Ομολογίες συνταγματάρχη Χωροφυλακής – Στην Ειδική υπηρετούσαν φονιάδες, λωποδύτες, εκβιαστές, διαρρήκτες – Μάρτυρες “κατηγορίας” εκθειάζουν τους βασανιστές!» η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* παραθέτει την κατάθεση του Ποθητού Ποδό(ώ)τα και των υπολοίπων μαρτύρων της ημέρας εκείνης.⁴⁰³

Στο φύλλο της εφημερίδας *Ελευθερία* της 25^{ης} Οκτωβρίου και στην πρώτη της σελίδα σε άρθρο της με τον εμφαντικό τίτλο «Ξενοδοχείον «Κρυστάλ» Το μακάβριον κέντρον...» και δραματικό και συγκλονιστικό υπότιτλο «Τα θύματα μετεβάλλοντο εις άμορφους μάζας σαρκών - Άλλοι παρεφρόνουν - Πτώματα αγωνιστών απερρίπτοντο εις τους δρόμους - Κατάθεσις ενός αυτόπτου - Εις μάρτυς αφηγείται την εκτέλεσίν του» η εφημερίδα εμμένει παρουσιάζοντας με πολλές λεπτομέρειες τις καταθέσεις των μαρτύρων για την εκτέλεση των 17.⁴⁰⁴

Λιγότερες είναι οι αναφορές της εφημερίδας *Εμπρός* στο φύλλο της 25^{ης} Οκτωβρίου: στη δεύτερη σελίδα σε άρθρο με ουδέτερο τίτλο «Η δίκη του Λάμπου και των αστυνομικών» και με μικρότερο τίτλο «Η δίκη του Λάμπου» το *Εμπρός* αδιάφορα αναφέρει ότι συνεχίστηκε και την προηγούμενη μέρα η δίκη των Λάμπου κ.λ.π. με την απουσία της πολιτικής αγωγής. Η εφημερίδα τονίζει ότι σύμφωνα με ανακοίνωση του υπουργείου Εσωτερικών ο κατηγορούμενος δοσίλογος Μόρφης τέθηκε στη διάθεση του αρχηγού της χωροφυλακής, για να παραπεμφθεί σε συμβούλιο για απόταξη. Επιπλέον, η εφημερίδα καταγράφει ένα νέο στοιχείο ότι δηλαδή οι συνήγοροι της πολιτικής αγωγής στη δίκη Λάμπου επισκέφθηκαν τον υπουργό Δικαιοσύνης και διαμαρτυρήθηκαν για τον τρόπο διεξαγωγής της δίκης.⁴⁰⁵

⁴⁰² Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 25/10/1945.

⁴⁰³ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 25/10/1945.

⁴⁰⁴ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 25/10/1945.

⁴⁰⁵ Εφημερίδα *Εμπρός*, 25/10/1945.

7^η μέρα δίκης (Πέμπτη 25-10-1945)

Επόμενη μάρτυρας η Βασιλική χήρα Αντωνίου Μαντζακοπούλου, οικοκυρά, καταθέτει ότι πήγαν όργανα της Ειδικής στο σπίτι της με επικεφαλής τον Παρθενίου και συνέλαβαν τον σύζυγό της. Καταγγέλλει ότι ολόκληρο το σπίτι της το είχαν περικυκλώσει χωροφύλακες και σε ερώτησή της ποιοι είναι της απάντησαν ότι ήταν αντάρτες του Ζέρβα.⁴⁰⁶ Ο *Ριζοσπάστης* προσθέτει ότι τον άνδρα της τον εκτέλεσαν αμέσως με ριπή αυτομάτου σε μικρή απόσταση από το σπίτι τους.⁴⁰⁷

Ο μάρτυρας κατηγορίας Βελισάριος Αποστολίδης, εργάτης, καταθέτει ότι επικεφαλής του μπλόκου της Καλογρέζας ήταν ο Λάμπου, όπως άκουσε ήταν και Γερμανοί των Ες Ες, Έλληνες στρατηγοί, χωροφύλακες και τσολιάδες.⁴⁰⁸ Ο ίδιος ο Λάμπου, προσπαθώντας να αποσείσει τις ευθύνες των πράξεών του, ισχυρίστηκε στην απολογία του ότι στο μπλόκο της Καλογρέζας επικεφαλής ήταν ο Αρχηγός της Χωροφυλακής Γκίνος και όχι ο ίδιος.⁴⁰⁹ Στο μπλόκο της Καλογρέζας ο Λάμπου ισχυρίζεται ότι πήγε για να αναγνωρίσει τα αναρχικά στοιχεία, τα οποία γνώριζε από πληροφορίες.⁴¹⁰ Ο Αποστολίδης κατήγγειλε ότι στην Καλογρέζα εξετέλεσαν 23 πατριώτες τους οποίους συνελάμβαναν βάσει καταλόγου και τους οποίους υποδείκνυαν οι τσολιάδες με την κατηγορία ότι ανήκαν στο ΕΑΜ. Εκτός των εκτελεσθέντων, καταγγέλλει ο μάρτυρας, συνέλαβαν και 150 ομήρους.⁴¹¹ Για την τύχη αυτών των ομήρων πληροφορούμαστε από την κατάθεση του Αποστολίδη στην εφημερίδα *Ριζοσπάστης* ότι άλλους τους έστειλαν στου Χατζηκώστα, άλλους στο Χαϊδάρη και άλλους στη Γερμανία.⁴¹² Η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* με μικρό τίτλο «Το μπλόκο της Καλογρέζας» παραθέτει την κατάθεση του μάρτυρα Αποστολίδη, με τις ανατριχιαστικές λεπτομέρειες για το μπλόκο της Καλογρέζας στις 15 Μαρτίου 1944. Ο Λάμπου, λέει ο μάρτυρας, επικεφαλής όλης της Ειδικής και ταγματасφαιλιτών, κύκλωσαν όλη τη συνοικία και συγκέντρωσαν τους κατοίκους στην πλατεία. Εκεί πράκτορες της Ειδικής υπέδειχναν τους Εαμίτες που τους χώριζαν και τους

⁴⁰⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 71(α).

⁴⁰⁷ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 26/10/1945.

⁴⁰⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλα 71(β) έως 72(α).

⁴⁰⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 122(β).

⁴¹⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 122(β).

⁴¹¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 72(α).

⁴¹² Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 26/10/1945.

εκτελούσαν επί τόπου. Σε ερώτηση του δικαστή ποιος έκανε την ανάκριση, ο μάρτυρας απάντησε: «Ο Λάμπου».⁴¹³

Ο μάρτυρας της πολιτικώς εναγούσης Αγνής Σιδερίδου, Νικόλαος Γρυπάρης, μηχανικός, καταθέτει ότι στο μπλόκο της Καλογρέζας συνέλαβαν 250 άτομα.⁴¹⁴ Εκεί έγιναν εκτελέσεις άνευ διαδικασίας,⁴¹⁵ καταγγέλλει ο μάρτυρας. Και η μάρτυρας της πολιτικής αγωγής της Μ. Παρασκευά Μαρία Μαντζαβίνου, οικοκυρά, κατέθεσε ότι στο μπλόκο της Καλογρέζας ήταν η Ασφάλεια μαζί με Τσολιάδες και επικεφαλής τους ήταν ο Λάμπου, ο οποίος διέταξε την εκτέλεση των συλληφθέντων. Τονίζει επικριτικά ότι ο Λάμπου βαστούσε στα χέρια του την εικόνα της Παναγίας και έλεγε «με την διαταγή αυτής θα πιω αίμα».⁴¹⁶ Επίσης, ο μάρτυρας της Βιολέτας Γιαλακίδου Νικόλαος Αλεξίου, δικηγόρος, κατέθεσε ότι στα μπλόκα έπαιρναν μέρος τα όργανα του Λάμπου, με τα οποία συνέπραττε και ο αρχηγός του Εθνικού Κόμματος Ριζόπουλος. Η ενέργεια αυτή της Ασφάλειας είναι ενσυνειδήτως προδοτική, τονίζει καταγγελτικά ο μάρτυρας.⁴¹⁷

Στα Πρακτικά της δίκης υπάρχουν και άλλες καταθέσεις μαρτύρων Πολιτικής Αγωγής για το συγκεκριμένο μπλόκο όπως της Σαπφούς Σοφianoπούλου, οικοκυράς, η οποία κατέθεσε ότι στο μπλόκο συνελήφθη και εκτελέστηκε ο γιος της 16 ετών,⁴¹⁸ της Χριστίνας Παρασκευά, οικοκυράς, η οποία κατήγγειλε τη σύλληψη των δύο αδελφών της και την εκτέλεσή τους,⁴¹⁹ της Ανδρομάχης Παπαδημητρίου, οικοκυράς, η οποία κατήγγειλε ότι στο μπλόκο συνελήφθη ο γιος της ετών 26, ανθρακωρύχος, και εκτελέστηκε επί τόπου,⁴²⁰ της Αντιγόνης Γεωργίου, εργάτριας, η οποία κατήγγειλε ότι μεταξύ των εκτελεσθέντων στο μπλόκο της Καλογρέζας ήταν και ο αδελφός της ετών 29, ανθρακωρύχος,⁴²¹ της Βασιλικής Μηνοπούλου, οικοκυράς, η οποία κατέθεσε ότι στο μπλόκο της Καλογρέζας συνελήφθη και εκτελέστηκε ο

⁴¹³ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 26/10/1945.

⁴¹⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 75(β).

⁴¹⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 76(α).

⁴¹⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 86(β) έως 87(α).

⁴¹⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 82(α) έως 82(β).

⁴¹⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 87(α).

⁴¹⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 87(α) έως 87(β).

⁴²⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 87(β) έως 88(α).

⁴²¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 88(α).

σύζυγός της⁴²² και του Σπυρίδωνος Πασάλογλου, ανθρακωρύχου, ο οποίος κατέθεσε ότι ήταν μεταξύ των συλληφθέντων και αποσταλθέντων δέκα στη Γερμανία.⁴²³

Περισσότερες πληροφορίες για το μπλόκο καταθέτει ο μάρτυρας Ελευθέριος Αυγουστίδης, κουρέας, ο οποίος είπε ότι στο μπλόκο της Καλογρέζας επικεφαλής ήταν οι Λάμπου, Μόρφης και Μωραΐτης. Ο μάρτυρας κατήγγειλε ότι συνελήφθη από τον Μόρφη ο οποίος τον χτυπούσε επί 4 ώρες. Αργότερα ο μάρτυρας οδηγήθηκε στην Αστυνομία της Καλογρέζας και μετά στο Χαϊδάρι μαζί με άλλους. Ο Λάμπου τους έβαλε στο αυτοκίνητο με κλωτσιές και τους χτυπούσε με τον βούρδουλα. Αντίθετα με την σκληρότητα που επέδειξε ο Λάμπου προς τους συλληφθέντες, ο παριστάμενος Γερμανός ελευθέρωσε πολλούς και ιδίως όσους είχαν παιδιά. Από το Χαϊδάρι δέκα εστάλησαν στη Γερμανία, μεταξύ αυτών και ο μάρτυρας, από όπου επέστρεψαν μόνο τρεις. Οι άλλοι πέθαναν εκεί. Οι Έλληνες ήταν χειρότεροι από τους Γερμανούς, τονίζει επικριτικά ο μάρτυρας.⁴²⁴

Ο μάρτυρας κατηγορίας Αθανάσιος Λιμναίος, φοιτητής Ανωτάτης Εμπορικής, περιγράφει περιστατικό με τον Κουρεμπανά, ο οποίος πυροβόλησε και σκότωσε φίλο του Λιμναίου χωρίς λόγο.⁴²⁵ Η αδελφή του εκτελεσθέντος Σοφία Βασιλοπούλου, οικοκυρά και μάρτυρας της πολιτικής αγωγής του Παναγιώτη Μουζενίδη, καταγγέλλει στην κατάθεσή της ότι ενώ ο αδελφός της επέστρεφε από την εργασία του, έξω από το σπίτι τους, τον σταμάτησε ο Κουρεμπανάς μαζί με άλλους με πολιτική περιβολή και του είπε «*Επάνω τα χέρια πούστη*». Ο Κουρεμπανάς τον πυροβόλησε και τον τραυμάτισε σοβαρά, εντελώς αναίτια. Μετά από λίγες μέρες, τονίζει επικριτικά η μάρτυρας, ο αδελφός της απεβίωσε. Συνελήφθησαν και δύο φίλοι του αδελφού της, που ήταν μαζί του (ο ένας ήταν ο Λιμναίος), και οδηγήθηκαν στην Ασφάλεια. Ο ένας από τους δύο που συνελήφθησαν από τις κακοποιήσεις είναι φυματικός,⁴²⁶ καταγγέλλει η μάρτυρας.

Σύμφωνα με τον Λιμναίο, ο ίδιος μεταφέρθηκε στην οδό Ελπίδος χωρίς λόγο με άλλον ένα φίλο του,⁴²⁷ όπου τους κράτησαν έξι μήνες.⁴²⁸ Τους ζητήθηκε να υπογράψουν δήλωση, αρνήθηκαν, ο ίδιος ο μάρτυρας πέρασε από Στρατοδικείο και

⁴²² *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 88(α).

⁴²³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 88(β) έως 89(α).

⁴²⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 88(β).

⁴²⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 72(β).

⁴²⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 80(β) έως 81(α).

⁴²⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 72(β).

⁴²⁸ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 26/10/1945.

απηλλάγη.⁴²⁹ Δεν απολύθηκε όμως, αλλά στάλθηκε στο Δομοκό για καταναγκαστικά έργα. Ο *Ριζοσπάστης* καταγράφει ότι σε ερώτηση του προέδρου αν είπε στο Στρατοδικείο ότι ο Κουρεμπανάς σκότωσε το φίλο του, ο μάρτυρας απάντησε καταφατικά. Τότε σηκώνεται ο Κουρεμπανάς και λέει ότι ο μάρτυρας ήταν ανάρτης. Απάντηση μάρτυρα: «*Ήμουν ρε παλιοτόμαρο!*». Ο συνήγορος υπεράσπισης Κουλουμβάκης εγείρεται βρίζοντας τους ελασίτες. Ο πρόεδρος τον παρατηρεί: «*Δεν σας έδωσα το λόγο*». Και ο Κουλουμβάκης: «*Ναι, αλλά τον παίρνω μόνος μου και έχω τη διάθεση να δώσω στο μάρτυρα μια κλωτσιά*».⁴³⁰ Διαπιστώνουμε το θράσος, την προκλητικότητα και την αυθαιρεσία που επιδεικνύουν οι συνήγοροι υπεράσπισης στην δικαστική αίθουσα, με την ανοχή του δικαστηρίου. Το δικαστήριο ενώ διάκειται αρνητικά απέναντι στους συνηγόρους της πολιτικής αγωγής, μεροληπτεί εμφανώς υπέρ των συνηγώνων υπεράσπισης. Στη συγκεκριμένη περίπτωση αυτό καταφαίνεται από την μη αντίδραση του δικαστηρίου στις προκλητικές εκφράσεις του Κουλουμβάκη.

Καταθέσεις μαρτύρων υπεράσπισης

Οι καταθέσεις μαρτύρων υπεράσπισης ξεκινούν από την 7^η μέρα της δίκης και συνεχίζονται τις επόμενες μέρες έως και τη 10^η μέρα. Ως μάρτυρας υπεράσπισης του Κουρεμπανά κατέθεσε ο Ηλίας Διακουμής, υπαστυνόμος, ο οποίος ανέφερε ότι ο κατηγορούμενος ήταν στην καταδίωξη των κομμουνιστών της Ασφαλείας. Δεν γνωρίζει αν ο Κουρεμπανάς είναι εκβιαστής, τονίζει πάντως ότι η οικογένειά του είναι πλούσια και ο ίδιος ήταν πολύ ευκατάστατος. Υποθέτουμε ότι ο μάρτυρας προέβη σ' αυτή τη δήλωση, θέλοντας να τονίσει ότι ο Κουρεμπανάς δεν είχε οικονομική ανάγκη, για να προβαίνει σε εκβιασμούς. Ο μάρτυρας λέει ότι ο Κουρεμπανάς του είχε πει κάποτε ότι περιέθαλπε δύο Άγγλους και ότι είχε δώσει στον ίδιο πλαστές ταυτότητες χωροφυλάκων,⁴³¹ προσπαθώντας να προσδώσει στον κατηγορούμενο πατριωτική και φιλοσυμμαχική δράση.

Ο μάρτυρας υπεράσπισης του Κουρεμπανά Αριστείδης Σταυρόπουλος, τελειόφοιτος Νομικής, καταθέτει ότι ο ίδιος ήταν αρχηγός συγκέντρωσης πληροφοριών και

⁴²⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 72(β).

⁴³⁰ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 26/10/1945.

⁴³¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 97(α) έως 97(β).

σαμποτάζ και γι' αυτό κινδύνευε από τους Γερμανούς. Του συνέστησαν τον Κουρεμπανά ο οποίος τον εφοδίασε με πλαστή ταυτότητα Χωροφύλακος.⁴³² Υποστηρίζει εμφαντικά ότι τον Πουλή τον έτρεμε όλη η Ασφάλεια.⁴³³ Και ο Φλώρος συνεργαζόταν με τους Γερμανούς, σε βάρος του οποίου ο μάρτυρας είχε συγκεντρώσει πληροφορίες, ότι δηλ. συνεργαζόταν με τα γραφεία της οδού Παμίσου.⁴³⁴ Διαπιστώνουμε ότι ορισμένοι μάρτυρες υπεράσπισης ενός κατηγορουμένου δεν διστάζουν να καταφερθούν εναντίον άλλων κατηγορουμένων, στην προσπάθειά τους να ελαφρύνουν τη θέση αυτού που κάθε φορά υπερασπίζονται και επιρρίπτοντας τις ευθύνες στους άλλους κατηγορούμενους. Ο μάρτυρας δηλώνει πεπεισμένος ότι δεν κατέθεσε ο Κουρεμπανάς στην Ασφάλεια τα τρία δελτία που βρήκε στο σπίτι του Ιωαννίδη. Επίσης, δηλώνει ότι λυπάται πολύ που ο Λάμπου συνεργαζόταν με τους Γερμανούς.⁴³⁵ Συμπεραίνουμε ότι ο μάρτυρας θεωρεί βέβαιη τη συνεργασία του Λάμπου με τα Ες Ες και την κατακρίνει.

Έτερος μάρτυρας υπεράσπισης του Κουρεμπανά υπήρξε ο Μαυρίκιος Μαυρίκης, δικηγόρος, ο οποίος κατέθεσε ότι ο Κουρεμπανάς του φύλαξε έναν πομπό που ανήκε στην Αγγλική κατασκοπεία. Από αυτό προκύπτει ότι, αν ο Κουρεμπανάς υπηρετούσε στους Γερμανούς, θα τους παρέδιδε και τον ίδιο τον μάρτυρα και τον πομπό. Η εντύπωσή του είναι ότι ο Λάμπου καταδίωκε μόνο κομμουνιστές. Όταν χρειάστηκαν ταυτότητες, τους τις προμήθευσε κάποιος Φλώρος.⁴³⁶ Για τον Μαυρίκη ο *Ριζοσπάστης* καταγγέλλει ότι εναντίον του εκκρεμεί δικογραφία για συνεργασία με τους Γερμανούς. Γι' αυτό, σε ερώτηση της πολιτικής αγωγής προς τον μάρτυρα αν εκκρεμεί δικογραφία σε βάρος του, επεμβαίνει ο πρόεδρος και απαγορεύει την ερώτηση,⁴³⁷ για ακόμα μία φορά, μην προδίδοντας την πάγια αρνητική στάση του απέναντι στους συνηγόρους της πολιτικής αγωγής και για να μη φωτιστεί η υπόθεση αυτή.

Επίσης, ο μάρτυρας υπεράσπισης Νικόλαος Αντωνακέας, αξιωματικός εν αποστρατεία, προσπάθησε στην κατάθεσή του να τονίσει την πατριωτική δράση του Κουρεμπανά αναφερόμενος στη βοήθειά του για τη μεταφορά εκρηκτικών υλών

⁴³² *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 99(α) έως 99(β).

⁴³³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 101(α).

⁴³⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 101(β).

⁴³⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 101(β) έως 102(α).

⁴³⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 107(α).

⁴³⁷ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 31/10/1945.

υπέρ του συμμαχικού αγώνα.⁴³⁸ το γεγονός αυτό μαρτυρεί και ο έτερος μάρτυρας υπεράσπισης του Κουρεμπανά Α. Σταυρόπουλος.⁴³⁹ Διαπιστώνουμε ότι ο κατηγορούμενος Κουρεμπανάς είχε πολλούς μάρτυρες υπεράσπισης οι οποίοι προσπάθησαν να εξάρουν την «πατριωτική» του δράση. Σε συνδυασμό και με την παρέμβασή του στην υπόθεση Ιωαννίδη μπορούμε να υποθέσουμε γιατί τελικά αθωώθηκε, σύμφωνα με την απόφαση του δικαστηρίου.⁴⁴⁰

Ο Ν. Αντωνακέας υπήρξε επίσης μάρτυρας υπεράσπισης στη δίκη και άλλων κατηγορουμένων, όπως του Χανιώτη και του Δεστούνη, για τους οποίους κατέθεσε ότι ανήκαν στην οργάνωση Ε.Ε. Βασιλοφρόνων, αποκλείει τη συνεργασία τους με τους Γερμανούς και τονίζει ότι δε συμμετείχαν σε συλλήψεις προσώπων. Ο μάρτυρας ισχυρίστηκε ότι εναντίον του Χανιώτη γίνονταν εκ μέρους των κομμουνιστών πολλές απόπειρες, σε μία μάλιστα ο κατηγορούμενος τραυματίστηκε. Ο αγώνας της Ειδικής εναντίον των κομμουνιστών, τονίζει κυνικά ο μάρτυρας, ήταν επιβεβλημένος.⁴⁴¹

Με την κατάθεση Αντωνακέα συνδέεται και ένα περιστατικό που γίνεται γνωστό μέσα από τις στήλες της *Ελευθερίας* και δεν αναφέρεται στα επίσημα πρακτικά της δίκης: όταν ο Αντωνακέας κατέθεσε ότι οι Δεστούνης και Χανιώτης ανήκαν στην οργάνωσή του και ότι ήταν διανομείς των προκηρύξεών της, σηκώθηκε ο Λάμπου από τη θέση του κατηγορουμένου και απευθύνθηκε στον μάρτυρα λέγοντας: «Γνωρίζετε ποίον Εθνικόν Αγώνα έκαναν οι κατηγορούμενοι επί κατοχής;» Ο μάρτυρας απάντησε: «Κάναμε αγώνα κατά του κομμουνισμού». Επανήλθε ο Λάμπου ερωτών: «Τον κάνανε πολλοί Έλληνες αυτόν τον Πατριωτικόν αγώνα που έκανα εγώ;» και απάντησε ο Αντωνακέας : «Όχι, ελάχιστοι και είναι προς τιμήν τους»,⁴⁴² εκθειάζοντας μ' αυτόν τον τρόπο τον σκληρό αντικομμουνιστικό αγώνα των ανδρών της Ειδικής.

Ο μάρτυρας υπεράσπισης του Ευάγγ. Χανιώτη Χρήστος Βοσινιώτης, μηχανολόγος, καταθέτει ότι ο Χανιώτης είναι άνθρωπος καλού χαρακτήρα, φρόντισε να

⁴³⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 73(β).

⁴³⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 100(α).

⁴⁴⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 134(α).

⁴⁴¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 102(α) έως 102(β).

⁴⁴² *Εφημερίδα Ελευθερία*, 31/10/1945.

εξυπηρετήσει όλο τον κόσμο, φαίνεται ότι εμπνέεται από αισθήματα εθνικιστικά.⁴⁴³

Ο μάρτυρας ξεχνά να αναφέρει από πού εξάγει αυτό το συμπέρασμα.

Ο μάρτυρας υπεράσπισης του Σωτ. Δεστούνη Νικόλαος Κοβέας, τυπογράφος, καταθέτει ότι ένας Εγγλέζος πατριώτης του (από Αλεξάνδρεια) του είπε να εκδώσουν την εφημερίδα «*Σημαία*». Στην εκδοτική αυτή προσπάθεια συμμετείχε και ο Δεστούνης ο οποίος κατετάγη στην Ειδική Ασφάλεια για να διεκπεραιώνει το έργο της έκδοσης ελεύθερα.⁴⁴⁴ Ο μάρτυρας προσπαθεί να δικαιολογήσει την ένταξη του κατηγορούμενου Δεστούνη στην Ειδική, ότι, δηλαδή, αυτή έγινε για πατριωτικούς λόγους.

Για τον κατηγορούμενο Αλέξανδρο Φλώρο, ο Ιωάννης Παπαϊωάννου, αντιστράτηγος, καταθέτει ότι ήταν πρόεδρος των Επιτροπών του ΕΔΕΣ και ότι ο Φλώρος ήταν οπαδός, τους κατέδιδε τους κομμουνιστές και τους έδινε πληροφορίες για την κίνηση των γερμανικών στρατευμάτων.⁴⁴⁵ Έτερος μάρτυρας υπεράσπισης του κατηγορούμενου Φλώρου ήταν ο Πελοπίδας Μακρής, ιδιωτικός υπάλληλος, ο οποίος κατέθεσε ότι τον κατηγορούμενο τον γνώριζε από τότε που ήταν ο μάρτυρας αντάρτης του Ζέρβα. Ο Φλώρος ήταν μαζί με άλλους πληροφοριοδότες της Αγγλικής Μονάδας «*Ρήγας Φεραίος*». «*Εκοιμώμεθα μαζί εις το παράρτημα επί της οδού Ελπίδος 5. Ούτος ήτο εις την ομάδα του Μιχαλέα*». «*Μέχρι του Ιουνίου μέναμε μαζί με τον Παρθενίου*».⁴⁴⁶ Πάντως, επιβεβαιώνει ο μάρτυρας, ο Φλώρος ήταν στην δίωξη των κομμουνιστών. Ταυτόχρονα όμως, υπέθαλπε έναν Άγγλο αξιωματικό.⁴⁴⁷ Την ίδια μέρα και η μάρτυρας υπεράσπισης του Αλέξανδρου Φλώρου Αρίστη Κοέμ, οικοκυρά, καταθέτει ότι ο κατηγορούμενος της φάνηκε πολύ χρήσιμος, γιατί έβγαλε ταυτότητες για αυτήν και το σύζυγό της.⁴⁴⁸

Στην κατάθεσή του ο Ιωάννης Παπαϊωάννου αναφέρθηκε και στον κατηγορούμενο Θρασύβουλο Παπασακελλαρίου λέγοντας ότι τον γνώρισε ο ίδιος προσωπικά, εργάστηκε πατριωτικά στον ΕΔΕΣ, τονίζει εμφαντικά, όμως, ότι δεν ανήκε στον Εθνικό Αγροτικό Σύνδεσμο Αντικομμουνιστικής Δράσης (ΕΑΣΑΔ), αντικομμουνιστική οργάνωση που δραστηριοποιείτο στη Θεσσαλία· η μεγάλη

⁴⁴³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 106(β).

⁴⁴⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 106(β).

⁴⁴⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 73(β) έως 74(α).

⁴⁴⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 74(α) έως 74(β).

⁴⁴⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 75(α).

⁴⁴⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 75(α) έως 75(β).

έμφαση με την οποία το υποστηρίζει εγείρει υποψίες ότι ο Παπασακελλαρίου μπορεί να ανήκε στον ΕΑΣΑΔ. Ο μάρτυρας ισχυρίζεται ότι στο Δεκεμβριανό κίνημα ο Παπασακελλαρίου πολέμησε στον ΕΔΕΣ.⁴⁴⁹ Είχε πει στον μάρτυρα ότι συνδεόταν με κάποιον Ιωαννίδη και θα έπαιρνε τρόφιμα.⁴⁵⁰ Επίσης, ο μάρτυρας υπεράσπισης του κατηγορουμένου Παπασακελλαρίου, Κωνσταντίνος Σουρίδης, πολιτευτής, εκφράζει την αγάπη του προς τον κατηγορούμενο. *«Ούτος υπήρξε πάντοτε νομοταγής, τον διακρίνει η αλληλεγγύη είναι δε πολύτιμος δια την κοινωνίαν»*. Μεγάλες δηλώσεις για έναν απηνή διώκτη των κομμουνιστών. Ο μάρτυρας τονίζει ότι ο Παπασακελλαρίου κατέφυγε στην Αθήνα, γιατί κινδύνευε από τους κομμουνιστές.⁴⁵¹ Τέλος, ο μάρτυρας υπεράσπισης του Θρασ. Παπασακελλαρίου Πολύβιος Στεφανόπουλος, δικηγόρος, καταθέτει ότι τον Παπασακελλαρίου τον γνωρίζει, είναι εθνικόφρων και τίμιος. Τον Απρίλιο του 1944 ο μάρτυρας καταγγέλλει ότι είχε συλληφθεί από όργανα της Ειδικής και τον παρέδωσε στους Γερμανούς ο υπασπιστής Πουλής. Ο Λάμπου κατέβαλε προσπάθειες και τον απελευθέρωσαν οι Γερμανοί.⁴⁵² Άλλη μια απόδειξη της σχέσης του Λάμπου με τα Ες Ες.

Ο μάρτυρας υπεράσπισης του κατηγορούμενου Αλέξανδρου Λάμπου, Γεώργιος Σιγανός, καταθέτει ότι, όταν μαζί με άλλους έκανε σαμποτάζ στο αεροδρόμιο Χασάνι και συνελήφθη κάποιος από την ομάδα των σαμποτέρ, κατέφυγε στον Λάμπου, με ενέργειες του οποίου ο συλληφθείς απελευθερώθηκε.⁴⁵³ Επίσης αφέθηκαν ελεύθερα με παρέμβαση του Λάμπου 3 ακόμα άτομα που κατηγορούνταν για σαμποτάζ, καθώς και άλλα 7 άτομα. Ακόμα αφέθηκε ελεύθερος, με ενέργειες του Λάμπου, ένας συλληφθείς από τους Γερμανούς.⁴⁵⁴ Διαπιστώνουμε ότι ο Λάμπου, κατά περίπτωση, απελευθέρωνε και κάποιον, για να τύχει δικαιολογίας και ελάφρυνσης της θέσης του, αργότερα. Ο Λάμπου, ισχυρίζεται ο μάρτυρας, είχε καθαρώς πατριωτικά αισθήματα και δεν ήταν συνειδητό όργανο των Γερμανών.⁴⁵⁵ Επισημαίνουμε ότι συνειδητά ή ασυνειδητά όργανο πάντως ήταν, όπως προκύπτει από τα δεδομένα και από τις καταθέσεις των μαρτύρων κατηγορίας. Για τα πατριωτικά αισθήματα του Λάμπου και για το ότι δεν ήταν συνειδητό όργανο των Γερμανών καταθέτει και ο έτερος

⁴⁴⁹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 73(β) έως 74(α).

⁴⁵⁰ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 73(β) έως 74(α).

⁴⁵¹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 75(α).

⁴⁵² Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 107(β) έως 108(α).

⁴⁵³ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 76(β).

⁴⁵⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 77(α).

⁴⁵⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 77(α).

μάρτυρας υπεράσπισης του Λάμπου Δήμος Ζωγράφος, φαρμακοποιός.⁴⁵⁶ Ο Ζωγράφος κατέθεσε ακόμη ότι κατέφυγε στον Λάμπου όταν συνελήφθη από την Ειδική Ασφάλεια ένας υπάλληλος, τον οποίο ο Λάμπου απελευθέρωσε. Επίσης ο μάρτυρας αναφέρεται και σε άλλες δύο περιπτώσεις απελευθέρωσης συλληφθέντων με παρέμβαση του Λάμπου.⁴⁵⁷ Το ίδιο καταθέτει για τον Λάμπου και ο μάρτυρας υπεράσπισης του κατηγορουμένου Κων. Μιχαλέα Κωνσταντίνος Ροδοκανάκης, διευθυντής εταιρίας Κωπαΐδας, ότι δηλαδή, όταν ήταν στον ΕΔΕΣ, συνάντησε 2-3 φορές τον Λάμπου και με παρέμβαση του τελευταίου γλύτωσε (ο μάρτυρας) μερικούς συλληφθέντες,⁴⁵⁸ καθώς επίσης ότι όργανα του Λάμπου έσωσαν έγγραφα του ΕΔΕΣ που ήταν κρυμμένα σε μια καταπακτή.⁴⁵⁹

Ο μάρτυρας υπεράσπισης του Λάμπου Κυριάκος Ιατρού, ναυτικός, κατέθεσε ότι ζήτησε από τον Λάμπου να μεσολαβήσει στους Γερμανούς για να του εξοπλίσουν ένα καΐκι προκειμένου να καταδιώκει τους κομμουνιστές. Οι Γερμανοί, επειδή ο μάρτυρας προερχόταν από το τάγμα Ασφαλείας του Βρεττάκου, του εμπιστεύθηκαν τον έλεγχο των Κυκλάδων. Ο Λάμπου, τονίζει ο μάρτυρας, του συνέστησε να υποστηρίξει εκείνους που έφευγαν για τη Μέση Ανατολή. Τον Μάιο του 1944 ο Λάμπου είπε στον μάρτυρα ότι πρόκειται να φύγει ο Παπανδρέου⁴⁶⁰ μαζί με άλλους και να λάβει ο μάρτυρας τα κατάλληλα μέτρα για να μην πάθουν τίποτα.⁴⁶¹ Το γεγονός αυτό μας οδηγεί σε δύο συμπεράσματα: ότι η θέση του Λάμπου ήταν πολύ ισχυρή για να θέλει να προστατεύσει τον Παπανδρέου· κυρίως όμως, ότι ο Λάμπου κατάλαβε ότι πλησίαζε η απελευθέρωση και έκανε προμελετημένες κινήσεις για να ελαφρύνει τη θέση του μελλοντικά.

Κατάθεση μαρτύρων υπεράσπισης του Λάμπου έχουμε ακόμη την 9^η και τη 10^η μέρα της δίκης. Ο Μαυροειδής Γιαννουκάκος, αντιστράτηγος εν αποστρατεία, καταθέτει ότι με παρέμβαση του Λάμπου αποφυλακίστηκαν 35 συλληφθέντες Αρμένιοι.⁴⁶² Ο μάρτυρας τονίζει επίσης ότι τη θέση όσων υπηρετούσαν στη Ειδική Ασφάλεια την

⁴⁵⁶ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 77(β).

⁴⁵⁷ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 77(β).

⁴⁵⁸ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 104(α) έως 104(β).

⁴⁵⁹ Εφημερίδα Ριζοσπάστης, 31/10/1945.

⁴⁶⁰ Εννοεί τη μετάβαση του Γ. Παπανδρέου στη Μέση Ανατολή, προκειμένου να συμμετάσχει στο Συνέδριο του Λιβάνου.

⁴⁶¹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 77(β) έως 78(α).

⁴⁶² Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 96(α).

χαρακτήρισε σαν κόλαση, γιατί αυτοί δέρνονταν από όλους, κατά τον μάρτυρα, και αν είχαν καλούς προϊσταμένους δεν θα το υφίσταντο αυτό. Χαρακτηρίζει τους άνδρες της Ασφάλειας ζώα, αν έβλεπαν να σκοτώνονται όργανά της και δεν έπαιρναν μέτρα.⁴⁶³ Σημειώνουμε ότι αυτές είναι ισχυρές δικαιολογίες για τους άνδρες της Ειδικής, αναφορικά με την τακτική που ακολουθούσαν. Ο σκοπός του Λάμπου ήταν να υπηρετήσει την πατρίδα και να αντιταχθεί κατά του εσωτερικού εχθρού - προφανώς εννοεί του κομμουνισμού - ισχυρίζεται ο μάρτυρας. Είναι τίμιος αξιωματικός.⁴⁶⁴ Προσθέτουμε, όμως, ότι η συμπεριφορά του Λάμπου ήταν ιδιαζόντως σκληρή απέναντι στους πατριώτες που μάχονταν τους Γερμανούς.

Ο μάρτυρας υπεράσπισης του Λάμπου Γεώργιος Ξηρός, δικηγόρος, καταθέτει ότι ο ίδιος το 1942 κατετάγη στο ανταρτικό Σώμα του Ζέρβα ως αξιωματικός. Τον Νοέμβριο του 1943 η οργάνωση καταδιωκόταν πολύ από τους Γερμανούς και κατέφυγε στον Λάμπου για να τον βοηθήσει. Ο μάρτυρας τονίζει ότι ο Λάμπου δέχτηκε και έδωσε στον μάρτυρα και σε άλλους αξιωματικούς, που ούτε καν γνώριζε, ταυτότητες. Συνεχίζοντας ο μάρτυρας επισημαίνει ότι ο Λάμπου τον ειδοποίησε μέσω του Πουλή να φύγει για να μη συλληφθεί, και πράγματι ο μάρτυρας έφυγε. Τονίζει ότι η Κυβέρνηση του Καΐρου, το ΕΑΜ και ο ΕΔΕΣ αποκήρυξαν την Ειδική Ασφάλεια. Διάβασε στις εφημερίδες ότι πετούσαν στο δρόμο πτώματα από την Ειδική, αυτό κατά τη γνώμη του ήταν εγκληματική πράξη.⁴⁶⁵ Προφανώς ο Ξηρός καταδικάζει αυτή την εγκληματική πράξη· τονίζει όμως ότι ο Λάμπου απελευθέρωσε έναν κομμουνιστή, φίλο του μάρτυρα. Η Ασφάλεια, κατά τον μάρτυρα, είχε γίνει κέντρο διαβατικό ανταρτών του Ζέρβα για το βουνό. Αυτό το γνώριζε μόνο ο Λάμπου και τους παρείχε ευκολίες.⁴⁶⁶ Αυτό συνάδει και με την αγόρευση του συνηγόρου υπεράσπισης των Βλαχόπουλου - Καστάνη Γ. Δημητρίου, ο οποίος κατά τον Ριζοσπάστη είπε: «Ο Ζέρβας αποκήρυξε την Ειδική Ασφάλεια. Η Ειδική Ασφάλεια όμως τροφοδότησε το Ζέρβα με αντάρτες. Συνεπώς η στάση της υπήρξε εθνική».⁴⁶⁷ Τέλος, ο Γ. Ξηρός κατέθεσε ότι ο Λάμπου είχε μανία εναντίον των κομμουνιστών και

⁴⁶³ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 96(β).

⁴⁶⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 97(α).

⁴⁶⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 102(β) έως 103(α).

⁴⁶⁶ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 103(β).

⁴⁶⁷ Εφημερίδα Ριζοσπάστης, 11/11/1945.

ιδίως μετά το θάνατο του αδελφού του.⁴⁶⁸ Είναι προφανές ότι ο Ξηρός δικαιολογεί τον Λάμπου για τις εγκληματικές του πράξεις.

Επίσης, ο μάρτυρας υπεράσπισης του Μιχαλέα Δημήτριος Κυρόπουλος, έκτακτος υπάλληλος του Υπουργείου Γεωργίας κατέθεσε ότι είχε συλληφθεί από όργανα της Ειδικής Ασφάλειας και οδηγήθηκε στην οδό Ελπίδος 5 για ανάκριση. Απελευθερώθηκε μετά από δέκα μέρες με παρέμβαση του Μιχαλέα, ο οποίος δεν του ζήτησε χρήματα ως αμοιβή.⁴⁶⁹

Ο μάρτυρας υπεράσπισης του κατηγορούμενου Μητρόπουλου Παναγιώτης Κυβέλος κατέθεσε ότι οι Βλαχόπουλος και Μητρόπουλος απελευθέρωσαν έναν Αρμένι. Τονίζουμε ότι ίσως το γεγονός αυτό να μην είναι πολύ σημαντικό, δηλαδή η απελευθέρωση ενός μόνο ατόμου, αναφέρθηκε ωστόσο από τον μάρτυρα σε μια προσπάθεια να δικαιολογήσει την εν γένει δράση των δύο κατηγορουμένων στην Ειδική. Είναι ψέμα, τονίζει ο μάρτυρας, ότι ο Παρθενίου και ο Μητρόπουλος έπαιρναν χρήματα.⁴⁷⁰ Σύμφωνα με τον μάρτυρα υπεράσπισης του Λάμπου Γ. Ξηρό, ο Μητρόπουλος ήταν αντάρτης τίμιος, ηθικός αξιωματικός και παλικάρι.⁴⁷¹ Επισημαίνουμε ότι, επειδή ο Μητρόπουλος ήταν στέλεχος της Ειδικής με βεβαρυμένο παρελθόν, τα λεγόμενα του Ξηρού κατέρριπταν την αξιοπιστία της κατάθεσής του.

Η μάρτυρας υπεράσπισης του κατηγορουμένου Ευσ. Παρθενίου Ελένη Γεωργίου, οικοκυρά, καταθέτει ότι συνελήφθη η αδελφή της από την Ασφάλεια, κακοποιήθηκε εκεί, ο Παρθενίου, όμως, την πήγε στο Α΄ Βοηθειών και φρόντισε να της κάνουν μετάγγιση αίματος. Η μάρτυρας μάλιστα τονίζει ότι είχε προσφερθεί να δώσει ο ίδιος ο Παρθενίου αίμα, αλλά ο γιατρός δεν το επέτρεψε, «διότι δεν ήτο κατάλληλον».⁴⁷² Υπέρ του Παρθενίου αναφέρθηκαν στις καταθέσεις τους και οι μάρτυρες υπεράσπισης του Κουρεμπανά Μαυρίκιος Μαυρίκης και του Λάμπου Μαυροειδής Γιαννουκάκος. Ο πρώτος κατέθεσε ότι το 1943 ο Παρθενίου πρόσφερε στον μάρτυρα διάφορες υπηρεσίες π.χ. μεταφορά όπλων· κατά τον Μαυρίκη, ο Παρθενίου ήταν

⁴⁶⁸ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 104(α).

⁴⁶⁹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 109(β).

⁴⁷⁰ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 98(β).

⁴⁷¹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 103(β).

⁴⁷² Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 104(α).

εξαιρετικά θαρραλέος.⁴⁷³ Ο δεύτερος υποστήριξε ότι ο Παρθενίου ήταν ηθικός, πρόθυμος και πειθαρχικός και δεν πιστεύει ότι είχε σχέση με τους Γερμανούς.⁴⁷⁴

Ο μάρτυρας υπεράσπισης του Άγγελου Βλαχόπουλου Κων/νος Πετρόπουλος, ιδιωτικός υπάλληλος, καταθέτει ότι ο κατηγορούμενος ανήκε μαζί με τον μάρτυρα στην αγγλική κατασκοπεία.⁴⁷⁵ Αναρωτιόμαστε πώς ήταν δυνατόν να ανήκε ο Βλαχόπουλος στην αγγλική κατασκοπεία και ταυτοχρόνως να εργάζεται για την Ειδική που συνεργαζόταν με τους Γερμανούς. Το ίδιο επιβεβαίωσε και ο συνήγορος υπεράσπισης του κατηγορουμένου Γ. Δημητρίου, ο οποίος κατέθεσε πιστοποιητικό στο οποίο εμφανίζεται ότι ο Βλαχόπουλος και ο γιος του υπηρετούσαν σε αγγλική υπηρεσία κατά τη διάρκεια της κατοχής.⁴⁷⁶ Για αυτή του τη δραστηριότητα, τονίζει ο Πετρόπουλος, είχε συλληφθεί από τους Γερμανούς και μάλιστα τρεις φορές. Ο Βλαχόπουλος ήταν φτωχός και τον είχε ο Λάμπου ως διερμηνέα με τους Γερμανούς.⁴⁷⁷ Επίσης, ο μάρτυρας υπεράσπισης του Άγγ. Βλαχόπουλου Αναστάσιος Μπαρλάς, έμπορος, κατέθεσε ότι είχε κατηγορηθεί από τους Γερμανούς ότι τροφοδοτούσε τους αντάρτες. Συνελήφθη από τους Γερμανούς αλλά κατόρθωσε να τους ξεφύγει και ήρθε στην Αθήνα. Ο Βλαχόπουλος στον οποίο κατέφυγε του είπε ότι δεν καταδιώκεται από την Ασφάλεια, αλλά πρέπει να κρυφτεί. Ο Βλαχόπουλος τον προμήθευσε με πλαστή ταυτότητα της Ασφάλειας και κατόρθωσε ο μάρτυρας και έφυγε στην Κρήτη.⁴⁷⁸

Ο μάρτυρας υπεράσπισης του κατηγορουμένου Αθ. Μαντά Πέτρος Σμυρναίος, ηλεκτρολόγος, καταθέτει ότι ο Μαντάς τον γλύτωσε από τη σύλληψη από τους Γερμανούς, επειδή κατείχε ένα ραδιόφωνο ενεργό, ενώ θα έπρεπε να ήταν σφραγισμένο.⁴⁷⁹ Ακόμη, ο μάρτυρας υπεράσπισης του Μαντά Πάνος Κωτσόπουλος, μοίραρχος, κατέθεσε ότι ο κουνιάδος του μάρτυρα είχε καταδικαστεί σε δεκαετή φυλάκιση από το Γερμανικό Στρατοδικείο, γιατί δήθεν παρευρέθηκε σε ένα συλλαλητήριο. Ο μάρτυρας τονίζει ότι ο Μαντάς του έδωσε μία έγγραφη βεβαίωση ότι ο κουνιάδος του ήταν μαζί με τον Μαντά στο συλλαλητήριο, και έτσι επιτεύχθηκε

⁴⁷³ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 107(α).

⁴⁷⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 97(α).

⁴⁷⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 105(α).

⁴⁷⁶ Εφημερίδα Ριζοσπάστης, 11/11/1945.

⁴⁷⁷ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 105(α).

⁴⁷⁸ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 105(β) έως 106(α).

⁴⁷⁹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 105(α) έως 105(β).

αναθεώρηση της δίκης και απαλλάχτηκε ο κουνιάδος. Ο Μαντάς, ισχυρίζεται ο μάρτυρας, χρησιμοποιείτο ως εκτελεστικό όργανο.⁴⁸⁰ Η διαγωγή του Μαντά ήταν άριστη, είχε φιλοδοξία να ελευθερώνει πατριώτες. Ο Μαντάς ήταν στην Μπουντ και έδινε πληροφορίες στον μάρτυρα. Αν ήταν προδότης θα πρόδιδε και τον ίδιο.⁴⁸¹ Υπήρχαν όργανα της Ασφάλειας που υπηρετούσαν και στην Ασφάλεια και στους Γερμανούς. Ο Μαντάς, λέει ο μάρτυρας, προστάτεψε σαμποτέρ, ειδοποιώντας τους, για να μη συλληφθούν από τους Γερμανούς.⁴⁸² Ο Σμυρναίος όμως δεν καταθέτει κανένα στοιχείο για αυτούς τους σαμποτέρ· υποθέτουμε ότι, ίσως, ψεύδεται. Είναι εμφανής η προσπάθεια του μάρτυρα να αποδείξει ότι ο κατηγορούμενος Μαντάς εμφορείτο από πατριωτικά αισθήματα.

Ο μάρτυρας υπεράσπισης του κατηγορουμένου Εμμ. Πουλή Νικόλαος Κριτσιωτάκης, κουρέυς, καταθέτει ότι συνελήφθη ο γιος του που ήταν στο ΕΑΜ από όργανα της Ειδικής και τον πήγαν στο παράρτημα της Ασφάλειας στην οδό Ελπίδος. Του συνέστησαν να καταφύγει στον Πουλή για να τον βοηθήσει.⁴⁸³ Ο μάρτυρας τονίζει ότι πράγματι πήγε στον Πουλή για βοήθεια και με παρέμβασή του ο γιος του απολύθηκε. Δεν ζήτησε ως αμοιβή τίποτα, ήταν πολύ καλός,⁴⁸⁴ καταλήγει ο μάρτυρας επαινώντας τον Πουλή.

Οι καταθέσεις των μαρτύρων Πολιτικής Αγωγής ξεκινούν από την 7^η μέρα με την κατάθεση του μάρτυρα της εναγούσης Βιολέτας Γιαλακίδου Γεώργιου Φραγκάκη, αρτεργάτη, ο οποίος καταθέτει ότι συνελήφθη από άνδρες της ομάδας Παρθενίου. Τον οδήγησαν στο παράρτημα της οδού Ελπίδος 5. Ο μάρτυρας καταγγέλλει ότι τον πήγαν σ' ένα δωμάτιο όπου βασάνιζαν έναν και τον χτυπούσαν στα πόδια με μαχαίρι και του έβαζαν αλάτι στις πληγές. Κατόπιν πήρε τον μάρτυρα ο Καστάνης, τον έγδυσε και τον χτυπούσε στα πέλματα των ποδιών του τα οποία πρήστηκαν από το ξύλο. Αφού τον βασάνισαν του έσπασαν τα δόντια και από το ξύλο έκανε αιμόπτυση.⁴⁸⁵ Ο Ριζοσπάστης παρουσιάζοντας την κατάθεση του Γ. Φραγκάκη αναφέρει ότι στη διάρκεια της κατάθεσής του σήκωσε το παντελόνι του και έδειξε στο δικαστήριο τις βαθιές ουλές που άφησαν οι μαχαιριές του Καστάνη στο πίσω

⁴⁸⁰ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 108(α) έως 108(β).

⁴⁸¹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 109(α).

⁴⁸² Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 109(β).

⁴⁸³ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 106(α).

⁴⁸⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 106(β).

⁴⁸⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 76(α).

μέρος των μηρών του. Ο μάρτυρας επίσης τόνισε ότι ο μάρτυρας υπεράσπισης Γ. Σιγανός εξύμνησε τη δράση του Λάμπου, ενώ υπέρ του Λάμπου κατέθεσε και ο φίλος του Τσιρονίκου και του Ταβουλάρη Κίμων Ζωγράφος, φαρμακέμπορος.⁴⁸⁶

Ο *Ριζοσπάστης* στο φύλλο της 26^{ης} Οκτωβρίου και στην πρώτη σελίδα σε άρθρο με υπέρτιτλο «Ενώ δικάζονται οι δήμιοι της οδού Ελπίδος» και κύριο, εμφαντικό και καταγγελτικό τίτλο «Έγκλημα, αίμα και προδοσία ενώνει τη Χ, τον ΕΔΕΣ, την Ειδική – Η ίδια συμμορία κακούργων με διαφορετικά ονόματα – Τι αποκαλύπτεται στη δίκη» καταγγέλλει ότι η δίκη συνεχίστηκε χωρίς την παρουσία της πολιτικής αγωγής, ενώ οι κατηγορούμενοι, έχοντας την υποστήριξη του δικαστηρίου και των μαρτύρων «κατηγορίας», που οι περισσότεροι μεταβάλλονται σε μάρτυρες υπερασπίσεως, νιώθουν τους εαυτούς τους απόλυτα εν «ασφαλεία». Χαρακτηριστικό είναι, συνεχίζει η εφημερίδα, ότι ο μάρτυρας «κατηγορίας» Χατζηκώστας, διευθυντής των φυλακών Χατζηκώστα επί κατοχής, που, όπως λέγεται, σκότωσε ο ίδιος δύο κρατούμενους, έπλεξε το εγκώμιο του Λάμπου, του Παρθενίου και του Μόρφη και τους παρέστησε ιδεώδεις «πατριώτες», αληθινούς...αγγέλους!»,⁴⁸⁷ σχολιάζει ειρωνικά η εφημερίδα.

Στη δεύτερη σελίδα του ο *Ριζοσπάστης* σε άρθρο με εμφαντικό τίτλο «Ο αρχιδήμιος Λάμπου διευκόλυνε την αναχώρηση του Παπανδρέου στο Κάιρο – Η πολιτική αγωγή» τονίζει ότι η μυστική υπηρεσία στην οποία ανήκε ο Αντωνακέας – όπως ο ίδιος αποκάλυψε - ήταν τα δύο Ε,⁴⁸⁸ - Εθνικοκοινωνική Επανάσταση - με έδρα την Αθήνα. Προφανώς επρόκειτο περί εθνικιστικής οργάνωσης. Στη συνέχεια η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* καταγγέλλει ότι ο διαβόητος δήμιος Σκαμπαρδώνης, επίλεκτο μέλος της «Χ», βρίσκεται στην Αθήνα. Ήρθε από τη Σκόπελο που υπηρετεί ως διοικητής της χωροφυλακής με το βαθμό του ανθυπομοιράρχου, που πήρε επί κατοχής για την «πατριωτική» του δράση. Δεν παρουσιάστηκε στη δίκη, όπου δικάζεται ερήμην, ούτε όμως και το Αρχηγείο Χωροφυλακής μπορεί να τον βρει, σχολιάζει ειρωνικά η εφημερίδα.⁴⁸⁹

Τέλος, ο *Ριζοσπάστης* αναφέρει ότι στα αξιοσημείωτα της ίδιας μέρας ήταν το γεγονός ότι οι συνήγοροι της πολιτικής αγωγής κατέθεσαν δήλωση στον πρόεδρο του

⁴⁸⁶ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 26/10/1945.

⁴⁸⁷ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 26/10/1945.

⁴⁸⁸ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 26/10/1945.

⁴⁸⁹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 26/10/1945.

δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία τονίζουν ότι θα επανέλθουν στη δικαστική αίθουσα «λόγω της τεραστίας εθνικής σημασίας της εκδικαζομένης υποθέσεως και χάριν της πατρίδος και της Δικαιοσύνης».⁴⁹⁰

Στο φύλλο της εφημερίδας *Ελευθερία* της 26^{ης} Οκτωβρίου και με υπέρτιτλο πάντα «Τα “κτήνη της Ειδικής”» και εμφαντικό τίτλο «Αι θρασύτατοι ομολογίαι μαρτύρων υπερασπίσεως» και καταγγελτικό υπότιτλο «Υποκείμενα θεωρούντα φυσικήν την συνεργασίαν με τους Γερμανούς – Ατελεύτητα βασανιστήρια εις την Ειδικήν» η εφημερίδα παραθέτει τις καταθέσεις των μαρτύρων εκείνης της ημέρας.⁴⁹¹ Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι στο φύλλο της εφημερίδας *Εμπρός* της 26-10-1945 δεν υπάρχει καμία αναφορά στη δίκη. Επίσης, όπως προκύπτει τόσο από τα αρχεία των ΓΑΚ όσο και από τις εφημερίδες του Σαββάτου 27-10-1945 δεν υπάρχει καμία αναφορά σε όλες τις εφημερίδες στη διεξαγωγή της δίκης την Παρασκευή 26-10-1945.

8^η μέρα δίκης (Σάββατο 27-10-1945)

Οι καταθέσεις των μαρτύρων Πολιτικής Αγωγής συνεχίζονται και την 8^η μέρα με τον μάρτυρα της Αγνής Σιδερίδου Ελευθέριο Αποστόλου, δημοσιογράφο, ηγετικό στέλεχος του ΚΚΕ, ιδρυτικό μέλος του ΕΑΜ και αδελφό της Ηλέκτρας Αποστόλου, ο οποίος καταγγέλλει ότι στις 25 Ιουλίου 1944 συνελήφθη η αδελφή του Ηλέκτρα από την ομάδα Παρθενίου και οδηγήθηκε στο «Κρυστάλ», όπου μετά από βασανιστήρια την εκτέλεσαν στις 26 Ιουλίου 1944. Ο ίδιος ο Παρθενίου στην απολογία του και σε ερώτηση του προέδρου ποια ομάδα συνέλαβε την Ηλέκτρα, απάντησε ότι ο συνταγματάρχης Πάτερης ξέρει για την Ηλέκτρα· ο ίδιος υποστήριξε ότι «εκ περιεργείας» πήγε να δει, είδε ένα γυναικείο πτώμα και δεν ξέρει αν την έδειραν πολύ ή λίγο.⁴⁹²

Στην κατάθεσή του ο Ελευθέριος Αποστόλου παρέχει δραματικές λεπτομέρειες για την εκτέλεση της αδελφής του: την είχαν κρεμάσει από ένα καρφί, καταγγέλλει ο μάρτυρας, το σώμα της το είχαν κάψει με τσιγάρο.⁴⁹³ Επίσης με οινόπνευμα της είχαν κάψει τις τρίχες του σώματός της και μετά την είχαν βάλει πάνω σε κάρβουνα. Οι

⁴⁹⁰ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 26/10/1945.11

⁴⁹¹ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 26/10/1945.

⁴⁹² Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 2/11/1945.

⁴⁹³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 78(β).

κατηγορούμενοι ήταν αυτοί που έκαναν τα όργια, τονίζει επικριτικά ο μάρτυρας. Η Ειδική Ασφάλεια διά νόμου υπαγόταν στα γερμανικά Ες Ες, επισημαίνει ο μάρτυρας. Επίσης καταγγέλλει ότι και πολλοί άλλοι κρατούμενοι κακοποιήθηκαν με τον ίδιο τρόπο, όπως η αδελφή του. Ο μάρτυρας τονίζει επίσης ότι, όπως έμαθε, ο Λάμπου ήταν στα μπλόκα.⁴⁹⁴

Ο μάρτυρας της πολιτικής αγωγής της Βασιλικής Μαντζακοπούλου Εμμανουήλ Πρωιμάκης, δικηγόρος, καταγγέλλει ότι συνελήφθη από την Ασφάλεια Πειραιώς, κατόπιν εντολής της Ειδικής Αφάλειας Αθηνών. Απελευθερώθηκε κατόπιν εξαγοράς του με 50 λίρες. Η Ειδική Ασφάλεια Πειραιώς, τονίζει ο μάρτυρας, είχε άμεση εξάρτηση από την Ειδική Ασφάλεια Αθηνών.⁴⁹⁵

Η επόμενη μάρτυρας της πολιτικής αγωγής της Ιωάννας και Μαρίας Πασχαλίδου Μέλπω Αξιώτη, η γνωστή συγγραφέας η οποία στα Πρακτικά της δίκης δηλώνεται ως «οικοκυρά», καταθέτει ότι συνελήφθη από την Ειδική μία μητέρα κατάκοιτη, η Μάρω Μάστρακα,⁴⁹⁶ γυναίκα με μεγάλη μόρφωση κατά τον *Ριζοσπάστη*.⁴⁹⁷ Οδηγήθηκε στην οδό Ελπίδος 5 και μετά στις φυλακές Χατζηκώστα.⁴⁹⁸ Ο μάρτυρας της πολιτικής αγωγής της Βιολέτας Γιαλακίδου ο Νικόλαος Αλεξίου, δικηγόρος, κατέθεσε ότι όταν ειδοποιήθηκε να την απελευθερώσει, κατέφυγε στο Γεώργιο Ριζόπουλο, αρχηγό του Εθνικού Κόμματος, για να μεσολαβήσει και έλαβε την απάντηση ότι όποιος πέφτει στα χέρια του Λάμπου δεν ξεφεύγει. Ο Ριζόπουλος, καταγγέλλει ο μάρτυρας, ήταν στα Ες Ες και είπε στον μάρτυρα ότι έχει μέσον στους Γερμανούς, αλλά, όταν είναι στη μέση ο Λάμπου, δεν μπορεί να κάνει τίποτα.⁴⁹⁹ Μετά από ανάκρισή της από τον Λάμπου η Μάστρακα αθωώθηκε πανηγυρικά, αλλά όταν επρόκειτο να φύγει της είπαν να υπογράψει δήλωση ότι θα αποκήρυσσε κάθε ενέργεια που στρεφόταν κατά των Γερμανών, αυτή όμως αρνήθηκε. Τότε ο Λάμπου αυτοπροσώπως την έκλεισε στα μπουντρούμια, τονίζει εμφαντικά η μάρτυρας, και εξαιτίας της άρνησής της την παρέδωσε στα Ες Ες. Καταγγέλλει ότι εκτελέστηκε από τους Γερμανούς μαζί με άλλους εννέα στις 10 Μαΐου 1944 στην Καισαριανή.⁵⁰⁰

⁴⁹⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 79(α).

⁴⁹⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 79(β).

⁴⁹⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 80(α).

⁴⁹⁷ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 28/10/1945.

⁴⁹⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 80(α).

⁴⁹⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 82(β).

⁵⁰⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 79(β) έως 80(α).

Εκτελέστηκε από τα Ες Ες γιατί την παρέδωσε ο Λάμπου με το αιτιολογικό ότι ήταν έξυπνη και γνώριζε έξι γλώσσες.⁵⁰¹

Ο μάρτυρας της πολιτικής αγωγής του Εμμανουήλ Χωραφά Εμμανουήλ Πολυκράτης, ράπτης, καταγγέλλει ότι είδε να έχουν συλλάβει όργανα της Ασφάλειας κάποιον ονόματι Βενιζέλο και να τον χτυπούν, ήταν δε μαζί τους και ένας Γερμανός. Τον οδήγησαν στην Ειδική Ασφάλεια και την επόμενη μέρα βρέθηκε «*φονευμένος εις τον δρόμον*».⁵⁰²

Επόμενη μάρτυρας της πολιτικής αγωγής της Άννας Τριανταφυλλίδου η Μελομένη Τριανταφυλλίδου, οικοκυρά, καταγγέλλει ότι ο ανιψιός της – για τον οποίο δεν παρέχεται κάποια πληροφορία στα Πρακτικά της δίκης - συνελήφθη από την Ειδική και εκτελέστηκε κατόπιν διαταγής του Λάμπου.⁵⁰³

Ο μάρτυρας πολιτικής αγωγής της Άννας Αναγνωστοπούλου Γεώργιος Ρέππας, δικηγόρος, καταγγέλλει ότι την 24^η Ιουνίου εκτελέστηκε ο γιος του μέσα στην Ειδική Ασφάλεια. Κατέθεσε ότι ο γιος του ήταν μέλος της ΕΠΟΝ και ότι συνελήφθη από όργανα της Ειδικής, οδηγήθηκε στην οδό Ελπίδος 5 όπου τον παρέλαβε ο Παρθενίου και τον χτυπούσε επί δύο ώρες, του έβγαλαν τα νύχια, τον χτύπησαν με ένα βούρδουλα από τροχό από λάστιχο, ο οποίος αφού χάλασε συνέχισαν με βούρδουλα από σύρμα.⁵⁰⁴ Αργότερα εξέπνευσε. Ο μάρτυρας θεωρεί υπεύθυνους για την εκτέλεση του γιου του τους Παρθενίου και Λάμπου. Τα μπλόκα, τονίζει ο μάρτυρας, γίνονταν από την Ειδική Ασφάλεια και από Τσολιάδες, συνέπρατταν όμως πολλές φορές και οι Γερμανοί.⁵⁰⁵

Οι καταθέσεις των μαρτύρων Πολιτικής Αγωγής συνεχίστηκαν και την 9^η μέρα, με τον μάρτυρα της Βασιλικής Μαντζακοπούλου Νικόλαο Κιτσίκη, μηχανικό, καθηγητή και πρύτανη του Πολυτεχνείου, ο οποίος κατέθεσε σχετικά με τη σύλληψη και εκτέλεση της Μάστρακα, καταλήγοντας ότι σκοπός της Ειδικής Ασφαλείας ήταν να

⁵⁰¹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 80(β).

⁵⁰² Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 81(α).

⁵⁰³ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 82(α).

⁵⁰⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 83(α).

⁵⁰⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 83(β).

καταπνίξει κάθε αντίσταση κατά των Γερμανών.⁵⁰⁶ Από τον *Ριζοσπάστη* πληροφορούμαστε ότι ο μάρτυρας από τη θέση του πρύτανη επί κατοχής είχε διαπιστώσει τη στενότητα και συνειδητή συνεργασία της Ειδικής Ασφάλειας με τα Ες Ες.⁵⁰⁷

Ο μάρτυρας της πολιτικής αγωγής Δημήτριος Γληνός, υπάλληλος Υπουργείου Μεταφορών, καταγγέλλει ότι το Φεβρουάριο του 1944 συνελήφθη ο γιος του ετών 18, σιδηροδρομικός, από την ομάδα Παναγιωτόπουλου και μεταφέρθηκε στην Ειδική Ασφάλεια.⁵⁰⁸ Από αυτόπτες μάρτυρες πληροφορήθηκε ότι ο γιος του είχε παραμορφωθεί από τις κακοποιήσεις. Μετά από λίγες μέρες ο γιος του παραδόθηκε στα Ες Ες, μετά οδηγήθηκε στο Χαϊδάρι και έκτοτε αγνοείται η τύχη του.⁵⁰⁹ Κατά την εφημερίδα *Εμπρός* ο Γληνός επέρριψε την ευθύνη της εκτέλεσης του γιου του στον Λάμπου.⁵¹⁰

Ο επόμενος μάρτυρας της πολιτικής αγωγής Γεράσιμος Κουκουνάρης, ανθρακωρύχος, καταθέτει ότι στις 14 Μαρτίου 1944 πήγε μια επιτροπή, μαζί και ο μάρτυρας, στον εργοδότη της επιχείρησης, για ορισμένα αιτήματα των εργατών.⁵¹¹ Την επόμενη μέρα πήγε εκεί ο Λάμπου επικεφαλής Ταγμάτων Ασφαλείας και με συνοδεία Γερμανών και ο Λάμπου συνέταξε κατάσταση 60 ονομάτων εργατών για εκτέλεση. Στην κατάσταση αυτή ήταν και ο μάρτυρας. Από τους αναγραφόμενους στην κατάσταση συνέλαβαν τους 22 και τους εκτέλεσαν την ίδια μέρα,⁵¹² καταγγέλλει ο μάρτυρας. Τονίζει επικριτικά ότι οι Γερμανοί δεν αναμείχθηκαν στην εκτέλεση, μόνο φωτογραφίες είδαν των εκτελεσθέντων, και ότι ο Παρθενίου έδινε τη χαριστική βολή.⁵¹³

Στο φύλλο του *Ριζοσπάστη* της 28^{ης} Οκτωβρίου και στην τέταρτη σελίδα με κύριο, εμφαντικό, ειρωνικό και αποδοκιμαστικό τίτλο « “Οι Έλληνες είναι ευγνώμονες στους Γερμανούς, στα Τάγματα και την Ειδική!” Αυτά υποστηρίζει η υπεράσπιση

⁵⁰⁶ *Πρακτικά ΕΛΑ*, ό.π., φύλλα 84(β) έως 85(β).

⁵⁰⁷ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 30/10/1945.

⁵⁰⁸ *Πρακτικά ΕΛΑ*, ό.π., φύλλο 85(β).

⁵⁰⁹ *Πρακτικά ΕΛΑ*, ό.π., φύλλο 86(α).

⁵¹⁰ Εφημερίδα *Εμπρός*, 30/10/1945.

⁵¹¹ *Πρακτικά ΕΛΑ*, ό.π., φύλλο 86(α).

⁵¹² Πρόκειται για το μπλόκο της Καλογρέζας.

⁵¹³ *Πρακτικά ΕΛΑ*, ό.π., φύλλο 86(β).

των βασανιστών» και καταγγελτικό υπότιτλο «Κτήνη που δικάζονται ερήμην κυκλοφορούν ελεύθερα» η εφημερίδα καταγγέλλει ότι η φρούρηση των κατηγορουμένων στην αίθουσα του δικαστηρίου είναι καθαρά τυπική. Ουσιαστικά είναι ελεύθεροι, τονίζει η εφημερίδα. Και συνεχίζει: «Κυκλοφορούν στην αίθουσα, χαριεντίζονται με το περιβάλλον τους - τη φρουρά - που είναι απόλυτα δικό τους, πίνουν ούζα, καφέδες, καπνίζουν, γελούν!...».⁵¹⁴

Στα πλαίσια του ίδιου άρθρου με τίτλο «Η τραγωδία της Ηλέκτρας» η εφημερίδα αναφέρει την κατάθεση του μάρτυρα κατηγορίας Λευτέρη Αποστόλου, αδερφού «της μαρτυρικής ηρωίδας Ηλέκτρας». Η εφημερίδα προβάλλει την καταγγελία του ότι είχε συλληφθεί και ο ίδιος από την Ειδική Ασφάλεια, καθώς και ο γαμπρός του και ότι η Ειδική Ασφάλεια παρέδωσε 266 κρατούμενους της Ακροναυπλίας στους Γερμανούς και απ' αυτούς εκτελέστηκαν οι περισσότεροι. Ο Αποστόλου επισημαίνει ότι οι κατακτητές δε θα διέπρατταν ούτε το 1/10 των εγκλημάτων τους, αν δεν είχαν τυφλό και συνειδητό όργανό τους την Ειδική Ασφάλεια,⁵¹⁵ επιρρίπτοντας πλείστες όσες ευθύνες στην Ειδική.

Στο φύλλο της 28^{ης} Οκτωβρίου της εφημερίδας *Ελευθερία* και στην πρώτη της σελίδα σε άρθρο της με υπέρτιτλο «Τα “κτήνη της Ειδικής”» με κύριο εμφαντικό και επικριτικό τίτλο «Οι αγωνισταί εξετελούντο αδιακρίτως φρονημάτων» και αποδοκιμαστικό υπότιτλο «Σκοπός της Ειδικής ήτο η θραύσις της αντιστάσεως του Ελληνικού λαού» και επίσης επικριτικό και καταγγελτικό υπότιτλο «Λάμπου, ο απαισιώτερος βασανιστής» η εφημερίδα αναφέρει ότι μετά από τη διακοπή μιας ημέρας συνεχίστηκε η δίκη των «κτηνών της Ειδικής». Η εφημερίδα τονίζει ότι σύζυγοι, μητέρες, αδελφοί και αδελφές αγωνιστών που δολοφονήθηκαν «από τα δικάζόμενα τέρατα», όπως καυστικά αναφέρει η εφημερίδα, καταθέτουν στο δικαστήριο ανατριχιαστικά πράγματα. Εξ ίσου, όμως, ανατριχιαστική, τονίζει εμφαντικά η εφημερίδα, ήταν και η δήλωση του συνηγόρου του Μιχαλέα κ. Ευστρ. Κουλουμβάκη. Σε ένα σημείο της δίκης, συνεχίζει η εφημερίδα, ο κ. Κουλουμβάκης είπε: «Η πλειονότης του ελληνικού λαού αισθάνεται ευγνωμοσύνην δια τα μπλόκα...» Πρόκειται για τα γνωστά μπλόκα, επισημαίνει η εφημερίδα, που έκαναν τα Τάγματα Ασφαλείας και η Ειδική Ασφάλεια με την καθοδήγηση των Γερμανών και που

⁵¹⁴ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 28/10/1945.

⁵¹⁵ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 28/10/1945.

στοίχισαν τη ζωή εκατοντάδων Ελλήνων. Και συνεχίζει αναρωτώμενη η εφημερίδα: «Και τα είπε αυτά ο κ. Ευστράτιος Κουλουμβάκης. Τι να ειπουν οι Έλληνες;».⁵¹⁶

Τέλος, δεν υπάρχει καμία αναφορά στη δίκη της ημέρας αυτής στην εφημερίδα *Εμπρός*.

9^η μέρα δίκης (Δευτέρα 29-10-1945)

Ένα αξιοσημείωτο της ημέρας αυτής είναι ότι με την έναρξη της ακροαματικής διαδικασίας εμφανίστηκε στο δικαστήριο ο απών κατηγορούμενος Σωτήριος Δεστούνης «αυθορμήτως και εξήτησε ίνα δικασθή μετά των λοιπών κατηγορουμένων»,⁵¹⁷ επειδή προφανώς είχε γίνει γνωστή η ευνοϊκή στάση με την οποία αντιμετώπιζε το δικαστήριο τους κατηγορουμένους. Μετά την εξέτασή του από τον Πρόεδρο περί της ταυτότητάς του, ο κατηγορούμενος έλαβε θέση στο εδώλιο μαζί με τους συγκατηγορούμενούς του. Στο ίδιο γεγονός αναφέρεται και η εφημερίδα *Εμπρός*,⁵¹⁸ ενώ ο *Ριζοσπάστης* τονίζει την εμφάνιση του απόντος κατηγορούμενου Σ. Δεστούνη με «τη στολή του λοχία του “εθνικού στρατού”».⁵¹⁹ Η εφημερίδα καταγγέλλει ότι ενώ η Πολιτική Αγωγή αμέσως ζήτησε τη σύλληψή του, ο επίτροπος κ. Τσαμπάσης αδιαφόρησε, ενώ από την άλλη ο Δεστούνης βλέποντας ότι υπήρχαν μάρτυρες που θα κατέθεταν εναντίον του, γιατί γνώριζαν τα έργα και τις ημέρες του στην Ειδική, σηκώθηκε και έφυγε.

Ο μάρτυρας κατά πρόταση του Επιτρόπου Παναγιώτης Δημητρηκαρέας, δημοσιογράφος, καταθέτει ότι συνελήφθη μαζί με ένα φίλο του, τους έδεσαν και τους οδήγησαν στα Ες Ες της οδού Μέρλιν. Από εκεί οδηγήθηκαν στο «Κρυστάλ». Οι άνδρες που τους συνέλαβαν ήταν της ομάδας Παρθενίου. Ο μάρτυρας καταγγέλλει ότι στα κρατητήρια ήταν και ένα παιδί το οποίο είπε στον μάρτυρα ότι όργανα της Ασφάλειας ασέλγησαν σ' αυτό.⁵²⁰ Ο Παρθενίου διέταξε να τους μεταφέρουν στα κρατητήρια της οδού Ελπίδος. Τους έκλεισαν σ' ένα δωμάτιο στο οποίο ήταν 40 άτομα. Τονίζει επικριτικά ότι ο Μόρφης ήταν διευθυντής της οδού Ελπίδος και

⁵¹⁶ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 28/10/1945.

⁵¹⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 84(β).

⁵¹⁸ Εφημερίδα *Εμπρός*, 30/10/1945.

⁵¹⁹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 30/10/1945.

⁵²⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 89(β).

επικεφαλής των κρατητηρίων. Όλοι οι κρατούμενοι είχαν κακοποιηθεί. Ο Μόρφης σκότωσε μπροστά τους δύο άνδρες χωρίς λόγο.⁵²¹ Κατά την *Ελευθερία*, ο Δημητρηκαρέας επεσήμανε στο δικαστήριο ότι έξω από το «Κρυστάλ» ήταν μόνιμο συνεργείο του Ερυθρού Σταυρού για τη μεταφορά και την περίθαλψη των θυμάτων του Μόρφη. Και συνεχίζει: «*Η πόρωσις του Μόρφη ήτο τοιαύτη, ώστε αμέσως μετά την δολοφονίαν των δύο κρατουμένων εξήλθεν εις τον περίβολον του «Κρυστάλ» και διεσκέδαζε χορεύων «τσιφτετέλι», ασελγών επί μιας ιεροδούλου και ενός κυναΐδου καλογήρου*».⁵²²

Η Ασφάλεια ήταν εστία εγκλημάτων, καταγγέλλει ο Δημητρηκαρέας. Πριν τον κλείσουν στα κρατητήρια της Ασφάλειας δεν πίστευε ο μάρτυρας ότι γίνονταν όσα διαδίδονταν.⁵²³ Η Ασφάλεια έκανε τις πράξεις αυτές για χρηματισμό και για κορεσμό των κακούργων ενστίκτων. Ο μάρτυρας τονίζει καταγγελτικά ότι ο Παρθενίου γνώριζε τις κακοποιήσεις που γίνονταν και ήταν ο πλέον αιμοβόρος και σκληρός. Όλο το συγκρότημα της Ειδικής το θεωρεί ως εγκληματικό. Ήταν καρκίνωμα, ισχυρίζεται εμφαντικά ο μάρτυρας. Η Ασφάλεια μείωσε τη μαχητικότητα του ελληνικού λαού επίσης και την ιστορία της Ελλάδας. Όλοι στο εξωτερικό θεωρούσαν ότι οι υπηρετούντες στην Ασφάλεια ήταν οι υπ. αριθ. 1 προδότες. Εάν δεν υπήρχε η Ειδική Ασφάλεια, θα υπήρχε η Ελλάς, καταλήγει ο μάρτυρας,⁵²⁴ με μια δόση υπερβολής, ίσως.

Ο έτερος μάρτυρας πολιτικής αγωγής του Π. Μουζενίδου Αριστοτέλης Κουτσουμάρης, δικηγόρος, καταθέτει ότι το Νοέμβριο του 1941 είχε διοριστεί ως υπάλληλος στον Ερυθρό Σταυρό και ασχολείτο με την τροφοδοσία των κρατουμένων στις φυλακές. Αργότερα όταν έγιναν τα κρατητήρια της οδού Ελπίδος 5 και οι φυλακές Χατζηκώστα επεκτάθηκαν και εκεί τα συσσίτια.⁵²⁵ Ο μάρτυρας καταγγέλλει ότι όταν οι ανάπηροι οδηγήθηκαν στις φυλακές, το Δεκέμβριο του 1943 (αν θυμάται καλά), επισκεπτόμενος αυτούς λόγω της υπηρεσίας του, διαπίστωσε ότι τους είχαν τελείως γυμνούς και χωρίς ρούχα ύπνου. Η σύλληψή τους, επισημαίνει, έγινε από τα Τάγματα Ασφαλείας, από την Ειδική Ασφάλεια και από τα γερμανικά Ες Ες.⁵²⁶

⁵²¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 90(α).

⁵²² Εφημερίδα *Ελευθερία*, 30/10/1945.

⁵²³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 90(α).

⁵²⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 90(β).

⁵²⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 91(β).

⁵²⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 92(α).

Ο μάρτυρας κατέθεσε στο δικαστήριο 14 φωτογραφίες πτωμάτων με τις σχετικές παρατηρήσεις του.⁵²⁷ Η κατάθεση φωτογραφικού υλικού από τον Κουτσουμάρη αποτέλεσε την αφορμή για τους πληρεξούσιους των πολιτικών αγωγών να υποβάλουν στον Πρόεδρο του δικαστηρίου 1) να προσαχθούν από την Εγκληματολογική Υπηρεσία όλες οι φωτογραφίες και τα άλλα στοιχεία που δείχνουν τα βασανιστήρια που έκανε η Ειδική Ασφάλεια, και 2) εφ' όσον αυτά βεβαιωθούν, να δοθούν στη δημοσιότητα και οι φωτογραφίες με κατάλληλο μηχανήμα να προβληθούν στην αίθουσα του Δικαστηρίου. Ο Επίτροπος από την πλευρά του πρότεινε την απόρριψη του δεύτερου αιτήματος ως μη νομίμου,⁵²⁸ μεροληπτώντας για ακόμα μια φορά.

Στο φύλλο της 30^{ης} Οκτωβρίου και στην τρίτη σελίδα σε άρθρο με εμφαντικό και καταγγελτικό τίτλο «Στη δίκη των κτηνών της Ειδικής – Ολοζώντανη η προδοσία και η φρίκη της Κατοχής» και δραματικό υπότιτλο «Εγκλήματα και καννιβαλικοί χοροί...» ο *Ριζοσπάστης* αναφέρεται στα τεκταινόμενα της δίκης. Η εφημερίδα ακόμη μιλά με καταγγελτικό και επικριτικό ύφος για τη «σφαγή της Καλογρέζας»⁵²⁹ και αναφέρεται υπό τον καταγγελτικό τίτλο «Η κόλαση του “Κρυστάλ”» στην κατάθεση του μάρτυρα κατηγορίας Στυλ. Λεβέντη, ενώ με δραματικό τίτλο «Η τραγωδία των αναπήρων» αναφέρεται στην κατάθεση του Αριστείδη Κουτσουμάρη. Στο μεταξύ, τονίζει η εφημερίδα, παρουσιάστηκε στο δικαστήριο ο Ευάγγελος Χανιώτης, που δικαζόταν ερήμην.⁵³⁰

Στο φύλλο της εφημερίδας *Ελευθερία* της 30^{ης} Οκτωβρίου και στην πρώτη της σελίδα σε άρθρο της η εφημερίδα πάντα με υπέρτιτλο: «Τα “κτήνη της Ειδικής”» και με κύριο τίτλο «Το φοβερό μπλόκο της Καλογρέζας...» καταγγέλλει τις ασύλληπτες κακουργίες των κτηνανθρώπων, τον μαινόμενο Λάμπου ο οποίος πίνει αίμα εν ονόματι της Παναγίας και τη φωτιά, το μαχαίρι και το βούρδουλα που κυριαρχούσαν στη διάρκεια του μπλόκου.⁵³¹ Στην τέταρτη σελίδα της η εφημερίδα *Ελευθερία* σε άρθρο της με τίτλο «Ανατριχιαστικά αποκαλύψεις δια την ανθελληνικήν δράσιν των κτηνών της Ειδικής κατά την περίodon της Κατοχής» παραθέτει καταθέσεις μαρτύρων που αφηγούνται φρικτά βασανιστήρια, όπως του Στ. Λεβέντη και του Παναγιώτη Δημητρηκαρέα.⁵³²

⁵²⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 93(α).

⁵²⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 94(β).

⁵²⁹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 30/10/1945.

⁵³⁰ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 30/10/1945.

⁵³¹ Βλ. και Αρμανίδης, ό.π., σσ. 86-90.

⁵³² Εφημερίδα *Ελευθερία*, 30/10/1945.

Στο φύλλο της 30^{ης} Οκτωβρίου και στην τέταρτη σελίδα σε άρθρο της με αδιάφορο και ουδέτερο τίτλο « Η δίκη των οργάνων της Ειδικής» και υπότιτλο «Συνεχίζεται η εξέταση των μαρτύρων» η εφημερίδα *Εμπρός* αναφέρεται στις καταθέσεις του Κιτσίκη και Γληνού, ενώ στη συνέχεια παραθέτει ονομαστικά μόνον ικανό αριθμό μαρτύρων κατηγορίας «καταθέσαντες διάφορα επιβαρυντικά στοιχεία δια τον Λάμπου»⁵³³, όπως επισημαίνει.

Το *Εμπρός* αναφέρεται ακόμη και στην κατάθεση του άλλοτε αστυνομικού διευθυντή (κατά την εφημερίδα) κ. Κουτσουνάρη, ο οποίος κατέθεσε στο δικαστήριο φωτογραφίες πτωμάτων και εκθέσεις του γιατρού κ. Ντεμπονέρα τις οποίες διάβασε. Η υπεράσπιση, αναφέρει η εφημερίδα, διαμαρτυρήθηκε για την ανάγνωση ανεπίσημων εγγράφων και είπε ότι ο κ. Κουτσουνάρης έχει ολόκληρο το αρχείο των εκτελεσθέντων στο Περιστέρι. Στο σημείο αυτό, επισημαίνει η εφημερίδα, δημιουργείται επεισόδιο μεταξύ του κ. Κουλουμβάκη και ενός συνηγόρου της πολιτικής αγωγής (χωρίς να αναφέρεται το όνομά του) και διακόπτεται για λίγο η συνεδρίαση του δικαστηρίου. Και συνεχίζει:

«Επαναληφθείσης της συνεδριάσεως η υπεράσπιση ερωτά τον μάρτυρα αν ενθυμείται ότι ο Βενιζέλος κατά την ψήφισιν του νόμου περί Ιδιωνύμου είπεν από του βήματος της Βουλής ότι ο κομμουνισμός αποτελείται από συμμορίαν εγκληματιών και ως τοιούτος πρέπει να αντιμετωπισθή. Ο μάρτυς απαντά ότι δεν γνωρίζει. Εις άλλην ερώτησιν, αν γνωρίζη ότι κατά τον ελληνοαλβανικόν πόλεμον εγένετο υπό του ΚΚΕ προπαγάνδα εις τας ενόπλους δυνάμεις να επαναστατήσουν, και πάλιν ο μάρτυς λέγει ότι δεν γνωρίζει».⁵³⁴

Η υπεράσπιση, τονίζει η εφημερίδα *Εμπρός*, δηλώνει ότι υπάρχει απόρρητο έγγραφο το οποίο κοινοποιήθηκε προς τις ηγεσίες του στρατού ξηράς, θάλασσας και αέρα του υπουργείου ασφαλείας, με το οποίο εφιστάται η προσοχή τους από αυτή την προπαγάνδα του ΚΚΕ. Στο σημείο αυτό, αναφέρει η εφημερίδα, παρουσιάστηκε αυθορμήτως ο κατηγορούμενος Ιω. Βελισσαρόπουλος.⁵³⁵ Σημειώνουμε ότι οι απόντες κατηγορούμενοι εμφανίζονται στο δικαστήριο, όποτε το επιθυμούσαν.

⁵³³ Εφημερίδα *Εμπρός*, 30/10/1945.

⁵³⁴ Εφημερίδα *Εμπρός*, 30/10/1945.

⁵³⁵ Εφημερίδα *Εμπρός*, 30/10/1945.

10^η μέρα (Τρίτη 30-10-1945)

ΑΠΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΩΝ

Την 10^η μέρα της δίκης ολοκληρώθηκαν οι καταθέσεις των μαρτύρων υπεράσπισης των κατηγορουμένων και άρχισαν οι απολογίες τους. Ο Πρόεδρος κάλεσε τους κατηγορούμενους και τους προσκάλεσε σε απολογία και έδωσε το λόγο στον εκ των κατηγορουμένων Ευάγγελο Χανιώτη, ο οποίος απολογούμενος αρνήθηκε τις πράξεις του, δηλώνοντας ότι σε καμία εκτέλεση δεν αναμείχθηκε και υπηρετούσε ως χωροφύλακας στην Ειδική Ασφάλεια, απλώς και μόνο για να συντηρεί την οικογένειά του.⁵³⁶ Για την απολογία Χανιώτη η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* στο πλαίσιο του άρθρου με τίτλο «Ομολογίες» τονίζει ότι καλείται να απολογηθεί ο «κτηνάνθρωπος» Χανιώτης που τρέμοντας και μασώντας τα λόγια του λέει ότι υπηρετούσε στο «Κρυστάλ» αλλά δεν ξέρει τίποτα, γιατί αυτός είχε σαν ασχολία να διανέμει τον παράνομο τύπο της Αντιστάσεως. Ο κυνισμός του κτήνους αυτού έφτασε σε τέτοιο σημείο, καταγγέλλει η εφημερίδα, ώστε, όταν ρωτήθηκε από τον πρόεδρο αν στο «Κρυστάλ» βασανίζονταν και σκοτώνονταν άνθρωποι, απάντησε: «Στο «Κρυστάλ» δεν χτυπούσαν, γιατί...απαγορευόταν εκεί μέσα το ξύλο». Του είναι όμως δύσκολο να αποφύγει τις ομολογίες και σε άλλες ερωτήσεις βεβαιώνει ότι στο «Κρυστάλ» γίνονταν βασανισμοί και ότι επειδή το επιθύμησε ο ίδιος η Ειδική εκτέλεσε το Μαντζανόπουλο στα Πατήσια.⁵³⁷ Προφανώς ο κατηγορούμενος Χανιώτης είχε κάποιες προσωπικές διαφορές με τον Μαντζανόπουλο και ζήτησε από την Ειδική, ως ανήκων σε αυτήν, να τον εκτελέσουν, όπερ και εγένετο.

Στη δεύτερη σελίδα της 31^{ης} Οκτωβρίου ο *Ριζοσπάστης* και σε άρθρο με εμφαντικό και επικριτικό τίτλο «Οι δοσίλογοι και οι προδότες παρελαύνουν στο δικαστήριο και εξυμνούν τα “κτήνη της Ειδικής”» και σε μικρό τίτλο «ΕΔΕΣ και Εδική» προβάλλει με αφορμή την κατάθεση του μάρτυρα υπεράσπισης Γ. Ξηρού, της διοικούσας επιτροπής του ΕΔΕΣ, τη στενή σχέση ανάμεσα στην Ειδική Ασφάλεια και στον ΕΔΕΣ. Σε ερώτηση της πολιτικής αγωγής προς τον μάρτυρα αν οι συλλήψεις αγωνιστών οποιασδήποτε παράταξης, οι εκτελέσεις και τα εγκλήματα εκ μέρους της

⁵³⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 110(β).

⁵³⁷ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 31/10/1945.

Ειδικής ήταν πράξεις προδοτικές, ο μάρτυρας δίνει την καταπληκτική απάντηση: «Δεν γνωρίζω αν έγιναν αι πράξεις αυταί! Δεν έχω κρίση».⁵³⁸

Στο φύλλο της εφημερίδας *Ελευθερία* της 31^{ης} Οκτωβρίου και στην πρώτη της σελίδα με τίτλο «Ηρχισαν απολογούμενα τα όργανα των Γερμανών» - «Αι τελευταίαι μαρτυρικάι καταθέσεις»⁵³⁹ η εφημερίδα παραθέτει τις καταθέσεις μαρτύρων υπεράσπισης και την απολογία του Χανιώτη, ενώ σε μικρό της άρθρο στη δεύτερη σελίδα καταγγέλλει ότι έγινε γνωστό ότι ο κατηγορούμενος και συνεργασθείς με τον Μιχαλέα στην εκτέλεση των 17 στη Σχολή Χωροφυλακής, Ηλίας Σκαμπαρδώνης υπηρετεί στη Λάρισα ως υπομοίραρχος. Η εφημερίδα τονίζει ότι βρίσκεται στην Αθήνα «ενεργών παρασκηνιακώς δια να χωρισθή η δίκη ως προς αυτόν».⁵⁴⁰

Στο φύλλο της 31^{ης} Οκτωβρίου της εφημερίδας *Εμπρός* και στη δεύτερη σελίδα σε πολύ μικρό άρθρο και σε αφανές σημείο με τίτλο «Η δίκη Λάμπου» αναφέρει ότι στη δίκη των οργάνων της Ειδικής Ασφάλειας, κατά την προηγούμενη μέρα, εξετάστηκαν διαφοροί μάρτυρες κατηγορίας (προφανώς εννοεί υπεράσπισης) οι οποίοι κατέθεσαν υπέρ των κατηγορουμένων. Μετά την απολογία του Χανιώτη το δικαστήριο διέκοψε για να συνεχίσει την ημέρα της έκδοσης της εφημερίδας με τις απολογίες των άλλων κατηγορουμένων.⁵⁴¹ Να σημειώσουμε ότι η εφημερίδα *Εμπρός* συγχέει, στο σημείο αυτό, τους μάρτυρες υπεράσπισης με τους μάρτυρες κατηγορίας. Υποθέτουμε ότι αυτό συμβαίνει, επειδή η εφημερίδα δε δείχνει υπερβάλλοντα ζήλο για την κάλυψη της δίκης - αυτό φαίνεται από τη θέση των άρθρων που την αφορούν - παρότι, σε μερικές περιπτώσεις, υπερβαίνοντας τον ιδεολογικό της προσανατολισμό, το *Εμπρός* καταγράφει σημαντικές πληροφορίες.

11^η μέρα δίκης (Τετάρτη 31-10-1945)

Σ' αυτό το σημείο προσήλθε αυθορμήτως ο εκ των απόντων κατηγορουμένων Γεώργιος Καστάνης, ο οποίος δήλωσε ότι δέχεται να δικαστεί με τους λοιπούς

⁵³⁸ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 31/10/1945.

⁵³⁹ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 31/10/1945.

⁵⁴⁰ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 31/10/1945.

⁵⁴¹ Εφημερίδα *Εμπρός*, 31/10/1945.

κατηγορούμενους. Δήλωσε ότι δεν έχει συνήγορο υπεράσπισης και το δικαστήριο διόρισε αυτεπαγγέλτως συνήγορο του κατηγορουμένου.⁵⁴²

Στην πρωινή συνεδρίαση του δικαστηρίου της 31^{ης} Οκτωβρίου από τις 9.30 έως τη 1.30 καταθέτουν οι κατηγορούμενοι Δεστούνης, Βελισσαρόπουλος, Καστάνης, Μπουρτζάλας, Παπασακελλαρίου. Στη διάρκεια των τεσσάρων ωρών της συνεδρίασης του δικαστηρίου υπάρχουν μόνον τέσσερις σελίδες καταγεγραμμένες στα επίσημα πρακτικά της δίκης, με πολύ συνοπτικές αναφορές στις απολογίες των κατηγορουμένων. Προβληματίζει έντονα το γεγονός αυτής της σκόπιμης, προφανώς, επιλογής.

Και στην απογευματινή συνεδρίαση του δικαστηρίου, από τις 4 μ.μ. έως τις 6 μ.μ., υπάρχει μόνο μία σελίδα καταγεγραμμένη στα επίσημα πρακτικά της δίκης με την απολογία του Αλέξανδρου Φλώρου.

Έπειτα κλήθηκε ο Σωτήριος Δεστούνης, ο οποίος απολογούμενος αρνήθηκε όλες τις αποδιδόμενες σ' αυτόν πράξεις και προσκόμισε πολλά φύλλα της εφημερίδας «Σημαία». Ισχυρίστηκε ότι κατετάγη στην Ειδική Ασφάλεια για να προμηθευτεί ταυτότητα και έτσι να κινείται ελεύθερα μεταφέροντας τα φύλλα της εφημερίδας, την οποία εξέδιδε ο αδελφός του.⁵⁴³ Φύλλα της εφημερίδας «Σημαία» έδινε στο συγκατηγορούμενό του ταγματάρχη Μητρόπουλο και επειδή δεν πήγαινε στην Ειδική Ασφάλεια τιμωρήθηκε τρεις φορές με ποινή φυλάκισης. Τονίζει ότι δεν έλαβε μέρος σε κανένα μπλόκο και σε καμία εκτέλεση και ισχυρίζεται ότι απολύθηκε από την υπηρεσία του, γιατί είχε να πάει τρεις μήνες.⁵⁴⁴

Ο Ριζοσπάστης αναφέρει λεπτομέρειες και διαλόγους που δεν υπάρχουν καταγεγραμμένα στα επίσημα πρακτικά της δίκης. Σύμφωνα με όσα αναφέρει ο Ριζοσπάστης από την κατάθεση του Δεστούνη, ο ίδιος κατήγγειλε ότι η Ειδική ήταν γεμάτη γκεσταπίτες, αλλά αυτός ισχυρίζεται ότι δεν έκανε τίποτα. Όταν ο πρόεδρος του δικαστηρίου του είπε ότι τον κατηγορούν ότι πήρε μέρος στην εκτέλεση τριών νέων που έγινε στο «Κρυστάλ» και ότι ήταν και στο μπλόκο της Καλογρέζας ο Δεστούνης απορών και προφανώς ψευδόμενος απάντησε: «Το διάβασα στις εφημερίδες και...εξεπλάγην». Όταν ο επίτροπος τον ρώτησε ποιοι ήταν οι γκεσταπίτες απάντησε: «Δεν τους ξέρω. Μόνο τον Παρθενίου γνώρισα. Εγώ είμαι εκείνος που

⁵⁴² Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 111(α).

⁵⁴³ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 111(α).

⁵⁴⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 111(β).

πρώτος φώναξα: «Ζήτω ο βασιλιάς!» και πολέμησα το Δεκέμβρη τους ελασίτες». ⁵⁴⁵
Από τα λεγόμενά του προκύπτει ότι αρχίζουν οι αλληλοαποκαλύψεις μεταξύ των κατηγορουμένων. Τέλος, η εφημερίδα *Ελευθερία* προβάλλει τα φιλοβασιλικά φρονήματα του κατηγορουμένου, όπως και των αδελφών του, και τονίζει ότι επί της περιόδου της 4^{ης} Αυγούστου ήταν αξιωματούχος της ΕΟΝ, ενώ επί κατοχής κατετάγη στην Ειδική Ασφάλεια «ως άνευ θητείας χωροφύλαξ». Στο κίνημα, (εννοεί τα Δεκεμβριανά) συνεχίζει ο κατηγορούμενος, κατετάγη στην Εθνοφυλακή και τώρα υπηρετεί στην ταξιαρχία. Ισχυρίζεται ότι τον κατηγορήσαν εξαιτίας των φρονημάτων του. ⁵⁴⁶

Ο κατηγορούμενος Ιωάννης Βελισσαρόπουλος απολογούμενος αρνήθηκε όλες τις αποδιδόμενες σε αυτόν πράξεις ισχυριζόμενος ότι κατετάγη στην Ειδική γιατί τον καταδίωκαν οι Γερμανοί. Κατετάγη στην Ασφάλεια «ως άνευ θητείας χωροφύλαξ» για να αποκτήσει ταυτότητα χωροφύλακα, προκειμένου να κυκλοφορεί ελεύθερος, για να μεταφέρει παράνομο τύπο και να τοιχοκολλεί δελτία ειδήσεων. Δηλώνει ότι ανήκε στον ΕΔΕΣ και ότι δεν αναμείχθηκε σε κανένα μπλόκο, ούτε σε συλλήψεις, εκτελέσεις και κακοποιήσεις. Διαβεβαιώνει ότι τις ταυτότητες σε όλους τις έδινε ο Λάμπου. Τονίζει ότι απολύθηκε από την υπηρεσία του, γιατί δε μετέβαινε «καθ' ολοκληρίαν». ⁵⁴⁷ Δηλαδή, πολύ συχνά δεν μετέβαινε στην Ειδική. Προσπάθεια δικαιολόγησής του, για όσα του καταμαρτυρούνται.

Από τις στήλες του *Ριζοσπάστη* πληροφορούμαστε ότι ο Ι. Βελισσαρόπουλος στην απολογία του υποστήριξε ότι στην Ασφάλεια δεν ήταν όλοι γκεσταπίτες και προδότες, αλλά ήταν και πατριώτες. Σε ερώτηση του προέδρου τι δουλειά έκανε στην Ειδική απάντησε ότι είχε επαφές με τον Παρθενίου και τον Μητρόπουλο, για να κυνηγούν κομμουνιστές. ⁵⁴⁸ Ο μόνιμος στόχος της Ειδικής.

Ο κατηγορούμενος Γεώργιος Καστάνης, απολογούμενος αρνήθηκε όλες τις αποδιδόμενες σ' αυτόν πράξεις ισχυριζόμενος ότι αναγκάστηκε να καταταγεί στην Ειδική. Κατά σύμπτωση συνάντησε τον συγκατηγορούμενό του Παρθενίου στον οποίο είπε ότι επανειλημμένως κακοποιήθηκε από τους κομμουνιστές. ⁵⁴⁹ σύμφωνα

⁵⁴⁵ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 1/11/1945.

⁵⁴⁶ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 1/11/1945.

⁵⁴⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 111(β).

⁵⁴⁸ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 1/11/1945.

⁵⁴⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 112(α).

με τον *Ριζοσπάστη*, ο Καστάνης στην απολογία του υποστήριξε ότι η κακοποίηση οφειλόταν στο ότι αρνήθηκε να δώσει χρήματα σ' έναν έρανο του ΕΑΜ.⁵⁵⁰ Αργότερα τραυματίστηκε από τους κομμουνιστές και αναγκάστηκε να καταταγεί στην Ειδική για ασφάλεια.⁵⁵¹ Εισήχθη στο νοσοκομείο «Ευαγγελισμός», γιατί ήταν φυματικός και εκεί συνέτασσε δελτίο ειδήσεων των κομμουνιστών και το πήγαινε στον Παρθενίου μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1944 που διαλύθηκε η Ειδική Ασφάλεια. Ισχυρίζεται ότι τις δέκα μέρες που έμεινε στην Ειδική Ασφάλεια («Κρυστάλ») δεν έγινε απολύτως τίποτα από την Ασφάλεια, ούτε μπλόκο, ούτε εκτέλεση, ούτε κακοποίηση κρατουμένων ούτε και σύλληψη. Καταγγέλλει ότι ο Καθρέπτης ήταν ο αρχηγός της ομάδας, αυτός διέτασσε και όχι ο Παρθενίου. Κατά το διάστημα της υπηρετήσής του στην Ασφάλεια δεν προήχθη.⁵⁵² Σε επισήμανση του προέδρου ότι στο «Κρυστάλ» βασάνιζαν και ότι κατέθεσαν στο δικαστήριο ότι ο Καστάνης συνέλαβε τον έμπορο Λεβέντη που μετά τον εκτέλεσαν και ότι ο ίδιος βασάνισε ένα άλλο άτομο, κάποιον Πουλάκη, ο Καστάνης απαντά ότι όλα αυτά είναι σκευωρίες,⁵⁵³ προφανώς για να ελαφρύνει τη θέση του.

Ο κατηγορούμενος Θωμάς Μπουρτζάλας απολογούμενος αρνήθηκε όλες τις αποδιδόμενες σ' αυτόν πράξεις και δηλώνει ότι κατετάγη στην Ειδική και στην ομάδα του Παναγιωτόπουλου. Υποστήριξε ότι δεν είναι αληθές ότι υπηρέτησε στα Ες Ες και ότι δεν ισχυρίστηκε ότι είναι πονηρός ο Λάμπου. Πήρε προαγωγές κατόπιν εισήγησης του Παναγιωτόπουλου, για να τύχει αργότερα σύνταξης και δεν αναμείχθηκε σε καμία εκτέλεση, μπλόκο και συλλήψεις.⁵⁵⁴ Αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός ότι ο συγκατηγορούμενος του Δημήτριος Μητρόπουλος στην απολογία του αφού ανέφερε ότι ο Μπουρτζάλας ανήκε στη Διεύθυνση της Ασφάλειας, στη συνέχεια καυστικά σχολίασε ότι «Ούτος κάτι έκαμε, πάντως είναι ένας τρελός».⁵⁵⁵ Σημειώνουμε ότι αυτός ο χαρακτηρισμός γίνεται στα πλαίσια των αλληλοαποκαλύψεων των ανδρών της Ειδικής.

Περισσότερα για την απολογία του Μπουρτζάλα που δεν καταγράφονται στα επίσημα πρακτικά της δίκης μαθαίνουμε από τις στήλες του *Ριζοσπάστη* και της *Ελευθερίας*:

⁵⁵⁰ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 1/11/1945.

⁵⁵¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ο.π., φύλλο 112(α).

⁵⁵² *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 112(α).

⁵⁵³ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 1/11/1945. Βλ. επίσης εφημερίδα *Ελευθερία*, 1/11/1945.

⁵⁵⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 112(β).

⁵⁵⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 115(β).

Ομολογεί ότι από το 1936 έως το 1940 υπηρετούσε κοντά στους ηγέτες της Ειδικής Ασφάλειας σαν έμπειρος χωροφύλακας και το Νοέμβρη του 43 πήγε στην Ειδική, όπου αμέσως έγινε ενωμοτάρχης, ανθυπασπιστής και ανθυπομοίραρχος. Λέει ότι στα Ες Ες δεν ήταν ποτέ και ούτε την πόρτα τους ήξερε, γιατί, όπως ισχυρίζεται, αυτός είναι Έλλην. Σε επισήμανση του προέδρου ότι ο ίδιος είχε υποβάλει αίτηση για την προαγωγή του και εκτός των άλλων προσόντων του λέει στην αίτηση ότι υπηρέτησε και στα Ες Ες, ο κατηγορούμενος εξανίσταται ότι είναι ψέματα και ότι η αίτηση είναι πλαστή.⁵⁵⁶ Όταν ο πρόεδρος - κατά τον *Ριζοσπάστη* - του λέει ότι και ο Λάμπου βεβαιώνει ότι υπηρέτησε στα Ες Ες και ότι με το να το αρνείται τον διαψεύδει, ο κατηγορούμενος απαντά: «Ψέματα! Το...μεγαλύτερο Έλληνα Λάμπου να διαψεύσω εγώ; Τον ένδοξο στρατηγό που...έσωσε την Ελλάδα;» Επισημαίνουμε ότι αφού δεν διαψεύδει τον Λάμπου, ο Μπουρτζάλας παραδέχεται ότι υπηρέτησε στα Ες Ες. Στη συνέχεια ο πρόεδρος διαβάζει την απολογία του Λάμπου που λέει ότι ο Μπουρτζάλας ήταν ομαδάρχης στα Ες-Ες και ότι του υπέβαλε αναφορά για τις κομμουνιστικές κινήσεις⁵⁵⁷ του Αρχιεπισκόπου. Ο Μπουρτζάλας παραληρεί από τη λύσσα του και λέει ότι όλα αυτά είναι σκευωρίες, τονίζει επικριτικά ο *Ριζοσπάστης*.⁵⁵⁸

Ο κατηγορούμενος Θρασύβουλος Παπασακελλαρίου απολογούμενος αρνήθηκε όλες τις αποδιδόμενες σ' αυτόν πράξεις ισχυριζόμενος ότι με τον εκτελεσθέντα Αλέξανδρο Ιωαννίδη, δικηγόρο, είχε φιλία και ήταν συνάδελφοι και ότι δεν αναμείχθηκε στη σύλληψή του.⁵⁵⁹ Διατείνεται ότι ουδεμία σχέση είχε με την οργάνωση ΕΑΣΑΔ, ούτε γνώριζε ότι ο Ιωαννίδης ανήκε στην Αγγλική Κατασκοπεία,⁵⁶⁰ ερχόμενος σε πλήρη αντιπαράθεση με τους συγκατηγορούμενούς του, οι οποίοι ισχυρίζονται το αντίθετο. Και στην περίπτωση της απολογίας Παπασακελλαρίου οι εφημερίδες μας παρέχουν περισσότερα διαφωτιστικά στοιχεία απ' ό,τι τα επίσημα πρακτικά της δίκης. Κατά τον *Ριζοσπάστη* ο κατηγορούμενος υποστήριξε ότι το Μάρτη του 43 αποφάσισαν αυτός, ο Κωνσταντίνος Γκλαβάνης, ο οποίος ήταν πρώην δήμαρχος Βόλου, ο αρχηγός του ΕΔΕΣ Παπαγεωργίου και ο στρατηγός Παπαϊωάννου να διορίσουν σ' όλη τη Θεσσαλία δημάρχους και νομάρχες του ΕΔΕΣ (διάβαζε ΕΑΣΑΔ-σημείωση της εφημερίδας). Ο ίδιος διορίστηκε δήμαρχος Βόλου. Το Σεπτέμβρη του 43, λέει, με

⁵⁵⁶ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 1/11/1945

⁵⁵⁷ Ο χαρακτηρισμός «κομμουνιστικές» από την Εφημερίδα *Ελευθερία*, 1/11/1945.

⁵⁵⁸ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 1/11/1945.

⁵⁵⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 112(β).

⁵⁶⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 113(α).

την ανάπτυξη του ΕΑΜ κατέβηκε στην Αθήνα και κατατάχθηκε στο 14^ο Σύνταγμα του ΕΔΕΣ.⁵⁶¹ Άλλη μία τρανή απόδειξη της στενής σχέσης του ΕΔΕΣ με την Ειδική.

Στην απογευματινή συνεδρίαση της 11^{ης} μέρας από τις 4 το απόγευμα έως τις 6 στην απολογία Φλώρου τα επίσημα πρακτικά της δίκης αφιερώνουν μία μόνο σελίδα. Είναι προφανές ότι αποσιωπώνται πολλά από την απολογία του.

Ο Αλέξανδρος Φλώρος αρνήθηκε όλες τις αποδιδόμενες σ' αυτόν πράξεις και λέει ότι τοποθετήθηκε στο παράρτημα της οδού Ελπίδος 5. Διαψεύδει ότι υπηρέτησε στα Ες Ες. Ισχυρίζεται ότι υπηρετούσε υπό τις διαταγές του Ταγματάρχη Μιχαλέα⁵⁶² - το ίδιο επιβεβαιώνει και ο κατηγορούμενος Μιχαλέας στην απολογία του - και ανήκε στον ΕΔΕΣ και ότι είχε εμπιστευτική θέση πληροφοριοδότη και εντολή του Έντι Μάγιερς.⁵⁶³ Ο πρόεδρος τον παρατηρεί ότι και ο Λάμπου και ο Πουλής βεβαιώνουν στις καταθέσεις τους ότι υπηρετούσε στα Ες Ες,⁵⁶⁴ διαψεύδοντάς τον.

Ο κατηγορούμενος Μιχαλέας σε σχετική ερώτηση του Προέδρου απάντησε ότι πράγματι ο Αλέξανδρος Φλώρος υπηρετούσε συνεχώς «*υπό τας διαταγάς του*», τόνισε όμως ότι απουσίαζε ορισμένες μέρες άλλοτε πέντε, άλλοτε δέκα και άλλοτε δεκαπέντε, για εκτέλεση ειδικής υπηρεσίας στην Ειδική Ασφάλεια και δεν έχει υπόψη του αν πήγαινε στα Ες Ες,⁵⁶⁵ αμφισβητώντας την άρνηση του Φλώρου για την υπηρεσία του στα Ες Ες.

Σ' αυτό το σημείο καλείται από τον Πρόεδρο ο εκ των κατηγορουμένων Εμμανουήλ Πουλής ο οποίος σε σχετική ερώτηση του Προέδρου είπε ότι ο Αλέξανδρος Φλώρος πράγματι ανήκε στην ομάδα Μιχαλέα, αλλά από πληροφορίες του από χωροφύλακες άνευ θητείας, ισχυρίστηκε ότι αυτός ανήκε στα Ες Ες.⁵⁶⁶ Αλληλοαποκαλύψεων συνέχεια από τους άνδρες της Ειδικής.

Ο Αλέξανδρος Φλώρος, στη συνέχεια της απολογίας του, λέει ότι ο αδελφός του εκτελέστηκε από τους Γερμανούς και αν ίδιος ήταν στα Ες Ες θα μπορούσε να τον σώσει. Τονίζει ότι ο συγκατηγορούμενός του Λάμπου στην απολογία του ενώπιον του

⁵⁶¹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 1/11/1945.

⁵⁶² *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 113(α).

⁵⁶³ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 1/11/1945.

⁵⁶⁴ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 1/11/1945.

⁵⁶⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 113(β).

⁵⁶⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 113(β).

ανακριτή ίσως να είχε υπόψη του τον άλλο Φλώρο και όχι αυτόν.⁵⁶⁷ Όπως πληροφορούμαστε από τον *Ριζοσπάστη*, ο Φλώρος ισχυρίστηκε ότι την κατηγορία εναντίον του πως υπηρετούσε στα Ες Ες τη σκηνοθέτησε ο Λάμπου και ο ταγματάρχης Γ(κ)ενεράλης. Επισημαίνει ότι ο τελευταίος (που είναι ελεύθερος) επισκεπτόταν συχνά τον Λάμπου στις φυλακές, πριν αρχίσει η δίκη.⁵⁶⁸ Διαπιστώνουμε ότι πρόκειται περί αλληλοκατηγοριών μεταξύ των ανδρών της Ειδικής και των άμεσα εμπλεκόμενων με αυτήν.

Ο *Ριζοσπάστης* στο φύλλο της 1^{ης} Νοεμβρίου και στην πρώτη της σελίδα σε άρθρο της και με υπέρτιτλο «Έγκλημα και προδοσία», κύριο εμφαντικό, επικριτικό και ειρωνικό τίτλο «Τα κτήνη της Ειδικής είναι βασιλόφρονες!» και υπότιτλο «Από την 4^η Αυγούστου και το Διάκο, στα ΕΣ – ΕΣ και το ΕΑΣΑΔ. – Ομολογίες των βασανιστών» γράφει κατακρίνοντας η εφημερίδα:

«Στο Β' δικαστήριο δοσιλόγων συνεχίστηκαν χθες οι απολογίες των δημίων της Ειδικής. Τα κτήνη της οδού Ελπίδος άνοιξαν τα στόματά τους και πλημμύρισαν την ατμόσφαιρα αποπνικτικές αναθυμιάσεις. Προδοσία, χαφιεδισμός, έγκλημα, εκβιασμός, δουλική εξυπηρέτηση του κατακτητή είναι τα έργα των δικαζομένων κτηνανθρώπων. Αποτροπιαστικοί είναι όλοι και στην όψη τους. Αποτροπιαστικές είναι και οι πράξεις τους. Προσπαθούν να τις κρύψουν, να τις μετριάσουν, να εμφανίσουν μεταξύ τους την ένοχη αλληλεγγύη που τους επιβάλλει ο δεσμός του χυμένου αίματος. Ο Λάμπου κυριαρχεί ακόμα στους δημίους και τους εκβιάζει με τον κτηνώδη αυταρχισμό του. Ξέχασαν όμως και αυτός και αυτοί τις έγγραφες καταθέσεις τους. Είναι δεδομένο στην εγκληματολογία ότι ο εγκληματίας πάντα κάτι ξεχνά που τον αποκαλύπτει. Και οι έγγραφες καταθέσεις τους ανατρέπουν, όσα επιχειρούν να ισχυρισθούν προφορικά. Τα χάνουν, παραμιλούν, αρχίζουν να ομολογούν και να αλληλοαποκαλύπτονται...».⁵⁶⁹

Πρώτοι ομολογούν, κατά την εφημερίδα *Ριζοσπάστη*, οι Γεώργ. Δεστούνης και Ι. Βελισσαρόπουλος, και οι δυο στολίδια του «εθνικού στρατού» όπως ειρωνικά τονίζει, που μόλις χτες παρουσιάστηκαν στο δικαστήριο, αφού πείστηκαν ότι οι καταθέσεις των μαρτύρων είχαν εξαντληθεί και δεν υπήρχε πια φόβος να αποκαλυφθούν τα όργια τους. Επίσης η εφημερίδα προβάλλει το γεγονός ότι ο Δεστούνης λέει ότι ανήκε αρχικά στη «Βασιλική Νεολαία» (τη «Χ»). Στη δεύτερη σελίδα της, σε άρθρο με εμφαντικό και καυστικό τίτλο «Απολογούνται με πρωτοφανή κυνισμό οι θηριώδεις δήμιοι της Ειδικής Ασφάλειας» ο *Ριζοσπάστης* συνεχίζει να παραθέτει απολογίες των κατηγορουμένων. Με μικρό και ειρωνικό τίτλο «Ο βασανιστής που είναι... αθώος»

⁵⁶⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 113(β). Ας σημειωθεί ότι υπήρχαν τρεις με το επώνυμο Φλώρος.

⁵⁶⁸ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 2/11/1945.

⁵⁶⁹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 1/11/1945.

παρουσιάζεται η απολογία του Γ. Καστάνη, βασανιστή της ομάδας Παρθενίου, που είχε παρουσιαστεί στο δικαστήριο, μόλις μια ώρα πριν.

Με εμφαντικό τίτλο, στα πλαίσια του ίδιου άρθρου, «Ένας δήμιος των ΕΣ - ΕΣ αυτοαποκαλύπτεται» ο *Ριζοσπάστης* παραθέτει την απολογία του Θωμά Μπουρτζάλα, μιας από τις πιο καταχθόνιες φυσιογνωμίες των δικαζόμενων κακούργων, όπως καταγγέλλει η εφημερίδα, που αποτελεί το συνδετικό κρίκο των οργίων της 4^{ης} Αυγούστου, της κατοχής και του μεταδεκεμβριανού κράτους ο οποίος αυτοαποκαλύπτεται. Τέλος, με επικριτικό τίτλο «Ο αρχηγός των ΕΑΣΑΔ, κοινός προδότης» ο *Ριζοσπάστης* παραθέτει την απολογία του Θρασ. Παπασακελλαρίου, που οι Γερμανοί τον είχαν διορίσει δήμαρχο Βόλου.⁵⁷⁰

Στο φύλλο της *Ελευθερίας* της 1^{ης} Νοεμβρίου και στην πρώτη της σελίδα σε άρθρο με το γνωστό υπέρτιτλο Τα «κτήνη της Ειδικής» και κύριο και εμφαντικό τίτλο «Τ' αποκαλυπτήρια των εγκληματιών» και καταγγελτικό υπότιτλο «Οι κατηγορούμενοι εις τας απολογίας των αποκαλύπτουν πλήρως αλλήλους - προς το τέρμα της δίκης» παρατίθεται η απολογία του Σωτήριου Δεστούνη, ο οποίος ισχυρίζεται ότι όταν εισέβαλαν οι Γερμανοί στην Ελλάδα γράφτηκε στο ΕΑΜ, αλλά όταν αντιλήφθηκε ότι ήταν κομμουνιστική οργάνωση αποσκίρτησε.⁵⁷¹ Συμπεραίνουμε ότι πιθανόν να διατείνεται ψευδώς για το ότι δε γνώριζε τι ήταν το ΕΑΜ.

Απολογιών συνέχεια στην εφημερίδα *Ελευθερία*, με τις καταθέσεις του Γεώργιου Καστάνη και του Θωμά Μπουρτζάλα. Ο τελευταίος κατέθεσε ότι την περίοδο της 4^{ης} Αυγούστου υπηρετούσε στην Ασφάλεια και ήταν σωματοφύλακας του Ι. Διάκου.⁵⁷²

Δεν υπάρχει αναφορά στη δίκη από την εφημερίδα *Εμπρός* για τη μέρα αυτή (31/10/1945), ούτε και για την επόμενη (1/11/1945).

12^η μέρα δίκης (Πέμπτη 1-11-1945)

Σύμφωνα με τα επίσημα πρακτικά της δίκης, την 12^η μέρα της δίκης από τις 8 π.μ. έως τη 1.30 μ.μ. απολογούνται μόνο τρεις κατηγορούμενοι - Μιχαλέας, Βλαχόπουλος, Μητρόπουλος - με συνοπτικές απολογίες. Επίσης το απόγευμα της ίδιας μέρας, από τις 4.30 μ.μ. έως τις 9 μ.μ., απολογούνται άλλοι τρεις

⁵⁷⁰ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 1/11/1945.

⁵⁷¹ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 1/11/1945.

⁵⁷² Εφημερίδα *Ελευθερία*, 1/11/1945.

κατηγορούμενοι: ο Αθανάσιος Μαντάς και ο Ευσέβιος Παρθενίου με πολύ συνοπτικές απολογίες και ο Εμμανουήλ Πουλής, του οποίου η απολογία δεν ολοκληρώθηκε εκείνη την ημέρα.

Ανακύπτει το ίδιο ερώτημα: Τι κατέθεταν τόσες ώρες οι κατηγορούμενοι που δεν έχουν καταγραφεί στα επίσημα πρακτικά της δίκης. Προφανώς τα επίσημα πρακτικά της δίκης αποσιωπούν πολλά από τις καταθέσεις των κατηγορουμένων, τα οποία καταγράφουν αναλυτικά οι εφημερίδες, κυρίως ο *Ριζοσπάστης*.

Ο κατηγορούμενος Άγγελος Βλαχόπουλος απολογούμενος αρνήθηκε όλες τις σ' αυτόν αποδιδόμενες πράξεις και δήλωσε ότι ο Πατεράκης υπηρετούσε στην Ειδική Ασφάλεια και στα Ες Ες και στην ΚΕΦΠΕ και ότι αυτός ανήγγειλε την εύρεση του ασυρμάτου από την Ειδική Ασφάλεια στους Γερμανούς.⁵⁷³ Ισχυρίστηκε ότι σε καμία σύλληψη δεν έλαβε μέρος ούτε και λάμβανε γνώση των συλλήψεων, υπηρετούσε ως απλός βοηθητικός διερμηνέας στην Ασφάλεια.⁵⁷⁴

Για τη σημαντική θέση του Βλαχόπουλου στην Ειδική κάνει λόγο ο *Ριζοσπάστης*. Με τον εμφαντικό τίτλο «Το μάτι της Γκεστάπο» η εφημερίδα παραθέτει σε πρωτοσέλιδο άρθρο της την απολογία του Άγγ. Βλαχόπουλου, ο οποίος ήταν μια «σκοτεινή φυσιογνωμία», το «μάτι» της Γκεστάπο, κατά την εφημερίδα, κοντά στον Λάμπου και ο παντοδύναμος δικτάτορας της Ειδικής με βαθμό χωροφύλακα άνευ θητείας. Από την εφημερίδα πληροφορούμαστε ότι στην απολογία του ο Βλαχόπουλος είπε ότι, ενώ ήταν επιχειρηματίας, πήγε στην Ειδική ως χωροφύλακας, γιατί του το ζήτησε ο τότε υποδιευθυντής Ξυπολυτάς για εθνικούς λόγους. Και αφού όλοι κατέθεσαν, συνεχίζει εμφαντικά ο *Ριζοσπάστης*, ότι ήταν η ψυχή της Ειδικής, που τον φώναζαν ταγματάρχη και υποδιευθυντή και όλοι κάθονταν μπροστά του σε προσοχή, ο ίδιος ο Βλαχόπουλος θρασύτατα αρνήθηκε ότι είχε κάποια ανάμειξη και προσπάθησε μάλιστα να εμφανίσει τον εαυτό του σαν «ήρωα». Ο πρόεδρος του δικαστηρίου – πάντα κατά τον *Ριζοσπάστη* - παρατηρώντας τον του λέει ότι ο Πουλής στην κατάθεσή του τον περιγράφει ως έκφυλο, εκβιαστή, αφοσιωμένο στους Γερμανούς που χρηματιζόταν. Ο Βλαχόπουλος σε αμηχανία και ιδροκοπώντας δεν απαντά, επισημαίνει η εφημερίδα. Η πολιτική αγωγή ζητεί να διαβαστεί η κατάθεση

⁵⁷³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 114(β).

⁵⁷⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 115(α).

του Μαντά που λέει ότι ο Βλαχόπουλος συνεργαζόταν στενά με τους Γερμανούς.⁵⁷⁵
Αλληλοαποκαλύψεων συνέχεια.

Ο κατηγορούμενος Δημήτριος Μητρόπουλος απολογούμενος αρνήθηκε όλες τις αποδιδόμενες σ' αυτόν πράξεις και δηλώνει ότι το Δεκέμβριο του 1943 ανέλαβε το 4^ο γραφείο του παραρτήματος της Ειδικής (Τμήμα Διώξεως ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΩΝ).⁵⁷⁶ Από το 5^ο γραφείο της Ασφάλειας αποστέλλονταν τρία δελτία κινήσεων από τα οποία το ένα αποστέλλόταν στους Γερμανούς, το έτερον στο Υπουργείο Εσωτερικών και το άλλο στη διεύθυνση Δικαστικού της Ασφαλείας, της οποίας διευθυντής ήταν ο κ. Μπόγρης.⁵⁷⁷ Παρουσιάζοντας την απολογία του Μητρόπουλου, η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* στην πρώτη σελίδα υπό τον εμφαντικό τίτλο «Ένας δήμιος με στολή» παραθέτει την ομολογία του τρομερού κλειδοκράτορα, όπως επικριτικά τον χαρακτηρίζει, των κρατητηρίων της οδού Ελπίδος. Είναι τόση η πώρωση, τονίζει καυστικά η εφημερίδα, στο μεταδεκεμβριανό κράτος, ώστε ο δήμιος Μητρόπουλος εμφανίζεται στο δικαστήριο με τη στολή, τα γαλόνια του και τα παράσημά του.⁵⁷⁸

Στη δεύτερη σελίδα και σε άρθρο της με επικριτικό τίτλο «Τα κτήνη της Ειδικής αλληλοαποκαλύπτονται και συμπλέκονται μέσα στην αίθουσα του δικαστηρίου» και υπότιτλο «Ο Παρθενίου κατηγορεί τους Γκίνο, Πάτερη και άλλους» η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* συνεχίζει την παράθεση της ομολογίας Μητρόπουλου, ο οποίος λέει ότι είχε διωχθεί από το Σώμα, αλλά το μεταδεκεμβριανό κράτος τον ανακάλεσε εκτιμώντας τις «πατριωτικές» του υπηρεσίες. Υποστηρίζει ότι τον έστειλε ο Ζέρβας στην Ειδική, εκεί που βασανιστής ήταν ο Μόρφης. Ο Μητρόπουλος δηλώνει ότι είχε ομάδες πληροφοριών και ομάδες συλλήψεων και ότι συνέτασσε το καθημερινό δελτίο που έστελνε στους Γερμανούς. Τις συλλήψεις τις διέτασσε ο Λάμπου, τονίζει ο κατηγορούμενος, αλλά γίνονταν και χωρίς διαταγή. Σε παρατήρηση του προέδρου ότι στην Ειδική γίνονταν βασανιστήρια φοβερά ο κατηγορούμενος απαντά ότι ο Μόρφης έδειρε κάποιον, όπως έμαθε. Κάποια έκτροπα που έγιναν, συνεχίζει, διορθώθηκαν. Σε ερώτηση του προέδρου τι ήταν ο Πουλής, ο κατηγορούμενος απαντά ότι είχε ομάδα και ήταν κοντά στο διευθυντή. Ο διευθυντής είχε και άλλες τρεις ομάδες. Ο Λάμπου του υπαγορεύει οργισμένος: «Μόνον ο Πουλής!» και ο Μητρόπουλος διορθώνει: «Μόνο ο Πουλής είχε ομάδες». Για τους Φλώρο και Κουρεμπανά μόνο καλά λόγια

⁵⁷⁵ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 2/11/1945.

⁵⁷⁶ Τα κεφαλαία γράμματα, όπως παρατίθενται στα *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 115(α).

⁵⁷⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 115(α).

⁵⁷⁸ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 2/11/1945.

έχει να πει, δεν ξέρει αν ήταν ο Φλώρος στα Ες Ες και υποστηρίζει ότι και οι δύο ήταν καλοί χωροφύλακες. Σε ερώτηση του επιτρόπου, όταν οι Γερμανοί ήθελαν να εκτελέσουν 30 πατριώτες σε ποιον απευθύνθηκαν, ο κατηγορούμενος απαντά: «Στον Λάμπου». Οι αλληλοαποκαλύψεις συνεχίζονται. Σε ερώτηση του επιτρόπου στον κατηγορούμενο πώς ανεχόταν να παίρνουν οι Γερμανοί ανθρώπους που τους είχαν συλλάβει οι ομάδες της Ειδικής από τα κρατητήρια και να τους εκτελούν ή να τους στέλνουν στο Χαϊδάρι, απάντησε στην αρχή ότι δε γνωρίζει, αν και υπεύθυνος συλλήψεων, μετά απάντησε όχι ευχάριστα, αλλά δεν έφυγε από την Ειδική Ασφάλεια, γιατί είχε εντολή από τον Ζέρβα να μείνει στην Ειδική μέχρι την απελευθέρωση. Σε ερώτηση της πολιτικής αγωγής ποιος τους έδωσε την εντολή να κάνουν αντιστασιακό αγώνα, όπως έκαναν οι Γερμανοί, απάντησε: «Ο Ζέρβας, για να μην καταλάβετε σεις την Αθήνα»!⁵⁷⁹

Ο κατηγορούμενος Αθανάσιος Μαντάς απολογούμενος αρνήθηκε όλες τις σ' αυτόν αποδιδόμενες πράξεις.⁵⁸⁰ Από τις στήλες του *Ριζοσπάστη* πληροφορούμαστε ότι όπως ανέφερε στην απολογία του ο Αθ. Μαντάς πριν από τον πόλεμο υπηρετούσε στην προσωπική φρουρά του «Μεγαλειοτάτου» και το 1942 κατατάχθηκε στην Ειδική.⁵⁸¹ Δηλώνει ότι δεν είχε σχέση με την υπηρεσία της Μπουντ και ούτε με άλλη Γερμανική Υπηρεσία. Σ' αυτό το σημείο ο κατηγορούμενος Εμμανουήλ Πουλής δήλωσε ότι φημολογείται ότι οι αδελφοί Μαντά είχαν σχέση με την Μπουντ, υπηρετούσαν όμως στην Ειδική Ασφάλεια και όπως ο ίδιος (Αθαν. Μαντάς) έλεγε ανήκε και στην υπηρεσία της οδού Παμίσου.⁵⁸² Ο ίδιος ο Μαντάς στην απολογία του ισχυρίστηκε ότι με εντολή του μοίραρχου Κωτσόπουλου συνεργάστηκε με τους Γερμανούς στην Μπουντ και στην οδό Παμίσου.⁵⁸³ Από την άλλη, ο Άγγελος Βλαχόπουλος στην απολογία του και προφανώς ψευδόμενος υποστήριξε ότι ο Αθανάσιος Μαντάς δεν υπηρετούσε στην οδό Παμίσου, παρά μόνο ο αδελφός του, Γεώργιος Μαντάς,⁵⁸⁴ επιρρίπτοντας κατ' αυτόν τον τρόπο όλες τις ευθύνες στο νεκρό αδελφό του. Το ίδιο υποστήριξε στην απολογία του και ο κατηγορούμενος Δημήτριος Μητρόπουλος, δηλώνοντας ότι ο Μαντάς δεν έβλαψε κανένα και ότι δε γνωρίζει αν συνεργαζόταν με τους Γερμανούς. Επίσης, κατά τον Μητρόπουλο ο Μαντάς έφτασε

⁵⁷⁹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 2/11/1945.

⁵⁸⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 116(α).

⁵⁸¹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 2/11/1945.

⁵⁸² *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 116(α).

⁵⁸³ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 2/11/1945.

⁵⁸⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 115(α).

στην Αθήνα κατόπιν διαταγής του Ζέρβα, για να κατορθώσουν μαζί με άλλους αξιωματικούς να εμποδίσουν τα αναρχικά στοιχεία να καταλάβουν την Αθήνα (δηλ. οι κομμουνιστές).⁵⁸⁵ Υποθέτουμε ότι ο Μητρόπουλος και ο Μαντάς είχαν συνεννοηθεί εκ των προτέρων για το τι θα πουν στην απολογία τους.

Ο κατηγορούμενος Ευσέβιος Παρθενίου απολογούμενος αρνήθηκε όλες τις αποδιδόμενες σ' αυτόν πράξεις.⁵⁸⁶ Ανέφερε ότι ήταν υπάλληλος του Πατριωτικού Ιδρύματος. Αργότερα τραυματίστηκε στο αλβανικό μέτωπο και έγινε πρόεδρος των Ελλήνων αναπήρων, οργάνωση αντίθετη προς άλλη αναπηρική οργάνωση προσκείμενη στο ΕΑΜ.⁵⁸⁷ Υποστήριξε ότι του έστησαν ενέδρα οι κομμουνιστές για να τον εκτελέσουν και δύο άλλες φορές τον «εκτύπησαν» οι κομμουνιστές. Αποφάσισε μετά από σύσταση φίλων του – ή κατά σύσταση του Παπαγεωργίου του ΕΔΕΣ, σύμφωνα με τις εφημερίδες *Ελευθερία* και *Ριζοσπάστη*⁵⁸⁸ - να καταταγεί ως χωροφύλακας άνευ θητείας για να αποκτήσει ταυτότητα και πιστόλι.⁵⁸⁹ Ισχυρίστηκε ότι άρχισε φοβερός διωγμός εναντίον του όταν πληροφορήθηκαν οι κομμουνιστές ανάπηροι ότι είχε καταταγεί στην Ειδική Ασφάλεια και αυτό το αντιλήφθηκε τον Ιανουάριο του 1944. Τονίζει ότι αναγκάστηκε να παραμείνει συνεχώς στην Ασφάλεια, γιατί κινδύνευε η ζωή του.⁵⁹⁰

Σύμφωνα με το *Ριζοσπάστη* στη 2^η σελίδα της 2/11/1945, ο Παρθενίου απολογούμενος λέει ότι ήταν στο 9^ο Στρατιωτικό Νοσοκομείο, σαν ανάπηρος. Έφυγε από εκεί και έγινε Γεν. Γραμματέας του Συλλόγου Ελλήνων αναπήρων (του χαφιέδικου σωματείου που είχε δημιουργήσει η κυβέρνηση των κουίσλικς-σημείωση και σχόλιο της εφημερίδας). Κυνηγήθηκε από τους εαμίτες και κατετάγη στην Ειδική με μεσολάβηση του στρατηγού Γκίνου.⁵⁹¹

Στην απολογία του ο Παρθενίου υποστήριξε επίσης ότι η υπηρεσία του ανέθεσε να είναι επικεφαλής σε μία ομάδα της Ειδικής.⁵⁹² Υποστηρίζει ότι τον Ιανουάριο του

⁵⁸⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 115(β).

⁵⁸⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 116(α).

⁵⁸⁷ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 2/11/1945.

⁵⁸⁸ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 2/11/1945 και εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 2/11/1945.

⁵⁸⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 116(α).

⁵⁹⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 116(β).

⁵⁹¹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 2/11/1945.

⁵⁹² *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 116(β).

1944, ο Λάμπου του ανέθεσε να συγκροτήσει μια ομάδα την οποία ο κατηγορούμενος την πλαισίωσε με άνδρες του ΕΔΕΣ. Στο μεταξύ, επανήλθαν στην Ειδική πολλοί μόνιμοι αξιωματικοί, οι οποίοι μεριμνώντας για την πολιτική τους καριέρα, «άρχισαν να σπρώχνουν εμάς», ισχυρίζεται ο κατηγορούμενος, «να κάνουμε τον αντικομμουνιστικόν αγώνα, να πάρουμε την κατακραυγή του κόσμου». ⁵⁹³ Από το προαναφερθέν άρθρο του *Ριζοσπάστη* πληροφορούμαστε ακόμη ορισμένα στοιχεία από την απολογία του Παρθενίου. Και - σύμφωνα με την εφημερίδα - ο κατηγορούμενος συνέχισε κυνικά: «Έκανα, λέει, ορισμένες κρούσεις και συλλήψεις. Αφού όμως ο συνταγματάρχης Πάτερης και άλλοι ανώτεροι αξιωματικοί ενέκριναν κάθε πράξη μας, τι θέλατε να κάνουμε, κύριε πρόεδρε; Ο Πάτερης μου έλεγε: “Μπράβο Παρθενίου!”». ⁵⁹⁴

Στη συνέχεια της απολογίας του ο Παρθενίου αναφέρει ότι το Φεβρουάριο του 1943 επιτάχθηκε το «Κρυστάλ» («που να μη βρισκότανε» - σχόλιο του κατηγορούμενου) και εγκαταστάθηκαν εκεί ο ίδιος και ο Παναγιωτόπουλος. Ισχυρίζεται ότι η ομάδα του Παρθενίου ήταν επιφορτισμένη να κάνει συλλήψεις κατόπιν εντολής του Λάμπου, του αξιωματικού υπηρεσίας και του υπασπιστή. Οι συλλαμβανόμενοι παραδίνονταν στους ανακριτές. Όμως, τονίζει ο κατηγορούμενος, προανάκριση στην αστυνομία σημαίνει ξυλοδαρμός. Η ομάδα του ονομάστηκε «ομάς κρούσεως», γιατί ενίσχυε τα τμήματα που μάχονταν. Γι’ αυτό το λόγο είχε οπλιστεί με δύο πολυβόλα και τέσσερα αυτόματα. Για όλα αυτά προβιβάστηκε και «τον Μάιον ήρθε ένα χαρτί και έλεγε “τον ενωματούχην Παρθενίου ονομάζομεν ανθυπασπιστήν”», συνεχίζει ο κατηγορούμενος. Τους ονόμαζαν ανθυπασπιστές επειδή βρίσκονταν σε διαρκή κίνδυνο ο ίδιος ο Παρθενίου και η ομάδα του και αν τυχόν σκοτωθούν να μπορέσουν να πάρουν οι οικογένειές τους σύνταξη. ⁵⁹⁵ Σε ερώτηση του προέδρου στον κατηγορούμενο ποιοι έδερναν στο «Κρυστάλ», συνεχίζει ο *Ριζοσπάστης*, ο κατηγορούμενος απάντησε προκλητικά: «Πες τε μου εσείς ποιον δείραμε!» Σε ερώτηση του Προέδρου «Και τα βασανιστήρια;» ο Παρθενίου απάντησε κυνικά: «Στη χωροφυλακή και στην αστυνομία οι ανακριταί πάντοτε δέρνουν». ⁵⁹⁶

Δηλώνει ότι μία μέρα τον πήρε ο Παναγιωτόπουλος για παρέα και πήγαν και συνέλαβε (ο Παναγιωτόπουλος) έναν πομπό. Ο κατηγορούμενος ισχυρίζεται ότι από

⁵⁹³ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 2/11/1945.

⁵⁹⁴ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 2/11/1945.

⁵⁹⁵ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 2/11/1945.

⁵⁹⁶ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 2/11/1945.

την ομάδα του δολοφονήθηκαν 60 συνολικά όργανα από τους κομμουνιστές. Τέλος, ο ίδιος υποστήριξε στην απολογία του ότι δεν αναμείχθηκε σε καμία εκτέλεση, κακοποίηση ή σύλληψη.⁵⁹⁷

Ακόμη, πάντα μέσα από τις στήλες του *Ριζοσπάστη*, πληροφορούμαστε ότι κατά τον Παρθενίου ο συνταγματάρχης Ποδότας ήταν στην ΕΕΕ - Εθνική Ένωση Ελλάδος - , στην ΕΣΠΟ – Εθνική Σοσιαλιστική Πατριωτική Οργάνωση - και κατέδωσε 36 αξιωματικούς στους Γερμανούς. Επίσης, όπως τόνισε ο Παρθενίου, ο Γκίνος έπρεπε να είναι κατηγορούμενος. Όταν εγκαταστάθηκαν οι Γερμανοί στην Ειδική, παρήλασαν από εκεί μέσα ολόκληρο το ΕΔΕΣ, Χ και Ψ, τονίζει ειρωνικά ο απολογούμενος Παρθενίου. Κανείς δε τους είπε να σταματήσουν τη δράση τους. Απεναντίας τους περιέβαλαν με την ίδια εμπιστοσύνη και εκτίμηση. Μπορεί το αγγλικό Στρατηγείο να αποκήρυξε την Ειδική, όταν όμως ήξεραν ότι ο Ζέρβας συνεργαζόταν με τον Έντι Μάγιερς και συγχρόνως οι αντιπρόσωποι του Ζέρβα στην Αθήνα δεν τους έλεγαν ότι δεν κάναν καλά, δεδομένου ότι ήταν οι εκπρόσωποι των οργανώσεων αυτών στην Ασφάλεια, ο Παρθενίου - μετά από όλα αυτά - αναρωτήθηκε «τι θέλατε να κάνουμε»;⁵⁹⁸ Επιβεβαιώνεται η συνεργασία Ειδικής – ΕΔΕΣ – Γερμανών.

Η επιθετική στάση του Παρθενίου στην απολογία του προς τους ιεραρχικά ανωτέρους του καταφαίνεται μέσα από τις στήλες της *Ελευθερίας*, όπου καταφέρεται εναντίον του Πάτερη, του Γενεράλη και του Ποδότα και άλλων κατηγορώντας τους ότι αυτοί χρηματίζονταν, συνεργάζονταν με τους Γερμανούς, πρόδιδαν. Αλλά, επειδή είναι μόνιμοι, είναι μάρτυρες κατηγορίας και όχι κατηγορούμενοι. «Πληρώνουμε τώρα εμείς για να γλυτώσουν τα γαλόνια τους αυτοί», τονίζει ο κατηγορούμενος. Κλείνοντας την απολογία του ο Παρθενίου λέει ότι δεν είχε ιδιαίτερες σχέσεις με τον Λάμπου, ότι δεν πήρε μέρος στα μπλόκα των αναπήρων και ότι δε γνωρίζει τίποτα για τη δράση των συγκατηγορουμένων του.⁵⁹⁹

Ο κατηγορούμενος Εμμανουήλ Πουλής απολογούμενος αρνήθηκε τις αποδιδόμενες σ' αυτόν πράξεις.⁶⁰⁰ Ανέφερε ότι ήρθε στην Αθήνα το 1942 και τον Απρίλιο του 1943, όταν ανέλαβε ο Λάμπου τη διεύθυνση ασφαλείας του Υπουργείου Εσωτερικών,

⁵⁹⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 116(β).

⁵⁹⁸ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 2/11/1945.

⁵⁹⁹ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 2/11/1945.

⁶⁰⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 116(β).

τον πήρε μαζί του. Αργότερα όταν έγινε διοικητής της Ειδικής (ο Λάμπου) τον ακολούθησε.⁶⁰¹ Ο Πουλής υποστήριξε ότι στα μπλόκα ουδέποτε συνόδευσε τον Λάμπου, αλλά και ούτε άλλος κατηγορούμενος πήγε.⁶⁰² Όπως αναφέρει ο *Ριζοσπάστης*, ο Πουλής υποστήριξε ότι στα μπλόκα επικεφαλής ήταν πάντα ο Γκίνος, αποκάλυψε επίσης ότι ο Κουρεμπανάς μετά το Δεκέμβρη αγόρασε δύο κέντρα αξίας 500 λιρών. Επίσης κατήγγειλε ότι ο Μπόγρης συνέτασσε τους καταλόγους των ομήρων που έπαιρναν για εκτέλεση οι Γερμανοί,⁶⁰³ κάτι που αναφέρεται και στην εφημερίδα *Ελευθερία*, με την προσθήκη ότι οι κατάλογοι αυτοί εγκρίνονταν από τον Ράλλη.⁶⁰⁴ Σε ερώτηση της πολιτικής αγωγής αν πήρε όλες του τις προαγωγές, γιατί χτύπησε τις απεργίες και τις διαδηλώσεις των πατριωτών στην κατοχή, ομολόγησε κυνικά: «Μάλιστα, και αν ήξερα ότι θα γινόταν ο Δεκέμβρης θα τους έσφαζα όλους!». Μετά το τέλος της δίκης για εκείνη την ημέρα, συνεχίζει η εφημερίδα, Κουρεμπανάς και Πουλής πιάστηκαν στα χέρια. Τα όργανα της τάξης έδιωξαν βάνουσα τους δημοσιογράφους από την αίθουσα, για να μην παρακολουθήσουν το «θέαμα».⁶⁰⁵ Η *Ελευθερία* προσθέτει ότι ο Κουρεμπανάς και ο Πουλής αντάλλαξαν απειλές μεταξύ τους, και θα δέρνονταν αν δεν επενέβαιναν άλλοι κατηγορούμενοι και η φρουρά του δικαστηρίου. Ο Πουλής απείλησε ότι θα αποκαλύψει και άλλα.⁶⁰⁶

Ο *Ριζοσπάστης* στο φύλλο της 2^{ης} Νοεμβρίου και στην πρώτη σελίδα του σε άρθρο με υπέρτιτλο «Η δίκη των κτηνανθρώπων», κύριο και εμφαντικό τίτλο «Ο δήμιος Μητρόπουλος απεσταλμένος του Ζέρβα» και υπότιτλο «Ο Παρθενίου ομολογεί: Στην Ειδική παρήλασαν ολόκληρος ο ΕΔΕΣ, η «Χ» κ.λ.π. – Άλλες αποκαλύψεις» η εφημερίδα παραθέτει στην πρώτη σελίδα την απολογία του «κτηνάνθρωπου» Μιχαλέα. Ο «απαίσιος δήμιος», κατά την εφημερίδα, πλέκει ένα μύθο για να δείξει δήθεν ότι δεν διέταξε τον τουφεκισμό των 17 στη Σχολή Χωροφυλακής. Σε ερώτηση του Επιτρόπου τι έκανε για να διαμαρτυρηθεί για την εκτέλεση αυτή, ο Μιχαλέας απάντησε ότι αν έκανε διαμαρτυρία θα πήγαινε στην οδό Μέρλιν. Και του απαντά ο επίτροπος: «Ήταν προτιμότερο να πας στην οδό Μέρλιν, παρά που ήρθες εδώ». Απαντώντας σε άλλες ερωτήσεις ο Μιχαλέας, συνεχίζει επικριτικά η εφημερίδα, τα μπερδεύει, πέφτει σε αντιφάσεις και αφήνει να αποκαλυφθεί όλος ο σκοτεινός και

⁶⁰¹ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 2/11/1945.

⁶⁰² *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 117(α).

⁶⁰³ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 2/11/1945.

⁶⁰⁴ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 2/11/1945.

⁶⁰⁵ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 2/11/1945.

⁶⁰⁶ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 2/11/1945.

θηριώδης ρόλος του.⁶⁰⁷ Η εφημερίδα *Ελευθερία* παραθέτει ότι σε ερωτήσεις της Πολιτικής Αγωγής ο Μιχαλέας παραδέχτηκε ότι ήταν επικεφαλής ομάδας και ότι έκανε συλλήψεις, μεταξύ άλλων ότι συνέλαβε και τους υπαλλήλους του νοσοκομείου Ν. Ιωνίας. Η πολιτική αγωγή απαντά ότι αυτοί εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς. Παρεμβαίνει ο Κουλουμβάκης, συνήγορος του Μιχαλέα, ο οποίος λέει: «*Καλά τους κάνατε, μακάρι να ήσαν και άλλοι*».⁶⁰⁸ Σημειώνουμε ότι η προκλητική στάση των συνηγόρων της υπεράσπισης επαναλαμβάνεται, χωρίς να υπάρξει η παραμικρή αντίδραση από τη δικαστική έδρα.

Στις απολογίες των κατηγορουμένων της 1^{ης} Νοεμβρίου αναφέρεται εκτενώς και η εφημερίδα *Ελευθερία* στο φύλλο της 2ας Νοεμβρίου: στην πρώτη της σελίδα σε άρθρο της με υπέρτιτλο «Τα “κτήνη της Ειδικής”» και κύριο εμφαντικό τίτλο «Αι απολογίαι των οργάνων της Γερμανικής κατοχής» και επικρικό υπότιτλο «Οι κατηγορούμενοι δια να σωθούν αποκαλύπτουν σειράν συνεργατών των» η εφημερίδα παραθέτει την απολογία του Μιχαλέα.⁶⁰⁹

Στη δεύτερη σελίδα της η εφημερίδα *Ελευθερία* σε άρθρο της και με τίτλο «Ο Πουλής αφηγείται πώς συνελήφθη η ομάς Ιωαννίδη - οι κατηγορούμενοι συνεπλάκησαν εντός του δικαστηρίου» ο κατηγορούμενος Βλαχόπουλος λέει ότι με εντολή του στρατηγού Ζέρβα οργάνωσε το αντάρτικο κίνημα του ΕΔΕΣ στο Μεσολόγγι. Το 1943, με εντολή του Ζέρβα, πάντοτε, τοποθετήθηκε στην Ειδική Ασφάλεια και ανέλαβε τη διεύθυνση του 4^{ου} γραφείου το οποίο διέθετε ομάδες συλλήψεων και παρακολουθήσεων.⁶¹⁰ Για πολλοστή φορά επαναλαμβάνεται από τους κατηγορούμενους η αγαστή συνεργασία Ζέρβα - Ειδικής, πιθανόν για να ελαφρύνουν τη θέση τους.

⁶⁰⁷ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 2/11/1945.

⁶⁰⁸ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 2/11/1945.

⁶⁰⁹ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 2/11/1945.

⁶¹⁰ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 2/11/1945.

Ημέρα διακοπής της δίκης (ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 2-11-1945)

Λόγω ασθενείας του ενός από τα δύο λαϊκά μέλη της σύνθεσης του Δικαστηρίου Κωνσταντίνου Δαμβέργη, φαρμακοποιού, ο Πρόεδρος ανέβαλε τη συνεδρίαση για τη Δευτέρα 5-11-1945.⁶¹¹

Το γεγονός δεν μένει ασχολίαστο από τον τύπο. Στο φύλλο της εφημερίδας *Ελευθερία* της 3^{ης} Νοεμβρίου και στην πρώτη της σελίδα η εφημερίδα σε άρθρο της με εμφαντικό τίτλο «Η δίκη διεκόπη απροόπτως δια μεθαύριον την πρωίαν – Η αιφνίδια ασθένεια δικαστού προκάλεσε βαθείαν αίσθησιν» τονίζει ότι η διακοπή της δίκης, λόγω της ξαφνικής ασθένειας του λαϊκού μέλους του δικαστηρίου κ. Δαμβέργη, στο κρισιμότερο σημείο της, ήγειρε πολλά ερωτηματικά και σχόλια. Κατά την εφημερίδα, η αποκαλυπτική απολογία του Πουλή, όχι μόνο απέδωσε ευθύνες σε πολλούς κατηγορούμενους, αλλά φώτισε και τη δράση πολλών άλλων που είχαν προσέλθει στο δικαστήριο ως μάρτυρες υπεράσπισης ή και κατηγορίας. Πρέπει να τονιστεί, συνεχίζει η εφημερίδα *Ελευθερία*, ότι και ο κατηγορούμενος Παρθενίου είχε προχωρήσει στην απολογία του πολύ σε αποκαλύψεις σε ό,τι αφορούσε στη διάρθρωση και λειτουργία του καταχθόνιου μηχανισμού της Ειδικής και στην ανάμειξη προσώπων και οργανώσεων που δεν αναφέρονταν στο κατηγορητήριο. Η απειλή του Πουλή ότι θα προβεί σε περαιτέρω αποκαλύψεις καθώς και οι πιθανές αποκαλύψεις στις επικείμενες απολογίες Κουρεμπανά και Λάμπου, θορύβησαν πολύ δοσιλόγους, επισημαίνει η εφημερίδα *Ελευθερία*, με τους οποίους δεν ασχολήθηκε ακόμα η δικαιοσύνη. Πάντως, τονίζει η εφημερίδα, αναμένεται με ιδιαίτερο ενδιαφέρον η συνέχιση της δίκης κατά την οποία θα τερματιστεί η απολογία του Πουλή και θα ακολουθήσουν οι απολογίες των Κουρεμπανά και Λάμπου.⁶¹²

Στο φύλλο της 3^{ης} Νοεμβρίου και στην πρώτη σελίδα του *Ριζοσπάστη* με εμφαντικό και ειρωνικό υπέρτιτλο «Να ο «καθαρμός» του νέου Πρωθυπουργού» - πρωθυπουργός από την 1^η Νοεμβρίου 1945 ήταν ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος - και κύριο τίτλο που δηλώνει απορία, αναρώτηση και αγωνία «Επιδιώκουν να ματαιώσουν τη δίκη των κτηνανθρώπων;» και ειρωνικό και υπαινικτικό υπότιτλο «Η τριήμερη αναβολή για δήθεν λόγους... υγείας» η εφημερίδα επισημαίνει ότι ενώ η δίκη των δημίων της Ειδικής βρισκόταν στη δραματικότερή της αποκορύφωση, απρόοπτα

⁶¹¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 117(α).

⁶¹² Εφημερίδα *Ελευθερία*, 3/11/1945.

αναγγέλθηκε την προηγούμενη ημέρα (Παρασκευή) η διακοπή της για τη Δευτέρα. Σαν αιτία για την αιφνιδιαστική αυτή αναβολή προβλήθηκε από τον πρόεδρο του Ειδικού Δικαστηρίου η ασθένεια ενός από τους λαϊκούς δικαστές του κ. Κ. Δαμβέργη.⁶¹³

Η εφημερίδα επισημαίνει ότι ο λαός που με αγωνία παρακολουθούσε την εξέλιξη και την έκβαση αυτής της δίκης δικαιολογημένα δοκίμασε έκπληξη. Η διακοπή της δίκης, τονίζει η εφημερίδα, έγινε σε μια κρίσιμη φάση. Υπολείπονταν οι απολογίες των περισσοτέρων από τα «κτήνη» της Ειδικής, του Πουλή, του Κουρεμπανά και του Λάμπου. Η εφημερίδα τονίζει ότι στην τελευταία συνεδρίαση της 1^{ης} Νοεμβρίου, που και αυτή διακόπηκε κατά τρόπο ανώμαλο - ενώ ο Πουλής συνέχιζε την απολογία του- άφησε την εντύπωση ότι φοβερές αποκαλύψεις επρόκειτο να επακολουθήσουν. Στη συνέχεια η εφημερίδα καταγγέλλει ότι η Δικονομία ορίζει ρητά ότι σε δίκες μεγάλης διάρκειας είναι καθήκον του προέδρου του δικαστηρίου να ορίζει αναπληρωματικούς και τακτικούς δικαστές, όπως έγινε στο πρώτο δικαστήριο δοσίλογων που δίκασε τους κατοχικούς πρωθυπουργούς. Ο πρόεδρος όμως του δικαστηρίου, τονίζει επικριτικά η εφημερίδα, που δικάζει τους δημίους της Ειδικής παρέλειψε το στοιχειώδες αυτό δικονομικό καθήκον. Δεν είχε διορίσει αναπληρωματικούς δικαστές και αυτό δημιουργεί μια πρόσθετη υποψία για τα πραγματικά ελατήρια της απρόοπτης διακοπής.⁶¹⁴ Όπως αναγράφεται στο «Ριζοσπάστη»:

*«Αλλά και κάτι άλλο είνε που ενισχύει τις υποψίες του λαού. Αυτή η ίδια σύνθεση του δικαστηρίου! Ο λαϊκός δικαστής που αρρώστησε έξαφνα «από ανεξήγητον καρδιακήν πάθησιν» δεν ήταν ο καταλληλότερος για μια δίκη όπου επρόκειτο να κριθούν οι ειδεχθέστεροι συνεργάτες των Γερμανών. Γιατί ο κ. Κ. Δαμβέργης έχει - όπως λένε - Γερμανίδα γυναίκα. Έχει ακόμα ανεψιό τον κ. Τίτο Δαμβέργη που ανήκε στην υπηρεσία του Σβαίρμπελ, χιτλερικού δικτάτορα του «ελληνικού» τύπου και προπαγάνδας. Και - όπως λένε - δεν παρέλειψε ο κ. λαϊκός δικαστής να επωφεληθεί των υπηρεσιών και της συζύγου και του ανεψιού κατά τη διάρκεια της κατοχής».*⁶¹⁵

Για το θέμα της διακοπής της δίκης, τονίζει η εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, ο νέος υπουργός Δικαιοσύνης δήλωσε ότι θα καλέσει τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου και τον Επίτροπο κ. Τσαμπάση και θα «φανεί αμείλικτος».⁶¹⁶ Το θέμα απασχολεί την εφημερίδα ακόμη και στο φύλλο της 6^{ης} Νοεμβρίου, όπου στη δεύτερη σελίδα της σε άρθρο με κύριο και εμφαντικό τίτλο «Απολογείται ο αρχιδήμιος Λάμπου» και

⁶¹³ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 3/11/1945.

⁶¹⁴ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 3/11/1945.

⁶¹⁵ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 3/11/1945.

⁶¹⁶ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 3/11/1945.

καταγγελτικό υπότιτλο «Είχε εκδώσει διαταγή να συλληφθούν οι πολιτικοί αρχηγοί κ.κ. Καφαντάρης, Σοφούλης, Μυλωνάς κ.λ.π.- Η αγόρευση του κυβερνητικού Επιτρόπου» επισημαίνει ότι ύστερα από τις καταγγελίες του τύπου για την απρόοπτη και αντιδικονομική διακοπή της δίκης των δημίων της Ειδικής και την επέμβαση του εισαγγελέα του Αρείου Πάγου κ. Αποστολόπουλου, ο κ. Κ. Δαμβέργης διέκοψε την ασθένειά του και προσήλθε στο δικαστήριο υγιέστατος και ροδοκόκκινος. όπως και πριν. Ο *Ριζοσπάστης* αφήνει σαφείς υπαινιγμούς ότι η διακοπή της δίκης σχετίζεται με το επεισόδιο μεταξύ των κατηγορουμένων, επισημαίνοντας ότι στο διάστημα αυτό οι κατηγορούμενοι βρήκαν όλο τον καιρό για να λύσουν όλες τις διαφορές τους: ο Πουλής που είχε απειλήσει ότι θα κάνει αποκαλύψεις και είχε συμπλακεί με τον Κουρεμπανά, δηλώνει ότι δεν έχει τίποτα να προσθέσει και αρνείται ακόμα και τη γραπτή ομολογία του.⁶¹⁷

13^η μέρα της δίκης (Δευτέρα 5-11-1945)

Την τελευταία μέρα των απολογιών των κατηγορουμένων ολοκληρώνει σύντομα την απολογία του ο Πουλής, όπως καταγράφεται στα επίσημα πρακτικά της δίκης, απολογούνται οι Κουρεμπανάς και Λάμπου με εκτενείς απολογίες και τελευταίος απολογείται ο Κωνσταντίνος Ραμπαούνης.

Πρώτος κλήθηκε ο Πουλής, ο οποίος συνέχισε την απολογία του. Υποστήριξε ότι στα Ες Ες υπηρετούσε ένας Φλώρος, όχι όμως ο παρών κατηγορούμενος. Στην Ασφάλεια υπηρετούσαν τρία όργανα με το επώνυμο Φλώρος.⁶¹⁸ Τονίζει ότι δε θέλει να παραστήσει την αθώα περιστερά, πάντως από μερικούς άλλους που κυκλοφορούν ελεύθερα έξω «*ασυγκρίτως*» έχει κάνει τα λιγότερα. Εάν γνώριζε ότι οι κομμουνιστές θα έκαναν το κίνημα του Δεκεμβρίου δεν θα άφηνε κανέναν,⁶¹⁹ δείχνοντας έντονα το αντικομμουνιστικό μένος του. Σημειώνουμε ότι οι αποκαλύψεις, στις οποίες ο Πουλής απειλούσε ότι θα προβεί, δεν έγιναν. Υποθέτουμε ότι κάποιοι παρενέβησαν και αναχαίτισαν την επιθετική ορμή του Πουλή για αποκαλύψεις.

Ο κατηγορούμενος Δημήτριος Κουρεμπανάς απολογούμενος αρνήθηκε όλες τις αποδιδόμενες σ' αυτόν πράξεις. Με κίνδυνο τιμωρίας του, όπως διατείνεται, απέλυσε

⁶¹⁷ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 6/11/1945.

⁶¹⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 117(β).

⁶¹⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλα 117(β) έως 118(α).

έναν συλληφθέντα από την Ασφάλεια.⁶²⁰ Γνωρίζει ότι ο χωροφύλακας Μαραγκός συνελήφθη από τον Πουλή και παραδόθηκε στους Γερμανούς, γιατί διατάχτηκε να συλλάβει έναν Εβραίο, και δεν το έπραξε. Καταγγέλλει ότι ο Πουλής παρέδωσε τον χωροφύλακα στον Λάμπου και ο Λάμπου στα Ες Ες. «*Η Ασφάλεια ενήργει συλλήψεις Εβραίων*», τονίζει ο κατηγορούμενος.⁶²¹ Γνώριζε ότι στην Αγγλική Κατασκοπεία υπηρετούσαν 200 άτομα κομμουνιστές και αν ήθελε να τους καταδώσει στους Γερμανούς, θα μπορούσε να το κάνει. Και οι Άγγλοι θεωρούσαν ως εχθρούς τους κομμουνιστές, από ανάγκη τους είχαν στις αγγλικές οργανώσεις,⁶²² ισχυρίζεται ο κατηγορούμενος.

Ο *Ριζοσπάστης* επισημαίνει ότι ο Κουρεμπανάς στην απολογία του λέει ότι κυνηγούσε κομμουνιστές και ότι θα εξακολουθήσει να τους κυνηγάει. Η εφημερίδα προβάλλει και άλλες πτυχές της απολογίας Κουρεμπανά: όταν ο πρόεδρος διάβασε το ποινικό μητρώο του Κουρεμπανά που αναφέρει τρεις συλλήψεις, μία για βιασμό και άλλες δύο για κλοπές, ο κατηγορούμενος απάντησε με θρασύτητα και ιταμότητα «*Ασφαλώς!*». Επιπλέον, όταν η πολιτική αγωγή υπέβαλε για τρίτη φορά αίτηση να κατασχεθεί κατάλογος με ονόματα κατασκόπων που ισχυρίστηκε ότι κατείχε ο Κουρεμπανάς, η αίτηση πάλι απορρίφθηκε από το δικαστήριο.⁶²³

Σ' αυτό το σημείο ο πληρεξούσιος δικηγόρος πολιτικών αγωγών Ιωάννας και Μαρίας Πασχαλίδη και Ερμηνείας χήρας Σπυρ. Χωραφά, Γεώργιος Ροβύθης, ζήτησε τον κατάλογο των κατασκόπων που ισχυρίστηκε ότι έχει ο κατηγορούμενος. Ο Επίτροπος πρότεινε την απόρριψη της αίτησης του συνηγόρου των πολιτικώς εναγόντων ως μη νομίμου. Το Δικαστήριο επέβαλε εις βάρος των πολιτικώς εναγόντων τα τέλη της αποφάσεως εισπρακτέα αλληλεγγύως και άνευ προσωπικής των κρατήσεως.⁶²⁴ Επαναλαμβάνεται η μεροληπτική στάση του δικαστηρίου και επιπλέον τιμωρεί τους πολιτικώς ενάγοντες, επειδή τολμούν να ζητούν να προσκομιστούν στοιχεία που αφορούν στην υπόθεση.

Ο κατηγορούμενος Αλέξανδρος Λάμπου απολογούμενος αρνήθηκε όλες τις σ' αυτόν αποδιδόμενες πράξεις και αναφερόμενος στην απολογία του στον ανακριτή και στο

⁶²⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 119(α).

⁶²¹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 119(β).

⁶²² *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 120(α).

⁶²³ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 6/11/1945.

⁶²⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλα 120(α) έως 120(β).

υπόμνημά του πρόσθεσε ότι απορεί πώς του αποδίδουν την κατηγορία της συνεργασίας με τον εχθρό, «ενώ έδει οι προϊστάμενοί μου να κατηγορηθούν των οποίων εξετέλουν τυφλώς τας διαταγάς των, εκτός εκείνων που εγένοντο επ' αυτοφώρῳ».⁶²⁵ «Συγκατηγορούμενοί μου έπρεπε να είναι και οι Ταβουλάρης και Γκίνος των οποίων διαταγάς εξετέλουν».⁶²⁶ Διαπιστώνουμε ότι ο Λάμπου είχε την πρόθεση και να αποκαλύψει και να καταδώσει πρώην συνεργάτες του.

Η *Ελευθερία* αφιερώνει πολύ χώρο στις στήλες της για την απολογία του Λάμπου, ο οποίος αρχίζει ως εξής: «Επειδή οι συγκατηγορούμενοί μου μου επιρρίπτουν όλες τας ευθύνas, παρακαλώ να μου δοθή πίστωσης χρόνου δια να ανασκευάσω τας κατηγορίας ταύτας». Κατά την *Ελευθερία*, ο κατηγορούμενος εξιστορεί λεπτομερειακώς το παρελθόν του εξαίροντας τη δράση του στους πολέμους, πλην του Ελληνοϊταλικού, για τον οποίο έκανε αίτηση επαναφοράς του, η αίτηση όμως έμεινε αναπάντητη⁶²⁷. Αυτό σημαίνει ότι ο Λάμπου ήταν βενιζελικός αξιωματικός, απότακτος του 1935. Αυτή η πληροφορία είναι επίσης χρήσιμη, για να αντιληφθούμε πώς στελεχώθηκε και η Ειδική Ασφάλεια. Αυτό ενισχύεται και από την επόμενη δήλωσή του. Στην εξιστόρηση αυτή αναφέρεται και ο *Ριζοσπάστης* και σε άρθρο του με εμφαντικό τίτλο «Ο αρχιδήμιος απολογείται» παραθέτει την απολογία του Λάμπου ο οποίος πλάθει, τονίζει επικριτικά η εφημερίδα, ένα ατέλειωτο παραμύθι για τις πατριωτικές υπηρεσίες του ενώ, είναι γνωστό ότι το 1939 εμφιάλωνε νερό από πηγάδια και το πουλούσε για ιαματικό.⁶²⁸

«Τον Απρίλιο του 1943», συνεχίζει ο Λάμπου κυνικά, κατά την εφημερίδα *Ελευθερία*, «η κυβέρνησις Ράλλη με επανέφερε και ήρχισα να προσφέρω τας υπηρεσίας μου και πάλιν εις την πατρίδα. Επειδή τα μόνιμα στελέχη δεν ήθελαν να φορέσουν την στολήν και να πολεμήσουν τον κομμουνισμόν ηναγκάσθημεν δια να φέρωμεν εις πέρας τον ιερόν αυτόν αγώνα, να επαναφέρωμεν αξιωματικούς εξ εφεδρείας και να προβώμεν εις κατατάξεις άνευ θητείας χωροφυλάκων. Η πολιτεία μου εις την Ειδικήν δεν υπήρξε συγκεντρωτική, διότι και υποδιοικητής υπήρχε και διεύθυνσις διοικητικού». Όταν άρχισαν να βάλουν εναντίον μας οι κομμουνιστές με δολοφονίες ανδρών της Ειδικής – (γύρω στις 196 δολοφονίες ισχυρίζεται ο Λάμπου), και όταν θρηνήσαμε θανατώσεις εθνικιστών που ως έμβλημά τους είχαν το: θρησκεία, πίστη, πατρίδα, οι φονιάδες

⁶²⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, φύλλο 120(β).

⁶²⁶ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 6/11/1945. Βλ. και *Ριζοσπάστης*, 6/11/1945.

⁶²⁷ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 6/11/1945.

⁶²⁸ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 6/11/1945.

όμως ήταν πληρωμένα όργανα των Βουλγάρων, αρχίσαμε να τους πολεμούμε. Και συνεχίζει ο κατηγορούμενος: *«Επείσθην δε ότι δεν έπρεπε να φύγω από την Ειδικήν, διότι η Αθήνα θα γινότανε στάχτη, όπως έγινε τον Δεκέμβριον. Δεν έκαμα λοιπόν τίποτε άλλο από το καθήκον μου και μόνον το καθήκον μου.* ⁶²⁹ Προσπαθεί να εξάρει τον πατριωτισμό του και την υπευθυνότητα που τον διέκρινε σε όποια θέση και αν υπηρετούσε.

Κατά του Μακαριωτάτου, παραδέχεται ο κατηγορούμενος ότι υπέβαλε πράγματι την εν λόγω αναφορά, σκοπός της οποίας ήταν απλώς η σύσταση. Πώς περιήλθε στους Γερμανούς η αναφορά του δε γνωρίζει. Τονίζει ότι την υπέβαλε ως υπηρεσιακή στην Προϊσταμένη του Υπηρεσία (Υπουργείο Εσωτερικών). ⁶³⁰ Όπως ισχυρίστηκε στην απολογία του, *«Δια τον Μακαριώτατον υπέβαλα αναφοράν εις το Υπουργείον Εσωτερικών, αλλά δεν εφантаζόμην ότι οι εχθροί μου θα την παρέδιδαν εις τους Γερμανούς».* ⁶³¹

Ισχυρίζεται ότι όσες φορές του καταγγέλλονταν παραβάσεις οργάνων έπαιρνε μέτρα εναντίον τους και ότι όλες οι αποσπάσεις των στα Ες Ες υπηρετούντων οργάνων γίνονταν κατόπιν εγγράφων των Γερμανών. ⁶³² Η μόνη του σκέψη ήταν η δίωξη των κομμουνιστών οι οποίοι καταγγέλλει ότι ήταν εχθροί της Πατρίδας. Αν και διατάχθηκε να συλλάβει τους αρχηγούς των κομμάτων, όμως, δεν τους συνέλαβε. ⁶³³ Από το *Ριζοσπάστη* πληροφορούμαστε ότι σε επισήμανση του επιτρόπου ότι ο Λάμπου λέει ότι κυνηγούσε μόνο τους κομμουνιστές και σε ερώτηση του επιτρόπου αν εξέδωσε διαταγή να συλληφθούν οι πολιτικοί αρχηγοί Σοφούλης, Καφαντάρης, Μυλωνάς, Τσαλδάρης κ.λ.π., ο Λάμπου απάντησε αρνητικά. Ο επίτροπος του επισήμανε ότι έχει τη διαταγή του σχετικά με αυτό και ο Λάμπου απάντησε: *«Αυτό έγινε... κατά τύπους. Εγώ ήξερα πότε θα φύγει ο Παπανδρέου για το Κάιρο και σε ποιο σπίτι έγινε η τελευταία σύσκεψη».* ⁶³⁴ Για το ίδιο θέμα, κατά την *Ελευθερία*, ο Λάμπου στην απολογία του κατέθεσε ότι έδωσε έγγραφη εντολή να συλληφθούν οι πολιτικοί αρχηγοί, διέταξε όμως προφορικά τους αξιωματικούς να μην ενεργήσουν. *«Εκτός των πολιτικών αρχηγών»*, συνεχίζει ο Λάμπου, *«έσωσα και τον κ. Καρτάλην, διότι όταν*

⁶²⁹ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 6/11/1945. Βλ. και *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλα 120(β) έως 121(α).

⁶³⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 121(α).

⁶³¹ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 6/11/1945.

⁶³² *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 121(β).

⁶³³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 122(α).

⁶³⁴ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 6/11/1945.

*συνελήφθη ένας αντάρτης του Κλάρα από τον «Αγήνορα» ευρέθη επ' αυτού έγγραφον ενοχοποιητικόν δι' αυτόν, το οποίον εξηφάνισα».*⁶³⁵

Ο Λάμπου ισχυρίστηκε ακόμη προκλητικά ότι ουδεμία συνεργασία είχε με τους Γερμανούς. Υπέβαλε αναφορά στο Υπουργείο Εσωτερικών με κοινοποίηση στα Ες Ες για μία συμπλοκή. Επεσήμανε ότι συνεργαζόταν με όλες τις εθνικιστικές οργανώσεις οι οποίες εργάζονταν υπέρ της Πατρίδος μας. Η Ειδική Ασφάλεια καταδίδωκε οποιονδήποτε ενεργούσε εναντίον της τιμής και της ζωής της Πατρίδας μας, τονίζει ο κατηγορούμενος. Στα μπλόκα που έγιναν συνελήφθησαν και Βούλγαροι. «Τα νοσοκομεία μετεβλήθησαν εις Σοβιέτ», ισχυρίζεται ο Λάμπου. Στο «Κρυστάλ» μόνο μια φορά πήγε για επιθεώρηση. Στο παράρτημα της οδού Ελπίδος 5 πήγαινε, πλην όμως δεν αντελήφθη να γίνονται κακοποιήσεις και εκτελέσεις. Διατείνεται ότι δεν είδε αίματα στους τοίχους και στο δάπεδο. Για τον Μπουρτζάλα δε γνωρίζει αν είχε σχέσεις με τους Γερμανούς. Ο Βλαχόπουλος ήταν έμπιστός του διερμηνέας, ήταν καλός, αν μπορούσε να κάνει καλό, έκανε.⁶³⁶ Ο Φλώρος ήταν ικανός ως όργανο, πήγαινε όμως και στα Ες Ες,⁶³⁷ τονίζει καταδίδοντάς τον. Καταλήγοντας, ο Λάμπου υποστήριξε προκλητικά και κυνικά ότι όλη η κοινωνία γνωρίζει το άσπιλο παρελθόν του, και στα Δεκεμβριανά ενώ μπορούσε να δραπετεύσει ήρθε να λογοδοτήσει και είναι σίγουρος ότι η δικαιοσύνη της πατρίδας του θα τον αποδώσει στην κοινωνία.⁶³⁸

Ο κατηγορούμενος Κωνσταντίνος Ραμπαούνης απολογούμενος αρνήθηκε όλες τις αποδιδόμενες σ' αυτόν πράξεις και λέει ότι, επειδή αρνήθηκε να ακολουθήσει έναν Γιαννακόπουλο, ο οποίος συνεργαζόταν με τους Γερμανούς και ο οποίος επρόκειτο να κάνει συλλήψεις, τον χτύπησε και τον έκλεισε στα κρατητήρια του «Κρυστάλ». «Εντός των κρατητηρίων του Κρυστάλ εγένοντο όργια εις τους κρατουμένους, τα έκαμαν δε οι της ομάδος Παρθενίου», καταγγέλλει ο κατηγορούμενος.⁶³⁹ Στο κρατητήριο που βρισκόταν έβλεπε ανθρώπους τους οποίους υπέβαλλαν σε βασανιστήρια. Καταγγέλλει ότι ο Καθρέπτης έκανε βασανιστήρια. Τα βασανιστήρια που γίνονταν στους κρατουμένους γίνονταν γνωστά σε όλους, όλη η γειτονιά τα άκουγε. Δε γνωρίζει αν λάμβανε γνώση των βασανιστηρίων ο Λάμπου, εάν ναι,

⁶³⁵ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 6/11/1945.

⁶³⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 122(β).

⁶³⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 123(α).

⁶³⁸ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 6/11/1945.

⁶³⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 123(α).

μπορούσε να τα απαγορεύσει.⁶⁴⁰ Γίνεται επικριτικός προς τον Λάμπου, στα πλαίσια των αλληλοαποκαλύψεων, αν και ο ίδιος ήταν μέλος της Ειδικής. Από την εφημερίδα *Ελευθερία* μαθαίνουμε ότι ο Ραμπαούνης απολογήθηκε τελευταίος «*αυθορμήτως παρουσιασθείς*», υποστηρίζοντας ότι κατετάγη στην Ασφάλεια για να συντηρήσει την οικογένειά του και ότι δεν πρόσφερε καμία υπηρεσία.⁶⁴¹

Η απολογία του Κ. Ραμπαούνη ήταν και η τελευταία στη σειρά των απολογιών των κατηγορουμένων. Μετά από αυτή, ο πρόεδρος του Δικαστηρίου «*εκήρυξε περατωμένην την περί την απόδειξιν διαδικασίαν*» και έδωσε το λόγο στον Επίτροπο ο οποίος «*ανέπτυξε τας κατηγορίας ενός εκάστου των κατηγορουμένων*».⁶⁴² Από τα επίσημα πρακτικά της δίκης δεν έχουμε καμία πληροφόρηση για το περιεχόμενο του λόγου του επιτρόπου. Αντίθετα, στην εφημερίδα *Ελευθερία* έχουμε λεπτομερή αναφορά των όσων ειπώθηκαν στο δικαστήριο. Ο επίτροπος επισημαίνει ότι κατά την περίοδο της κατοχής, που η προσπάθεια των κατακτητών ήταν να χωριστούν οι Έλληνες σε δύο αντιμαχόμενα στρατόπεδα, υπήρξαν Έλληνες που φορούσαν την τιμημένη στολή του Έλληνα αξιωματικού οι οποίοι σκότωναν, προέβαιναν σε ξυλοδαρμούς, λήστευαν και γενικώς εργάζονταν με μεγάλη προσήλωση υπέρ των κατακτητών. Η πράξη τους αυτή είναι εγκληματική, καταγγέλλει ο επίτροπος, και δεν «*χωρεί*» γι' αυτούς καμία επιείκεια. Η μη δέουσα τιμωρία των συνεργασθέντων με τον εχθρό, επισημαίνει ο επίτροπος, θα είναι μια τραγική ενέργεια με τραγικές συνέπειες για το μέλλον της χώρας. Εισερχόμενος στο κατηγορητήριο, ο Επίτροπος προσάπτει σε όλους τους κατηγορούμενους σοβαρές κατηγορίες για τη δράση τους.⁶⁴³

⁶⁴⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 123(β).

⁶⁴¹ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 6/11/1945.

⁶⁴² *Πρακτικά ΕΔΑ*, φύλλο 123(β).

⁶⁴³ Συγκεκριμένα, ο επίτροπος Τσαμπάσης χαρακτηρίζει τον Λάμπου ως αρχηγό και ψυχή της κατάδοσης Ιωαννίδη. Για τον Κουρεμπανά τονίζει ότι δεν υπάρχει Έλληνας να υπηρετεί σε συμμαχική υπηρεσία και να καταδίδει άλλους που ανήκουν σε άλλη συμμαχική υπηρεσία. Επομένως δεν πρέπει οι συμμαχικές του υπηρεσίες να ελαφρύνουν τη βαρύτητα της πράξης του (σύλληψη Ιωαννίδη). Κατηγορεί τον Πουλή ότι έχει πρωτεύουσα ευθύνη ως αναπόσπαστο μέλος του αρχηγού του. Τον Φλώρο τον θεωρεί αναμφισβήτητο ένοχο για τη συμμετοχή του και τη συνεργασία του στη σύλληψη του Ιωαννίδη. Τον Παπασακελλαρίου τον κατηγορεί ότι συμμετείχε στην ΕΑΣΑΔ και ότι συνδεόταν στενά με τη γερμανόδουλη κυβέρνηση Ράλλη. Τον Παρθενίου κατηγορεί ως στενό συνεργάτη του Λάμπου, ένοχο πράξης βίας και συνεργασίας για τη σύλληψη των φυλάκων και την κατάσχεση του πομπού. Για την κατάδοση του Μακαριωτάτου θεωρεί ως μόνο υπεύθυνο τον Λάμπου. Για τις καταδόσεις των 12 Ελλήνων, οι οποίοι, σύμφωνα με το έγγραφο που κατέθεσε ο Πορφυρογένης, παραδόθηκαν στους Γερμανούς, αποκλειστικά υπεύθυνος είναι ο Λάμπου. Για την εκτέλεση των τριών Λαμιών προσωπικά υπεύθυνος είναι ο Λάμπου, γιατί τους εκτέλεσε σε αντίποινα για το θάνατο του αδελφού του. Η εκτέλεση των 17, συνεχίζει ο επίτροπος, είναι μία πράξη, στην οποία δε χωρά επιείκεια. Ήταν μια σφαγή χωρίς κατηγορητήριο, που εκτελέστηκε με τρόπο αγριότερο και από τα χιτλερικά εγκλήματα. Η πράξη αυτή βαρύνει τη γερμανόδουλη κυβέρνηση Ράλλη, τον ανεκδιήγητο

Απέναντι στις μακροσκελείς αναφορές του *Ριζοσπάστη* και της *Ελευθερίας* στη δίκη, η κάλυψη της δίκης από την εφημερίδα *Εμπρός* και την ημέρα αυτή ήταν πολύ περιορισμένη. Στο φύλλο της 6^{ης} Νοεμβρίου και στη δεύτερη σελίδα σε μικρό άρθρο σε αφανές σημείο με τίτλο «Η δίκη του Λάμπου - Η αγόρευσις του κ. Επιτρόπου» η εφημερίδα *Εμπρός* αναφέρει ότι την προηγούμενη μέρα στη δίκη του Λάμπου κ.λ.π. – όπου για μια ακόμη φορά καταφαίνεται η αδιαφορία και η υποβάθμιση της δίκης από την εφημερίδα - συνέχισε την απολογία του ο Πουλής και απολογήθηκαν οι Κουρεμπανάς, Ραμπαούνης και Λάμπου. Στη συνέχεια, αναφέρει η εφημερίδα, αγόρευσε ο Επίτροπος κ. Τσαμπάσης ο οποίος τόνισε ότι η δράση των κατηγορουμένων στρεφόταν εναντίον κάθε ιδεολογίας και κάθε αντίστασης.⁶⁴⁴

Πρέπει να επισημανθεί ότι για το χρονικό διάστημα από 1-11 μέχρι και 5-11-1945 δεν υπάρχουν αναφορές για τη δίκη της Ειδικής στην εφημερίδα *Εμπρός*.

14^η μέρα της δίκης (Τρίτη 6-11-1945)

Στα πρακτικά της δίκης καταγράφονται με λεπτομέρεια τα αδικήματα που αποδόθηκαν στους κατηγορουμένους και για τα οποία ο επίτροπος αιτήθηκε την ενοχή τους. Όπως αναφέρεται συγκεκριμένα για τον Λάμπου:

«1) Επί παραβάσει του άρθρου 1 παραγρ. Γ της υπ. Αριθ. 6/45 Συντακτικής Πράξεως ως ετροποποιήθη και συνεπληρώθη Κωδικοποιηθείσα δια του υπ. αριθ. 533/45 Αναγκαστικού Νόμου, 2) Ομοίως της παραγράφου η! 3) ομοίως της παραγράφου στ!, 4) ομοίως της παραγράφου ζ!, 5) ομοίως της παραγράφου στ! (κατάδοσις ασυρμάτου), 6) ομοίως της παραγρ. ζ! (πράξις βίας), 7) ομοίως παραγρ. στ! (κατάδοσις Αρχιεπισκόπου) 8) ομοίως παραγρ. στ! (κατάδοσις 12 προσώπων ως κομμουνιστών) 9) ομοίως παραγρ.ζ! (πράξις βίας κατά των άνω και κατά του Τσουκαλά, Ανταχοπούλου και Χονδροπούλου) 10) ομοίως της παραγράφου στ! 9 Κατάδοσις Ποδότα), 11) ομοίως της παραγρ. ζ ! (πράξις βίας εις οδόν Ελπίδος), 12) ομοίως της παραβάσεως του άρθρου 123 παραγρ. 7 Ποιν. Νόμου (ήγειρεν όπλα κατά της πατρίδος του κλπ.) 13) ομοίως του άρθρου 123 παραγρ. 7 Ποιν. Νόμου (ως ηθικός αυτουργός της εκτελέσεως των 16 εν τη Σχολή Χωροφυλακής) και 14) συνεργείας εις φόνους των τελεσθεισών υπό Γερμανών δι' ανθρώπων συλληφθέντων υπό της Ασφαλείας».⁶⁴⁵

Ταβουλάρη και τον Λάμπου, ο οποίος είναι ηθικός αυτουργός φόνων, πράξης εσκεμμένης και προμελετημένης. Ο Μιχαλέας γνώριζε ότι οι 17 τους οποίους συνόδευε ήταν μελλοθάνατοι. Δε γίνεται, λοιπόν, δεκτός ο ισχυρισμός του γιατί γνώριζε και παρέστη κατά την εκτέλεση. Εάν παρίστατο, συνεχίζει το κατηγορητήριό του ο επίτροπος, πρέπει να τον δεχτούν ως ηθικό αυτουργό. Εάν δεν το δεχτούν αυτό και δεχτούν ότι απλώς εκτέλεσε εγκληματική διαταγή, πρέπει να θεωρηθεί ως ηθικός αυτουργός, όπως ο Λάμπου. Το μόνο που θα εξεταστεί είναι η μέτρια σύγχυση η οποία δικαιολογείται από την επικρατούσα τότε κατάσταση. Βλ. Εφημερίδα *Ελευθερία*, 6/11/1945.

⁶⁴⁴ Εφημερίδα *Εμπρός*, 6/11/1945.

⁶⁴⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 124(α) έως 124(β).

Για τους κατηγορούμενους Δημήτριο Κουρεμπανά και Αλέξανδρο Φλώρο ο επίτροπος πρότεινε να κριθούν ένοχοι γιατί υπήρξαν συνειδητά όργανα του εχθρού, για την κατάδοση της οργάνωσης Ιωαννίδη και για πράξη βίας και επειδή ήγειραν όπλα κατά της Πατρίδος τους.⁶⁴⁶ Ομοίως πρότεινε την ενοχή των Εμμανουήλ Πουλή, Θωμά Μπουρτζάλα, Δημήτριου Μητρόπουλου, Ευσέβιου Παρθενίου και Αθανάσιου Μαντά επειδή υπήρξαν συνειδητά όργανα του εχθρού, επειδή παρείχαν συστηματικά πληροφορίες στον εχθρό και επειδή ήγειραν όπλα κατά της Πατρίδος τους.⁶⁴⁷ επιπλέον για τον Πουλή, επειδή κατέδωσε την οργάνωση Ιωαννίδη,⁶⁴⁸ για πράξη βίας κατά των άνω και για κατάδοση ασυρμάτου⁶⁴⁹ και για τους Μητρόπουλο και Παρθενίου για πράξη βίας στην οδό Ελπίδος.⁶⁵⁰ Για την ίδια κατηγορία, ο επίτροπος πρότεινε ενοχή και για τους κατηγορουμένους Ευάγγελο Χανιώτη, Σωτήριο Δεστούνη, Γεώργιο Καστάνη και Διαμαντή Καραγιάννη.⁶⁵¹

Ομοίως ο επίτροπος θεώρησε ένοχο τον κατηγορούμενο Κωνσταντίνο Μιχαλέα ως φυσικό αυτουργό ή ως ηθικό αυτουργό της εκτέλεσης των 16⁶⁵² και τον κατηγορούμενο Άγγελο Βλαχόπουλο ως ένοχο μόνο Εθνικής αναξιοσύνης και όχι συνεργασίας.⁶⁵³

Ομοίως θεώρησε ένοχο τον κατηγορούμενο Γεώργιο Μαντά επειδή υπήρξε συνειδητό όργανο του εχθρού, παρείχε συστηματικά πληροφορίες στον εχθρό, για την κατάδοση Ποδότα και επειδή ήγειρε όπλα κατά της Πατρίδος του.⁶⁵⁴ Πάντως για τον Γεώργιο Μαντά την ίδια μέρα προσήχθη στο Δικαστήριο αντίγραφο της υπ. αριθ.119/Η/45 της ληξιαρχικής πράξης του Ληξιαρχείου Αθηνών που αφορούσε στο θάνατό του.⁶⁵⁵

Για τρεις από τους παραπάνω κατηγορούμενους, τους Αλέξανδρο Φλώρο, Δημήτριο Μητρόπουλο και Κωνσταντίνο Μιχαλέα, ο επίτροπος πρότεινε να αναγνωριστεί ως ελαφρυντικό η «μετρία σύγχυσης»· ελαφρυντικό ποινής πρότεινε και για τον Βασίλειο Τσάτσο. Ακόμη, για όλους τους παραπάνω κατηγορούμενους ο επίτροπος πρότεινε

⁶⁴⁶ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 124(β).

⁶⁴⁷ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 124(β) έως 125(β).

⁶⁴⁸ Για την κατάδοση της ομάδας Ιωαννίδη αποδίδεται ενοχή από τον επίτροπο και στον Αθανάσιο Μαντά, βλ. Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 125(β) καθώς και στον κατηγορούμενο Βασίλειο Τσάτσο, βλ. Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 126(α).

⁶⁴⁹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 124(β). Για την κατάδοση του ασυρμάτου αποδίδεται ενοχή από τον επίτροπο και στον Ευσέβιο Παρθενίου, βλ. Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 125(α) έως 125(β).

⁶⁵⁰ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 125(α).

⁶⁵¹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 125(β).

⁶⁵² Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 125(α).

⁶⁵³ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 126(α).

⁶⁵⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 125(β).

⁶⁵⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 126(α).

την απαλλαγή τους από τις λοιπές αποδιδόμενες σ' αυτούς πράξεις. Τέλος, για τέσσερις κατηγορούμενους, τους Θρασύβουλο Παπασακελλαρίου, Κωνσταντίνο Ραμπαούνη, Ιωάννη Πρινόπουλο και Ιωάννη Βελισσαρόπουλο, πρότεινε την απαλλαγή τους από όλες τις αποδιδόμενες σ' αυτούς πράξεις.⁶⁵⁶

Ομοίως ο Επίτροπος ζήτησε να τιμωρηθούν αυστηρά από τους κατηγορούμενους οι 1) Αλέξανδρος Λάμπου, 2) Θωμάς Μπουρτζάλας, 3) Γεώργιος Μαντάς, 4) Ευσέβιος Παρθενίου και 5) Εμμανουήλ Πουλής, και να τους επιβληθεί η ποινή του θανάτου.⁶⁵⁷

Στη συνεδρίαση του Δικαστηρίου της 6^{ης} Νοεμβρίου 1945 ήταν παρόντες οι κατηγορούμενοι εκτός των 1) Ευσέβιου Παρθενίου και 2) Θωμά Μπουρτζάλα, οι οποίοι όπως προκύπτει από το υπηρεσιακό σημείωμα, της ίδιας μέρας 6/11/45, του Γραμματέα των φυλακών Καλλιθέας, αρνήθηκαν να ακολουθήσουν τη συνοδεία «προφασισθέντες ασθένειαν».⁶⁵⁸

Στη συνέχεια δόθηκε ο λόγος στους πληρεξούσιους δικηγόρους της πολιτικής αγωγής οι οποίοι ζήτησαν την ενοχή των κατηγορουμένων και την επιδίκαση αναλόγου ψυχικής οδύνης υπέρ των πελατών τους. Ορισμένοι εκτός των παραπάνω ζήτησαν και χρηματική αποζημίωση υπέρ των πελατών τους.⁶⁵⁹

Στο φύλλο του *ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ* της 7^{ης} Νοεμβρίου και στην τέταρτη σελίδα σε άρθρο με εμφαντικό τίτλο «Η δίκη των κτηνανθρώπων της Ειδικής» και υπότιτλο «Αγορεύσεις του Επιτρόπου και της Πολιτικής Αγωγής» η εφημερίδα καταγγέλλει ότι οι δήμιοι της Ειδικής άκουσαν με κτηνώδη απάθεια το κατηγορητήριο που τους απήγγειλε ο επίτροπος του δικαστηρίου κ. Τσαμπάσης. Τόση ήταν η πώρωσή τους, συνεχίζει επικριτικά η εφημερίδα, ώστε υποδέχτηκαν με καγχασμούς το τέλος της αγόρευσης του επιτρόπου, ο οποίος ζήτησε τη θανατική ποινή για πέντε μόνον απ' αυτούς. Μερικοί μάλιστα για τους οποίους ζητήθηκε η εσχάτη των ποινών, όπως ο Πουλής και ο Μπουρτζάλας μαζί με τους Παρθενίου, Κουρεμπανά, Μητρόπουλο, Μαντά, πρωτοστατούσαν σε θορυβώδεις ασχημίες. Η εφημερίδα τονίζει επικριτικά ότι το

⁶⁵⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 126(α).

⁶⁵⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 126(α).

⁶⁵⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 126(β).

⁶⁵⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 127(α) έως 127(β).

σύμπτωμα αυτό δεν είναι τυχαίο. Δείχνει με πόση εμπιστοσύνη αποβλέπουν οι κτηνάνθρωποι στη δικαιοσύνη του μεταδεκεμβριανού κράτους.⁶⁶⁰

Και συνεχίζει καταγγελτικά ο *Ριζοσπάστης* αναφέροντας ότι η προσπάθεια του επιτρόπου που είναι η «κατηγορούσα αρχή», δηλαδή αυτό το ίδιο το κράτος, να περισώσει όσο το δυνατόν περισσότερους από τους δικαζόμενους εθνικούς εγκληματίες, κατά την εφημερίδα, εκδηλώθηκε ολοφάνερα. Ενώ παραδέχτηκε ο ίδιος σαν «άνευ προηγουμένου» το έγκλημα και την προδοσία της σπείρας που λεγόταν Ειδική Ασφάλεια, καταγγέλλει η εφημερίδα, παραβλέποντας όμως αποδεικτικά στοιχεία που βροντοφώναζαν μόνα τους και τα είχε αντιληφθεί και ο τελευταίος ακροατής, επικαλέστηκε ελαφρυντικά για τους περισσότερους από τους μεγάλους κακούργους, κατά την εφημερίδα.⁶⁶¹

Με τον επικριτικό τίτλο «Άντρον φρικαλεοτήτων» ο *Ριζοσπάστης* συνεχίζοντας την παράθεση της αγόρευσης του επιτρόπου Τσαμπάση, καταγγέλλει ότι ο επίτροπος περιέγραψε την κόλαση του «Κρυστάλ» και των δεσμοτηρίων της οδού Ελπίδος, όπου διαπράττονταν εγκλήματα και βασανιστήρια πολύ πιο ανατριχιαστικά από εκείνα της «Ιεράς Εξετάσεως», όπως χαρακτηριστικά τονίζει ο επίτροπος. Στη συνέχεια ο επίτροπος καταμερίζοντας τις ευθύνες των κατηγορουμένων και αιτούμενος να επιβληθούν ποινές, σχετικά με την ποινή του θανάτου που ζήτησε είπε ότι ζητεί την εσχάτη των ποινών και το θάρρος του το αντλεί από το άφθονο και τίμιο αίμα που χύθηκε και που στάζει ακόμα. Αυτό, τονίζει, είναι πανελλήνια επιταγή και όχι αξίωση μιας μόνο μερίδας.⁶⁶²

Σύμφωνα πάντα με τον *Ριζοσπάστη* για τους περισσότερους κατηγορούμενους ο επίτροπος ζήτησε να κηρυχθούν ένοχοι εσχάτης προδοσίας και να κριθούν σαν συνειδητά όργανα του εχθρού. Η εφημερίδα τονίζει επιπλέον ότι για τον Παπασακελλαρίου είχε προκύψει ολοφάνερα από τη διαδικασία ότι αυτός ήταν ο καταδότης του Ιωαννίδη. Εκτός απ' αυτό, ήταν αρχηγός του ΕΑΣΑΔ – Εθνικού Αγροτικού Σύνδεσμου Αντικομμουνιστικής Δράσης - και οι Γερμανοί τον είχαν διορίσει δήμαρχο Βόλου για τις υπηρεσίες που τους προσέφερε.⁶⁶³

Στο φύλλο της εφημερίδας *Ελευθερία* της 7^{ης} Νοεμβρίου και στην πρώτη της σελίδα η εφημερίδα σε άρθρο της με υπέρτιτλο πάντα «Τα “κτήνη της Ειδικής”», κύριο και

⁶⁶⁰ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 7/11/1945

⁶⁶¹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 7/11/1945.

⁶⁶² Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 7/11/1945.

⁶⁶³ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 7/11/1945.

εμφαντικό τίτλο «Η Πολιτική Αγωγή αξιού θάνατον...» και υπότιτλο «Όλοι οι δικάζόμενοι υπήρξαν συνειδητά όργανα και συνεργάται των Γερμανών - Αι χθεσιναί αγορεύσεις» τονίζει ότι ο Επίτροπος ανακεφαλαιώνοντας προτείνει να κηρυχτούν ένοχοι οι κατηγορούμενοι για τις κατηγορίες που τους αποδόθηκαν. Στη δεύτερη σελίδα της σε άρθρο της με τίτλο «Η δίκη των κτηνών της Ειδικής - Η Πολιτική Αγωγή» η εφημερίδα παραθέτει στοιχεία από τις αγορεύσεις των συνηγόρων της πολιτικής αγωγής που δεν αναφέρονται στα επίσημα πρακτικά. Στην αγόρευσή του ο συνήγορος Δ. Μιράσγεζης αντικρούει τους ισχυρισμούς των εγκληματιών ότι δηλαδή έκαναν αντικομμουνιστικό αγώνα, τονίζοντας ότι αυτό το επιχείρημα δεν ευσταθεί γιατί οι κατηγορούμενοι καταδίωκαν κάθε εκδήλωση εθνικής αντίστασης, από οπουδήποτε και αν προερχόταν, ακόμα και από τις οργανωμένες, από τους συμμάχους, υπηρεσίες πληροφοριών. Στη συνέχεια ο Μιράσγεζης απαριθμεί τα στυγερότερα εγκλήματα των κατηγορουμένων και αποδίδει τα ελατήρια της κακούργας δράσης τους στη φύση των κατηγορουμένων τους οποίους χαρακτηρίζει, βάσει των πράξεών τους, ως βιολογικούς εγκληματίες, ανώμαλους ψυχικά και εξαιρετικά επικίνδυνους για την κοινωνία. Ο έτερος συνήγορος πολιτικής αγωγής Κώστας Τσιριμώκος σκιαγραφώντας τον Λάμπου τον χαρακτηρίζει δολιότερο και θρασύτερο από τον Χίμλερ και τονίζει ότι ολόκληρη η Ρούμελη η οποία υπέστη τα βασανιστήρια του Λάμπου «*απεχθάνεται αυτόν ζώντα και νεκρόν*». ⁶⁶⁴

Όσο για το *Εμπρός*, στο φύλλο της 7^{ης} Νοεμβρίου και στη δεύτερη σελίδα σε άρθρο 5 σειρών με τίτλο «Η δίκη του Λάμπου» η εφημερίδα αναφέρει απλώς ότι, κατά τη συνεδρίαση του δικαστηρίου, την προηγούμενη μέρα, στη δίκη των οργάνων της Ειδικής Ασφαλείας συνέχισε την αγόρευσή του ο επίτροπος κ. Τσαμπάσης ο οποίος ζήτησε για τους κατηγορούμενους Κουρεμπανά, Φλώρο, Μητρόπουλο, Μιχαλέα Αθ. Μαντά και Β. Τσάτσο αυστηρότατες ποινές. ⁶⁶⁵

15^η μέρα δίκης (Τετάρτη 7-11-1945)

Στη συνεδρίαση του Δικαστηρίου της 7^{ης} Νοεμβρίου 1945 προσήλθαν οι κατ' αντιμωλίαν δικάζόμενοι κατηγορούμενοι πλην του Αλεξάνδρου Λάμπου, ο οποίος, όπως προκύπτει από την προσαχθείσα υπηρεσιακή βεβαίωση του Γραμματέα των

⁶⁶⁴ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 7/11/1945.

⁶⁶⁵ Εφημερίδα *Εμπρός*, 7/11/1945.

φυλακών, αρνήθηκε να ακολουθήσει τη συνοδεία προφασιζόμενος ασθένεια.⁶⁶⁶ Στην απογευματινή συνεδρίαση της ίδιας μέρας απουσίαζαν οι Ευσέβιος Παρθενίου και Γεώργιος Καστάνης προφασιζόμενοι ασθένεια.⁶⁶⁷ Η καταγραφή των πρακτικών της δίκης για εκείνη την ημέρα αρκείται στην αγόρευση του πληρεξούσιου πολιτικής αγωγής δικηγόρου Γ. Οικονόμου, ο οποίος ζήτησε την ενοχή όλων των κατηγορουμένων και την επιδίκαση ανάλογη ψυχικής οδύνης αλλά και χρηματικής αποζημίωσης υπέρ των πελατών του⁶⁶⁸ και του δικηγόρου Ιωάννη Σαββόπουλου, συνηγόρου υπεράσπισης του κατηγορουμένου Αθανασίου Μαντά, ο οποίος ανέπτυξε την υπεράσπιση και ζήτησε την απαλλαγή του πελάτη του.⁶⁶⁹

Στο φύλλο της εφημερίδας *Ελευθερία* της 8^{ης} Νοεμβρίου και στην πρώτη της σελίδα σε άρθρο της με εμφαντικό τίτλο «Η υπεράσπιση των «κτηνών» -Τερματίζονται ίσως σήμερα οι αγορεύσεις των συνηγόρων των εγκληματιών της Ειδικής - Αναμένεται αύριο η απόφασις» η εφημερίδα επισημαίνει ότι *«Η δίκη των «κτηνών» της Ειδικής» βαίνει προς το τέρμα της. Και ο ελληνικός λαός εν τω συνόλω του - αι εξαιρέσεις των συνενόχων των δικαζομένων είναι ελάχιστοι - παρακολουθεί με αύξουσας αγωνίας τας φάσεις της δίκης αυτής που θα μείνει ιστορική. Χθες ετερματίστησαν αι αγορεύσεις των συνηγόρων της πολιτικής αγωγής που εξήντησε το θέμα από κάθε του πλευράν: εθνικήν, πολιτικήν, ηθικήν»*. Στη συνέχεια η εφημερίδα *Ελευθερία* με καυστικό και ειρωνικό τρόπο περιγράφει την κατάσταση που επικρατεί στο δικαστήριο τονίζοντας ότι ενώ η κοινή γνώμη έχει δείξει με κάθε τρόπο ότι μόνο η θανατική ποινή των κακούργων θα την ικανοποιήσει, μέσα στο δικαστήριο η ατμόσφαιρα εξακολουθεί να είναι έντονα φιλοδοσιλογική. Οι κατηγορούμενοι απειλούν, μειδιούν ειρωνικά όταν ακούν τις λεπτομέρειες των εγκλημάτων τους και γενικώς φαίνονται ήρεμοι, σαν να έχουν τη βεβαιότητα ότι τελικώς *«όλα θα πάνε καλά...»*. *«Και η φρουρά»*, καταγγέλλει η εφημερίδα, *«εξαιρετικά φιλόφρων προς τους δικαζομένους και άτεγκτος προς το κοινόν που συνωθείται έξω από την πόρτα της αιθούσης»*.⁶⁷⁰

Στο φύλλο της 8^{ης} Νοεμβρίου του *Ριζοσπάστη* και στη δεύτερη σελίδα με υπέρτιτλο «Προς το τέλος της η δίκη των κτηνών» και καταγγελτικό και εμφαντικό κύριο τίτλο «Θρασύτατη και απειλητική επέμβαση του επικεφαλής της φρουράς» η εφημερίδα

⁶⁶⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 127(β).

⁶⁶⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 128(α).

⁶⁶⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 128(β).

⁶⁶⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 128(β) έως 129 (α).

⁶⁷⁰ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 8/11/1945.

τονίζει ότι συνεχίστηκαν στη δίκη των δημίων της Ειδικής Ασφάλειας οι αγορεύσεις των συνηγόρων της πολιτικής αγωγής. Ο κ. Κολοβός, επισημαίνει η εφημερίδα, εκθέτει πώς βασανίζονταν οι Έλληνες πατριώτες στο άντρο της οδού Ελπίδος και της Ειδικής και αναφέρει τα χωροφυλακίστικα κόλπα του Λάμπου. Μετά το τέλος της αγόρευσης του κ. Κολοβού, συνεχίζει η εφημερίδα, ο επικεφαλής της φρουράς, ταγματάρχης της χωροφυλακής κ. Μπάμπαλης, πλησίασε την έδρα και απευθυνόμενος στον πρόεδρο του δικαστηρίου απαίτησε να ανακαλέσει ο κ. Κολοβός, γιατί έθιξε το σώμα της Χωροφυλακής «*δια της φράσεως “χωροφυλακίστικες πονηριές”*».⁶⁷¹ Ο πρόεδρος του δικαστηρίου κ. Τραχανής, σύμφωνα με την εφημερίδα *Εμπρός*, απείλησε με τιμωρία τον Μπάμπαλη για την επέμβασή του στη διαδικασία. Τότε ο ταγματάρχης απάντησε κατά το *Εμπρός*: «*Να με τιμωρήσετε κ. Πρόεδρε. Έθιξε το σώμα της χωροφυλακής και απεκδύομαι πάσης ευθύνης*».⁶⁷² Μετά από αυτά, ο πρόεδρος του δικαστηρίου διέταξε τον ταγματάρχη να φύγει από την αίθουσα και έδωσε εντολή να αναλάβει υπηρεσία ο αντικαταστάτης του.⁶⁷³ Για το επεισόδιο αυτό η εφημερίδα *Εμπρός* αναφέρει ότι ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης διέταξε τον αρχηγό της χωροφυλακής όπως ενεργήσει διοικητική ανάκριση. Ο Υπουργός «*διέταξεν όπως ο παρεκτραπείς αξιωματικός τεθή υπό διοικητικήν προφυλάκισιν εις περίπτωσιν καθ’ ην η παρέμβασίς του εγένετο καθ’ ον τρόπον ανεγράφη υπό των χθεσινών απογευματινών εφημερίδων*», καταλήγει η εφημερίδα *Εμπρός*.⁶⁷⁴

Στη συνέχεια η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* αναφέρει την αγόρευση του κ. Γ. Πουλίδη ο οποίος αναφέρθηκε στις συνθήκες κάτω από τις οποίες δημιουργήθηκε το κίνημα της Εθνικής Αντίστασης το οποίο παραλλήλισε με τη Φιλική Εταιρεία. Επίσης, ο κ. Πουλίδης τόνισε την πρωτοπόρα συμμετοχή του ΕΑΜ στον εθνικό αγώνα.

Ο κ. Στ. Κανελλόπουλος, συνήγορος πολιτικής αγωγής, συνεχίζει η εφημερίδα, τόνισε ότι: «*Η πολιτική αγωγή υπερασπίζει την έννοιαν της Ελευθερίας και της Δικαιοσύνης. Όργανα δέθεν της τάξεως ως οι κατηγορούμενοι που παρέδωσαν πατριώτες Έλληνες εις το εκτελεστικόν απόσπασμα δεν πρέπει να ζουν. Είσθε οι δικασταί των Ενωμένων Εθνών και δικάζετε εγκλήματα τα οποία διεπράχθησαν εις βάρος των. Είσθε οι τιμωροί*». Στη συνέχεια, αναφέρει η εφημερίδα, ο συνήγορος κ.

⁶⁷¹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 8/11/1945.

⁶⁷² Εφημερίδα *Εμπρός*, 8/11/1945.

⁶⁷³ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 8/11/1945. Βλ. και *Εμπρός*, 8/11/1945.

⁶⁷⁴ Εφημερίδα *Εμπρός*, 8/11/1945.

Γ. Οικονόμου είπε ότι δεν μπορεί να αρνηθεί κανείς ότι δεν υπήρξε εθνική Αντίσταση. Και τονίζει ότι *«Λένε ότι αν δεν υπήρχε Αντίστασις δεν θα καιγόταν σπίτια στην ύπαιθρο. Τα σπίτια τα καίγατε σεις!»*.⁶⁷⁵

Με τίτλο «Ο κ. Μιράσγεζης», στα πλαίσια το ίδιου άρθρου, ο *Ριζοσπάστης* αναφέρεται στην αγόρευση του κ. Μιράσγεζη ο οποίος είπε ότι:

«Η δίωξη των κομμουνιστών ήταν πρόσχημα δια να πλήξουν το κίνημα της εθνικής Αντιστάσεως, διότι πρώτοι ορθώθηκαν εναντίον του κατακτητού. Ο Δεκέμβριος που επικαλούνται οι κατηγορούμενοι και οι υπερασπισταί των δια να δικαιολογήσουν τα αποτρόπαια εγκλήματα των είνε η συνέπεια της ατιμωρησίας των δραστών τόσων δεκάδων χιλιάδων δολοφονιών που είχαν προηγηθεί».⁶⁷⁶

Στο φύλλο της 8^{ης} Νοεμβρίου του *Εμπρός* και στην πρώτη σελίδα σε μικρό άρθρο στο κάτω μέρος της σελίδας με τον ουδέτερο τίτλο «Η απόφασις δια τα όργανα της Ειδικής θα εκδοθή μεθαύριον» και με υπότιτλο «Και ένα ζωηρόν επεισόδιον» η εφημερίδα αναφέρει ότι στη συνεδρίαση του δικαστηρίου για τη δίκη των οργάνων της Ειδικής αγόρευσαν οι συνήγοροι της πολιτικής αγωγής κ. Εμμανουήλ και κ. Κολοβός οι οποίοι ζήτησαν την αυστηρή τιμωρία των κατηγορουμένων. Στη συνέχεια μίλησε, αναφέρει το *Εμπρός*, ο συνήγορος υπεράσπισης κ. Σαββόπουλος ο οποίος είπε ότι κανένας Έλληνας δεν υπήρξε προδότης και ότι η ελληνική αντίσταση ήταν καθολική. Ο κ. Σαββόπουλος τόνισε ότι το σύνθημα της διαίρεσης το έδωσαν οι κομμουνιστές με τις εκτελέσεις των αντιφρονούντων. Και συνεχίζει η εφημερίδα: *«Η απόφασις θα εκδοθή κατά πάσαν πιθανότητα το Σάββατον δεδομένου ότι η υπεράσπισις θα απασχολήση το δικαστήριον και αύριον. Ο εκ των συνηγόρων του Λάμπου κ. Γ. Χατζηκώστας εξήτησε να του επιτραπή να αγορεύση επί πεντάωρον, λόγω της σοβαρότητος των κατά του πελάτου του κατηγοριών»*.⁶⁷⁷

16^η μέρα δίκης (Πέμπτη 8-11-1945)

Στη συνεδρίαση του Δικαστηρίου της 8^{ης} Νοεμβρίου, από την οποία ελάχιστα στοιχεία καταγράφονται στα πρακτικά της δίκης, ο Πρόεδρος έδωσε το λόγο στους συνηγόρους των κατηγορουμένων Αθανάσιου Μαντά και Κωνσταντίνου Ραμπαούνη, οι οποίοι αναπτύσσοντας την υπεράσπισή τους ζήτησαν την απαλλαγή των πελατών τους.⁶⁷⁸ Στη συνέχεια ο Πρόεδρος έδωσε το λόγο στον εκ των συνηγόρων των

⁶⁷⁵ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 8/11/1945.

⁶⁷⁶ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 8/11/1945.

⁶⁷⁷ Εφημερίδα *Εμπρός*, 8/11/1945.

⁶⁷⁸ *Πρακτικά ΕΛΑ*, ό.π., φύλλο 129(α).

κατηγορουμένων Ε. Κουλουμβάκη, ο οποίος αναπτύσσοντας την υπεράσπισή του, ζήτησε την απαλλαγή των πελατών του και υπέβαλε την ένσταση της Αντισυνταγματικότητας κατά της υπ. αριθ. 6/45 Συντακτικής Πράξης και για έλλειψη Δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου για την εκδίκαση της προκείμενης δίκης, συγχρόνως δε και ακυρότητα αυτής «ως απαγγελούσης ποινάς δια πράξεις τελεσθείσας προ της εκδόσεώς της».⁶⁷⁹ Ομοίως, ο συνήγορος του κατηγορουμένου Δ. Μητρόπουλου, δικηγόρος Γ. Πάλλας, αναπτύσσοντας την υπεράσπιση του κατηγορουμένου τη 17^η μέρα της δίκης, ζήτησε την απαλλαγή του και υπέβαλε την ένσταση Αντισυνταγματικότητας κατά της υπ. αριθ. 6/45 Συντακτικής Πράξης και για έλλειψη δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου για εκδίκαση της προκείμενης δίκης, συγχρόνως δε και ακυρότητα αυτής.⁶⁸⁰

Ο *Ριζοσπάστης* στο φύλλο της 9^{ης} Νοεμβρίου και στη δεύτερη σελίδα σε μικρό άρθρο με ειρωνικό τίτλο «Αν εκτελεσθούν τα κτήνη θα επέλθει... διχασμός!- υποστηρίζει η υπεράσπιση» η εφημερίδα παραθέτει τις αγορεύσεις των δικηγόρων της υπεράσπισης, οι οποίες κατά την εφημερίδα κινούνται στα όρια της υπερβολής. Για τον συνήγορο υπεράσπισης Σαββόπουλο αναφέρει καυστικά ότι είπε πως αν εκτελεσθούν οι κατηγορούμενοι θα επέλθει διχασμός, όπως έγινε με τη δίκη των έξι το 1922· επίσης ότι ζήτησε από το δικαστήριο να βγάλει απόφαση παρόμοια με εκείνη που έβγαλε το δικαστήριο που δίκασε τον Κολοκοτρώνη. Ο συνήγορος υπεράσπισης Κουλουμβάκης, συνεχίζει η εφημερίδα, ζήτησε αθωωτική απόφαση για όλους τους κατηγορουμένους «*χάριν... της Πατρίδος, της Δικαιοσύνης και της... Ηθικής!*».⁶⁸¹ Ο Κουλουμβάκης, σαρκάζει η εφημερίδα, ανάμεσα στις πολλές φαιδρότητες, είπε και τα εξής: «*Μία ημέρα η πατρίς θα στήσει ανδριάντα εις τον Ράλλον, τον λευκόν αυτόν πολιτευτήν και πατριώτην, εις τον οποίον η Ελλάς οφείλει ευγνωμοσύνην*».⁶⁸² Για τα μπλόκα είπε ότι «*ήσαν εσχάτη πατριωτική άμυνα εναντίον της μεγαλυτέρας προδοσίας*». Ακόμα, είπε ότι ο «*θεσμός*» για την τιμωρία των δοσιλόγων υπονομεύει τα θεμέλια της πατρίδος μας.⁶⁸³

Στη συνέχεια και στα πλαίσια του ίδιου άρθρου με εμφαντικό τίτλο «Ένα «κτήνος» υπηρετεί στη Λάρισα», ο *Ριζοσπάστης* αναφέρει ότι στη δίκη των «κτηνών» της

⁶⁷⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 129(β).

⁶⁸⁰ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 130(β).

⁶⁸¹ Βλ. και εφημερίδα *Ελευθερία*, 9/11/1945.

⁶⁸² Βλ. και εφημερίδα *Ελευθερία*, 9/11/1945.

⁶⁸³ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 9/11/1945.

Ειδικής ο Μητρόπουλος αποκάλυψε ότι στην ομάδα Λάμπου ήταν και ο Αλογάριαστος. Το «κτήνος» αυτό, καταγγέλλει η εφημερίδα, «υπηρετεί σήμερα στο τμήμα Ασφαλείας Λάρισας». ⁶⁸⁴ Ο Ριζοσπάστης δεν μας παρέχει περισσότερα στοιχεία για τον Αλογάριαστο.

Στο φύλλο της εφημερίδας *Ελευθερία* της 9^{ης} Νοεμβρίου και στην πρώτη της σελίδα σε άρθρο της με υπέρτιτλο «Τα “κτήνη της Ειδικής”» και κύριο εμφαντικό τίτλο «Ελέχθη ότι είναι άξιοι εθνικής ευγνωμοσύνης» και υπότιτλο «Τι υποστηρίζει η υπεράσπιση» η εφημερίδα τονίζει: «*Συνεχίσθη και χθες η δίκη των κτηνών της Ειδικής με τας αγορεύσεις των συνηγόρων υπερασπίσεως. Τα νομικά και ουσιαστικά επιχειρήματα της υπερασπίσεως υπήρξαν εξαιρετικώς ισχνά. Εδόθη όμως ευκαιρία, ώστε ο δοσιλογισμός να εμφανισθή και επισήμως πλέον διεκδικών την ευγνωμοσύνην του Έθνους. Και θα ήτο αρκετά φαιδρά η τελευταία αυτή φάσις της δίκης με όσα χθες ηκούσθησαν μέσα εις το καταθλιπτικόν περιβάλλον που απαρτίζουν οι δήμιοι του ελληνικού λαού αφ’ ενός και οι συγγενείς των θυμάτων των αφ’ ετέρου*»». ⁶⁸⁵

Στη δεύτερη σελίδα της εφημερίδας *Ελευθερία* σε άρθρο της με τίτλο «Τα κτήνη της Ειδικής» συνεχίζεται η παρουσίαση του Κουλουμβάκη στο δικαστήριο ο οποίος υποβάλλει ένσταση αναρμοδιότητας και ισχυρίζεται ότι, επειδή η δίκη είναι πολιτική, πρέπει να δικαστεί στο ορκωτό δικαστήριο. Τονίζει ότι αυτό το αδίκημα είναι βαρύτερο από τις πράξεις των κατηγορουμένων και απειλεί τον πρόεδρο ότι, αν επιβληθεί ποινή ανεπανόρθωτη, θα επιδιώξει την ποινική του δίωξη. Συνεχίζοντας ο συνήγορος Κουλουμβάκης λέει: «*Το είχα είπει και άλλοτε εις τον προϊστάμενον των κ.κ. κατηγορουμένων, τον έντιμον και γενναίον στρατηγόν κ. Λάμπου ότι υπό των οργάνων του διεπράχθησαν διάφορα αδικήματα. Το λέγω και τώρα. Αλλά όλα αυτά διεπράχθησαν εν αμύνη και εν πλήρει συγχύσει. Αν δεν υπήρχε ειδική ασφάλεια, συνεχίζει, τα τάγματα ασφαλείας, τα οποία δεν ήταν τάγματα ασφαλείας αλλά τάγματα εθνικής σωτηρίας και οι ηρωικοί τσολιάδες, ούτε εσείς θα εδικάζατε, ούτε εγώ θα ηγόρευον*»». ⁶⁸⁶

Στην εφημερίδα *Εμπρός* και στο φύλλο της 9^{ης} Νοεμβρίου, στη δεύτερη σελίδα σε επίσης μικρό άρθρο με τίτλο «Η δίκη του Λάμπου» η εφημερίδα αναφέρει την

⁶⁸⁴ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 9/11/1945.

⁶⁸⁵ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 9/11/1945.

⁶⁸⁶ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 9/11/1945.

αγόρευση του συνηγόρου κ. Σαββόπουλου, προβάλλοντας τους ισχυρισμούς του ότι η Ειδική Ασφάλεια ιδρύθηκε για να προστατεύσει τους πολίτες από τις σφαγές του ΕΑΜ, το οποίο όμως συνεργάστηκε με τους Γερμανούς και τους Βούλγαρους στη στάση του Δεκεμβρίου και παρακαλεί το δικαστήριο να δεχτεί πλήρη σύγχυση για τους κατηγορούμενους. Στη συνέχεια καταθέτει ο συνήγορος υπεράσπισης κ. Κουλουμβάκης ο οποίος απαριθμεί σειρά εγκλημάτων που διαπράχθηκαν από το ΕΑΜ πριν από τη στάση του Δεκεμβρίου και κατά τη διάρκειά της και τονίζει ότι η μόνη αντίσταση του ΕΑΜ ήταν να σκοτώνει Έλληνες. Κατά το *Εμπρός*, ο Κουλουμβάκης ισχυρίστηκε ότι κατά το Δεκεμβριανό κίνημα συνελήφθησαν 200 Βούλγαροι και 400 Γερμανοί που πολεμούσαν με τον ΕΛΑΣ.⁶⁸⁷

17^η μέρα δίκης (Παρασκευή 9-11-1945)

Στη συνεδρίαση του Δικαστηρίου της 9^{ης} Νοεμβρίου προσήλθαν οι κατ' αντιμωλίαν δικαζόμενοι κατηγορούμενοι, εκτός από τον Αλέξανδρο Φλώρο, ο οποίος, όπως προκύπτει από τη βεβαίωση της ίδιας μέρας του Γραμματέα των φυλακών Καλλιθέας, αρνήθηκε να ακολουθήσει τη συνοδεία προφασιζόμενος ασθένεια.⁶⁸⁸ Ο Πρόεδρος έδωσε το λόγο στον εκ των συνηγόρων των κατηγορουμένων Δ. Κουρεμπανά και Θ. Μπουρτζάλα, δικηγόρο Παν. Μπουρίκο, ο οποίος αναπτύσσοντας την υπεράσπιση του ζήτησε την απαλλαγή των πελατών του, να κηρυχθούν αυτοί ένοχοι εθνικής αναξιοτήτας και να κριθεί από το Δικαστήριο ότι πρέπει να τους δοθούν ελαφρυντικές περιπτώσεις και «μετρία σύγχυσις» επίσης προσκόμισε στο Δικαστήριο διάφορα στοιχεία.⁶⁸⁹

Κατά την *Ελευθερία*, στο φύλλο της 10^{ης} Νοεμβρίου και στην πρώτη της σελίδα σε άρθρο της με υπέρτιτλο «Η πολύκροτος δίκη» και κύριο και εμφαντικό τίτλο «Η απόφασις δια τα κτήνη αναμένεται την Τρίτην» και υπότιτλο «Μακραί αγορεύσεις συνηγόρων», ο Μπουρίκος, συνήγορος υπεράσπισης του Κουρεμπανά, υποστήριξε ότι η δράση του ΕΑΜ ήταν αντεθνική και είχε σκοπό να μειώσει τον ελληνικό πληθυσμό στο 1000000 «δια να τον υπαγάγη υπό την δικτατορίαν του Τίτο».⁶⁹⁰ Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και η εφημερίδα *Εμπρός* της ίδιας μέρας η οποία στην τέταρτη σελίδα, σε αφανές σημείο και σε μικρό άρθρο με τίτλο «Η δίκη του Λάμπου»

⁶⁸⁷ Εφημερίδα *Εμπρός*, 9/11/1945.

⁶⁸⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 129(β).

⁶⁸⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 130(α).

⁶⁹⁰ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 10/11/1945.

παραθέτει ότι κατά τον Μπουρίκο ο ρόλος της Ειδικής ήταν μια αναπότρεπτη ανάγκη άμυνας και προστασίας του λαού εναντίον των σκοτεινών σχεδίων του κομμουνισμού.⁶⁹¹

Και οι συνήγοροι των κατηγορουμένων Ευσεβίου Παρθενίου, Ευάγγελου Χανιώτη, Σωτήριου Δεστούνη, Ιωάννη Βελισσαρόπουλου και Κωνσταντίνου Μιχαλέα δικηγόροι Γ. Αγγελίδης και Νικόλαος Σιγανός αναπτύσσοντας την υπεράσπισή τους ζήτησαν την απαλλαγή των πελατών τους.⁶⁹² Ο συνήγορος υπεράσπισης Αγγελίδης υποστήριξε ότι οι πελάτες του δεν έκαναν κανένα αδίκημα επειδή κατετάγησαν «εις την δοξασμένην Ειδικήν Ασφάλειαν»· κακό θα ήταν αν πήγαιναν στον ΕΛΑΣ. Ο Παρθενίου υπηρέτησε την πατρίδα του, συνεχίζει ο συνήγορος, και δεν πρέπει ούτε αυτός ούτε οι άλλοι κατηγορούμενοι να δικαστούν, γιατί θα έρθει πάλι η κατάσταση αυτή και τότε δε θα βρεθούν άνθρωποι να υπηρετήσουν στην Ειδική Ασφάλεια, για να μας σώσουν.⁶⁹³ Κατά το *Εμπρός* ο Αγγελίδης είπε ότι αν δεν υπήρχε η Ειδική Ασφάλεια κανένας Έλληνας δε θα ζούσε και η Ελλάδα θα είχε εξανδραποδιστεί,⁶⁹⁴ κινούμενος στα όρια της άκρας υπερβολής προκειμένου να εξυμνήσει το έργο της Ειδικής, τονίζουμε.

Δεν υπάρχουν αναφορές στη δίκη στο *Ριζοσπάστη* της ίδιας ημέρας (10-11-1945), εκτός από την παρουσίαση ενός μικρού άρθρου στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας και κάτω από τον γενικό τίτλο «Από την άποψή μας». Με το άρθρο αυτό με τίτλο «Ο κ. Δαμβέργης» ο *Ριζοσπάστης* μας πληροφορεί ότι σχετικά με τα σχόλια που έγιναν για τον λαϊκό δικαστή στη δίκη του Λάμπου κ. Δαμβέργη στο φύλλο του της 3^{ης} Νοεμβρίου 1945, η εφημερίδα έλαβε επιστολή από τον ίδιο που την πληροφορούσε ότι η απουσία του από το δικαστήριο οφειλόταν σε καρδιακή προσβολή, λόγω μεγάλης κόπωσης. Επίσης - κατά την εφημερίδα - ο Δαμβέργης διαβεβαίωσε ότι η σύζυγός του ήταν Αυστριακή και όχι Γερμανίδα και ότι ο Τίτο Δαμβέργης, συνεργάτης των Γερμανών, του ήταν παντελώς άγνωστος. Επίσης ισχυρίστηκε ότι στην κατοχή βοήθησε «ως Έλλην την πάσχουσα κοινωνία μας και τις οργανώσεις *Αντίστασης*». Η εφημερίδα όμως καταγγέλλει ότι εργάτες και υπάλληλοι του εργοστασίου του Δαμβέργη δε συμφωνούσαν με τη γνώμη που είχε ο ίδιος για τον

⁶⁹¹ Εφημερίδα *Εμπρός*, 10/11/1945.

⁶⁹² *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 130(β).

⁶⁹³ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 10/11/1945.

⁶⁹⁴ Εφημερίδα *Εμπρός*, 10/11/1945.

εαυτό του. Επισημαίνει ότι το εργοστάσιό του όχι μόνο δε θίχτηκε από τους Γερμανούς, ενώ οι περιουσίες εθνικών αγωνιστών καταστράφηκαν, αλλά λειτούργησε κανονικά όλο το διάστημα της γερμανικής κατοχής. Τονίζει επικριτικά ότι ο Δαμβέργης, μετά τα Δεκεμβριανά, έδειξε τα πραγματικά του αισθήματα απέναντι στο κίνημα της Εθνικής Αντίστασης, απολύοντας πολλούς αγωνιστές υπαλλήλους και εργάτες.⁶⁹⁵

18^η μέρα δίκης (Σάββατο 10-11-1945)

Στη συνεδρίαση της 10^{ης} Νοεμβρίου απόντες ήταν οι Αλέξανδρος Λάμπου, Ευσέβιος Παρθενίου και Κωνσταντίνος Μιχαλέας οι οποίοι προφασίστηκαν ασθένεια.⁶⁹⁶ Οι συνήγοροι των κατηγορουμένων Αλεξ. Φλώρου, δικηγόρος Αντών. Ταμπακόπουλος, και των Άγγελου Βλαχόπουλου και Γεωργίου Καστάνη, δικηγόρος Γ. Δημητρίου, αφού ανέπτυξαν την υπεράσπισή τους, ζήτησαν την αθώωση και απαλλαγή των πελατών τους προσκομίζοντας διάφορα έγγραφα.⁶⁹⁷ Ο πρόεδρος έδωσε το λόγο στον συνήγορο των κατηγορουμένων Αλεξ. Λάμπου και Θρ. Παπασακελλαρίου, δικηγόρο Γεώργ. Χατζηκώστα, ο οποίος αναπτύσσοντας την υπεράσπισή του, ζήτησε την αθώωση των πελατών του, προσκομίζοντας διάφορα στοιχεία.⁶⁹⁸

Και ενώ στα επίσημα πρακτικά της δίκης δεν υπάρχουν καταγραφές στα αναφερόμενα της υπερασπιστικής γραμμής των τριών παραπάνω συνηγόρων, από το *Ριζοσπάστη* πληροφορούμαστε τα περιεχόμενα των αγορεύσεών τους.⁶⁹⁹ Από την άλλη, η *Ελευθερία* στην πρώτη της σελίδα σε άρθρο της με τίτλο «Συμπεράσματα από μίαν δίκην - Την Τρίτην η απόφασις» τονίζει ότι η απόφαση του δικαστηρίου για την τύχη των κατηγορουμένων θα έχει βαρύνουσα σημασία, τόσο εθνική όσο και ηθική. Εθνική σημασία, γιατί μέσω αυτής θα καταφανεί πόσο οι δικαστές, επαγγελματίες και λαϊκοί, συνέλαβαν την αξίωση του έθνους που κατακτήθηκε από την κτηνώδη βία, επισημαίνει η εφημερίδα, αλλά ποτέ δεν υποτάχτηκε, για την τιμωρία εκείνων που οικειοθελώς έταξαν εαυτούς στην υπηρεσία του βαρβαρότερου κατακτητή από όσους πέρασαν κατά τη διάρκεια των αιώνων από τη γωνία αυτής της γης. Ταυτόχρονα η

⁶⁹⁵ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 10/11/1945.

⁶⁹⁶ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 130(β).

⁶⁹⁷ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 131(α).

⁶⁹⁸ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 131(β).

⁶⁹⁹ Βλ. εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, φύλλο 11/10/1945.

απόφαση αυτή θα χρησιμεύσει ως κριτήριο στους συμμάχους λαούς για την εκτίμηση του πνεύματος εθνικής αντίστασης και ικανότητας των Ελλήνων να συνεχίσουν το δρόμο που χάραξαν το πρωί της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940. Και η ηθική σημασία της αναμενόμενης απόφασης είναι τεράστια, γιατί η αντίσταση χωρίς ηθική κάθαρση χάνει κάθε σημασία. Ταυτόχρονα η εφημερίδα προβληματίζεται, αναρωτιέται και αμφιβάλλει για την έκδοση της σωστής απόφασης από το δικαστήριο. Γράφει: «Αραγε οι δικασταί έχουν κατανοήσει την σημασίαν της αποφάσεώς των; Είναι πολύ δύσκολον να το βεβαιώση κανείς κατηγορηματικώς»,⁷⁰⁰ τονίζει η εφημερίδα. Στην τέταρτη σελίδα της η εφημερίδα *Ελευθερία* και σε συνέχεια του άρθρου της πρώτης σελίδας αμφισβητεί την έκδοση σωστής απόφασης. Τονίζει αναρωτώμενη:

*«Αλλά η ακροαματική διαδικασία, η αγόρευσις του κ. Επιτρόπου και κυρίως τα επιχειρήματα της υπερασπίσεως, επιβεβαίωσαν ακόμη μίαν φοράν ότι η δεξιά επιμένει εις τον συμψηφισμόν των προδοτών με τα δεκεμβριανά. Μόνον έτσι ημπορεί να εξηγηθή πώς η υπεράσπισις βλέπει ως ήρωας καταπτύστους εθνικούς εγκληματίας και εκφύλους τύπους ως οι δικαζόμενοι. Και εις αυτήν την θεωρίαν εφάνη να παρασύρεται ολόκληρον το δικαστήριον, ούτε της πολιτικής αγωγής εξαιρουμένης. Ημπορεί να υποστηριχθή ότι αν μεταξύ των χιλιάδων θυμάτων της Ειδικής δεν ήτο και ο Ιωαννίδης οι κατηγορούμενοι θα ημπορούσαν να ελπίζουν και εις αθώωσιν ακόμη. Διότι ο μέγας αριθμός των θυμάτων των κτηνών της Ειδικής ανήκον εις την αριστεράν. Αδιάφορον αν απέθνησκον εις τας επάλξεις του εθνικού αγώνος»*⁷⁰¹

Η συνεδρίαση της ημέρας εκείνης έληξε με την ερώτηση του προέδρου προς τους κατηγορούμενους αν έχουν να προσθέσουν κάτι υπερασπιζόμενοι εαυτούς και με την αρνητική απάντηση εκ μέρους τους. Το Δικαστήριο διέκοψε τη συνεδρία για την 13^η Νοεμβρίου.⁷⁰²

Δεν υπάρχουν αναφορές στο *Εμπρός* της ίδιας ημέρας (11-11-1945). Αξιοσημείωτο είναι ότι από το Σάββατο 10/11 η επόμενη συνεδρίαση του δικαστηρίου ορίστηκε για τις 13/11, ημέρα Τρίτη και ώρα 3:30 μ.μ., με αιτιολογία, όπως καταγράφεται στα πρακτικά των ΓΑΚ, «*αποσυρόμενον το Δικαστήριον εις διάσκεψιν*».⁷⁰³ Στα ΓΑΚ υπάρχουν πέντε χειρόγραφες σελίδες με αριθμηση 1-5 και φέρουσες τίτλο «Πρακτικά διασκέψεως του Ειδικού Δικαστηρίου Αθηνών της 10^{ης}, 12^{ης} και 13^{ης} Νοεμβρίου 1945», στα οποία καταγράφονται οι απόψεις των μελών του δικαστηρίου σχετικά με

⁷⁰⁰ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 11/11/1945.

⁷⁰¹ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 11/11/1945.

⁷⁰² *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 132(α).

⁷⁰³ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 132(α).

την επιβολή ή μη ποινών στους κατηγορουμένους. Στις σελίδες αυτές είναι εμφανής η διαφοροποίηση των μελών της σύνθεσης του δικαστηρίου τόσο ως προς την απόφαση επιβολής ποινών όσο και ως προς τη διάρκεια της ποινής για ορισμένους κατηγορούμενους και κυρίως για τον Αλέξανδρο Λάμπου.

19^η μέρα δίκης (Τρίτη 13-11-1945)

Στη συνεδρίαση της 13^{ης} Νοεμβρίου απών ήταν ο Ευσ. Παρθενίου, «*προφασισθείς ασθένειαν*» σύμφωνα με τα πρακτικά της δίκης. Ο Πρόεδρος έδωσε το λόγο στον Επίτροπο για να αποφανθεί για την υποβληθείσα από τους συνηγόρους των κατηγορουμένων ένσταση περί αντισυνταγματικότητας της υπ' αρ. 6/1945 συντακτικής πράξεως, διότι οι πράξεις των κατηγορουμένων συντελέστηκαν πριν την ισχύ της. Ο Επίτροπος πρότεινε την απόρριψη της υποβληθείσας ένστασης ως μη νομίμου καθόσον γι' αυτήν έχει αποφανθεί το δικαστήριο με προηγούμενή του απόφαση και τελικώς η ένσταση απορρίφθηκε.⁷⁰⁴

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο δια του Προέδρου ανακοίνωσε την απόφασή του για την ενοχή ή αθωότητα των κατηγορουμένων, κάλεσε τον επίτροπο Τσαμπάση να προτείνει ποινές στους ένοχους κατηγορούμενους. Οι πληρεξούσιοι των πολιτικών αγωγών, όταν τους δόθηκε ο λόγος από τον Πρόεδρο, σιώπησαν. Οι συνήγοροι των κατηγορουμένων, αφού πήραν το λόγο από τον Πρόεδρο, ζήτησαν να επιβληθεί στους πελάτες τους το ελάχιστο όριο της ποινής που προβλέπεται από το Νόμο. Οι κατηγορούμενοι επικαλέστηκαν την επιείκεια του Δικαστηρίου.⁷⁰⁵ Τέλος το δικαστήριο αποσύρθηκε για διάσκεψη. Επανερχόμενο στην έδρα δια του Προέδρου απήγγειλε την απόφασή του δια της οποίας κατεδίκασε τους κατηγορουμένους:

1) Κήρυξε ένοχο τον Αλέξανδρο Λάμπου, γιατί κατέχοντας δημόσια θέση έγινε συνειδητό όργανο του εχθρού, για τις καταδόσεις Ιωαννίδη, Ταμπουράκη και Ματσουκά, κατάδοση Αρχιεπισκόπου, κατάδοση 12 πολιτών, κατάδοση των Τσουκαλά, Ανταχοπούλου και Χονδροπούλου, κατάδοση Δημ. Χωραφά, για ηθική αυτουργία του φόνου των 16 στη Σχολή Χωροφυλακής και ηθική αυτουργία για απόπειρα φόνου του Διονύσιου Αναγνωστόπουλου και για συνέργεια στο φόνο

⁷⁰⁴ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 132(β).

⁷⁰⁵ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 135(α).

Λεβέντη, Αποστόλου και Κότσιρα. Το δικαστήριο κήρυξε τον Λάμπου αθώο λόγω αμφιβολιών για τις λοιπές αποδιδόμενες σ' αυτόν πράξεις⁷⁰⁶ και τον καταδίκασε στην ποινή του θανάτου, των ισοβίων δεσμών, των 15, 16 και 20 ετών προσκαίρων δεσμών, ανάλογα με τις πράξεις του⁷⁰⁷. Τις ποινές αυτές συγχώνευσε στην ποινή του θανάτου.⁷⁰⁸ Η ποινή αυτή δεν απείχε από την προτεινόμενη από τον επίτροπο ποινή.⁷⁰⁹

2) Ομοίως κήρυξε ένοχο τον Εμμανουήλ Χαριδήμου Πουλή, γιατί κατέχοντας δημόσια θέση έγινε συνειδητό όργανο του εχθρού, κατέδωσε τους Ιωαννίδη κ.λ.π.,⁷¹⁰ και για άλλες παραβάσεις. Αθώο, λόγω αμφιβολιών, για τις λοιπές αποδιδόμενες σ' αυτόν πράξεις.⁷¹¹ Το δικαστήριο του επέβαλε την ποινή του θανάτου ενώ ο επίτροπος είχε προτείνει την ποινή του θανάτου (δισ).⁷¹²

3) Το δικαστήριο κήρυξε ένοχο τον κατηγορούμενο Αλέξανδρο Νικολάου Φλώρο για την ανάληψη υπηρεσίας από τις αρχές κατοχής και τη συνέργεια στην κατάδοση Ιωαννίδου, ενώ τον αθώωσε, λόγω αμφιβολιών, για τις λοιπές σ' αυτόν αποδιδόμενες πράξεις.⁷¹³ Ο Φλώρος καταδικάστηκε σε φυλάκιση 18 και 15 ετών, ποινή η οποία συγχωνεύτηκε σε 20 έτη προσκαίρων δεσμών. Για τον Αλέξανδρο Φλώρο ο επίτροπος είχε προτείνει ποινή πρόσκαιρων δεσμών 16 ετών και ποινή ισοβίων δεσμών.⁷¹⁴

4) Τον Θωμά Αθανασίου Μπουρτζάλα το δικαστήριο τον κήρυξε ένοχο για την ανάληψη υπηρεσίας από τις αρχές κατοχής και αθώο, λόγω αμφιβολιών, για τις λοιπές σ' αυτόν αποδιδόμενες πράξεις.⁷¹⁵ Τον καταδίκασε με την ποινή των ισοβίων δεσμών, ενώ ο επίτροπος είχε προτείνει για αυτόν την ποινή του θανάτου.⁷¹⁶

5) Το δικαστήριο έκρινε ένοχο τον Αθανάσιο Μαντά για την ανάληψη υπηρεσίας από τις αρχές κατοχής. Αθώο, λόγω αμφιβολιών, για τις λοιπές σ' αυτόν αποδιδόμενες

⁷⁰⁶ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 132(β) έως 133(α).

⁷⁰⁷ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 135(α).

⁷⁰⁸ Εφημερίδα Εμπρός, 14/11/1945.

⁷⁰⁹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 134(β).

⁷¹⁰ Εφημερίδα Ελευθερία, 14/11/1945.

⁷¹¹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 133(α).

⁷¹² Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 134(β).

⁷¹³ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 133(β).

⁷¹⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 134(β).

⁷¹⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 133(β).

⁷¹⁶ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 134(β).

πράξεις.⁷¹⁷ Το δικαστήριο του επέβαλε την ποινή των ισόβιων δεσμών· την ίδια ποινή είχε εισηγηθεί και ο επίτροπος.⁷¹⁸

6) Ένοχο κήρυξε και τον Κωνσταντίνο Μιχαλέα για συνέργεια στον φόνο των 16 και συνέργεια σε απόπειρα φόνου του Αναγνωστόπουλου στη Σχολή Χωροφυλακής. Αθώο λόγω αμφιβολιών για τις λοιπές σ' αυτόν αποδιδόμενες πράξεις.⁷¹⁹ Τέλος τον καταδίκασε σε ποινή 18 και 15 ετών, την οποία συγχώνευσε στην ποινή των 20 ετών προσκαίρων δεσμών. Για τον Μιχαλέα η πρόταση του Τσαμπάση ήταν η ποινή των πρόσκαιρων δεσμών των 20 ετών (δix).⁷²⁰

7) Για τον Ευσέβιο Παρθενίου κήρυξε την ενοχή του για συνέργεια στον φόνο των Λεβέντη, Αποστόλου και Κότσιρα. Αθώο, λόγω αμφιβολιών, για τις λοιπές σ' αυτόν αποδιδόμενες πράξεις.⁷²¹ Του επιδίκασε την ποινή των ισόβιων δεσμών· την ίδια ποινή είχε εισηγηθεί και ο επίτροπος.⁷²²

8) Ομοίως ενόχους τους κατηγορούμενους Άγγελο Σπυρ. Βλαχόπουλο και Κωνσταντίνο Ιωάννου Ραμπαούνη μόνον λόγω Εθνικής Αναξιοτήτος. Αθώους, λόγω αμφιβολιών, για όλες τις σ' αυτούς αποδιδόμενες πράξεις.⁷²³ Τον Άγγελο Βλαχόπουλο τον καταδίκασε με την ποινή της φυλάκισης δύο ετών και ισόβια στέρηση των πολιτικών του δικαιωμάτων, και τον Κωνσταντίνο Ραμπαούνη με την ποινή της φυλάκισης του ενός έτους και ισόβια στέρηση των πολιτικών του δικαιωμάτων. Για αυτούς τους δύο ο επίτροπος είχε προτείνει την ποινή της φυλάκισης τριών ετών και στέρηση των πολιτικών τους δικαιωμάτων.⁷²⁴

Το δικαστήριο ακόμη «κατεδίκασεν ομοίως τους αυτούς ως ανωτέρω καταδικασθέντας κατηγορουμένους και εις τα της δίκης έξοδα και τέλη εισπρακτέα αλληλεγγύως και δια προσωπικής των κρατήσεως».⁷²⁵

Τέλος, το δικαστήριο κήρυξε αθώους λόγω αμφιβολιών τους λοιπούς κατηγορουμένους 1) Δημήτριο Αριστ. Κουρεμπανά, 2) Θρασύβουλο Θ. Παπασακελλαρίου, 3) Βασίλειο Τσάτσο, 4) Δημήτριο Ηλ. Μητρόπουλο, 5) Ιωάννη Πρινόπουλο, 6) Ευάγγελο Χανιώτη, 7) Σωτήριο Δεστούνη, 8) Γεώργιο Καστάνη, 9) Ιωάννη Βελισσαρόπουλο και 10) Διαμαντή Καραγιάννη, για όλες τις αποδιδόμενες σ'

⁷¹⁷ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 133(β).

⁷¹⁸ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 134(β).

⁷¹⁹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 133(β).

⁷²⁰ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 134(β).

⁷²¹ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 133(β).

⁷²² Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 134(β).

⁷²³ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλο 133(β).

⁷²⁴ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 134(β) έως 135(α).

⁷²⁵ Πρακτικά ΕΔΑ, ό.π., φύλλα 135(α) έως 135(β).

αυτούς πράξεις, σύμφωνα με το κατηγορητήριο.⁷²⁶ Επίσης, την κατηγορία για το Γεώργ. Μαντά τη θεώρησε «απεσβεσμένην» λόγω του θανάτου του.⁷²⁷

Διαπιστώνουμε ότι οι κατηγορούμενοι τιμωρήθηκαν με ελαφρές ποινές. Το δικαστήριο εξάντλησε όλη την επιείκεια και την μεροληπτικότητά του υπέρ των κατηγορουμένων, επιβάλλοντας σε λίγους μόνο αυστηρή ποινή, ενώ πολλοί αθωώθηκαν λόγω αμφιβολιών, παρότι υπήρχαν πολλές καταγγελίες στις καταθέσεις των μαρτύρων κατηγορίας για πλήθος εγκλημάτων που είχαν διαπράξει. Σε άλλους κατηγορούμενους καταλογίστηκε ως ελαφρυντικό η «μετρία σύγχυσης». Αναριωτιόμαστε πόθεν προέκυψε αυτή η «σύγχυσις», και γιατί θα έπρεπε να λειτουργήσει σαν ελαφρυντικό.

Το Δικαστήριο δέχτηκε τις αιτήσεις των πολιτικών αγωγών και υποχρέωσε αρκετούς από τους καταδικασθέντες κατηγορούμενους σε καταβολή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης των πολιτικώς εναγόντων και για αμοιβή των πληρεξουσίων δικηγόρων τους.⁷²⁸

⁷²⁶ Πρακτικά ΕΛΑ, ό.π., φύλλο 134(α).

⁷²⁷ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 14/11/1945.

⁷²⁸ Συγκεκριμένα επιδικάστηκαν:

στον Αλέξανδρο Λάμπου, Εμμανουήλ Πουλή και Αλέξανδρο Φλώρο, «ίνα αλληλεγγύως» και με προσωπική τους κράτηση πληρώσουν στους πολιτικώς ενάγοντες Αικατερίνη χήρα Αλεξάνδρου Ιωαννίδου δρχ. εννέα χιλιάδες (9000) για χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης και δρχ. οχτώ χιλ. (8000) για αμοιβή των πληρεξουσίων της δικηγόρων και για τέλη.

Ομοίως υποχρέωσε τον Αλέξανδρο Λάμπου να πληρώσει και με προσωπική του κράτηση στην πολιτικώς ενάγουσα Ελένη χήρα Νικολάου Χονδροπούλου δρχ. εννέα χιλ. (9000), για χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης και δρχ. οχτώ χιλ. (8000) για αμοιβή των πληρεξουσίων της δικηγόρων και για τέλη.

Ομοίως υποχρέωσε τους καταδικασθέντες κατηγορούμενους Αλέξανδρο Λάμπου και Κωνσταντίνο Μιχαλέα αλληλεγγύως και με προσωπική τους κράτηση να πληρώσουν στον πολιτικώς ενάγοντα Διονύσιο Αναγνωστόπουλο δρχ. εννέα χιλ. (9000), για χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης και δρχ. οχτώ χιλ. (8000) για αμοιβή των πληρεξουσίων του και για τέλη.

Ομοίως υποχρέωσε τους καταδικασθέντες κατηγορουμένους Αλέξανδρο Λάμπου και Κωνσταντίνο Μιχαλέα αλληλεγγύως και με προσωπική τους κράτηση να πληρώσουν στην πολιτικώς ενάγουσα Ελένη χήρα Ιωάννου Οικονόμου δρχ. εννέα χιλ. (9000), για χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης και δρχ. οχτώ χιλ. (8000) για αμοιβή των πληρεξουσίων της δικηγόρων και για τέλη.

Ομοίως υποχρέωσε τον καταδικασθέντα κατηγορούμενο Αλέξανδρο Λάμπου να πληρώσει και με προσωπική του κράτηση στην πολιτικώς ενάγουσα Ερμηνεία χήρα Σπύρου Χωραφά δρχ. εννέα χιλ. (9000), για χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης και δρχ. οχτώ χιλ. (8000) για αμοιβή των πληρεξουσίων της δικηγόρων και για τέλη.

Ομοίως υποχρέωσε τους καταδικασθέντες κατηγορούμενους Αλέξανδρο Λάμπου και Ευσέβιο Παρθενίου αλληλεγγύως και με προσωπική τους κράτηση να πληρώσουν στην πολιτικώς ενάγουσα Αγνή Σιδερίδου, παριστάμενη δια του επιτρόπου της Ελευθερίου Αποστόλου, δρχ. εννέα χιλ. (9000), για χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης και δρχ. οχτώ χιλ. (8000) για αμοιβή των πληρεξουσίων της και για τέλη.

Ομοίως υποχρέωσε τους καταδικασθέντες κατηγορούμενους Αλέξανδρο Λάμπου και Ευσέβιο Παρθενίου αλληλεγγύως και με προσωπική τους κράτηση να πληρώσουν στους πολιτικώς ενάγοντες Γρηγόριο και Ελένη Κότσιρα, δρχ. εννέα χιλ. (9000), για χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης και δρχ. οχτώ χιλ. (8000) για αμοιβή των πληρεξουσίων τους δικηγόρων και για τέλη.

Ομοίως υποχρέωσε τον καταδικασθέντα κατηγορούμενο Αλέξανδρο Λάμπου να πληρώσει και με προσωπική του κράτηση σε καθένα από τους πολιτικώς ενάγοντες 1) Χαράλαμπο Τσουκαλά και 2)

Τα πρακτικά της δίκης κλείνουν με τη φράση «Εφ'ὧ συνετάχθη το παρόν πρακτικόν εις 137 φύλλα» και με χρονική αναφορά στην ημερομηνία ολοκλήρωσης της δίκης την 13^η Νοεμβρίου 1945 και με υπογραφές του προέδρου του δικαστηρίου και του Δικ. Γραμματέα.⁷²⁹

Ο Ριζοσπάστης στο φύλλο της 14^{ης} Νοεμβρίου και στη δεύτερη σελίδα σε άρθρο της με εμφαντικό τίτλο «Το αθωωδικείο των δοσιλόγων αθώωσε τα ματοβαμένα κτήνη της Ειδικής» και υπότιτλο «Ελαφρές ποινές στους δημίους Παρθενίου, Μιχαλέα, Φλώρο, Μαντά, Μπουρτζάλα, Βλαχόπουλο. Αθώοι οι Κουρεμπανάς, Μητρόπουλος, Παπασακελλαρίου, Καστάνης, Δεστούνης. Μόνον οι Λάμπου και Πουλής σε θάνατο» η εφημερίδα τονίζει επικριτικά ότι το Β' δικαστήριο των δοσιλόγων που δίκασε τους δημίους της Ειδικής έδειξε με τη χθεσινή απόφασή του σε τι βάθος λάσπης είναι βουτηγμένη η δικαιοσύνη του μεταδεκεμβριανού κράτους. «Η απόφαση του δικαστηρίου», τονίζει καυστικά η εφημερίδα, «θα παραμείνει αιώνιο στίγμα και αίσχος για την ελληνική δικαιοσύνη. Ένα χρόνο μετά την απελευθέρωση οι συνειδητοί συνεργάτες του κατακτητή, οι προδότες, οι κοινοί εγκληματίες, οι σφαγιαστές χιλιάδων πατριωτών επιβραβεύτηκαν!». ⁷³⁰ Οι παρατηρήσεις και τα σχόλια του Ριζοσπάστη στο σημείο αυτό έχουν ιστορική σημασία.

Στο φύλλο της εφημερίδας *Ελευθερία* της 14^{ης} Νοεμβρίου και στην πρώτη της σελίδα σε άρθρο της με κύριο τίτλο «Εξεδόθη η απόφασις χθες δια τα «κτήνη» και υπότιτλο «Οι Λάμπου και Πουλής εις θάνατον –Ο Παρθενίου και άλλοι δύο εις ισόβια - Ο

Αργυρώ Γιαλακίδου δρχ. εννέα χιλ. (9000), για χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης και δρχ. οχτώ χιλ. (8000) σε καθένα από τους πολιτικούς ενάγοντες για αμοιβή των πληρεξουσίων τους δικηγόρων και για τέλη.

Ομοίως υποχρέωσε τους κατηγορούμενους καταδικασθέντες 1) Αλέξανδρο Λάμπου, 2) Εμμανουήλ Πουλή και 3) Αλέξανδρο Φλώρο, «ίνα αλληλεγγύως» και με προσωπική τους κράτηση πληρώσουν στην πολιτικώς ενάγουσα Σεβαστή Καλύβα δρχ. εννέα χιλιάδες (9000) για χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης και δρχ. οχτώ χιλ. (8000) για αμοιβή των πληρεξουσίων της δικηγόρων και για τέλη.

Ομοίως υποχρέωσε τους κατηγορούμενους καταδικασθέντες 1) Αλέξανδρο Λάμπου, 2) Εμμανουήλ Πουλή και 3) Αλέξανδρο Φλώρο, «ίνα αλληλεγγύως» και με προσωπική τους κράτηση πληρώσουν σε καθένα από τους πολιτικώς ενάγοντες – συγγενείς των εκτελεσθέντων στην υπόθεση της οργάνωσης των πλοηγών του λιμανιού του Πειραιά - 1) Αθηνά Δρακοπούλου, 2) Μαρία Λεοντακιανάκου, 3) Αικατερίνη Κατσογεωργίου, 4) Άννα Τριανταφυλλίδου, 5) Άννα Μπίλλη, 6) Μαρία Θειακάκη, 7) Μαρία Φυλιππάκη, 8) Αικατερίνη Τσιώκου, 9) Άννα Παρλαμά, «ανά δραχμάς» εννέα χιλιάδες (9000) για χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης και σε κάθε μία δρχ. οχτώ χιλ. (8000) για αμοιβή των πληρεξουσίων τους δικηγόρων και για τέλη. Βλ. σχετικά *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 136(α) έως 137(α). Και ο επίτροπος Τσαμπάσης είχε προτείνει να επιδικαστούν υπέρ των πολιτικώς εναγόντων ανάλογη ψυχική οδύνη και χρηματική αποζημίωση. Βλ. *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλο 135(α).

⁷²⁹ *Πρακτικά ΕΔΑ*, ό.π., φύλλα 137(α) έως 137(β).

⁷³⁰ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 14/11/1945.

Κουρεμπανάς και άλλοι 9 αθώοι» η εφημερίδα τονίζει ότι το απόγευμα της προηγούμενης μέρας εκδόθηκε η απόφαση από το Β' Ειδικό Δικαστήριο δοσιλόγων για τα «κτίνη της Ειδικής». Η εφημερίδα απλώς αναφέρει τις ποινές και ότι χωρίστηκε η δίκη των Ι. Μόρφη, Αθ. Κωσταρά, Κλ. Σκαρμπαδώνη και Φωτ. Βλαχονικολού.⁷³¹

Τέλος, όσον αφορά στην εφημερίδα *Εμπρός*, στο φύλλο της 14^{ης} Νοεμβρίου και στην πρώτη της σελίδα σε άρθρο της στο κάτω μέρος της εφημερίδας με κύριο τίτλο «Το Ειδικόν Δικαστήριον κατεδίκασεν εις θάνατον τους Λάμπου και Πουλήν» και υπότιτλο «Αι ποινάι των λοιπών κατηγορουμένων» η εφημερίδα αναφέρει ότι μετά την απόρριψη ένστασης της υπεράσπισης για αναρμοδιότητα του δικαστηρίου ο κ. Τραχανής διάβασε την απόφαση του δικαστηρίου, καταγράφοντας τις ποινές που επιδικάστηκαν στους κατηγορουμένους. Κατά το *Εμπρός* οι καταδικασθέντες σε θάνατο Λάμπου και Πουλής άκουσαν την απόφαση με ψυχραιμία.⁷³²

Οι αντιδράσεις στην απόφαση του δικαστηρίου

Ο *Ριζοσπάστης* στο φύλλο της 15^{ης} Νοεμβρίου και στην πρώτη της σελίδα σε άρθρο της με εμφαντικό και επικριτικό τίτλο «Η αυτοκαταδίκη» η εφημερίδα καυτηριάζει και στηλιτεύει την απόφαση του δικαστηρίου για τους κατηγορούμενους δημίους της Ειδικής τονίζοντας ότι η Γαλλία, η Βουλγαρία, η Γιουγκοσλαβία και Αλβανία καθάρισαν ως τον τελευταίο το βρώμικο μπουλούκι των προδοτών τους. Μέσα σ' αυτήν την Ευρώπη που έχει κηρύξει τον πόλεμο κατά της προδοσίας και του δοσιλογισμού, υπάρχει το «πρότυπον της γνησίας δημοκρατίας», καταγγέλλει η εφημερίδα, η μεταδεκεμβριανή Ελλάδα, όπου η προδοσία και ο δοσιλογισμός έχουν κηρύξει τον πόλεμο εναντίον του έθνους. Δεν είναι ο «στρατηγός» Λάμπου και το απίθανο σε φρικαλεότητα ασκέρι της Ειδικής Ασφάλειας που δικάστηκαν στην αίθουσα του Β' Δικαστηρίου Δοσίλογων. Δικάστηκε, καταγγέλλει η εφημερίδα, ολόκληρη η μοναρχική και φασιστική Δεξιά. Στη συνέχεια τονίζει επικριτικά ότι η μεγάλη συμμορία της Δεξιάς αθώωσε την μικρή - κατ' εικόνα και ομοίωσή της - συμμορία της Ειδικής. Θα ήταν πολύ περίεργο, αν έπραττε διαφορετικά. Και το Β' Δικαστήριο Δοσίλογων έκρινε ότι κάποια δίκη έπρεπε να γίνει «για να μη λένε οι

⁷³¹ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 14/11/1945.

⁷³² Εφημερίδα *Εμπρός*, 14/11/1945.

κομμουνισταί ότι είμεθα κράτος δοσίλογων». Ο Ριζοσπάστης καταγγέλλει ότι δεν κλητεύτηκαν ουσιωδέστατοι και αυτόπτες μάρτυρες κατηγορίας. Αντίθετα παρήλασαν περίεργοι μάρτυρες «κατηγορίας», κατά την εφημερίδα, που θα έπρεπε να βρίσκονται στη θέση των κατηγορουμένων. Τονίζει ότι το ακροατήριο ήταν διαλεχτό, στην πλειοψηφία του Χίτες και βετεράνοι των Ταγμάτων Ασφαλείας. Ο Ριζοσπάστης καταγγέλλει ότι δεν είναι το σπουδαιότερο γεγονός το ότι σχεδόν αθωώθηκαν «τα ανθρωπόμορφα τέρατα της Ειδικής». Το σπουδαιότερο είναι, επισημαίνει εμφαντικά η εφημερίδα, ότι η τερατώδης αυτή απόφαση αποτελεί ανεξίτηλη αυτοκαταδίκη της μοναρχικής και φασιστικής Δεξιάς.⁷³³

Στη δεύτερη σελίδα σε άρθρο της με τίτλο «Το ΕΑΜ ζήτησε άδεια παλλαϊκού συλλαλητηρίου – Διαμαρτυρία για την τερατώδη απόφαση του δικαστηρίου» η εφημερίδα Ριζοσπάστης αναφέρει ότι η Κ.Ε. του ΕΑΜ απηύθυνε στη Διεύθυνση της Αστυνομίας έγγραφο με το οποίο ζητεί χορήγηση άδειας συγκέντρωσης του λαού της Αθήνας. Σκοπός της συγκέντρωσης αυτής θα είναι η διαμαρτυρία του λαού για τη σκανδαλώδη απόφαση του Ειδικού Δικαστηρίου των Δοσιλόγων, στην υπόθεση των δημίων της Ειδικής.⁷³⁴

Στο φύλλο της εφημερίδας *Ελευθερία* της 15^{ης} Νοεμβρίου και στην πρώτη σελίδα σε άρθρο της με τίτλο «Εζητήθη η αναθεώρησης της δίκης των «κτηνών» - Ο Ειδικός Επίτροπος απηγόρευσε την αποφυλάκισιν των αθωωθέντων - Η νέα δίκη» και υπότιτλο «Συγκαλείται και συλλαλητήριο» η εφημερίδα τονίζει ότι ο ειδικός επίτροπος για του δοσίλογους κ. Τσαμπάσης ζήτησε την αναθεώρηση της δίκης για τους αθωωθέντες ταγματάρχη Μητρόπουλο, αρχηγό του ξενοδοχείου «Κρυστάλ», όπου βασανίζονταν και φονεύονταν, τονίζει καταγγελτικά και καυστικά η εφημερίδα, σε πολλές περιπτώσεις, όσοι αντιδρούσαν στη γερμανική κατοχή, και Δ. Κουρεμπανά, βασανιστή, βοηθό του Μητρόπουλου. Επίσης, ο επίτροπος το ίδιο ζητεί και για τους καταδικασθέντες σε ισόβια Ευσ. Παρθενίου, αρχηγό ομώνυμης ομάδας βασανιστών και δολοφόνων, και Θωμά Μπουρτζάλα πράκτορα και πολύτιμο βοηθό των Ες Ες. Μετά την αιτηθείσα αναθεώρηση της δίκης για τους τέσσερις από τα κτήνη της Ειδικής, τονίζει η εφημερίδα, αυτοί θα εισαχθούν εκ νέου σε δίκη, όχι

⁷³³ Εφημερίδα Ριζοσπάστης, 15/11/1945.

⁷³⁴ Εφημερίδα Ριζοσπάστης, 15/11/1945. Βλ. και εφημερίδα *Ελευθερία*, 15/11/1945.

όμως πριν την παρέλευση ενός μήνα. Προβλέπεται ότι η διάρκεια της δίκης θα είναι βραχεία.⁷³⁵

Από την άλλη, στο φύλλο της 15^{ης} Νοεμβρίου της εφημερίδας *Εμπρός*, στη δεύτερη σελίδα και σε πολύ μικρό άρθρο με τίτλο «Τα περί αναθεώρησης της δίκης Λάμπου» γίνεται αναφορά στο γεγονός ότι ο υπουργός της Δικαιοσύνης διέταξε τον Ειδικό Επίτροπο κ. Τσαμπάση να του αναφέρει σχετικά με τη δίκη του Λάμπου και την απόφαση που εκδόθηκε. Σε ερώτηση στον υπουργό αν πρόκειται να ζητήσει την αναθεώρηση της δίκης, ο υπουργός δήλωσε ότι αρμόδιος να αποφασίσει γι' αυτό είναι ο ειδικός Επίτροπος ο οποίος ασκεί το ένδικο μέσο, αντλώντας από τη συντακτική πράξη το δικαίωμα να κρίνει για την ανάγκη ή μη της αναθεώρησης της δίκης των δοσιλόγων. Εξ' άλλου ο υπουργός ανακοίνωσε ότι δεν έλαβε γνώση για το αν αποφυλακίστηκαν μερικοί από τους αθωωθέντες.⁷³⁶

Επίσης, στο φύλλο της εφημερίδας *Εμπρός* της 16^{ης} Νοεμβρίου, στη δεύτερη σελίδα και σε μικρό άρθρο της σε αφανές σημείο με τίτλο «Η αναθεώρησης της δίκης των 4 δοσιλόγων» αναφέρεται ότι ο Κυβερνητικός Επίτροπος του Ειδικού δικαστηρίου κ. Τσαμπάσης δήλωσε ότι η αναθεώρηση της δίκης του Λάμπου δεν πρόκειται να απασχολήσει άλλη δικάσιμο. Από τους καταδικασθέντες σε ισόβια δεσμά, οι Ευσ. Παρθενίου και Θ. Μπουρτζάλας, όπως και οι αθωωθέντες Δ. Κουρεμπανάς, και Δ. Μητρόπουλος θα δικαστούν μαζί με τους Σ. Δεστούνη, Δ. Καραγιάννη (= Καθρέφτη), Ευάγγ. Χανιώτη και άλλους κατηγορούμενους οι οποίοι θα εισαχθούν σε δίκη περί τα τέλη Δεκεμβρίου ή αρχές Ιανουαρίου 1946.⁷³⁷

⁷³⁵ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 15/11/1945.

⁷³⁶ Εφημερίδα *Εμπρός*, 15/11/1945.

⁷³⁷ Εφημερίδα *Εμπρός*, 16/11/1945.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΛΥΨΗ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Από τις τρεις εφημερίδες που στην παρούσα εργασία χρησιμοποιήσαμε ως πηγές, πρώτος ο *Ριζοσπάστης*, ήδη μία μέρα πριν τη δίκη των ανδρών της Ειδικής Ασφάλειας αναφέρεται στην επικείμενη έναρξή της χρησιμοποιώντας βαρείς χαρακτηρισμούς και ασκώντας αυστηρότατη κριτική προς τα «κτήνη» της Ειδικής.⁷³⁸

Αυτή την καταγγελτική στάση, χρησιμοποιώντας πηχυαίους, εκτενείς αλλά και περιεκτικούς τίτλους, θα διατηρήσει σε όλη τη διάρκεια της δίκης.

Στο φύλλο επίσης του *Ριζοσπάστη* της επόμενης μέρας κυριαρχεί η απαρίθμηση των φριχτών εγκλημάτων των «δημίων» της Ειδικής από τον ίδιο το διευθυντή του «Κρυστάλ», προτού ακόμη ο ίδιος δώσει επίσημη κατάθεση στο δικαστήριο· επίσης, στο ίδιο φύλλο του *Ριζοσπάστη* ξεχωρίζει ο έντονα επικριτικός τόνος της εφημερίδας για την ενσωμάτωση κάποιων ανδρών της Ειδικής στον κρατικό μηχανισμό.⁷³⁹ Για τον Πολυμέρη Βόγλη αλλά και τον Τάσο Κωστόπουλο, οι ένοπλοι συνεργάτες των Γερμανών σταδιακά και σιωπηλά ενσωματώθηκαν στον κόσμο της εθνικοκοφροσύνης: αναγνωρίστηκαν ως αντιστασιακοί, πολλοί σταδιοδρόμησαν στο στρατό και στα Σώματα Ασφαλείας, ενώ ορισμένοι έκαναν και πολιτική καριέρα.⁷⁴⁰ Προφανώς αναβαθμίστηκαν, κατά τον *Ριζοσπάστη*, μετά την ενεργό συμμετοχή τους και την «προσφορά» τους στην Ειδική. Ο επικριτικός αυτός τόνος της εφημερίδας θα παραμείνει σταθερός σε όλη τη διάρκεια της κάλυψης της δίκης της Ειδικής.

Όπως και η εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, η *Ελευθερία* στα φύλλα των δύο πρώτων ημερών της δίκης (19 - 20 Οκτωβρίου 1945) αφιερώνει μακροσκελή άρθρα με λεπτομερειακές καταθέσεις των μαρτύρων κατηγορίας. Είναι ξεκάθαρος ο επικριτικός και καταγγελτικός τόνος της εφημερίδας, καθώς από την αρχή η *Ελευθερία* επιλέγει να ασκήσει δριμύτατη κριτική προς τους κατηγορούμενους της Ειδικής, χωρίς να λείπουν ακόμη και βαρείς χαρακτηρισμοί, όπως για παράδειγμα ο κατ' επανάληψη υπέρτιτλος σε πολλά άρθρα της εφημερίδας «Τα κτήνη της Ειδικής». Μάλιστα στο φύλλο της *Ελευθερίας* της 21^{ης} Οκτωβρίου οι χαρακτηρισμοί αυτοί συνεχίζονται και επαυξάνονται σε σχέση με τα προηγούμενα φύλλα της. Δεν θα ήταν

⁷³⁸ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 17/10/1945.

⁷³⁹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 18/10/1945.

⁷⁴⁰ Βόγλη Πολυμέρη, *Η ελληνική κοινωνία στην κατοχή 1941-1944. Θέματα Ιστορίας 3*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια 2010, σ. 122. Βλ. και Κωστόπουλου Τ., *ό.π.*, σσ. 63-85.

υπερβολή να υποστηρίξουμε ότι η *Ελευθερία* με τους βαρείς της χαρακτηρισμούς στο φύλλο της 23/10/1945 αποδεικνύεται στην κριτική της εξίσου ή και πιο επικριτική, καυστική και καταγγελτική από τον *Ριζοσπάστη*, ενώ μέσα από το ρεπορτάζ επιχειρείται η πλήρης αποκάλυψη της ποιότητας και της ηθικής των ανδρών της Ειδικής. Η στάση αυτή της εφημερίδας είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, δεδομένης της αντικομμουνιστικής ιδεολογίας της εφημερίδας.

Σε αντίθεση με τις δύο προηγούμενες εφημερίδες, η προβολή του θέματος της δίκης σε όλα σχεδόν τα φύλλα του *Εμπρός* χαρακτηρίζεται από συνοπτικές αναφορές και την εν γένει υποβάθμιση της σημασίας του. Στο φύλλο για τα τεκταινόμενα της πρώτης μέρας της δίκης παρατηρούμε ότι η εφημερίδα απλώς αναφέρει πρόσωπα και καταθέσεις μαρτύρων κατηγορίας πολύ συνοπτικά, χωρίς να υπεισέρχεται σε λεπτομέρειες και κυρίως στην ουσία της δίκης.⁷⁴¹ Το ίδιο και στο φύλλο της επόμενης μέρας (20/10/1945), όπου απλώς έχουμε την παράθεση σύντομων πληροφοριών, χωρίς να θίγονται ιδιαίτερα τα πρόσωπα των κατηγορουμένων· η δε παράθεση των καταθέσεων των διαφόρων μαρτύρων παρουσιάζεται με ήπιο τόνο. Όλα αυτά οδηγούν στη βεβαιότητα ότι η εφημερίδα επιλέγει να υποβαθμίσει τη σημασία της δίκης, χωρίς να ενδιαφέρεται για την πληροφόρηση του αναγνωστικού της κοινού. Την ίδια εικόνα παρατηρούμε και στο φύλλο της μεθεπόμενης ημέρας (21/10), με απλή πάλι περιγραφή των καταθέσεων, χωρίς να υπάρχουν σχόλια και μάλιστα επικριτικά για τους κατηγορούμενους.

Η στάση του δικαστηρίου προς τους κατηγορουμένους

Στον *Ριζοσπάστη* της 19/10/1945 – που παρουσιάζει την πρώτη μέρα της δίκης – ξεχωρίζει το γεγονός ότι οι κατηγορούμενοι είναι θρασείς και προκλητικοί, άμα τη εμφανίσει τους. Η εφημερίδα κατακρίνει αυτή τους την εικόνα και την καταγγέλλει· χαρακτηριστικά τους αποκαλεί «Ζούγκλα». Η εφημερίδα επισημαίνει ακόμη το γεγονός ότι οι κατηγορούμενοι της Ειδικής νιώθουν άνετα και οικεία μέσα στο δικαστήριο – κάτι που ηχεί παράξενα για κατηγορούμενους – και τονίζει ότι σ' αυτό συντελεί και η ανοχή του δικαστηρίου προς τις ασχημονίες τους στην αίθουσα και κυρίως η μεροληπτική στάση του δικαστηρίου υπέρ τους. Ο *Ριζοσπάστης* ακόμη

⁷⁴¹ Εφημερίδα *Εμπρός*, 19/10/1945.

επισημαίνει ότι το κατηγορητήριο περιλαμβάνει όλες τις μορφές εγκλημάτων, κάτι που δικαιολογεί το χαρακτηρισμό «κτῆνη» στην κυριολεξία.⁷⁴²

Από τη δεύτερη μέρα της δίκης καταφαίνεται στο *Ριζοσπάστη* ότι έχουμε πλέον μία παρωδία δίκης. Σε αυτό – σύμφωνα πάντα με την εφημερίδα - συντελούν από τη μια η συστηματική παρεμπόδιση των συνηγόρων της πολιτικής αγωγής από τα αστυνομικά όργανα να προσεγγίσουν την αίθουσα του δικαστηρίου· από την άλλη, η συμπεριφορά των κατηγορουμένων που είναι προκλητικότατη, χωρίς να υπάρχει αντίδραση από την πλευρά του δικαστηρίου· και η ανοχή αυτή είναι τόσο προκλητική που ενθαρρύνει περισσότερο τα «κτῆνη».⁷⁴³ Ακόμη, τόσο ο *Ριζοσπάστης* όσο και η *Ελευθερία* σχολιάζουν εμφαντικά την επιμονή του δικαστηρίου να απορρίπτει αιτήματα της Πολιτικής Αγωγής προς τους κατηγορούμενους. Η στάση του αυτή θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως απροθυμία του δικαστηρίου να φωτιστούν τα ειδικά εγκλήματα των κατηγορουμένων. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις είναι η απόρριψη από τον Επίτροπο του δικαστηρίου της αίτησης του συνηγόρου της Πολιτικής Αγωγής κ. Ροβύθη, για να κατασχεθεί ο κατάλογος των κατασκόπων των Γερμανών, τον οποίο ισχυρίστηκε ότι κατείχε ο κατηγορούμενος Κουρεμπανάς, ως μη νόμιμης. Μάλιστα, το δικαστήριο επέβαλε εις βάρος τους «τα τέλη της αποφάσεως εισπρακτέα αλληλεγγύως και άνευ προσωπικής των κρατήσεως».⁷⁴⁴ Αντιθέτως, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που το ίδιο δικαστήριο επιδεικνύει ιδιαίτερη ανοχή προς τους κατηγορουμένους και την υπεράσπισή τους· ενδεικτικά, στο φύλλο της 24/10/1945 η εφημερίδα *Ελευθερία* δεν διστάζει να προβάλει τη μεροληπτική στάση του δικαστηρίου προς τους κατηγορουμένους και την απαγόρευση της υποβολής ερωτήσεων εκ μέρους της πολιτικής αγωγής προς τους μάρτυρες κατηγορίας.

Επίσης, ο *Ριζοσπάστης* καταγγέλλει το γεγονός ότι μερικοί μάρτυρες κατηγορίας θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως ελεεινοί και τρισάθλιοι, έχοντας προϋπηρεσία στα τάγματα ασφαλείας· ακόμη, επισημαίνει το γεγονός ότι ο πρόεδρος του δικαστηρίου εξακολουθεί να καλύπτει τις «βρωμίες» όλων των εμπλεκομένων (κατηγορουμένων και μαρτύρων δοσιλόγων) στη διάρκεια της κατοχής. Η εφημερίδα καταγγέλλει με καυστικό τρόπο την εθνική προδοσία της Ειδικής Ασφάλειας, της οργάνωσης «Χ»,

⁷⁴² Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 19/10/1945.

⁷⁴³ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 20/10/1945.

⁷⁴⁴ *Πρακτικά ΕΛΑ*, φύλλο 120(α)-120(β).

του ΕΔΕΣ και τη συνεργασία τους με τα Ες Ες. Ακόμη, επισημαίνει ότι αναμφίβολα έχουν μεγάλο θράσος οι συνήγοροι υπεράσπισης της Ειδικής για να φτάνουν σε σημείο να την αναγορεύουν σε «*οργάνωση εθνικής αντιστάσεως*»! Το ίδιο δηκτικά και ειρωνικά, τέλος, προβάλλει και τα «*πατριωτικά και φιλόανθρωπα*» αισθήματα του Λάμπου: «*και βοηθούσε κόσμο και έμεινε στην Αθήνα για να δικάσσει (...)*».⁷⁴⁵

Ο Ριζοσπάστης καταγγέλλει ακόμη και την προκλητικότητα και γεμάτη αυθάδεια συμπεριφορά του Λάμπου, ο οποίος από τη θέση του κατηγορούμενου εκστομίζει απειλές με την ανοχή του προέδρου. Από την άλλη, η συμπεριφορά του προέδρου στηλιτεύεται ως ανεκδιήγητη, καθώς καταδικάζει συνήγορο της πολιτικής αγωγής μέσα στο δικαστήριο, ενώ αφήνει τον Λάμπου να εκτοξεύει απειλές. Ο Ριζοσπάστης αναρωτιέται πόσο πιο μεροληπτικός θα μπορούσε να γίνει ο πρόεδρος του δικαστηρίου υπέρ των κατηγορουμένων, αν είναι δίκη μία τέτοια δίκη και αν μπορεί αυτό το δικαστήριο να αποδώσει δικαιοσύνη· η εφημερίδα αποφαινεται ότι πρόκειται για μία καθαρή παρωδία δίκης.⁷⁴⁶ Σε άλλο φύλλο του, ο Ριζοσπάστης κατακεραυνώνει την ενσωμάτωση των «*κτηνών*» στον κρατικό μηχανισμό, τη θρασυότητα και προκλητικότητα συμπεριφορά τους, με την ανοχή και την ενθάρρυνση του δικαστηρίου και τη μεροληπτική του στάση υπέρ τους. Τέλος, η εφημερίδα υποστηρίζει ότι έχει αρχίσει να διαφαίνεται μία μεγάλη διαφορά στην επιβολή τιμωρίας σε σχέση με άλλες χώρες και για παρόμοιες υποθέσεις, όπως στην περίπτωση του Λαβάλ στη Γαλλία.⁷⁴⁷ Ακόμη, η επίρριψη ευθυνών από τον ένα κατηγορούμενο στον άλλο και η αλληλοαποκάλυψή τους καθώς και το γεγονός ότι άνθρωποι με εκκρεμείς δικογραφίες για συνεργασία με τους Γερμανούς προσέρχονται στη δίκη προκειμένου να υπερασπιστούν τα «*κτήνη*» είναι στοιχεία σχολιασμού στον Ριζοσπάστη για την ηθική τους υπόσταση.

Προκαλεί έντονα ερωτηματικά η μη καταγραφή λεπτομερειών της δίκης από το γραμματέα του δικαστηρίου. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι αυτό έγινε για λόγους

⁷⁴⁵ Εφημερίδα Ριζοσπάστης, 21/10/1945.

⁷⁴⁶ Εφημερίδα Ριζοσπάστης, 23/10/1945.

⁷⁴⁷ Εφημερίδα Ριζοσπάστης, 25/10/1945. Για το θέμα των εκκαθαρίσεων στη Γαλλία και άλλες χώρες βλ. ενδεικτικά στο άρθρο του Χρήστου Χατζηιωσήφ, «Δεκέμβρης 1944. Τέλος και αρχή», στο: Χρήστου Χατζηιωσήφ - Προκόπη Παπαστράτη (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα*, τόμος Γ' 2, Β' παγκόσμιος πόλεμος – κατοχή – Αντίσταση 1940-45, Αθήνα : εκδόσεις Βιβλιόραμα 2007, σσ. 379-381 και στο άρθρο του Προκόπη Παπαστράτη, «Η εκκαθάριση των δημοσίων υπηρεσιών στην Ελλάδα τις παραμονές του Εμφυλίου Πολέμου» στο: Lars Baerentzen, Γιάννης Ιατρίδης, Ole L. Smith (επιμέλεια), *Μελέτες για τον Εμφύλιο Πόλεμο 1945-1949*, Αθήνα : εκδόσεις Ολκός, 1999, σσ. 55-57.

πολιτικής σκοπιμότητας ή κατόπιν συμφωνίας. Επίσης στα πρακτικά της δίκης δεν υπάρχει καμία αναφορά στο περιεχόμενο του κατηγορητηρίου, όπως απαγγέλθηκε από τον επίτροπο κατά την έναρξη της δίκης, καθώς και στον λόγο του Επιτρόπου μετά τις απολογίες των κατηγορουμένων, ο οποίος ήταν καταπέλτης κατά των κατηγορουμένων, σύμφωνα με τον *Ριζοσπάστη*. Διαπιστώνουμε την τακτική αποσιώπησης σοβαρών στοιχείων στα πρακτικά της δίκης.

Η στάση των εφημερίδων απέναντι στις πράξεις των κατηγορουμένων

Δεν είναι μόνον ο *Ριζοσπάστης* που κρατά σταθερά μία επικριτική στάση απέναντι στους κατηγορούμενους για τις πράξεις τους. Η παρουσίαση των περιπτώσεων μεσαιωνικών βασανιστηρίων στους συλληφθέντες από την Ειδική, όπως τις παρουσιάζουν οι μάρτυρες στο δικαστήριο, και η πλήρης απανθρωπιά των ανδρών της Ειδικής που αναδεικνύεται μέσα από αυτές απασχολούν ιδιαίτερα την *Ελευθερία* στο φύλλο της 24 Οκτωβρίου. Οι ανατριχιαστικές λεπτομέρειες για τα βασανιστήρια των κρατουμένων από τα «κτήνη της Ειδικής» καταλαμβάνουν τις αναφορές της εφημερίδας στη δίκη της 25^{ης} και 26^{ης} Οκτωβρίου, ενώ στην *Ελευθερία* της 30^{ης} Οκτωβρίου προβάλλεται το γεγονός ότι οι άνδρες της Ειδικής υπήρξαν πρωταγωνιστές στα μπλόκα, με τον κατηγορούμενο Μόρφη ως αρχιδήμιο.

Ιδιαίτερη προβολή δίνεται από την *Ελευθερία* στο γεγονός ότι μάρτυρες υπεράσπισης προσπαθούν να αποδώσουν πατριωτικά αισθήματα στους κατηγορούμενους, ενώ οι κατηγορούμενοι δηλώνουν αθώοι.⁷⁴⁸ Σε άλλο φύλλο της *Ελευθερίας* σχολιάζεται το ότι οι κατηγορούμενοι προσπαθούν να σώσουν εαυτούς και δε διστάζουν να αποκαλύψουν ο ένας τα αμαρτήματα του άλλου,⁷⁴⁹ ενώ επίσης η εφημερίδα δεν παραλείπει να στηλιτεύσει το ήθος τόσο των κατηγορουμένων όσο και των συνηγόρων τους.⁷⁵⁰ Η *Ελευθερία* για άλλη μια φορά επισημαίνει ότι οι κατηγορούμενοι εμφανίζονται ως «αθώες περιστερές» και ότι επιλέγουν να επιρρίψουν σε άλλους τις ευθύνες και να αποδώσουν κατηγορίες· ως τρανή απόδειξη του ήθους και της αλληλεγγύης των κατηγορουμένων προβάλλεται η συμπλοκή εντός της δικαστικής αίθουσας των κατηγορουμένων Κουρεμπανά και Πουλή. Σημείο

⁷⁴⁸ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 31/10/1945.

⁷⁴⁹ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 1/11/1945.

⁷⁵⁰ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 2/11/1945.

αναφοράς για όλους τους κατηγορούμενους αποτελεί ο Λάμπου, ως η κεφαλή της Ειδικής Ασφάλειας επί κατοχής, θεωρώντας τον υπεύθυνο σε ένα μεγάλο βαθμό για τις πράξεις τους.

Η τάση των κατηγορουμένων να αποδειχθούν «αθώες περιστέρες» προβάλλεται και από τον *Ριζοσπάστη*,⁷⁵¹ όπου οι κατηγορούμενοι αρνούνται μεν τις κατηγορίες, αλλά αλληλοαποκαλύπτονται, προδίδοντας ο έναν τον άλλον χωρίς κανένα ενδοιασμό, σε μία εκ διαμέτρου εκδήλωση της μεταξύ τους «αλληλεγγύης». Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι το γεγονός αυτό έρχεται σε πλήρη αντίθεση με το ήθος των τιμίων αγωνιστών της αντίστασης, που πλήρωναν και με τίμημα της ζωής τους ακόμη την άρνησή τους να καταδώσουν συντρόφους τους. Όσον αφορά στις ομολογίες και στις πράξεις τους, η κτηνωδία και η προδοσία των ανδρών της Ειδικής αναδεικνύεται στο έπακρο. Επιπλέον, ο *Ριζοσπάστης* επισημαίνει και τη μεγάλη διαπλοκή μεταξύ Ζέρβα και ανδρών της Ειδικής.⁷⁵² Χαρακτηριστική είναι η σχέση μεταξύ των δύο, που επιβεβαιώνεται από τις αμοιβαίες μετακινήσεις μελών τους, σύμφωνα πάντα με τις απολογίες των κατηγορουμένων. Οι κατηγορούμενοι αναφέρονται επίτηδες στον Ζέρβα, ως άλλοθι συνεργασίας μαζί του, επειδή ο ΕΔΕΣ ήταν αποδεκτή αντιστασιακή οργάνωση και για να ελαφρύνουν τη θέση τους, ενώ ο ΕΔΕΣ Αθήνας με τον οποίο οπωσδήποτε συνεργάζονταν (βλ. με συνταγματάρχη Παπαγεωργίου) ήταν συνεργάτης των Γερμανών⁷⁵³.

Η *Ελευθερία* της 3^{ης} Νοεμβρίου στέκεται στην αινιγματική διακοπή της δίκης λόγω ασθένειας του λαϊκού μέλους του δικαστηρίου Κων/νου Δαμβέργη. Για την *Ελευθερία* αυτή η διακοπή εγείρει ερωτήματα και προκαλεί σχόλια. Οι υποψίες της εφημερίδας στρέφονται στο γεγονός ότι την προηγούμενη μέρα στην απολογία του ο Πουλής αποκάλυψε πολλά για πολλούς, όπως έκανε και πριν απ' αυτόν ο Παρθενίου, και απείλησε ότι θα προβεί σε μεγαλύτερες αποκαλύψεις. Είναι πιθανό ο Πουλής, στα πλαίσια των αλληλοαποκαλύψεων των ανδρών της Ειδικής, να αποκάλυπτε περισσότερα στοιχεία για τους συγκατηγορούμενούς του, για να ελαφρύνει τη θέση του. Το ίδιο θέμα στις σελίδες του *Ριζοσπάστη* αντιμετωπίζεται με ειρωνεία και αμφισβήτηση. Με την επανέναρξη της δίκης, η *Ελευθερία* στο φύλλο της 6^{ης}

⁷⁵¹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 1/11/1945.

⁷⁵² Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 2/11/1945.

⁷⁵³ Τάσου Κωστόπουλου ό. π., σ. 52-53.

Νοεμβρίου αφιερώνει μεγάλο χώρο στην απολογία Κουρεμπανά και στην εμπλοκή του στην υπόθεση Ιωαννίδη, χωρίς να αναφέρεται σχεδόν καθόλου σε άλλες κατηγορίες. Επίσης, προβάλλεται η δήλωση του κατηγορούμενου ότι δεν είχε εμπιστοσύνη στον Λάμπου.

Στον *Ριζοσπάστη* της 6/11 καταγράφεται η έκπληξη της εφημερίδας για την αποτίμηση της ανθρώπινης ζωής, που κατά τον Λάμπου ήταν ένα μεγάλο μηδενικό. Την ίδια έκπληξη, με ειρωνική χροιά, εκφράζει η εφημερίδα για το «έξυπνο» σχέδιό του να αποδείξει ότι οι κομμουνιστές συνεργάζονταν με τους Γερμανούς. Στο ίδιο φύλλο προβάλλεται η παραδοχή και από τους ίδιους τους κατηγορούμενους, όπως ο Ραμπαούνης, για ανήκουστα βασανιστήρια στο «Κρυστάλ», η έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των «κτηνών», η παρέμβαση και άρνηση του δικαστηρίου στα αιτήματα της πολιτικής αγωγής και η μεροληπτική στάση του δικαστηρίου για ακόμη μία φορά. Τέλος, ιδιαίτερη προβολή επιφυλάσσει η εφημερίδα για τη στάση του Επιτρόπου Χ. Τσαμπάση, ο οποίος αποποιούμενος την πρότερη συμπεριφορά του εις βάρος των συνηγόρων της Πολιτικής Αγωγής, τώρα μετατρέπεται σε καταπέλτη εναντίον των κατηγορουμένων, μην ξεχνώντας ότι πρέπει να ικανοποιήσει και την κοινή γνώμη για το περί δικαίου αίσθημα: καμιά επιείκεια για τους κατηγορούμενους και μεγάλος καταλογισμός ευθυνών στη δοσίλογη κυβέρνηση Ράλλη, αλλά και στον Λάμπου. Στον *Ριζοσπάστη* της 9/11 κυριαρχεί η εικόνα των συνηγόρων υπεράσπισης οι οποίοι κινδυνολογούν, αυθαδιάζουν, βιάζουν την Ιστορία και αποδεικνύονται ίδιας ιδεολογίας και ηθικής με τους κατηγορούμενους και ακόμα χειρότεροι.⁷⁵⁴

Δύο άλλα σημεία από τη δίκη που προβάλλει η *Ελευθερία* είναι αφενός ο κυνισμός και η θρασύτητα του Λάμπου, ο οποίος απαιτεί από τη δικαιοσύνη να τον αποδώσει «εξαγνισμένο» στην κοινωνία δηλώνοντας αθώα περισσότερα και πατριώτης, και αφετέρου η αγόρευση – καταπέλτης του Επιτρόπου εναντίον των κατηγορουμένων. Για αυτό και η *Ελευθερία* της 7^{ης} Νοεμβρίου σχολιάζει πως ευτυχώς που υπήρχε ο Επίτροπος και οι συνήγοροι πολιτικής αγωγής να μιλήσουν για τα εγκλήματα και το ποιόν των κατηγορουμένων. Ακόμη, η φιλική απέναντι στους κατηγορουμένους ατμόσφαιρα του δικαστηρίου καταγγέλλεται από τις σελίδες της *Ελευθερίας* με

⁷⁵⁴ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 9/11/1945.

επικριτικά και ειρωνικά σχόλια,⁷⁵⁵ ενώ σε άλλο της φύλλο η εφημερίδα τονίζει ότι τα επιχειρήματα των συνηγόρων υπεράσπισης ήταν ισχνά και αδύναμα· επίσης, σχολιάζει το γεγονός πως στις αγορεύσεις τους προβάλλουν τον «μπαμπούλα ΕΑΜ - ΕΛΑΣ».⁷⁵⁶

Κινούμενη σταθερά σε διαφορετικό ιδεολογικό προσανατολισμό και τρόπο κάλυψης της δίκης, αντίθετο προς τις δύο προηγούμενες εφημερίδες, η εφημερίδα *Εμπρός* εξακολουθεί και τις επόμενες μέρες να καλύπτει τη δίκη υποβαθμίζοντάς την. Έτσι, καθώς συμπληρώνεται η πρώτη βδομάδα της δίκης στις σελίδες του *Εμπρός*, συναντάμε πάλι λίγες πληροφορίες για τις καταθέσεις των μαρτύρων κατηγορίας. Η εφημερίδα δεν χάνει την ευκαιρία να προβάλει το γεγονός ότι μερικοί από τους μάρτυρες κατηγορίας μεταστρέφονται και γίνονται μάρτυρες υπεράσπισης (όπως η περίπτωση του μάρτυρα Γ. Μπόγρη).⁷⁵⁷ Προφανώς πρόκειται περί συμπαιγνίας. Η εφημερίδα εμμένει στην απλή περιγραφή της δίκης και των επεισοδίων που προκαλούνταν κατά τη διάρκειά της και όχι στην ουσία των καταθέσεων των μαρτύρων και στα επιβαρυντικά για τους κατηγορουμένους στοιχεία. Συνάγεται αβίαστα για πολλοστή φορά το συμπέρασμα ότι η εφημερίδα *Εμπρός* υποβαθμίζει τη σημασία της δίκης, αποφεύγει να δώσει έμφαση στις καταθέσεις των μαρτύρων κατηγορίας, σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα αναφέρεται απλώς και μόνο στα ονόματα αυτών των μαρτύρων,⁷⁵⁸ ενίοτε παραθέτοντάς τα και λανθασμένα· αυτό παρατηρείται ακόμη και στην καταγραφή των ονομάτων των κατηγορουμένων (πχ. Παπασακελλαρίδης αντί του ορθού Παπασακελλαρίου).⁷⁵⁹

Το *Εμπρός* συγκαλύπτει την προσπάθεια φίμωσης της πολιτικής αγωγής από τον πρόεδρο του δικαστηρίου, για να μη χυθεί φως στην υπόθεση και αποδειχθούν οι πράξεις των κατηγορουμένων. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα εμφανές στο *Εμπρός* της 25/10, όταν η εφημερίδα αποσιωπά λεπτομέρειες των καταθέσεων των μαρτύρων κατηγορίας, πιστοποιώντας την πλήρη υποβάθμιση – εκ μέρους της εφημερίδας - της δίκης. Η επίδειξη τέτοιας αδιαφορίας είναι αποκαλυπτική της στάσης της και εγείρει πολλά ερωτηματικά για το αν πρόκειται για απλή αδιαφορία ή αποτελεί

⁷⁵⁵ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 8/11/1945.

⁷⁵⁶ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 10/11/1945.

⁷⁵⁷ Εφημερίδα *Εμπρός*, 23/10/1945.

⁷⁵⁸ Εφημερίδα *Εμπρός*, 24/10/1945.

⁷⁵⁹ Εφημερίδα *Εμπρός*, 20/10/1945.

προμελετημένη στάση που στοχεύει στην πλήρη υποβάθμιση της δίκης και στην κάλυψη των «τεράτων» της Ειδικής. Μάλιστα, σε άλλο φύλλο του *Εμπρός* παρατηρούμε μία μεγάλη προχειρότητα στην παρουσίαση της δίκης. Ίσως αναφέρεται εσκεμμένα και χωρίς καμιά πρόθεση σωστής ενημέρωσης σε μάρτυρες κατηγορίας αντί υπεράσπισης.⁷⁶⁰

Η αδιαφορία της εφημερίδας *Εμπρός* και η προσπάθεια υποβάθμισης της δίκης συνεχίζεται και επαυξάνεται, καθώς παρατηρούμε την αποσιώπηση καταθέσεων, επιβαρυντικών για τους κατηγορουμένους. Ως απόδειξη, στο *Εμπρός* της 6/11 δεν συναντάμε κάποια πληροφορία για το τι είπαν στις απολογίες τους οι κατηγορούμενοι, ενώ η εφημερίδα επιλέγει την τακτική της πλήρους αποσιώπησης. Απεναντίας, το *Εμπρός* της 9/11 επιλέγει την τακτική της «αντεπίθεσης», προβάλλοντας την πλήρη στοχοποίηση του ΕΑΜ από τους συνηγόρους υπεράσπισης. Ειδικά ο συνήγορος υπεράσπισης Κουλουμβάκης⁷⁶¹ στην αγόρευσή του είναι αρνητικά διακείμενος απέναντι στην Αριστερά και το ΚΚΕ, ενώ φτάνει στο σημείο να διαστρέφει ορισμένα γεγονότα και να παραπληροφορεί, χωρίς να υπολείπονται και οι έτεροι συνήγοροι υπεράσπισης στην υιοθέτηση ανάλογης στάσης και συμπεριφοράς.

Το τέλος της δίκης – η απόφαση

Προς το τέλος της δίκης η *Ελευθερία* μεταβάλλεται σε καταπέλτη κατά του δικαστηρίου. Κομβικό σημείο της δίκης υπήρξε η οργάνωση «Απόλλων» στην οποία ανήκε ο Αλέξανδρος Ιωαννίδης και η οργάνωση των πλοηγών του Πειραιά. Η *Ελευθερία* τονίζει ότι αν δεν υπήρχε προς εκδίκηση η υπόθεση Ιωαννίδη, πιθανόν να

⁷⁶⁰ Εφημερίδα *Εμπρός*, 31/10/1945.

⁷⁶¹ Ο Ευστράτιος Κουλουμβάκης είχε διατελέσει δημοσιογράφος, νομάρχης Αττικοβοιωτίας και υπήρξε βενιζελικός βουλευτής Οιτύλου. Στις εκλογές της 31^{ης} Μαρτίου 1946 εξελέγη βουλευτής Αθηνών με το Λαϊκό Κόμμα και υπήρξε ισχυρός εκφραστής της αποκατάστασης των ταγματασφαλιτών μαζί με τον βουλευτή Αρκαδίας Θεόδωρο Τουρκοβασίλη και τον βουλευτή Λακωνίας Νικόλαο Καράμπελα. Η δυναμικότερη παρέμβαση αυτών και κάποιων ακόμη βουλευτών έγινε στις 27/10/1948 κατά τη διάρκεια της συζήτησης του νόμου 844 για την αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης (όχι της ΕΑΜικής) όπου ζήτησαν να ταυτιστούν οι ταγματασφαλίτες με τους εθνικόφρονες αντιστασιακούς (ΕΔΕΣ, ΕΚΚΑ) αιτούμενοι ουσιαστικά αμνηστία, πράγμα το οποίο δεν επιτεύχθηκε τότε θεσμικά. Πηγή google. Τίτλος άρθρου : *Το ευγνώμον κράτος στους ταγματασφαλίτες: Επάνοδος στο στράτευμα, προαγωγές μέχρι το βαθμό του ταξίαρχου και ανάδειξη σε βουλευτές και υπουργούς.*

αθωώνονταν όλοι οι άνδρες της Ειδικής.⁷⁶² Καλύπτοντας από κοντά με συνεχή ρεπορτάζ όλο το κλίμα και την ατμόσφαιρα στη διάρκεια της δίκης, στο φύλλο της 11^{ης} Νοεμβρίου η εφημερίδα απεικονίζοντας ρεαλιστικά το πολιτικό κλίμα, που επικρατούσε στη διάρκεια της δίκης των ανδρών της Ειδικής Ασφάλειας, για το τι θα επακολουθήσει ως προς την επιβολή των ποινών, ήταν ρεαλιστική στις εκτιμήσεις της για στημένη δίκη, με δεδομένο τα όσα παρακουλούθησε και κατέγραψε σε όλο το διάστημα της κάλυψης της δίκης. Η *Ελευθερία* ουσιαστικά αμφισβητεί την έκδοση σωστής απόφασης από το δικαστήριο γιατί πιστεύει ότι η Δεξιά επιμένει στο συμψηφισμό των προδοτών με τα δεκεμβριανά.⁷⁶³ Η επιβεβαίωση έρχεται με την ανακοίνωση των ποινών: η *Ελευθερία* στις 14 Νοεμβρίου σχολιάζει ότι οι ποινές για όλους τους κατηγορούμενους είναι ελαφρές και αναρωτιέται πώς είναι δυνατόν να αθωώνονται 10 «κτήνη» και να επιβάλλονται επεικεείς ποινές στους υπόλοιπους κατηγορουμένους. Για το λόγο αυτό η *Ελευθερία* προβάλλει στο φύλλο της επόμενης ημέρας τις αντιδράσεις που εκδηλώθηκαν άμεσα για την απόφαση του δικαστηρίου, το αίτημα του Ειδικού Επιτρόπου για αναθεώρηση της δίκης καθώς και την άδεια που ζήτησε το ΚΚΕ για την πραγματοποίηση συγκέντρωσης διαμαρτυρίας.⁷⁶⁴

Στο ίδιο μήκος κύματος με την *Ελευθερία*, ο *Ριζοσπάστης* στις 14/11 καταγγέλλει τη σκανδαλώδη απόφαση του δικαστηρίου τονίζοντας ότι τα «κτήνη» της Ειδικής επιβραβεύονται, βγαίνουν στον αφρό και επιπλέουν. Στο φύλλο της επόμενης ημέρας η εφημερίδα προχωρεί στην επίρριψη τεραστίων ευθυνών στη «μοναρχική και φασιστική» Δεξιά για τη σκανδαλώδη απόφαση του δικαστηρίου και ασκεί δριμεία κριτική εναντίον της. Σημαντική θέση στο φύλλο της ημέρας εκείνης κατέχει η άμεση αντίδραση του ΕΑΜ προς την σκανδαλώδη απόφαση του δικαστηρίου με την ανακοίνωση για διοργάνωση συγκέντρωσης διαμαρτυρίας του λαού.⁷⁶⁵

Ο *Ριζοσπάστης* στις 15/11/ καταγγέλλει εφάντικα ότι από τις δεκάδες εκκρεμούσες δικογραφίες κατά του Αλέξανδρου Λάμπου και της συμμορίας του εκδικάστηκαν μόνο 3 ή 4 υποθέσεις. Ακόμη η εφημερίδα καταγγέλλει το γεγονός ότι δεν κλητεύτηκαν ουσιωδέστατοι και αυτόπτες μάρτυρες κατηγορίας, προφανώς για να μην φωτιστούν τα εγκλήματα των κατηγορουμένων. Χαρακτηριστική είναι η

⁷⁶² Εφημερίδα *Ελευθερία*, 11/11/1945.

⁷⁶³ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 11/11/1945.

⁷⁶⁴ Εφημερίδα *Ελευθερία*, 15/11/1945.

⁷⁶⁵ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 15/11/1945.

περίπτωση του Φαίδωνα Αντωνόπουλου, φοιτητή του Πολυτεχνείου και μέλους της ΕΠΟΝ Πολυτεχνείου, ο οποίος συνελήφθη και εκτελέστηκε από την Ειδική.⁷⁶⁶

Τέλος, σε σχέση με την απόφαση του δικαστηρίου, η εφημερίδα *Εμπρός* αποφεύγει να κάνει σχόλια για τη βαρύτητα των ποινών. Από την άλλη όμως εντύπωση προξενεί το ότι η εφημερίδα δεν σχολιάζει ούτε την αθώωση πολλών κατηγορουμένων. Επίσης, στα φύλλα των δύο επόμενων ημερών το *Εμπρός* ενώ ασχολείται με το θέμα της αναψηλάφησης της δίκης, ουδεμία νύξη κάνει και δεν διευκρινίζει γιατί τίθεται θέμα αναθεώρησης της.⁷⁶⁷

Όσον αφορά στη δίκη του Νικόλαου Μπουραντά που ακολούθησε μετά από λίγες μέρες, η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* τηρεί την ίδια επικριτική στάση και τον καταγγελτικό της τόνο απέναντι στο «κτήνος», όπως τον χαρακτηρίζει, όπως έκανε και στη δίκη της Ειδικής. Ο λόγος της είναι καυστικός και άκρως δηκτικός απέναντι στον Μπουραντά και τις πράξεις του επί κατοχής. Επίσης η εφημερίδα γίνεται επικριτική και απέναντι στη μεροληπτικότητα που επιδεικνύει το δικαστήριο υπέρ του κατηγορουμένου, αλλά και άκρως καταγγελτική, επικριτική και ειρωνική απέναντι στην αθωωτική απόφαση για τον κατηγορούμενο Μπουραντά⁷⁶⁸.

Αντιθέτως, η εφημερίδα *Εμπρός* αρκείται στην παράθεση απλώς των μαρτύρων κατηγορίας, χωρίς να υπεισέρχεται σε λεπτομέρειες και σε ουσιαστικές πληροφορίες.⁷⁶⁹ Η εφημερίδα συνεχίζει την ίδια τακτική στην κάλυψη της δίκης, όπως έκανε αντίστοιχα με τη δίκη των ανδρών της Ειδικής Ασφάλειας: την υποβαθμίζει σε καθημερινή βάση, γι' αυτό και επιλέγει συγκεκριμένες θέσεις στα φύλλα της για τα άρθρα που αφορούν στη δίκη, τα οποία είναι μικρά, τοποθετημένα στη δεύτερη σελίδα και συνήθως σε αφανές σημείο

Το αξιοσημείωτο είναι η αλλαγή της στάσης της εφημερίδας *Ελευθερία* απέναντι στη δίκη του Μπουραντά, συγκριτικά με αυτήν που τήρησε κατά τη διάρκεια της

⁷⁶⁶ Δανάης Αντωνοπούλου- Ψιλοπούλου, *Τα κορίτσια του Ποντεχνείου*, εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2008, σ.82-86.

⁷⁶⁷ Εφημερίδα *Εμπρός*, 15 και 16/11/1945.

⁷⁶⁸ Η δίκη του Νικόλαου Μπουραντά άρχισε στις 20/11/1945 και ολοκληρώθηκε στις 26/11/1945. Στη δίκη ορισμένοι από τους μάρτυρες κατηγορίας μεταστράφηκαν σε μάρτυρες υπεράσπισης, όπως η περίπτωση του Αστυνομικού Διευθυντή, Άγγελου Έβερετ. Παρατηρείται το ίδιο φαινόμενο της μεταστροφής μαρτύρων κατηγορίας σε μάρτυρες υπεράσπισης, όπως συνέβη και στη δίκη της Ειδικής Ασφάλειας, λίγες μέρες πριν. Οι μάρτυρες υπεράσπισης του κατηγορουμένου ήταν σαφώς περισσότεροι από τους μάρτυρες κατηγορίας, οι οποίοι εξήραν τα «πατριωτικά» αισθήματά του. Ίσως αυτό συνετέλεσε δραστικά στην σκανδαλώδη αθώωση του Μπουραντά.

⁷⁶⁹ Εφημερίδα *Εμπρός*, 21/11/1945.

κάλυψης της δίκης της Ειδικής Ασφάλειας. Μετά τις 23/11/1945 η εφημερίδα *Ελευθερία* φαίνεται να γίνεται ουδέτερη απέναντι στον κατηγορούμενο και αρκείται μόνο στην απλή καταγραφή της δίκης. Η στάση αυτή της εφημερίδας ίσως αποτυπώνει την απογοήτευσή της από τις ελαφρές ποινές που επιβλήθηκαν στους άνδρες της Ειδικής και της διαφαινόμενης αθώωσης Μπουραντά καθώς επίσης και από την επίδραση της επικρατούσας Λευκής τρομοκρατίας εκείνη την περίοδο. Επίσης σημαντικό ρόλο ίσως να έπαιξε και η ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον Θεμιστοκλή Σοφούλη, καθώς η εφημερίδα στο φύλλο της 22/11 τονίζει θριαμβευτικά ότι «Η Ελλάς ΕΙΧΕΝ επί τέλους κυβέρνησιν» και διαφαίνεται ότι η *Ελευθερία* διάκειται ευνοϊκά απέναντι στην καινούρια κυβέρνηση του Κέντρου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η συμφέρουσα τακτική των Γερμανών κατακτητών να πολεμήσουν την εξάπλωση αφενός του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ και αφετέρου των κομμουνιστικών ιδεών ενισχύοντας και εξοπλίζοντας εγχώρια σώματα όπως τα Τάγματα Ασφαλείας, την Ειδική Ασφάλεια και το Μηχανοκίνητο Τμήμα της Ασφάλειας ανέδειξε πρόσωπα του κρατικού μηχανισμού καταστολής όπως ο Α. Λάμπου, ο Ε. Παρθενίου και ο Ν. Μπουραντάς σε όργανα επιβολής της αντικομμουνιστικής ιδεολογίας και πλήγματος της Εθνικής Αντίστασης. Δεν είναι τυχαίο ότι και οι άνδρες της Ειδικής Ασφάλειας και ο Μπουραντάς με το Μηχανοκίνητό του τμήμα δραστηριοποιούνται εντόνως από τον Απρίλιο του 1943, όταν την πρωθυπουργία αναλαμβάνει ο Ι. Ράλλης με σαφώς φιλογερμανική και αντικομμουνιστική ιδεολογία.

Βέβαια, ο αντικομμουνιστικός προσανατολισμός αποτελούσε κυρίαρχη ιδεολογία του κράτους και ως συνέχεια και της Ελληνικής αστυνομίας ήδη από την εποχή ψήφισης του Ιδιώνυμου το 1929· οι ειδικές πράξεις των κατηγορουμένων της Ειδικής Ασφάλειας και του Μηχανοκίνητου τελούνταν με βάση το Ιδιώνυμο, όπως τουλάχιστον ισχυρίζονταν οι κατηγορούμενοι. Ίσως για κάποιους από τους κατηγορούμενους η καταδίωξη κομμουνιστών και αντιστασιακών και η σύλληψή τους να γινόταν υπό το πρίσμα της αντικομμουνιστικής ιδεολογίας με την οποία είχαν γαλουχηθεί. Ωστόσο, όπως επεσήμανε και ο μάρτυρας κατηγορίας στη δίκη της Ειδικής, ο Μ. Πορφυρογένης, η καταδίωξη κομμουνιστών με βάση το Ιδιώνυμο δεν θα έπρεπε να έχει συμβεί από τη στιγμή που η χώρα είχε υποδουλωθεί και κοινός εχθρός ήταν ο κατακτητής. Τελικά, πλήρως συνειδητοποιημένοι οι άνδρες της Ειδικής και του Μηχανοκίνητου με τον τρόπο που ενεργούσαν εξυπηρετούσαν τα συμφέροντα του ναζιστή κατακτητή· η δράση τους τους ενέταξε στην κατηγορία του ένοπλου δοσιλογισμού.

Ο ρόλος και η δράση τους δίχασε τον ελληνικό λαό. Από τη μία πλευρά, μία σημαντική μερίδα του αστικού κόσμου ως το Συνέδριο του Λιβάνου είχε υιοθετήσει στάσεις που κυμαίνονταν από την απρόθυμη αποδοχή μέχρι την αποκάλυπτη ενθάρρυνση των Ταγμάτων Ασφαλείας, της Ειδικής και της κυβέρνησης των

δοσιλόγων στην Αθήνα.⁷⁷⁰ Από την άλλη, σε μία σημαντική μερίδα του λαού υπήρχε διάχυτη η επιθυμία για την παραδειγματική τιμωρία των δοσιλόγων,⁷⁷¹ των ανθρώπων εκείνων που σε συνεργασία με τον εχθρό κινήθηκαν αντιπατριωτικά και στέρησαν από ανθρώπους τη ζωή τους και από συγγενείς τους δικούς τους ανθρώπους, θεωρώντας την αξία της ανθρώπινης ζωής σαν ένα «μηδενικό».

Μέσα σε αυτό το κλίμα, και ενώ έχουν προηγηθεί οι πρώτες δίκες των κυβερνήσεων συνεργασίας με τον εχθρό επί κατοχής, αρχίζουν οι δίκες των ένοπλων δοσιλόγων, πρώτα των ανδρών της Ειδικής Ασφάλειας και αμέσως μετά του Ν. Μπουραντά. Ειδικά στη δίκη της Ειδικής, το δικαστήριο ήταν ευνοϊκά διακείμενο προς τους κατηγορουμένους: επεδείκνυε περίσσεια ανοχή προς την προκλητική στάση τους μέσα σε μία αστυνομικοκρατούμενη αίθουσα, απευθυνόταν με σεβασμό σε κάποιους από αυτούς («καθίστε κύριε Λάμπου»), δεν επέβαλλε την καθημερινή παρουσία των κατηγορουμένων, οι οποίοι κάποιες φορές απουσίαζαν επικαλούμενοι («προφασισθέντες») ασθένεια, χωρίς να υπάρχει αντίστοιχη ιατρική γνωμάτευση, απέρριπτε, συχνά, ερωτήσεις της Πολιτικής Αγωγής προς τους μάρτυρες, επιβάλλοντας τέλος ποινές στους κατηγορούμενους με επιείκεια, που γίνονταν ακόμα ελαφρότερες με την αποδιδόμενη σε ορισμένους κατηγορούμενους «μετρία σύγχυσι» όπως στις ποινές Μητρόπουλου – Αλ. Φλώρου.

Η συγκάλυψη των εγκλημάτων των κατηγορουμένων στο όνομα της προάσπισης των συμφερόντων της αστικής τάξης και της πολιτικής εξουσίας της, με πρόφαση τον κομμουνιστικό κίνδυνο, ενισχύεται και στη δίκη Μπουραντά, όταν στην εξουσία έχει ανέλθει το Δημοκρατικό Κέντρο με την κυβέρνηση Θ. Σοφούλη, όπου η δεξιά αντίληψη κυριαρχεί και αθώνει τον Μπουραντά, αναγορεύοντάς τον σε πατριώτη και - γιατί όχι - σε εθνικό ήρωα.⁷⁷² Η απόφαση αυτή υπαγορεύεται από τις διαφανόμενες εξελίξεις της εποχής εκείνης, κατά την οποία, ο κίνδυνος ενδεχόμενης βίαιης κατάληψης της εξουσίας από το ΚΚΕ ώθησε όργανα του στρατού και της Αστυνομίας, υπαλλήλους και στελέχη του κρατικού μηχανισμού αλλά και απλούς πολίτες να εξωτερικεύσουν την αντίθεσή τους στο εαμικό κίνημα και να δραστηριοποιηθούν εναντίον του.⁷⁷³ Επισημαίνουμε ότι κύριος στόχος των

⁷⁷⁰ Π. Παπαστράτη, «Η εκκαθάριση του Πανεπιστημίου...», ό.π., σ. 74.

⁷⁷¹ Ε. Χαϊδιά, ό.π., σ. 53.

⁷⁷² Βλ. χαρακτηριστικά τα όσα γράφει ο Π. Ανταίος, *Συμβολή στην Ιστορία της ΕΠΟΝ*, τόμος Β', Εκδόσεις Θ. Καστανιώτη, Αθήνα 1979, σ. 519.

⁷⁷³ Χαραλαμπίδη (2012), *Η εμπειρία της Κατοχής...*, ό.π., σ. 230.

προαναφερθεισών αποφάσεων ήταν να καμφθεί πλήρως το λαϊκό κίνημα, το οποίο είχε γιγαντωθεί κατά τη διάρκεια της κατοχής.

Παρά τη βαρύτητα των εγκλημάτων για τα οποία δικάζονταν πολλοί από τους κατηγορούμενους, κατά τη διάρκεια των δύο δικών, επέδειξαν ιδιαίτερο κυνισμό, σκληρότητα, προκλητικότητα, αναίδεια και θράσος. Ενδεχομένως θα μπορούσε να ισχυριστεί κάποιος ότι δεν ήταν όλες τους οι πράξεις εγκληματικές, όπως άλλωστε υποστήριζαν και κάποιοι μάρτυρες στο δικαστήριο· χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι στη δίκη του Ν. Μπουραντά ήταν μεγάλος ο αριθμός των μαρτύρων υπεράσπισης (πολλοί εξ αυτών μάλιστα στελέχη της Αστυνομίας και δη υψηλόβαθμα) που κατέθεσαν για τα «προτερήματα» και τον «πατριωτισμό» του κατηγορούμενου. Όπως όμως κατέθεσε και ένας μάρτυρας στη δίκη της Ειδικής, ο Ι. Κατσογεωργίου, αν έκαναν κάτι καλό οι κατηγορούμενοι το έκαναν από σκοπού, για να δικαιολογηθούν αργότερα. Συμπεραίνουμε ότι προέβησαν σε αυτές τις ενέργειες προκειμένου να ελαφρύνουν τη θέση τους ή για να αποφύγουν τις συνέπειες των πράξεών τους· επομένως, ήξεραν πολύ καλά τι έπρατταν.

Η στάση τους αυτή στη διάρκεια της δίκης ενθαρρύνθηκε και τροφοδοτήθηκε από την προαναφερθείσα ανεκτική στάση του δικαστηρίου απέναντί τους και έρχεται σε ευθεία αντίθεση με αντίστοιχες περιπτώσεις κατηγορουμένων σε ευρωπαϊκές χώρες· χαρακτηριστική η περίπτωση του καταδικασθέντος σε θάνατο Λαβάλ στη Γαλλία, ο οποίος επεχείρησε να αυτοκτονήσει στη φυλακή πριν ακόμη εκτελεστεί η ποινή του. Στον αντίποδα, αξίζει να αναφέρουμε ότι στην Ελλάδα για αρκετούς από τους καταδικασθέντες έγιναν δεύτερες και τρίτες δίκες, τις οποίες, προφανώς, οι ίδιοι ανακίνησαν, για να αθωωθούν.

Η επιβολή ελαφρών ποινών στους άνδρες της Ειδικής συγκριτικά με τις πράξεις τους επί κατοχής είχε τη δική της καθοριστική επίδραση στο κλίμα της εποχής: οι ιδεολογικά ευνοούμενοι και οι υποστηρικτές της δράσης της «Λευκής Τρομοκρατίας» αναθάρρησαν από το γεγονός ότι οι κατηγορούμενοι για εγκλήματα κατά των αντιστασιακών και των κομμουνιστών επί κατοχής τιμωρήθηκαν με ελαφρές ποινές. Αν και το διαθέσιμο αρχειακό υλικό των εφημερίδων της εποχής αποτελεί μία σημαντική πηγή άντλησης πληροφοριών γύρω από το θέμα, οι δίκες των ένοπλων δοσίλογων δεν έχουν απασχολήσει εκτενώς, τουλάχιστον μέχρι σήμερα και πέρα από

ελάχιστες εξαιρέσεις, τους ιστορικούς. Και οι τρεις εφημερίδες, με τις οποίες ασχοληθήκαμε στο πλαίσιο της παρούσης εργασίας, παρουσίασαν μέσα από τις καθημερινές καταγραφές της κάθε δικάσιμου ημέρας πλήθος στοιχείων για τους κατηγορούμενους και τη δράση τους, όπως συνάγονται μέσα από τις καταθέσεις των μαρτύρων. Ο *Ριζοσπάστης* μάλιστα και η *Ελευθερία*, προχωρούν σε μια διεξοδική καταγραφή λεπτομερειών της ατμόσφαιρας που επικρατούσε μέσα στην αίθουσα του δικαστηρίου: εκτενείς είναι οι αναφορές τους στην άνεση με την οποία οι κατηγορούμενοι κινούνται μέσα στο δικαστήριο, στις φιλοφρονήσεις τους με τους φύλακες – αστυνομικούς, στην προκλητική συμπεριφορά τους απέναντι σε μάρτυρες κατηγορίας και στους χαροκαμένους γονείς και συγγενείς θυμάτων, στις ευγενείς προσφωνήσεις του προέδρου του δικαστηρίου προς τον Λάμπου, στην απόρριψη από τον Πρόεδρο ερωτήσεων των Συνηγόρων της Πολιτικής Αγωγής προς τους μάρτυρες κατηγορίας και στην εύνοια που επεδείκνυε το δικαστήριο απέναντι στην προκλητικότητα, τη θρασύτητα και την αναίδεια των συνηγόρων υπεράσπισης, όπως ο Κουλουμβάκης. Ακόμη, διεξοδικά παρουσιάζονται οι καταθέσεις των μαρτύρων για τη δράση των κατηγορουμένων, ενημερώνοντας την κοινή γνώμη για τα όσα ελάμβαναν χώρα στη δικαστική αίθουσα. Όσον αφορά στη δίκη της Ειδικής, τόσο ο *Ριζοσπάστης* όσο και η *Ελευθερία*, παρότι κινούνται σε διαφορετικό ιδεολογικό προσανατολισμό, συναγωνίζονται στην καυστική και επικριτική στάση απέναντι στους κατηγορουμένους, ενώ ακόμη και η εφημερίδα *Εμπρός* – καθαρά δεξιού προσανατολισμού – φαίνεται να τηρεί αποστάσεις από τους κατηγορουμένους και τα έργα τους επί κατοχής. Την παραπάνω στάση προς τους κατηγορούμενους της Ειδικής θα τηρήσουν οι εφημερίδες και κατά τη διάρκεια της κάλυψης της δίκης Μπουραντά, με εξαίρεση την εφημερίδα *Ελευθερία*, η οποία εμφανίζει μία εντελώς μετριοπαθή στάση, παραθέτοντας απλώς τις καταθέσεις των μαρτύρων, χωρίς να προβαίνει σε σχολιασμό τους.

Τα Πρακτικά των δικών των δοσιλόγων που φυλλάσσονται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους, παρότι αποτελούν την πλέον επίσημη πληροφόρηση, το ύφος τους είναι τυπολογικό και ψυχρό. Δεν μπορούν να αποδώσουν - σε αντίθεση με τις εφημερίδες της εποχής - το κλίμα και την ατμόσφαιρα που επικρατούσαν στη δικαστική αίθουσα. Γίνεται απλή παράθεση των καταθέσεων των μαρτύρων και των απολογιών των κατηγορουμένων, χωρίς να καταφαίνονται: η ανοχή του δικαστηρίου προς τις ασχημονίες, κυρίως λεκτικές, των κατηγορουμένων προς ορισμένους μάρτυρες

κατηγορίας αλλά και μεταξύ τους· η ανεκτικότητα του δικαστηρίου απέναντι στην προκλητικότητα, την αυθάδεια και τον κυνισμό που επεδείκνυαν οι κατηγορούμενοι προς ορισμένους συγγενείς θυμάτων, για τα οποία οι ίδιοι ήσαν υπαίτιοι. Επίσης, δεν αναδεικνύεται η ανοχή του δικαστηρίου προς το φιλικό κλίμα που υπήρχε ανάμεσα στους κατηγορούμενους και στους αστυφύλακες - φρουρούς τους, που ένιωθαν στη δικαστική αίθουσα *«σαν στο σπίτι τους»*, ούτε η παρεμπόδιση συνηγόρων της Πολιτικής Αγωγής να προσεγγίσουν εγκαίρως τη δικαστική αίθουσα, παρακωλύόμενοι από τους φύλακές της. Λείπει επίσης από τα ΓΑΚ η παράθεση διαλόγων που διαμείβονταν μεταξύ των συνηγόρων της Πολιτικής Αγωγής - όταν τους επιτρέπονταν οι ερωτήσεις - και των μαρτύρων από τους οποίους διαγράφονταν το ποιόν και οι πράξεις των κατηγορουμένων. Αποσιωπώνται οι ερωτήσεις προς τους κατηγορούμενους από τις οποίες θα καταφαίνονταν εναργώς οι πράξεις και το ήθος τους. Επιπλέον δεν καταφαίνεται η δυσκολία παρακολούθησης της δίκης από τον λαό - λόγω των αυστηρών μέτρων που είχαν ληφθεί από το δικαστήριο - και η δίκη έτεινε να διεξαχθεί *«κεκλεισμένων των θυρών»*· ούτε η απόλυτη και αυστηρή στάση που επεδείκνυε το δικαστήριο πολλές φορές προς τους συνηγόρους της Πολιτικής Αγωγής, απαγορεύοντάς τους διαφωτιστικές ερωτήσεις προς τους μάρτυρες και επιβάλλοντάς τους ποινές, όταν αυτοί δυσανασχετούσαν και αντιδρούσαν στην υφιστάμενη κατάσταση ακόμη και διακόπτοντας απότομα τις απολογίες των κατηγορουμένων, όταν αυτές άρχιζαν να γίνονται αποκαλυπτικές.

Η αθώωση πολλών ανδρών της Ειδικής και οι ελαφριές ποινές για κάποιους άλλους αλλά και η αθώωση λίγες μέρες αργότερα του Ν. Μπουραντά οδήγησαν σε απογοήτευση και εκδηλώσεις αντίδρασης μία μερίδα της κοινής γνώμης που ήλπιζε στην απόδοση δικαιοσύνης. Για μία μερίδα μάλιστα της κομμουνιστικής Αριστεράς, πρώην αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης, η απογοήτευση αυτή, μαζί και με τη Λευκή Τρομοκρατία της εποχής, έδωσε ακόμη μεγαλύτερη ώθηση προς τον αδελφοκτόνο εμφύλιο πόλεμο, ο οποίος δεν άργησε να εκδηλωθεί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ (ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ – ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1945):

Πρακτικά Δημοσίας Συνεδριάσεως του Ειδικού Δικαστηρίου Αθηνών (για τη δίκη των ανδρών της Ειδικής Ασφάλειας) Βιβλίο Πρακτικών Γενικών Αρχείων του Κράτους, τόμος 9 / 1945.

Πρακτικά Συνεδριάσεως του Ειδικού Δικαστηρίου Αθηνών (για τη δίκη του Ν. Μπουραντά), Βιβλίο Πρακτικών Γενικών Αρχείων του Κράτους, τόμος 10 / 1945.

Εφημερίδα «Ελευθερία» Αθηνών

Εφημερίδα «Εμπρός» Αθηνών

Εφημερίδα «Ριζοσπάστης» Αθηνών

Εφημερίδες της Κυβερνήσεως

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλιβιζάτου Νίκου, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974*, Αθήνα: εκδ. Θεμέλιο 1983.

Ανταίου Πέτρου, *Συμβολή στην Ιστορία της ΕΠΟΝ*, τόμος Β΄, Αθήνα : Εκδόσεις Θ. Καστανιώτη 1979.

Αντωνοπούλου - Ψιμοπούλου Δανάης, *Τα κορίτσια του Πολυτεχνείου*, Αθήνα: εκδόσεις Βιβλιόραμα 2008.

Αποστόλου Λευτέρη, *Η παρωδία της δίκης των δοσιλόγων και η αυτοκαταδίκη της δεξιάς*, Αθήνα : Ιούνης 1945.

Αρμανίδη Φίλιππου, *Η περίοδος της μεγάλης Τρομοκρατίας στην περιοχή της πρωτεύουσας – Αιματηρή καταστολή της αντίστασης και ένοπλος δωσιλογισμός (Ιούνιος 1943 – Οκτώβριος 1944)*, διπλωματική εργασία, Αθήνα 2014.

Αυδή Αλέξανδρου, *Οι Μπουραντάδες. Το χρονικό μιας δράκας ανδρειωμένων*, Αθήνα: Νέα Θέση 2006.

Βόγλη Πολυμέρη, *Η ελληνική κοινωνία στην κατοχή 1941-1944. Θέματα Ιστορίας 3*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια 2010.

Γιαννοπούλου Δανάη, *Η μάχη της προπαγάνδρας. Τα Δεκεμβριανά του 1944 μέσα από τον αθηναϊκό Τύπο*, Εκδόσεις Ασίνη, 2014.

Ζαίκου Νίκου, «Διεθνές Δίκαιο και Συνεργασία με τον εχθρό. Η περίπτωση των κυβερνήσεων «Ανδρεικέλων» κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο», στο: Ιάκωβος Μιχαηλίδης - Ηλίας Νικολακόπουλος- Χάγκεν Φλάισερ (επιμέλεια), *«Εχθρός» εντός των τειχών. Όψεις του Δωσιλογισμού στην Ελλάδα της Κατοχής*, Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα, 2006, σσ. 123-145.

Καρκάνη Νίκου, *Οι Δοσίλογοι της κατοχής. Δίκες παρωδία*, Αθήνα : Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, 2^η έκδοση 1982.

Κολιόπουλου Ιωάννη, «Εσωτερικές και εξωτερικές εξελίξεις από την 1^η Μαρτίου 1935 ως την 28^η Οκτωβρίου 1940» (στο:) Συλλογικό έργο, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος 15, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1978, σσ. 358-453.

Κουσουρή Δημήτρη, «Η ποινική δίωξη των δωσιλόγων της Κατοχής (1944-1949)», (στο:) Χρήστου Χατζηιωσήφ - Προκόπη Παπαστράτη (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα*, τόμος Δ1, Αθήνα: Εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2009, σσ. 105-129.

Κουσουρή Δημήτρη, *Δίκες των Δωσιλόγων 1944-1949. Δικαιοσύνη, συνέχεια του κράτους και εθνική μνήμη*, Αθήνα: Πόλις 2015, 3^η έκδοση.

Κωστόπουλου Τάσου, *Η αυτολογοκριμένη μνήμη. Τα Τάγματα Ασφαλείας και η μεταπολεμική εθνοκοφροσύνη*, Αθήνα: Φιλίστωρ 2005.

Λυμπεράτου Μιχάλη, «Οι οργανώσεις της Αντίστασης» (στο:) Χρήστου Χατζηιωσήφ - Προκόπη Παπαστράτη (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα*, τόμος Γ2, Β΄ παγκόσμιος πόλεμος – κατοχή – Αντίσταση 1940-45, Αθήνα : εκδόσεις Βιβλιόραμα 2007, σσ. 9-67.

Μαζάουερ Μαρκ, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η εμπειρία της κατοχής*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια 1994.

Μαργαρίτη Γιώργου, *Η Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου 1946-1949*, τόμος 1ος, Αθήνα: εκδόσεις Βιβλιόραμα 2002.

Μπαρτζιώτα Γ. Βασίλη, *Εθνική Αντίσταση και Δεκέμβρης 1944. Ιστορικό Δοκίμιο*, 4^η έκδοση, Αθήνα: εκδόσεις «Σύγχρονη Εποχή» 1983.

Νικολακόπουλου Ηλία, «Μετά τα Δεκεμβριανά. Από τη Βάρκιζα ως την παλινόρθωση της βασιλείας» (στο:) Συλλογικό έργο, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, 8^{ος} τόμος, Η εμπόλεμη Ελλάδα, 1940-1949, Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα 2003, σσ. 199-218.

Οικονόμου Νικόλαου, «Η περίοδος από το Σεπτέμβριο του 1926 ως το Φεβρουάριο του 1935» (στο:) Συλλογικό έργο, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος 15, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1978, σσ. 304-326.

Παπαστράτη Προκόπη, «Η εκκαθάριση των δημοσίων υπηρεσιών στην Ελλάδα τις παραμονές του εμφυλίου πολέμου», (στο:) Lars Baerentzen Γιάννης Ο. Ιατρίδης Ole L. Smith (Συναγωγή κειμένων- Επιμέλεια), *Μελέτες για τον Εμφύλιο Πόλεμο 1945-1949*, Αθήνα: Ολκός 1999, σσ. 47-66.

Παπαστράτη Προκόπη, «Η εκκαθάριση του Πανεπιστημίου μετά την Απελευθέρωση», στο: Mark Mazower, *Μετά τον πόλεμο. Η ανασυγκρότηση της οικογένειας, του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα, 1943- 1960*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια 2004, σσ. 73-86.

Πιζάνια Πέτρου, «Το Φθινόπωρο του 1944. Πολιτικές συγκρούσεις κατά την απελευθέρωση» (στο:) Συλλογικό έργο, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, 8^{ος} τόμος, Η εμπόλεμη Ελλάδα, 1940-1949, Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα 2003, σσ. 191-198.

Richter Heinz, «Η Συμφωνία της Βάρκιζας και τα αίτια του Εμφυλίου Πολέμου» (στο:) Ιατρίδης Γιάννης Ο. (επιμ.), *Η Ελλάδα στη Δεκαετία 1940-1950. Ένα έθνος σε κρίση*, Αθήνα: Θεμέλιο Ιστορική Βιβλιοθήκη 1984, σσ. 285-306.

Σαμπατακάκη Δ. Θεόδωρου, *Οι Βρετανικές υπηρεσίες κατά την περίοδο του δεύτερου Παγκοσμίου πολέμου στην Ελλάδα*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 2003.

Σαμπατακάκη Δ. Θεόδωρου, *Ταυτότητες πρακτόρων και κωδικά ονόματα*, Αθήνα: Εκδόσεις Φιλίστωρ, 1^η Έκδοση Οκτώβριος 2006.

Σβολόπουλου Κωνσταντίνου, *Χαϊδάρι, 8 Σεπτεμβρίου 1944. Η Αόρατη Στρατιά στο απόσπασμα*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 4^η έκδοση Νοέμβριος 2012.

Φλάισερ Χάγκεν, «Κατοχή και Αντίσταση, 1941-1944» (στο:) Συλλογικό έργο, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος 16, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, σσ. 8-57.

Χαϊδιά Ελένης, «Δωσίλογοι: Από την Κατοχή στην Απελευθέρωση» (στο:) Mark Mazower (επιμέλεια), *Μετά τον Πόλεμο. Η ανασυγκρότηση της οικογένειας του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα, 1943- 1960*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, πρώτη έκδοση Νοέμβριος 2003, σσ. 52-71.

Χανδρινού Ιάσωνα, «Οργάνωση Περιφρούρησης Λαϊκού Αγώνα (ΟΠΛΑ): Μία πρώτη προσέγγιση» (στο:) Πολυμέρης Βόγλης, Φλώρα Τσίλαγα, Ιάσωνας Χανδρινός,

Μενέλαος Χαραλαμπίδης (επιμέλεια), *Η εποχή των Ρήξεων : Η ελληνική κοινωνία στη δεκαετία του 1940*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, 2012, σσ. 195-231.

Χαραλαμπίδη Μενέλαου (2011), *Η εμπειρία της Κατοχής και της Αντίστασης στην Αθήνα - Το Εαμικό Αντιστασιακό κίνημα στις ανατολικές συνοικίες της Αθήνας: Καισαριανή, Βύρωνας, Γούβα, Υμηττός*, Διδακτορική διατριβή, Αθήνα, 2011.

Χαραλαμπίδη Μενέλαου (2012), *Η εμπειρία της Κατοχής και της Αντίστασης στην Αθήνα*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια 2012.

Χαραλαμπίδη Μενέλαου, «Διεύθυνση Ειδικής Ασφάλειας του Κράτους. Η αιχμή του αντικομμουνιστικού αγώνα της κυβέρνησης Ράλλη στην κατοχική Αθήνα» (στο :) Πολυμέρης Βόγλης, Φλώρα Τσίλαγα, Ιάσοντας Χανδρινός, Μενέλαος Χαραλαμπίδης (επιμ.), *Η εποχή των Ρήξεων : Η ελληνική κοινωνία στη δεκαετία του 1940*, Θεσσαλονίκη : Επίκεντρο, 2012 σσ. 165-194.

Χατζιωσήφ Χρήστου, «Δεκέμβρης 1944. Τέλος και αρχή», (στο:) Χρήστου Χατζιωσήφ - Προκόπη Παπαστράτη (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα*, τόμος Γ2, Β΄ παγκόσμιος πόλεμος – κατοχή – Αντίσταση 1940-45, Αθήνα : εκδόσεις Βιβλιόραμα 2007, σσ. 363-391.

Χονδροματίδη Ιάκωβου, *Η μαύρη σκιά στην Ελλάδα. Εθνικοσοσιαλιστικές και φασιστικές οργανώσεις στην Ελλάδα του μεσοπολέμου και της Γερμανικής κατοχής (1941 – 1944)*, Αθήνα : Εκδόσεις Περισκόπιο, 2001. (Σειρά: Οι Μονογραφίες του περιοδικού «Στρατιωτική Ιστορία» Τίτλος Νο 5, πρώτη έκδοση 2001)

Φραδέλλου Κώστα, «Κατοχικές κυβερνήσεις και έθνος», (στο:) Χρήστου Χατζιωσήφ - Προκόπη Παπαστράτη (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα*, τόμος Γ2, Β΄ παγκόσμιος πόλεμος – κατοχή – Αντίσταση 1940-45, Αθήνα : εκδόσεις Βιβλιόραμα 2007, σσ. 153-179.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 25/10/1945 :

«Τριακόσιες εβδομήντα μία μέρες – από τις 12 του Οκτώβρη που υποχρεώθηκαν οι Γερμανοί να εγκαταλείψουν την Αθήνα – χρειάστηκε να περάσουν για ν' αρχίσει η «δίκη» των κτηνανθρώπων της Ειδικής Ασφάλειας. Επί μια βδομάδα παρακολουθούμε ένα θέαμα που μπορεί να είναι κωμωδία, φάρσα, τραγική φάρσα, συμπαιγνία, αηδιαστική σκηνοθεσία και ό,τι άλλο θέλετε, μόνο δίκη δεν είναι. Η έναρξή της έγινε με την παρουσία των μισών κατηγορουμένων. Οι άλλοι μισοί λείπουν αλλά δεν φυγοδικούν, δεν κρύβονται, δεν βρίσκονται στο εξωτερικό, δεν είναι του θανάτου άρρωστοι. Κυκλοφορούν ελεύθεροι και εκτελούν «διατεταγμένην υπηρεσίαν» που τους εμπιστεύτηκε το μεταδεκεμβριανό κράτος. Ο βασανιστής Μόρφης, η πιο αποτροπιαστική μορφή του εγκληματικού πανθέου, επειδή στην ατελείωτη σειρά των κακουργημάτων του στην κατοχή πρόσθεσε και πολλά άλλα ακόμα φρικτά εγκλήματα κατά την περίοδο του Δεκέμβρη, υπηρετεί τώρα ενωμοτάρχης στην Ξάνθη—η προαγωγή του σε ενωμοτάρχη θα έγινε ασφαλώς αθροιστικώς για ολόκληρη την πολυσχιδή δράση του». Άλλοι κατηγορούμενοι υπηρετούν στον «Εθνικό Στρατό» μερικοί μάλιστα στο Γενικό Επιτελείο—οι κατάλληλοι άνθρωποι στην κατάλληλη θέση. Οι κατηγορούμενοι, δεν είναι κατηγορούμενοι. Είναι κατήγοροι. Είναι δικαστές θρασύτατοι και κυνικότατοι όπως όλοι οι υπάνθρωποι, όπως όλα τα τέρατα. Βρίζουν, ασχημονούν, αποκαλούν τους χαροκαμένους γονείς των θυμάτων «προδότες» και «Βούλγαρους» και τους απειλούν ότι σε λίγο θα τους στείλουν να βρουν τα παιδιά τους. Ο Λάμπου, ο Κουρεμπανάς, ο Παρθενίου, οι Μαντάδες νιώθουν στο δικαστήριο, όπως στο άντρο τους. Έχουν τον ίδιο εκείνο «αέρα» του εγκλήματος όπως όταν οργιάζαν στην Ειδική, στην οδό Μέρλιν, στο «Κρυστάλ» και στους άλλους χώρους των μαρτυριών εκατοντάδων πατριωτών. Όχι μόνο δεν είναι μετανιωμένοι για το αγνό ελληνικό αίμα που έχυσαν και το βαθύ πένθος που σκόρπισαν, αλλά θεωρούν τον εαυτό τους γνήσιο εθνικόφρονα! Η όλη μεταδεκεμβριανή ατμόσφαιρα—επιβράβευση της προδοσίας και άγριος διωγμός μέχρι εξοντώσεως κάθε πατριωτικού στοιχείου – τους έχει τόσο πολύ αποθρασύνει, ώστε ζητούν και ρέστα».

«Πολλά τερατώδη «μυστήρια» γίνονται στην αίθουσα Αρσακείου, αλλά το μεγαλύτερο είναι η στάση του δικαστηρίου. Ο κ. Επίτροπος στο επταήμερο της διαδικασίας θεώρησε περιττό να υποβάλει και μια ερώτηση που μπορούσε να επιβαρύνει τη θέση των κατηγορουμένων. Μια μόνο φορά μίλησε ο περίεργος αυτός λειτουργός της Θέμιδος, αλλά και αυτή για να ζητήσει την πειθαρχική τιμωρία δικηγόρου της πολιτικής αγωγής, που ενσαρκώνει τη φωνή του απέραντου πόνου των συγγενών των θυμάτων και το υψηλό αίσθημα της δικαιοσύνης. Πόσο διαφορετικά έγιναν τα πράγματα στη Γαλλία, «όπου ο αρχηγός της Ειδικής Ασφάλειας Νταρνάν δικάστηκε και εκτελέστηκε με συνοπτική διαδικασία και όπου ο μακαρίτης Λαβάλ με τις πρώτες προκλήσεις του αποβλήθηκε από την αίθουσα του δικαστηρίου...».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Εφημερίδα Ριζοσπάστης, 15/11/1945 :

«Η Γαλλία δε δίστασε να καταδικάσει σε θάνατο έναν άλλοτε εθνικό της στρατάρχη, ενενήντα χρονών. Η Βουλγαρία, η Γιουγκοσλαβία, η Αλβανία καθάρισαν ΩΣ ΤΟΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ το βρώμικο μπουλούκι των προδοτών τους. Μέσα σ' αυτήν την Ευρώπη, που έχει κηρύξει τον πόλεμο κατά της προδοσίας και του δοσιλογισμού, υπάρχει το «πρότυπον της γνησίας δημοκρατίας», η μεταδεκεμβριανή Ελλάδα, όπου η προδοσία και ο δοσιλογισμός έχουν κηρύξει τον πόλεμο εναντίον του έθνους. Έχουν κατακτήσει το κράτος. Έχουν διαφθείρει, ως ένα σοβαρό σημείο, τις ένοπλες δυνάμεις του. Την αστυνομία του και τη χωροφυλακή του. Κρατούν δέσμια τη δικαιοσύνη του. Έχουν ανοίξει απέραντες φυλακές και έχουν εκδώσει χιλιάδες εντάλματα για να κλείσουν μέσα το άνθος του έθνους. Δεν είναι», συνεχίζει η εφημερίδα, «ο «στρατηγός» Λάμπου και το απίθανο σε φρικαλεότητα ψυχής και ενστίκτων ασκέρι της Ειδικής Ασφαλείας που δικάστηκαν στην αίθουσα του Β' Δικαστηρίου Δοσιλόγων. Δικάστηκε ολόκληρη η συμμορία της μοναρχικής και φασιστικής Δεξιάς. Και μαζί της, σαν ηθικοί αυτουργοί, εκείνοι που την έβγαλαν πανικόβλητη από τα υπόγεια της «Σκομπιάς» και της έσπρωξαν στα ανάξια και βρώμικα χέρια τη ματωμένη εξουσία. Η μεγάλη συμμορία της Δεξιάς σχεδόν αθώωσε τη μικρή - κατ' εικόνα και ομοίωσή της - συμμορία της Ειδικής. ΘΑ ΗΤΑΝ ΠΟΛΥ ΠΕΡΙΕΡΓΟ, ΑΝ ΕΚΑΝΕ ΑΛΛΙΩΣ. Και το Β' Δικαστήριο Δοσιλόγων στάθηκε ομολογουμένως στο ύψος του. Έπρεπε βέβαια να γίνει κάποτε κάποια δίκη «για να μη λένε οι κομμουνιστάι ότι είμεθα κράτος δοσιλόγων». Και η δίκη αυτή οργανώθηκε περίφημα. Ενώ εκκρεμούν δεκάδες δικογραφιών κατά του Λάμπου και της συμμορίας του εκδικάστηκαν μόνο 3-4 υποθέσεις και έτσι η δίκη δεν απλώθηκε καθόλου σ' όλο της το πλάτος. Δεν κλητεύτηκαν ουσιωδέστατοι και αυτόπτες μάρτυρες κατηγορίας. Αντίθετα, παρήλασαν κάτι περίεργοι μάρτυρες «κατηγορίας» που θα έπρεπε να έχουν τιμητικότατη θέση στο εδώλιο των κατηγορουμένων. Και η φρουρά του δικαστηρίου», συνεχίζει η εφημερίδα, «που ήταν όλη «παιδιά» του Λάμπου, ήταν έτσι ανακατεμένη με τους κατηγορούμενους που θα μπορούσαν να αλλάζουν ρόλους. Και αποκαλούσε πάντα το Λάμπου «στρατηγέ μου». Το ακροατήριο ήταν διαλεχτό, στην πλειοψηφία του χίτες και βετεράνοι των Ταγμάτων Ασφαλείας. Η δίκη περιστράφηκε γύρω από το φόνου του πράκτορα της αγγλικής υπηρεσίας Ιωαννίδη, ενώ οι ΧΙΛΙΑΔΕΣ φόνου άλλων λαϊκών αγωνιστών αντιμετωπίστηκαν από το δικαστήριο το πολύ σαν υπόθεση Πταισματοδικείου. Ο μεγάλος λογαριασμός του δοσιλογισμού μένει ορθάνοιχτος. Και όσο συσσωρεύεται σε βουνό η βρομιά και η αναισχυντία τόσο πιο ΡΙΖΙΚΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΟΣ θα είναι ο καθαρμός από το λαϊκό Ηρακλή. Απ' αυτή την άποψη η προχθεσινή απόφαση έχει τη σημασία της. Δεν είναι το πιο σπουδαίο ότι σχεδόν αθωώθηκαν τα ανθρωπόμορφα τέρατα της Ειδικής. Το πιο σπουδαίο είναι ότι η τερατώδης απόφαση αποτελεί ανεξίτηλη αυτοκαταδίκη της μοναρχικής και φασιστικής Δεξιάς. Και μαζί των ξένων ηθικών αυτουργών που κάνουν δυνατή την εγκληματική της δράση δέκα μήνες μετά!».